HISTORICKÝ ATLAS EUROREGIONU GLACENSIS

ATLAS HISTORYCZNY EUROREGIONU GLACENSIS

Euroregion Glacensis na starých mapách
Euroregion Glacensis na starych mapach

CZ PL
PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt je spolufinancován z prostředků EFRR prostřednictvím Euroregionu Glacensis

HISTORICKÝ ATLAS EUROREGIONU GLACENSIS

ATLAS HISTORYCZNY EUROREGIONU GLACENSIS

Euroregion Glacensis na starých mapách
Euroregion Glacensis na starych mapach

EUROREGION GLACENSIS

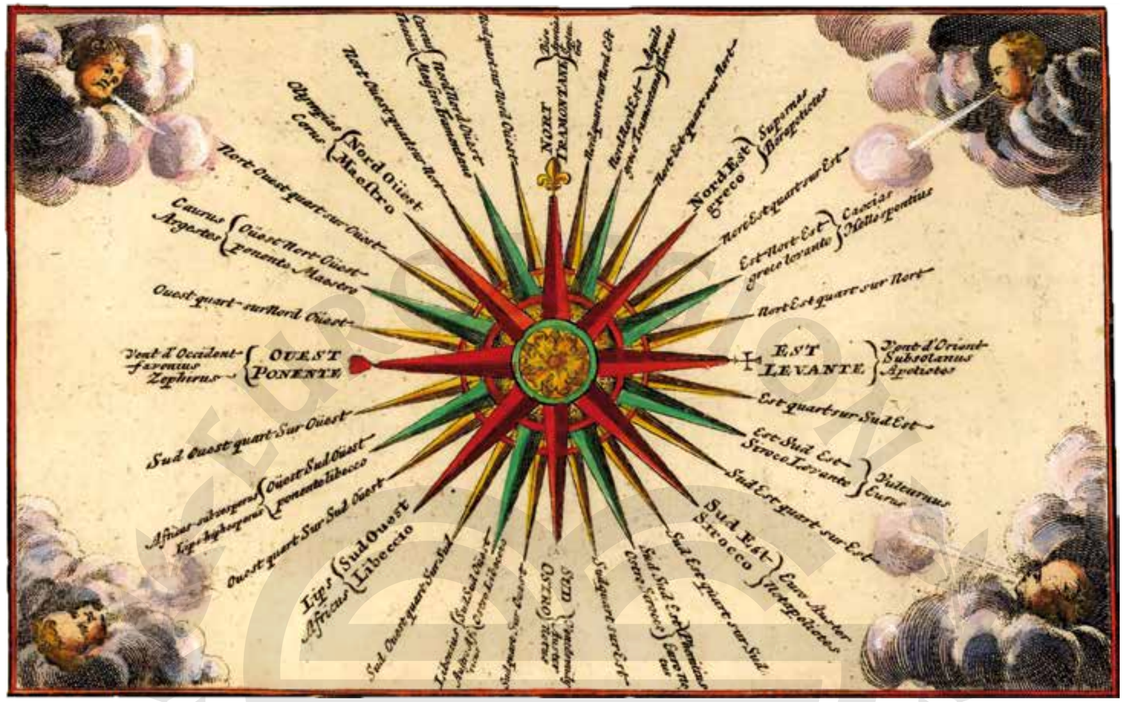

Vydal Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, Rychnov nad Kněžnou, Česká republika ve spolupráci se Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, Kłodzko, Polsko. / Wydane przez Euroregion Pogranicza Czech, Morav i Ziemi Kłodzkiej - Euroregion Glacensis Rychnov nad Kněžnou, Czechy we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, Kłodzko, Polska.

Skeny starých map a doprovodné texty k mapám / Skany starych map i teksty towarzyszące mapom: Mgr. Zdeněk Kučera
Texty / Teksty: PaedDr. Mgr. Josef Lukášek
Jazyková korektura / Korekta językowa: Mgr. Eva Kalousová
Překlady / Tłumaczenie: Mgr. Jarosław Radiměřský
Foto / Zdjęcia: Archiv Revitalizace KUKS (obal / okładka, 4), Archiwum Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu (obal / okładka, 5), Jiří Čermák (21, 60), Marlena Solska (21), Ondřej Littera (23, 70, 127), Jaroslav Kocourek (25, 70), Jan Špelda (25, 29, 43, 59, 67, 81, 82, 87), Lubomír Imlauf (25, 29, 35, 43, 46, 53, 60, 70, 76, 99, 100, 121, 137), Archiv Destinační společnosti Východní Čechy (29, 38, 49, 95,103, 109), Martin Dusil (38), Petr Nožička (38), Archiv Euroregionu Glacensis (40, 99, 127), Archiv Královéhradeckého kraje (43, 143), Lukáš Prokeš (49), Archiv města Žamberk (49), Lucie Rovenská (50, 67), Kateřina Galušková (50), Archiv města Lanškroun (56, 78, 137), Archiv Třebechovického muzea betlémů (57), Archiv Destinační společnosti Orlické hory a Podorlicko (70), Miroslav Sixta (81), Jan Holý (81), Radek Bednář (90), Aleš Filip (90), Archiv města Staré Město (99), Archiv obce Bílá Voda (109), Miroslav Podhrázský (137), Miroslav Wágner (49), Miloš Šálek (59), Daniel Balogh (87), Tomasz Gmerek (115), Archiwum Miasta Duszniki Zdrój (118), Archiwum Miasta Kudowa-Zdrój (118), Archiwum Miasta Polanica-Zdrój (118), Sławomir Szel (121), Archiwum Miasta Ząbkowice Śląskie (123), Archiwum Gminy Kamieniec Ząbkowicki (123), Andrzej Raj (127), Archiwum Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu (128), Archiwum Miasta i Gminy Strzelin (128), Tomasz Góra (128), Archiv Gmina Radków (139), Archiwum Starostwa Powiatowego w Kłodzku (141), Archiwum Gminy Bardo (142), Archiwum Starostwa Powiatowego w Świdnicy (143), Grzegorz Basiński (82), Mariusz Młynarczyk (40), Patryk Farana (90), obal / okładka: Shutterstock (525671815, 117941473, 71833048), jannoon028

Kresby / Rysunki: Jarmila Haldová (Krakonoš a Kačenka/35)
Kompletní předtisková a grafická příprava / Kompletne przygotowanie do druku i przygotowanie graficzne: Lukáš Uchytil, Olomouc
Tisk / Druk: CBN-REKLAMA, Olomouc

Jakékoliv kopírování této publikace i jen její části je možné pouze s předchozím písemným souhlasem vydavatele Euroregionu Glacensis.
Jakiekolwiek kopiowanie tej publikacji nawet częściowe, jest możliwe wyłącznie po wcześniejszym uzyskaniu pisemnej zgody wydawcy Euroregionu Glacensis.

Vydáno v roce 2019 / Wydano w 2019 roku.
Neprodejné / Nie przeznaczone, do sprzedaży.

OBSAH / SPIS TREŚCI

ÚVOD / WSTĘP // 4

Ptolemaiova mapa světa / *Ptolemejska mapa świata* 7
Waldseemüllerova mapa světa / *Mapa świata Waldseemüllera* 8
Waldseemüllerova a Mercatorova mapa světa/ *Mapy świata Waldseemüllera i Merkatora* 9
Kaeriova mapa světa / *Mapa świata Kaeriusa* 10
Münsterova alegorická mapa královny Evropy / *Alegoryczna mapa królowej Europy Münstera* 12
Büntingova alegorická mapa královny Evropy / *Alegoryczna mapa królowej Europy Büntinga* 12
Petriniho mapa Evropy / *Mapa Europy Petriniego* 14
Desnosova mapa Evropy / *Mapa Europy Desnosa* 16
Mercatorova mapa Germanie / *Mapa Germanii Merkatora* 18
Ptolemaiova mapa Germanie / *Ptolemejska mapa Germanii* 20

ČECHY / CZECHY // 20

Klaudyánova mapa Čech / *Mapa Czech Klaudyána* 22
Mapa Čech Zikmunda z Puchova / *Mapa Czech Zikmunda z Puchova* 24
Zalteriho mapa Čech / *Mapa Czech Zalteriego* 25
Crigingerova mapa Čech / *Mapa Czech Crigingera* 26
Orteliova mapa Čech / *Mapa Czech Orteliusa* 27
Kaeriova mapa Čech / *Mapa Czech Kaeriusa* 29
Aretinova mapa Čech / *Mapa Czech Aretina* 30
Sadelerova mapa Čech / *Mapa Czech Sadelera* 31
Ziegerova mapa Čech / *Mapa Czech Ziegera* 32
Speedova mapa Čech / *Mapa Czech Speeda* 35
Kopie Aretinovy mapy Čech různých evropských nakladatelů / *Kopie mapy Czech Aretina, opublikowane przez różnych europejskich wydawców* 36
Vetterova Bohemiae Rosa / *Mapa Vettera Bohemiae Rosa* 37
Le Rougeho mapa Čech / *Mapa Czech Le Rouge'a* 38
Boleluckého mapa Čech / *Mapa Czech Boleuckiego* 40
Probstova mapa Čech / *Mapa Czech Probsta* 41
Sandrartova mapa Čech / *Mapa Czech Sandrarta* 43
Sansonova mapa Čech / *Mapa Czech Sansona* 44
Mapa zemí České koruny neznámého autora / *Mapa ziem korony Czeskiej nieznanego autora* 45
Vogtova mapa Čech / *Mapa Czech Vogta* 46
Müllerova rukopisná mapa Chrudimského kraje / *Odręczna mapa kraju Chrudimskiego Müllera* 49
Müllerova mapa Čech / *Mapa Czech Müllera* 50
Müllerův konspekt / *Konspekt Müllera* 52
Mapa Čech Covense a Mortiera / *Mapa Czech Covensa i Mortiera* 53
Cassiniho mapa Čech / *Mapa Czech Cassiniego* 54
Zattova mapa Čech / *Mapa Czech Zatty* 55
Müllerův konspekt – pokračování / *Konspekt Müllera – kontynuacja* 56
Lotterova mapa Čech / *Mapa Czech Lottera* 57
Mapa Čech Erbera a Winklera / *Mapa Czech Erbera i Winklera* 59
Schneiderova mapa Čech / *Mapa Czech Schneidera* 60
Le Rougeho mapa Čech / *Mapa Czech Le Rouge'a* 62
Julienův vojenský topografický atlas / *Wojskowy atlas topograficzny Juliena* 63
Jaegerova mapa Německa / *Mapa Niemiec Jaegera* 64
Schmettauova vojenská topografická mapa severovýchodních Čech / *Wojskowa mapa topograficzna Czech północno-wschodnich Schmettaua* 66
Mapové miniatury / *Miniaturowe mapy* 68
Bock-Polachova hospodářská mapa Čech / *Gospodarcza mapa Czech Bock-Polacha* 70
Venutova mapa královéhradecké diecéze / *Mapa diecezji hradeckiej Venuty* 72
Krajské mapy / *Mapy krajów (regionów)* 76
První vojenské mapování / *Pierwsze mapowanie wojskowe* 77
Reymannova topografická mapa / *Mapa topograficzna Reymanna* 78
Druhé vojenské mapování, stará speciálka / *Drugie mapowanie wojskowe, stara mapa specjalna* 79
Fembova mapa Čech / *Mapa Czech Fembo* 81
Güssefeldova mapa Čech / *Mapa Czech Güssefelda* 82
Mapy 19. století – pokračování / *Mapy z XIX w. – Kontynuacja* 84
Weilandova mapa Čech / *Mapa Czech Weilanda* 87
Poštovní a cestní mapy / *Mapy pocztowe i drogowe* 88
Bornova poštovní mapa Čech / *Pocztowa mapa Czech Borna* 89
Berrova generální poštovní a silniční mapa Čech / *Generalna mapa pocztowa i drogowa Czech* 90
Kreibichovy krajské mapy / *Mapy czeskich krajów Kreibicha* 92
Vrstevní mapy Karla Kořistky / *Mapy poziomicowe Karla Kořistki* 93
Rozhledové a pohledové mapy, třetí vojenské mapování, Kytkovy mapy okresních hejtmanství / *Mapy widokowe, trzecie mapowanie wojskowe, mapy hetmańskich powiatowych Kytki* 94

MORAVA / MORAWY // 95

Fabriciova mapa Moravy / *Mapa Moraw Fabriciusa* 96
Mercatorova mapa Moravy / *Mapa Moraw Merkatora* 97
Kaeriova mapa Moravy / *Mapa Moraw Kaeriusa* 99
Coroneliho mapa Moravy / *Mapa Moraw Coroneliego* 100
Komenského mapa Moravy / *Mapa Moraw Komenskiego* 103
Vischerova mapa Moravy / *Mapa Moraw Vischera* 104
Müllerova mapa Moravy / *Mapa Moraw Müllera* 106
Lidlova mapa Moravy / *Mapa Moraw Lidla* 107
Mapa Moravy Covense a Mortiera / *Mapa Moraw Covensa i Mortiera* 109
Krajské mapy / *Mapy krajów (regionów)* 110
Mapy zemí České koruny / *Mapa ziem korony Czeskiej* 111
První a druhé vojenské mapování, Reymannova topografická speciálka, stará speciálka / *Pierwsze i drugie mapowanie wojskowe, specjalna mapa topograficzna Reymanna, stara mapa specjalna* 112
Mapy 19. století / *Mapy z XIX wieku* 113
Poštovní a cestní mapy, Schenklovy krajské mapy, tematické mapy / *mapy pocztowe i drogowe, mapy krajów Schenkla, mapy tematyczne* 114

KLADSKO / ZIEMIA KŁODZKA // 115

Scultetova mapa / *Mapa Scultetusa* 116
Kopie Scultetovy mapy / *Kopia mapy Scultetusa* 117
Mayerova mapa / *Mapa Mayera* 118
Müllerova mapa Čech / *Müllerova mapa Čech* 120

SLEZSKO / ŚLĄSK // 121

Helwigova mapa / *Mapa Helwiga* 123
Scultetova mapa Slezska / *Mapa Śląska Scultetusa* 124
Scultetova mapa Niského (Grotkovského) knížectví / *Mapa księstwa Nyskiego (Grodkowskiego) Scultetusa* 125
Da Vignolova a Rossiho mapa / *Mapa Vignoli i Rossiego* 127
Wielandovy mapy slezských knížectví / *Mapa księstw śląskich Wielanda* 131
Lidlova mapa / *Mapa Lidla* 132
Vojenská mapování, poštovní a cestní mapy / *Mapy wojskowe, pocztowe i podróżne* 136

ZANIKLÁ RYBNIČNÍ KRAJINA / NIEISTNIEJĄCA KRAINA STAWÓW // 137

Zaniklá rybniční krajina královéhradeckého a pardubického Polabí / *Nieistniejąca kraina stawów hradeckiego i pardubickiego Połabia* 138

ZÁVĚR / PODSUMOWANIE // 139

Shrnutí a závěr / *Podsumowanie i zakończenie* 140
Literatura 144
Jmenný seznam významných tvůrců map Čech, Moravy, Kladska a Slezska / *Lista imienna znaczących twórców map Czech, Moraw, Ziemi Kłodzkiej i Śląska* 144

ÚVOD / WSTĘP

„Uprostřed Evropy překrásnou zemi znám…“ Tato slova redaktora České televize Karla Pecha možná některým z vás, vážení čtenáři, vytanou na mysli, pokud se blíže podíváte na území, na kterém se rozkládá „Euroregion Glacensis“. Nalezneme jej takřka v samém srdci Evropy, v České republice v příhraničních částech Královéhradeckého, Pardubického a Olomouckého kraje a v Polsku na teritoriu Dolnoslezského vojvodství.

Přesnější územní vymezení a význam tohoto zájmového sdružení měst a obcí bychom nalezli v oficiálních dokumentech, tím ale nechceme čtenáře zatěžovat. Ale pro přesnost vám, vážení čtenáři, doplňujeme několik základních informací.

Euroregion Glacensis je největším česko-polským euroregionem s nejdelší společnou hranicí, která měří 365 km. Euroregion byl založen podpisem smlouvy o vytvoření česko-polského Euroregionu Glacensis 5. 12. 1996 v Hradci Králové. Sídlo sdružení je v Rychnově nad Kněžnou, kde také působí sekretariát české části euroregionu. Sídlem polského sdružení a tím i sekretariátu polské části Euroregionu Glacensis je Kłodzko.

Euroregion Glacensis je nadnárodní dobrovolné zájmové sdružení měst a obcí a dalších právnických osob působící na území okresů Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Hradec Králové, Trutnov, Jičín, Chrudim, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Pardubice a Šumperk na české straně a powiaty kłodzki, ząbkowicki, wałbrzyski, strzeliński, świdnicki, dzierżoniowski a město Wałbrzych na polské straně. Jeho hlavním úkolem je podpora česko-polské přeshraniční spolupráce a rozvoj příhraničních území, která jsou spjata úzkými geografickými a historicko-politickými vazbami. Hlavním cílem sdružení je rozvoj spolupráce obou částí euroregionu na základě Evropské charty přeshraničních regionů v oblastech hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje dotčeného území. Trvalým úkolem euroregionu zůstává překonávání předsudků a bariér vytvořených v minulých obdobích a napomáhání integrace obou národů. Euroregion dnes aktivuje a koordinuje záměry strategického charakteru. Jednou z oblastí je cestovní ruch. Hlavním euroregionálním tématem se staly rozhledny, které výrazně oživují turistiku v pohraničí. Vzájemné soužití obou národů euroregion dlouhodobě podporuje prostřednictvím dotační podpory Fond mikroprojektů, jakožto nástroje pro podporu spolupráce místních komunit. Euroregion se tak stal základní platformou pro setkávání hlavních aktérů přeshraniční spolupráce v samosprávě a neziskovém sektoru.

Na území euroregionu se po obou stranách státní hranice nachází nejenom spousta přírodních krás, ba i velkoplošně chráněných území, ale i množství historických památek, a to jak církevního, tak i světského charakteru, včetně památek připomínajících válečné střety minulých věků. V průběhu času byl celý kraj od starověku až po dobu nedávno minulou poznamenáván historickými událostmi nejenom vnitrostátního, ale často, a to především, i celoevropského významu.

Geografický charakter území, to znamená pohraniční hory, přechodová sedla, průsmyky a říční údolí, podél nichž vedou cesty do hustěji obydlených oblastí, tedy celé toto územní členění je jakoby stvořeno pro přechody vojsk ze severu na jih a naopak, což současně vedlo k budování řady obranných objektů na jedné i druhé straně hranice. Všechny válečné události, přesuny vojsk, každý dějinný zvrat, mnohdy i jediný okamžik dokázal ovlivnit život obyvatel i vývoj měst a obcí na mnoho let.

Už v minulých publikacích vydávaných díky Euroregionu Glacensis jsme se vám, vážení čtenáři, snažili přiblížit jak přírodní krásy, tak historické památky tohoto regionu. Doposud však nikde nebyl soustředěn soubor starých map zachycujících vzpomínané území. V této práci se je snažíme čtenářům přiblížit prostřednictvím souboru, připraveným znalcem a propagátorem historické kartografie panem Mgr. Zdeňkem Kučerou, který jednotlivé mapy doplnil odborným popisem.

Staré mapy patří bezesporu ke kulturnímu bohatství každého národa. Téměř pokaždé, když máme možnost si je blíže prohlédnout v originále, pociťujeme respekt k jejich autorům, kteří je bez současných znalostí a moderních pomůcek vytvořili, a zároveň i úctu k jejich stáří. Svůj význam má i jejich předpokládaná finanční hodnota. Právě tajemství jejich vzniku, jak to tiší mistři měřili, jaký měli systém, kdo si tu kterou konkrétní mapu objednal, k čemu sloužila, jakým válečným tažením prošla, to všechno jsou otázky, které si v mysli můžeme klást při jejich prohlížení.

Stejně jako do každé knihy, výtvarného, hudebního či architektonického díla, tak i do map vkládají autoři kus sama sebe. Mimo geografické údaje jsou staré mapy také mnohdy na svých okrajích bohatě ilustrovány. Už jenom z těchto doplňujících ilustrací můžeme často sledovat vývoj charakteru krajiny, vzhled měst v jednotlivých historických dobách nebo mytologické výjevy, dokládající zase literární znalosti a fantazii ilustrátora. Častokrát nám tyto milé drobné obrázky nabízejí pohled na krajinu nebo město v podobě, v jaké je už neznáme. Mnohdy zachytí vzhled staveb, které již dávno zanikly nebo byly zničeny požáry či válečnými událostmi, a poskytují tak důležité informace architektonického nebo urbanistického charakteru.

Podrobnější a pozornější studium starých map nám tak nabízí množství informací nejenom o geografii, ale i o vazbách a vztazích nejen mezi státy, ale i mezi městy. Podle zvolených geografických značek mohou historici usuzovat, jakým vývojem procházela jednotlivá sídla. Tak jak se měnila jejich velikost, měnil se i jejich význam. Právě ve shodě s rozmístěním osídlení, s rostoucí velikostí sídel můžeme sledovat i vývoj obchodních komunikací. Lidé se v krajině rodí i umírají, stěhují se, budují svá sídla, cesty, vodní nádrže, usměrňují vodní toky, těží suroviny a i mnoha dalšími způsoby do krajiny zasahují a to vše se pochopitelně zobrazí i v mapách. Samozřejmě s určitým časovým odstupem, se kterým je nutno počítat. Je také pravdou, že nejstarší mapy mají mnoho chyb jak v polohopisu, tak výškopisu i ve svém obsahu a názvosloví, ale při bližším porovnání s dalšími mapami nebo jinými zdroji je může čtenář korigovat. Z dnešního pohledu na ně možná můžeme pohlížet se shovívavým úsměvem, přesto však právě staré mapy mohou být nejednou důležitým a mnohdy velmi významným historickým pramenem, který doplňuje a upřesňuje staré kroniky, zápisy v zemských deskách či jiné zdroje poznání textové povahy.

Cílem této publikace je umožnit čtenáři vytvoření si základní představy o vývoji zobrazování území euroregionu na původních i odvozených starých mapách Čech, Moravy, Slezska a Kladska. Právě pomocí textů doprovázejících mapové ukázky, které podávají podrobnější rozbor vyobrazení této oblasti, si může čtenář doplnit poznatky nejenom o historickém vývoji geodézie, topografie a především kartografie, ale i o autorech jednotlivých map. Informace o jejich životě, činnosti i o tom, k jakému účelu byla mapa vytvořena a na jakou předchozí mapu navazovala, nám nabízí bližší náhled na historii vzpomínaného území. Při přípravě i tisku se autoři snažili, aby dávné mapové obrazy měly co nejrealističtější charakter. Některé byly proto reprodukovány barevně tak, jak bývaly ručně kolorovány jejich originály.

Hospital Kuks

U jiných, tam kde se i naši předkové spokojovali s černým tiskem, byly reprodukce ponechány jednobarevné. Celý soubor tak může být, mimo jiné, i jedním z podkladů při historickém bádání v těchto oblastech.

Pro jiného milovníka starých tisků může mít pouze dekorativní charakter. A nelze se tomu divit. Vždyť jednotlivé mapy jsou mnohdy nádhernými obrazovými díly s výjimečným spojením uměleckých projevů a vědeckosti a současně i ukázkou manuální zručnosti a vyspělosti technologií. Zalistujme tedy touto publikací a vydejme se na zajímavé toulky naší historií.

Sekretariát Euroregionu Glacensis

Książ

„W środku Europy piękną ziemię znam…” Te słowa redaktora Telewizji Czeskiej Karla Pecha być może niektórym z Was, szanowni Czytelnicy, przyjdą na myśl, gdy bliżej przyjrzycie się obszarowi, na którym rozciąga się „Euroregion Glacensis”. Znajdziemy go prawie w samym sercu Europy, w Republice Czeskiej, w przygranicznych regionach kraju hradeckiego, pardubickiego i ołomunieckiego, a w Polsce na obszarze województwa dolnośląskiego.

Dokładniejsze wyznaczenie terytorium i określenie znaczenia, jakie ma to stowarzyszenie miast i gmin, znaleźlibyśmy w oficjalnych dokumentach, nie chcemy jednak obciążać tym Czytelnika. Ale dla ścisłości, szanowni Czytelnicy, przekazujemy Wam kilka podstawowych informacji.

Euroregion Glacensis jest największym czesko-polskim euroregionem o najdłuższej wspólnej granicy, która liczy 365 km. Euroregion został założony na podstawie umowy o utworzeniu czesko-polskiego Euroregionu Glacensis, podpisanej 5. 12. 1996 roku w Hradcu Králové. Siedziba stowarzyszenia mieści się w Rychnovie nad Kněžnou, gdzie działa także sekretariat czeskiej części euroregionu. Siedzibą polskiego stowarzyszenia, a tym samym także sekretariatu polskiej części Euroregionu Glacensis jest Kłodzko.

Euroregion Glacensis jest ponadnarodowym, dobrowolnym stowarzyszeniem miast i gmin oraz innych osób prawnych, działa na terenie powiatów Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Hradec Králové, Trutnov, Jičín, Chrudim, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Pardubice i Šumperk *po stronie czeskiej, a po stronie polskiej obejmuje powiaty kłodzki, ząbkowicki, wałbrzyski, strzeliński, świdnicki, dzierżoniowski i miasto Wałbrzych. Jego najważniejszym zadaniem jest wsparcie czesko-polskiej współpracy transgranicznej i rozwoju obszarów przygranicznych, które są połączone ścisłymi więzami geograficznymi i historyczno-politycznymi. Głównym celem stowarzyszenia jest rozwój współpracy obu części euroregionu na podstawie Europejskiej Karty Regionów Granicznych i Transgranicznych w zakresie gospodarczego, społecznego i kulturalnego rozwoju danego obszaru. Stałym zadaniem euroregionu pozostaje przezwyciężanie uprzedzeń i barier, jakie powstały w poprzednich okresach, a także wspieranie integracji obu narodów. Dziś euroregion aktywuje i koordynuje inicjatywy o charakterze strategicznym. Jedną z dziedzin jest turystyka. Głównymi obiektami zainteresowania euroregionu stały się wieże widokowe, które wyraźnie ożywiają turystykę na pograniczu. Wzajemne współistnienie obu narodów euroregion wspiera długofalowo za pośrednictwem dofinansowania z Funduszu Mikroprojektów, jako narzędzia do wsparcia współpracy wspólnot lokalnych. Euroregion stał się dzięki temu podstawową platformą spotkań głównych podmiotów współpracy transgranicznej w samorządach i sektorze organizacji pozarządowych.*

Na obszarze euroregionu po obu stronach granicy znajduje się nie tylko wiele atrakcji przyrodniczych, a nawet wielkopowierzchniowych obszarów chronionych, ale też mnóstwo zabytków historycznych, zarówno o charakterze sakralnym, jak i świeckim, w tym zabytków upamiętniających zmagania wojenne poprzednich stuleci. Na przestrzeni dziejów cały region od średniowiecza aż po czasy niedawno minione był sceną wydarzeń historycznych nie tylko o znaczeniu wewnątrzkrajowym, ale często, i to przede wszystkim, ogólnoeuropejskim.

Geograficzny charakter obszaru, to znaczy pograniczne góry, przełęcze, przesmyki i doliny rzek, wzdłuż których prowadzą drogi do gęściej zamieszkałych rejonów, czyli całe ukształtowanie tutejszego terenu jest jakby stworzone do przemarszów wojsk z północy na południe i odwrotnie. W naturalny sposób prowadziło to do budowania wielu obiektów obronnych po jednej i drugiej stronie granicy. Wszystkie wydarzenia wojenne, ruchy wojsk, każdy zwrot dziejowy, często nawet jedna chwila potrafiły wpłynąć na życie mieszkańców i rozwój miast i gmin na wiele lat.

Już w poprzednich publikacjach, wydawanych dzięki Euroregionowi Glacensis, staraliśmy się, szanowni Czytelnicy, przybliżyć Wam zarówno piękno przyrody, jak i zabytki historyczne tego regionu. Dotychczas jednak nigdy nie zgromadzono zbioru starych map obejmujących swoim zasięgiem wspomniany obszar. W niniejszej pracy próbujemy zaprezentować je czytelnikom w formie zbioru, przygotowanego przez znawcę i propagatora kartografii historycznej mgr. Zdeňka Kučerę, który opatrzył poszczególne mapy naukowym opisem.

Stare mapy należą niewątpliwie do bogactwa kulturowego każdego narodu. Niemal za każdym razem, gdy mamy możliwość obejrzenia ich bliżej w oryginale, odczuwamy uznanie dla ich autorów, którzy stworzyli je bez dostępnej obecnie wiedzy i nowoczesnych pomocy. Nasz szacunek budzi jednocześnie ich wiek. Znaczenie ma także ich zakładana wartość finansowa. Właśnie tajemnica ich powstania, to, jak wymierzali je dawni mistrzowie, jaki mieli system, kto zamówił konkretną mapę, do czego służyła, przez jakie kampanie wojenne przeszła, te wszystkie pytania możemy sobie w myśli zadawać przy oglądaniu dawnych map.

Podobnie jak do każdej książki, dzieła plastycznego, muzycznego lub architektonicznego, także do map autorzy wkładają kawałek siebie. Mapy zawierają nie tylko dane geograficzne, ale są też bogato zdobione na brzegach. Już tylko na podstawie tych uzupełniających ilustracji możemy zaobserwować zmiany charakteru krajobrazu i wyglądu miast w poszczególnych okresach historycznych. Z kolei sceny mitologiczne dokumentują znajomość literatury i fantazję ilustratora. Często te drobne, przyjemne obrazki przedstawiają widok na krajobraz lub miasto w postaci, w jakiej już ich nie znamy. Nieraz uchwycono na nich wygląd budowli, które już dawno przestały istnieć, zostały zniszczone przez pożar lub wydarzenia wojenne. Dzięki temu zyskujemy ważne informacje o charakterze architektonicznym lub urbanistycznym.

Bardziej szczegółowe i uważniejsze przestudiowanie dawnych map dostarcza nam mnóstwa informacji zarówno o geografii, jak i o powiązaniach i relacjach nie tylko między państwami, ale też między miastami. Na podstawie wybranych cech geograficznych historycy mogą ocenić, przez jakie fazy rozwoju przeszły poszczególne siedziby. Wraz ze zmianą ich wielkości, zmieniało się też ich znaczenie. Zgodnie z rozmieszczeniem osadnictwa, z rosnącą wielkością siedzib ludzkich możemy obserwować także rozwój szlaków handlowych. Ludzie rodzą się i umierają w otoczeniu krajobrazu, przenoszą się, budują swoje siedziby, drogi, zbiorniki wodne, regulują bieg rzek, wydobywają surowce i na wiele innych sposobów ingerują w krajobraz, a to wszystko, co zrozumiałe, znajduje odzwierciedlenie również na mapach. Oczywiście z określonym odstępem czasowym, z którym trzeba się liczyć. Jest także prawdą, że najstarsze mapy mają wiele błędów, zarówno w zakresie planimetrii (określania położenia), jak i hipsografii (określania wysokości), w zakresie treści i nazewnictwa, ale przy bliższym porównaniu z innymi mapami lub innymi źródłami czytelnik może je skorygować. Z dzisiejszego punktu widzenia moglibyśmy być może patrzeć na nie z pobłażliwym uśmiechem, mimo to jednak właśnie stare mapy mogą być ważnym i często bardzo znaczącym źródłem historycznym, które uzupełnia i uściśla stare kroniki, zapisy w księgach ziemskich czy inne źródła pisane.

Celem niniejszej publikacji jest przekazanie czytelnikowi podstawowej wiedzy o zmianach sposobu przedstawiania obszaru euroregionu na oryginalnych i wzorowanych na nich starych mapach Czech, Moraw, Śląska i Ziemi Kłodzkiej. Właśnie za pomocą tekstów towarzyszących prezentacji map, zawierających szczegółową analizę zasad przedstawiania tego obszaru, czytelnik może uzupełnić swoją wiedzę nie tylko o historycznym rozwoju geodezji, topografii, a przede wszystkim kartografii, ale też o autorach poszczególnych map. Informacje o ich życiu, działalności i o tym, do jakiego celu mapa została stworzona i do jakiej wcześniejszej mapy nawiązywała, pozwalają nam bliżej przyjrzeć się historii wspomnianego obszaru. Przy przygotowaniu i druku autorzy starali się, aby przykładowe dawne mapy miały jak najbardziej realistyczny charakter. Z tego powodu reprodukcje niektórych z nich zostały wykonane w kolorze tak, jak dawniej ręcznie kolorowano ich oryginały. W przypadku innych, tam, gdzie także nasi przodkowie zadowalali się czarnym drukiem, reprodukcje pozostawiono w wersji czarno-białej. Cały zbiór może dzięki temu, między innymi, stanowić znakomity materiał do badań historycznych w tych dziedzinach.

Dla części miłośników starych druków publikacja może mieć jednak tylko czysto dekoracyjny charakter. I nie można się temu dziwić. Przecież poszczególne mapy są często wspaniałymi obrazami, łączącymi w wyjątkowy sposób wyraz artystyczny i wiedzę, a jednocześnie stanowią przykład zręczności manualnej i zaawansowania technologii. Zajrzyjmy zatem na karty tej publikacji i wybierzmy się na ciekawe wędrówki po naszej historii.

Sekretariat Euroregionu Glacensis

Staré mapy patří ke kulturnímu bohatství každého národa. Vzhlížíme k nim s respektem, který v nás budí jejich stáří, předpokládaná finanční hodnota, ale především tajemství jejich vzniku, účelu a obsahu, který byl nezřídka zapomenut. Stejně jako každá kniha, výtvarné či architektonické dílo, i mapa nabízí svým čtenářům a uživatelům možnost odkrývat příběhy uváděné někdy v náznacích či zcela přímočaře. Pozornému a poučenému čtenáři starých map se nabízí bohaté množství informací o geografii, vazbách a vztazích, významech a hodnotách prvků krajiny v podobě, v jaké ji již nepoznáváme. Kniha není jen o starých mapách. Je o hledání příběhů. Lidé se v krajině rodí i umírají, stěhují se, budují sídla, cesty, vodní nádrže a mnoho jiného. Je pravdou, že nejstarší mapy mají mnoho chyb jak v polohopisu, tak ve výškopisu, i ve svém obsahu a názvosloví. Přesto však právě mapy mohou být nejednou historickým pramenem, který doplní a upřesní prameny textové povahy. Posuzujeme-li staré mapy kriticky, můžeme z nich i dnes získat cenné zeměpisné charakteristiky někdejších rysů naší krajiny. Staré mapy jsou nám milé především pro bezprostřednost, s kterou obrazově předvádějí stále se měnící ráz našeho prostředí. Cílem této knihy je utvořit základní představu o vývoji zobrazování Euroregionu Glacensis na původních i odvozených starých mapách Čech, Moravy, Kladska a Slezska. Pomocí textů, doprovázejících mapové ukázky, podat podrobný rozbor vyobrazení této oblasti. Kniha tím pomůže vytvořit podklad pro využití starých map při dalším historickém výzkumu popisovaného regionu. Aby dávné mapové obrazy popisované oblasti byly co nejvíce přiblíženy, byly některé reprodukovány barevně, tak, jak bývaly ručně kolorovány jejich originály. Jen tam, kde se i naši předkové spokojovali s černým tiskem, byly reprodukce ponechány jednobarevné.

Stare mapy należą do dziedzictwa kulturowego każdego narodu. Patrzymy na nie z szacunkiem, który wzbudza ich wiek, szacowana wartość finansowa, ale przede wszystkim tajemnica ich powstania, ich celu i treści, które często zostały zapomniane. Podobnie jak każda książka, dzieło sztuki lub architektury, również mapa oferuje swoim czytelnikom i użytkownikom możliwość odkrywania opowieści, przedstawianych czasem jedynie w zarysie, a czasem całkiem bezpośrednio. Przed uważnym i doświadczonym czytelnikiem starych map otwiera się skarbiec pełen informacji o geografii, powiązaniach i relacjach, znaczeniu i wartości elementów krajobrazu w formie, w jakiej już go nie znamy. Książka jest nie tylko o starych mapach. Jest o poszukiwaniu opowieści. Ludzie na tym terenie rodzą się i umierają, przeprowadzają, budują siedziby, drogi, zbiorniki wodne i nie tylko. To prawda, że najstarsze mapy zawierają wiele błędów zarówno jeśli chodzi o określenie położenia, jak i wysokości, a także w samej treści i nazewnictwie. Mimo to jednak właśnie dawne mapy mogą być niejednokrotnie cennym historycznym źródłem, które uzupełnia i uściśla źródła pisane. Oceniając krytycznie stare mapy, możemy również dzisiaj uzyskać z nich cenne dane geograficzne, dotyczące dawnego ukształtowania i zasiedlenia tutejszego terenu. Lubimy stare mapy przede wszystkim ze względu na ich bezpośredniość, z jaką w formie graficznej przekazują nam informacje o stale się zmieniających elementach naszego środowiska. Celem tej książki jest dostarczenie podstawowej wiedzy o tym, jak zmieniał się sposób przedstawiania Euroregionu Glacensis na oryginalnych i pochodnych od nich mapach Czech, Moraw, Ziemi Kłodzkiej i Śląska. Dokonanie w tekstach towarzyszących mapom szczegółowej analizy przedstawiania tego obszaru. Dzięki temu książka może pomóc w zdobyciu podstaw wiedzy o starych mapach, przydatnej w późniejszych badaniach historycznych, dotyczących opisywanego obszaru. Aby dawne mapy prezentowanego regionu były jak najczytelniejsze, niektóre z nich zostały odtworzone w kolorze, zgodnie z tym, jak kolorowano niegdyś ręcznie ich oryginały. Jedynie tam, gdzie również nasi przodkowie zadowalali się czarnym drukiem, reprodukcje map pozostawiono w wersji czarno-białej.

PTOLEMAIOVA MAPA SVĚTA / PTOLEMEJSKA MAPA ŚWIATA

CLAUDIOS PTOLEMAIOS (asi 100–178) byl významný geograf, astronom a matematik, římský občan žijící v egyptské Alexandrii, původem však Řek. Koncem poloviny 2. stol. vytvořil spis *Géografiké hyfégésis*, do kterého zanesl zeměpisné poznatky o tehdy známém světě, který z naprosté většiny nikdy neviděl. Informace čerpal z lodních zápisů, cestovních záznamů kupců, ze zpráv o vojenských výpravách a v menší míře z literárních děl. Spis neobsahuje mapy, ale k topografickým názvům připojil vedle do sloupečku zeměpisné souřadnice měřené od Ferrského nultého poledníku. Ptolemaiův řecký text byl v roce 1406 převezen do Itálie, přeložen do latiny a spolu s mapami poprvé vydán v Boloni v roce 1477. Nejpečlivěji je vypracováno Ulmské vydání z roku 1482, ze kterého pochází ukázka. Tato slavná a velmi dekorativní mapa světa je obklopena plavovlasými foukajícími teutónskými cherubíny a ve střední Evropě ukazuje Německo (*Germania*), Labe (*albis fl.*) a oblouk mohutných karpatských pohoří (*carpat mon*). Kolorovaný dřevořez, 36,0 × 50,8 cm. Ulm 1482.

KLAUDIUSZ PTOLEMEUSZ (około 100–178) był znanym geografem, astronomem i mechanikiem, obywatelem Rzymu, żyjącym w Aleksandrii w Egipcie, z pochodzenia był jednak Grekiem. Pod koniec pierwszej połowy II wieku stworzył dzieło *Geographike Hyphegesis*. Zawarł w nim wiedzę geograficzną o znanym wówczas świecie, którego znacznej części nigdy nie widział. Informacje pozyskiwał z dzienników okrętowych, zapisków z podróży kupieckich, z raportów z wypraw wojennych i w niewielkim stopniu z utworów literackich. Dzieło nie obejmuje map, ale do nazw topograficznych Ptolemeusz załączył kolumnę ze współrzędnymi geograficznymi mierzonymi od zerowego południka Ferro. Tekst Ptolemeusza w języku greckim został w 1406 roku przewieziony do Włoch, przetłumaczony na łacinę i wraz z mapami wydany po raz pierwszy w Bolonii w 1477 roku. Najlepiej została opracowane wydanie z Ulm z 1482 roku, z którego pochodzi prezentowana mapa. Ta słynna i niezwykle dekoracyjna mapa świata jest otoczona przez dmuchające teutońskie cherubinki z płowymi włosami, a w Europie Środkowej wskazuje Niemcy (*Germania*), Łabę (*albis fl.*) oraz łuki olbrzymich pogórzy karpackich *(carpat mon)*. Kolorowany drzeworyt, 36,0 × 50,8 cm. Ulm 1482 r.

WALDSEEMÜLLEROVA MAPA SVĚTA / MAPA ŚWIATA WALDSEEMÜLLERA

MARTIN WALDSEEMÜLLER (1470–1520) je autorem krásné velkoformátové mapy světa o rozměrech 132 × 236 cm, která byla vytištěna z dvanácti dřevěných razidel v počtu asi 1 000 výtisků a s velkým úspěchem prodávána po celé Evropě. V průběhu století byly bohužel všechny výtisky mapy ztraceny nebo zničeny, a tak nové generace učenců následně mapu marně hledaly v archivech, mapových sbírkách a v antikvariátech. Nakonec v roce 1901 na zámku Wolfegg v jižním Německu ve sbírce starých map a tisků nalezl mapu vevázanou do knihy kněz Joseph Fischer. Výřez z mapy ukazuje ve střední Evropě Čechy (*Bohemia*), Slezsko (*Schlesia*) a řeku Labe (*albis fl.*), jehož horní tok je ztotožněn s Vltavou pramenící na Šumavě. Dřevořez. Štrasburk 1507.

MARTIN WALDSEEMÜLLER (1470–1520) jest autorem pięknej, wielkoformatowej mapy świata o wymiarach 132 × 236 cm, która została wydrukowana z dwunastu drewnianych matryc w około 1000 egzemplarzy, sprzedawanych potem z powodzeniem w całej Europie. Niestety, w ciągu wieków wszystkie egzemplarze tej mapy zostały utracone lub uległy zniszczeniu, nowe pokolenia uczonych bezskutecznie szukały zatem tej mapy w archiwach, zbiorach map i antykwariatach. W końcu w 1901 roku na zamku Wolfegg w południowych Niemczech, w zbiorze starych map i grafik mapę tę odnalazł szczęśliwie ksiądz Joseph Fischer. Na mapie w Europie Środkowej są pokazane Czechy (*Bohemia*), Śląsk (*Schlesia*) i rzeka Łaba (*albis fl.*), której górny bieg jest utożsamiony z Wełtawą, wypływającą z Szumawy. Drzeworyt. Strasburg 1507 r.

WALDSEEMÜLLEROVA A MERCATOROVA MAPA SVĚTA/ MAPY ŚWIATA WALDSEEMÜLLERA I MERKATORA

MARTIN WALDSEEMÜLLER (1470–1520), výřez ze sekce IV druhého pozměněného vydání mapy světa ukazuje například Čechy (*Bohemia*) s Prahou (*Praga*) a Krakov (*Cracovia*) ležící na řece Visle (*vistula fl.*). Dřevořez. Strasburk 1516.

MARTIN WALDSEEMÜLLER (1470–1520), wycinek z sekcji IV drugiego zmienionego wydania mapy świata przedstawia na przykład Czechy (*Bohemia*) z Pragą (*Praga*) i Kraków (*Cracovia*), leżący nad Wisłą (*vistula fl.*). Drzeworyt. Strasburg 1516 r.

GERARD MERCATOR (1512–1594), nejvýznamnější kartograf 16. století je autorem velkoformátové mapy světa na 18 sekcích, která má rozměry 134 × 212 cm. Ve střední části Evropy ukazuje věnec českých hor s městy Praha (*Prag*), Plzeň (*Pilsen*), České Budějovice (*Budwis*) a Český Brod (*Brod*), na Moravě Olomouc (*Olmutz*) a ve Slezsku Těšín (*Teschn*) a Nisu (*Nissa*). Zachovalo se pouze několik exemplářů, jediný kolorovaný je uložen v Námořním muzeu v Rotterdamu. Kolorovaná mědirytina. Duisburg 1569.

GERARD MERKATOR (1512–1594), najbardziej znaczącym kartografem XVI wieku jest autor wielkoformatowej mapy świata, składającej się z 18 sekcji o wymiarach 134 × 212 cm. W centralnej części Europy przedstawia ona pasma czeskich gór i pokazuje Pragę (*Prag*), Pilzno (*Pilsen*), Czeskie Budziejowice (*Budwis*) i Český Brod (*Brod*), na Morawach przedstawia Ołomuniec (*Olmutz*), a na Śląsku Cieszyn (*Teschn*) i Nysę (*Nissa*). Zachowało się tylko kilka egzemplarzy, jedyny kolorowany znajduje się w Muzeum Morskim w Rotterdamie. Kolorowany miedzioryt. Duisburg 1569.

KAERIOVA MAPA SVĚTA / MAPA ŚWIATA KAERIUSA

Velmi povedenou mapu světa v ozdobenou alegoriemi jednotlivých kontinentů vytvořil zkušený vlámský rytec, knihkupec, kartograf a autor mapy Čech a Moravy PETRUS KAERIUS (1571–1646). Ve střední Evropě zachycena pouze Praha (*Prag*) a Krakov (*Cracow*). Extrémně vzácná mapa odvozená z Planciovy mapy světa se zachovala pouze ve třech nebo čtyřech výtiscích. Kolorovaná mědirytina, 58 × 40,5 cm. Amsterodam 1607.

Niezwykle udaną mapę świata, ozdobioną alegoriami poszczególnych kontynentów, stworzył doświadczony flamandzki grawer, księgarz, kartograf i autor mapy Czech i Morav PETRUS KAERIUS (1571–1646). W Europie Środkowej oznaczone są jednie Praga (*Prag*) i Kraków (*Cracow*). Niezwykle rzadka mapa powstała na podstawie mapy świata Planciusa, zachowały się jedynie trzy lub cztery jej egzemplarze. Kolorowany miedzioryt, 58 × 40,5 cm. Amsterdam 1607 r.

Čechy (*Bohemie*) na dřevořezové kolorované mapě světa orientované severem k západu. Mapa pochází z monumentální knihy světové historie *Le mer des Histoires* vydané v Paříži v roce 1475.

Czechy *(Bohemie)* na mapie świata w technice drzeworytniczej, zorientowanej północą na zachód. Mapa pochodzi z monumentalnej księgi historii świata *Le mer des Histoires*, wydanej w Paryżu w 1475 roku.

Alegorie kontinentů z nárožní výzdoby Visscherovy figurální mapy světa z roku 1639.

Alegorie kontynentów z narożnych zdobień figuralnej Mapy świata Visschera z 1639 roku.

MÜNSTEROVA ALEGORICKÁ MAPA KRÁLOVNY EVROPY / ALEGORYCZNA MAPA KRÓLOWEJ EUROPY MÜNSTERA

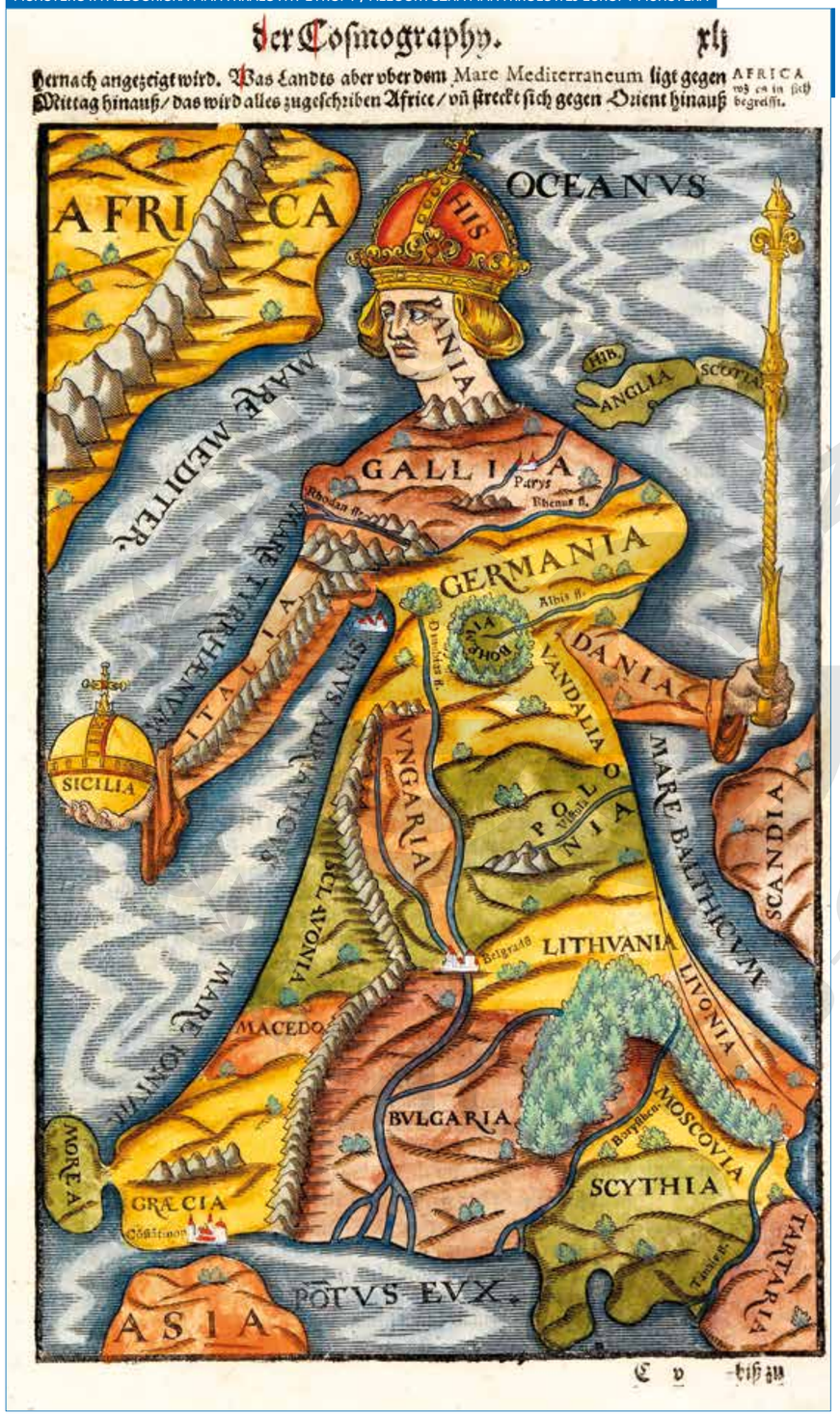

SEBASTIAN MÜNSTER (1489–1552), kolorovaný dřevořez o rozměrech 25,9 × 16,4 cm alegorické mapy Královny Evropy. Basilej 1570.

SEBASTIAN MÜNSTER (1489–1552), kolorowany drzeworyt o wymiarach 25,9 × 16,4 cm alegorycznej mapy Królowej Europy. Bazylea 1570 r.

Ukázky z rámové výzdoby Speedovy mapy Německa z roku 1626.

Przykłady z dekoracji obramowania Mapy Niemiec Speeda z 1626 r.

BÜNTINGOVA ALEGORICKÁ MAPA KRÁLOVNY EVROPY / ALEGORYCZNA MAPA KRÓLOWEJ EUROPY BÜNTINGA

HEINRICH BÜNTING (1545–1606), alegorická mapa Královny Evropy jako vynikající umělecké dílo pochází z geografického cestopisu *Itinerarium Sacrae Scripturae* – Putování svatých protestantského pastora a teologa Büntinga. Evropský kontinent je pojat ve tvaru postavy španělské královny s korunou, držící v pravé ruce (Itálie) jablko (Sicilie) a v levé ruce Holštýnsko a Dánsko. Čechy (*Bohemia*) v centru Evropy jsou zobrazeny jako její srdce obklopené pásem hor s pohledem na Prahu (*Praga*). Polsko reprezentuje Krakov (*Cracovia*), a protože mapa má normální – severní orientaci, nalezneme například Rusko (*Russia*) v pravé horní části obrazu zorientovaného podle popisek jednotlivých zemí. Kolorovaný dřevořez, 43 × 30 cm. Magdeburg 1581.

HEINRICH BÜNTING (1545–1606), alegoryczna mapa Królowej Europy, będąca wybitnym dziełem sztuki, pochodzi z dzieła podróżniczego *Itinerarium Sacrae Scripturae* – Pielgrzymka świętych protestanckiego pastora i teologa Büntinga. Kontynent europejski jest przedstawiony w postaci królowej Hiszpanii w koronie, trzymającej w prawej ręce (Włochy) jabłko (Sycylię), a w lewej Holsztyn i Danię. Czechy (*Bohemia*) w centrum Europy są przedstawione jako serce otoczone pasmem górskim z widokiem na Pragę (*Praga*). Polskę reprezentuje Kraków (*Cracovia*), a ponieważ mapa ma zwykłą – północną orientację, znajdujemy na przykład Rosję (*Russia*) w prawym górnym rogu mapy zorientowanej zgodnie z opisami poszczególnych krajów. Kolorowany drzeworyt, 43 × 30 cm. Magdeburg 1581 r.

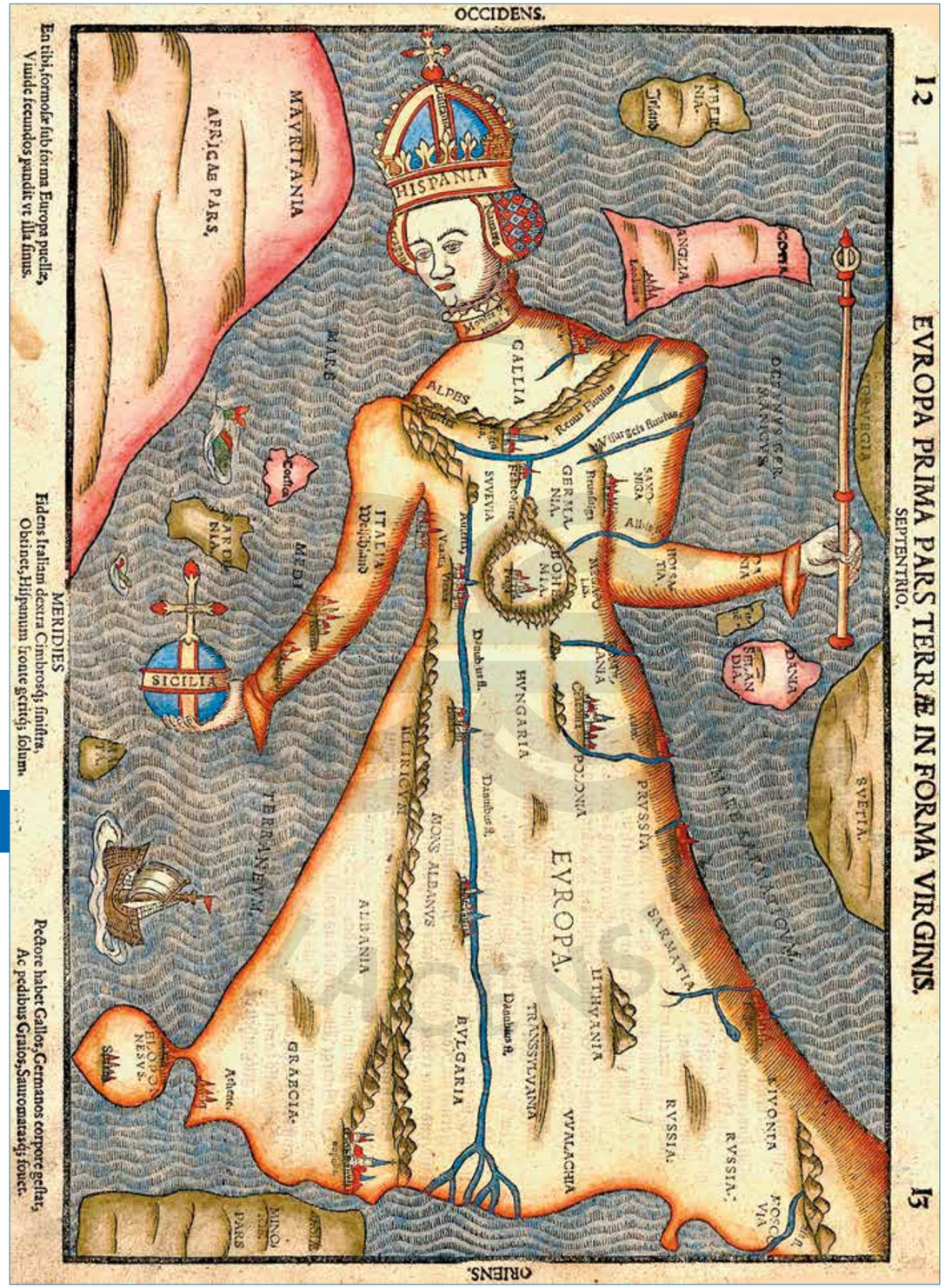

PETRINIHO MAPA EVROPY / MAPA EUROPY PETRINIEGO

PAOLO PETRINI (činný 1670–1718), jehož životopis je zatím obestřen tajemstvím, žil a pracoval v Neapoli. V letech 1700–1718 publikoval vzácné dílo *Atlante Partenopeo*. Nicméně do dějin světové kartografie se zapsal vydáváním velkoformátových nástěnných map jednotlivých kontinentů. Velmi zdobná mapa Evropy ikonograficky odvozená z de Ferovy mapy je ozdobena dekorativními barokními okraji a žánrovými scénami z nejvýznamnějších zemí a kultur. Obrázek Polska (*LI POLACCHI*) s vysvětlujícím textem a se státním znakem – bílou orlicí – nalezneme v levém rámu. Kolorovaná mědirytina, 119 × 90 cm. Neapol, kolem roku 1700.

PAOLO PETRINI (działał w latach 1670–1708), którego biografia cały czas pozostaje tajemnicą, żył i pracował w Neapolu. W latach 1700–1718 opublikował znaczące dzieło *Atlante Partenopeo*. Jednak w historii światowej kartografii zapisał się, publikując wielkoformatowe mapy ścienne poszczególnych kontynentów. Bardzo dekoracyjna mapa Europy, ikonograficznie zaczerpnięta z mapy de Ferovy, ozdobiona dekoracyjnymi, barokowymi brzegami i scenkami rodzajowymi z najważniejszych krajów i kultur. Przedstawienie Polski (*LI POLACCHI*) z tekstem objaśniającym i godłem państwowym – białym orłem – znajdziemy na lewej ramie. Kolorowany miedzioryt, 119 × 90 cm. Neapol, około 1700 r.

Mědirytinové veduty Říma, Londýna a Amsterodamu z rámové výzdoby velkoformátové mapy Evropy PETRA SCHENKA (1661–1711), významného představitele konce zlaté éry nizozemské kartografie. Amsterodam 1706.

Wykonane jako miedzioryt weduty Rzymu, Londynu i Amsterdamu z dekoracji obramowania wielkoformatowej Mapy Europy PETRA SCHENKA (1661–1711) – wybitnego przedstawiciela końca złotego wieku kartografii niderlandzkiej. Amsterdam 1706 r.

DESNOSOVA MAPA EVROPY / MAPA EUROPY DESNOSA

LOUIS-CHARLES DESNOS (1725–1805) byl vynikající francouzský geograf, výrobce a prodejce globů a astronomických přístrojů a vydavatel map. Je autorem mapy Evropy ozdobené v rámech vinětami ukazujícími život ve Francii, Holandsku a Německu (horní rám), Skandinávii, Polsku, Uhrách a Itálii (levý rám), Grónsku, Nové Zemi, Laponsku a Rusku (dolní rám) a konečně Portugalsku a Španělsku (pravý rám). Čechy (*Royaume de Boheme*) jsou v mapě připomenuty Prahou (*Prague*) a Českými Budějovicemi (*Budweis*), Slezsko Nisou (*Neassa*). Krásná velkoformátová mapa pravděpodobně zdobila salon významného šlechtice nebo úspěšného obchodníka. Kolorovaná mědirytina, 100 × 93 cm. Paříž 1772.

LOUIS-CHARLES DESNOS (1725–1805) był wybitnym francuskim geografem, producentem i sprzedawcą globusów i instrumentów astronomicznych oraz wydawcą map. Jest autorem mapy Europy, ozdobionej na ramach winietami przedstawiającymi życie we Francji, Holandii i Niemczech (górne ramy), w Skandynawii, Polsce, na Węgrzech i we Włoszech (lewa rama), na Grenlandii, Nowej Ziemi, w Laponii i Rosji (dolna rama) oraz w Portugalii i Hiszpanii (prawa rama). Czechy (*Royaume de Boheme*) są reprezentowane na mapie przez Pragę (*Prague*) i Czeskie Budziejowice (*Budweis*), a Śląsk przez Nysę (*Neassa*). Przepiękna, wielkoformatowa mapa prawdopodobnie była ozdobą salonu znaczącego szlachcica lub bogatego kupca. Kolorowany miedzioryt, 100 × 93 cm. Paryż 1772 r.

Čechy (*BOEMIE*) na rukopisné portolánové mapě BATTISTY AGNESE (1500–1564). Benátky 1542–1546.

Czechy (*BOEMIE*) na odręcznej mapie portolanowej autorstwa BATTISTY AGNESE (1500–1564). Wenecja 1542–1546.

HARTMANN SCHEDEL (1440–1514), Čechy (*BOEMIA*) a Morava (*MORAVIA*) na výřezu z mapy střední Evropy. Mapa pochází z Kroniky světa (*Liber Chronicarum*) a je považována za první tištěnou mapu Německých zemí. Zhotovil ji pod názvem *Deutschlandkarte* norimberský lékař a kosmograf Hoieronymus Münzer. Kolorovaný dřevořez. Norimberk 1493.

HARTMANN SCHEDEL (1440–1514), Czechy (*BOEMIA*) i Morawy (*MORAVIA*) na wycinku z mapy Europy Środkowej. Mapa pochodzi z Kroniki Świata (*Liber Chronicarum*) i jest uważana za pierwszą drukowaną mapę ziem niemieckich. Sporządził ją pod tytułem *Deutschlandkarte* norymberski lekarz i kosmograf Hieronymus Münzer. Kolorowany drzeworyt. Norymberga 1493 r.

JOHANNES JANSSONIUS VAN WAESBERGEN (1616–1681) & MOSES PITT (?–1696), výřez z mapy historické Germanie. Labe popsáno latinsky *Albis flu.* List pochází z *Atlasu Novus*, má měřítko 1 : 3 500 000. Téměř identickou mapu vydávali v letech 1618–1670 Ortelius a Blaeu. Kolorovaná mědirytina. Amsterodam 1680.

JOHANNES JANSSONIUS VAN WAESBERGEN (1616–1681) & MOSES PITT (?–1696), fragment mapy historycznej Germanii. Rzeka Łaba opisana jako *Albis flu.* Arkusz pochodzi z dzieła *Atlas Novus*, ma skalę 1 : 3 500 000. Prawie identyczną mapę wydali w latach 1618–1670 Ortelius i Blaeu. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1680 r.

MERCATOROVA MAPA GERMANIE / MAPA GERMANII MERKATORA

GERHARD MERCATOR (1512–1594), slavný nizozemský kartograf vydal v Duisburgu roku 1579 atlas *Tabulae geographicae Cl: Ptolemei an mentem autoris restitutae emendate*, který obsahoval 28 poněkud upravených historických map s ptolemaiovskými rysy. Pátou v pořadí byla do atlasu zařazena kolorovaná měděrytinová mapa Germanie. Čechy hledejme v místě popisky *Varisti*. Popiska ukazuje na kmen Naristů (Varistů), který sídlil na okraji Černého lesa.

GERARD MERKATOR (1512–1594), słynny holenderski kartograf, opublikował w Duisburgu w 1579 roku atlas *Tabulae geographicae Cl: Ptolemei an mentem autoris restitutae emendate*, zawierający 28 nieco zmodyfikowanych map historycznych o ptolemejskim charakterze. Piątą w kolejności mapą w atlasie była kolorowana miedziorytnicza mapa Germanii. Czech należy szukać w miejscu z napisem *Varisti*. Opis wskazuje plemię Naristi (Varisti), które miało swoje siedziby na skraju Czarnego Lasu.

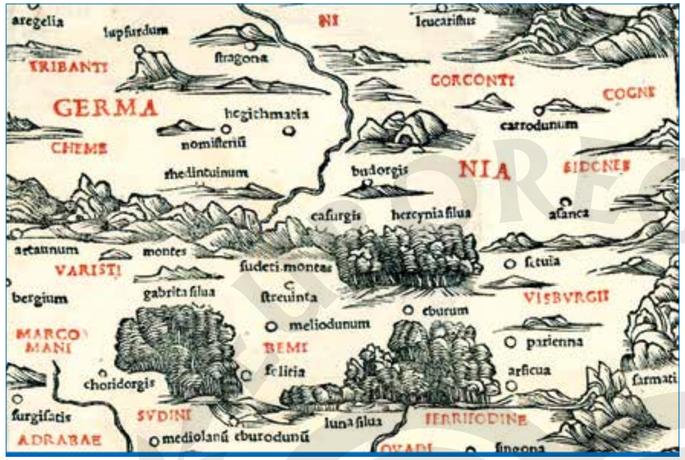

BERNARDUS SYLVANUS z EBOLI (činný na počátku 15. stol.), JACOBUS PENTIUS DE LEUCHO (činný 1486–1530), Sudetské pohoří (*sudeti montes*) na Ptolemaiově mapě střední Evropy. Kolorovaný dřevořez. Benátky 1511.

BERNARDUS SYLVANUS z EBOLI (działał na początku XV w.), JACOBUS PENTIUS DE LEUCHO (działał 1486–1530), pogórze Sudeckie (*sudeti montes*) na mapie Europy Środkowej Ptolemeusza. Kolorowany drzeworyt. Wenecja 1511 r.

MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ (1401–1464), Čechy (*Bohemia*), Morava (*Moravia*) a Slezsko (*Slesia*) na dřevořezové Ptolemaiově mapě střední Evropy z roku 1491. Faksimile. Praha 1895.

MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ (1401–1464), Czechy (*Bohemia*), Morawy (*Moravia*) i Śląsk (*Slesia*) na wydrukowanej w technice drzeworytu mapie Europy Środkowej Ptolemeusza z 1491 r. Faksymilia. Praga 1895.

FREDERICK DE WIT (1630–1706), Střední Evropa na portolánové mapě kontinentu s podrobným zákresem pobřeží. Kolorovaná měděrytina. Amsterodam 1675.

FREDERICK DE WIT (1630–1706), Europa Środkowa na portolanowej mapie kontynentu ze szczegółowym przedstawieniem linii brzegowej. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1675 r.

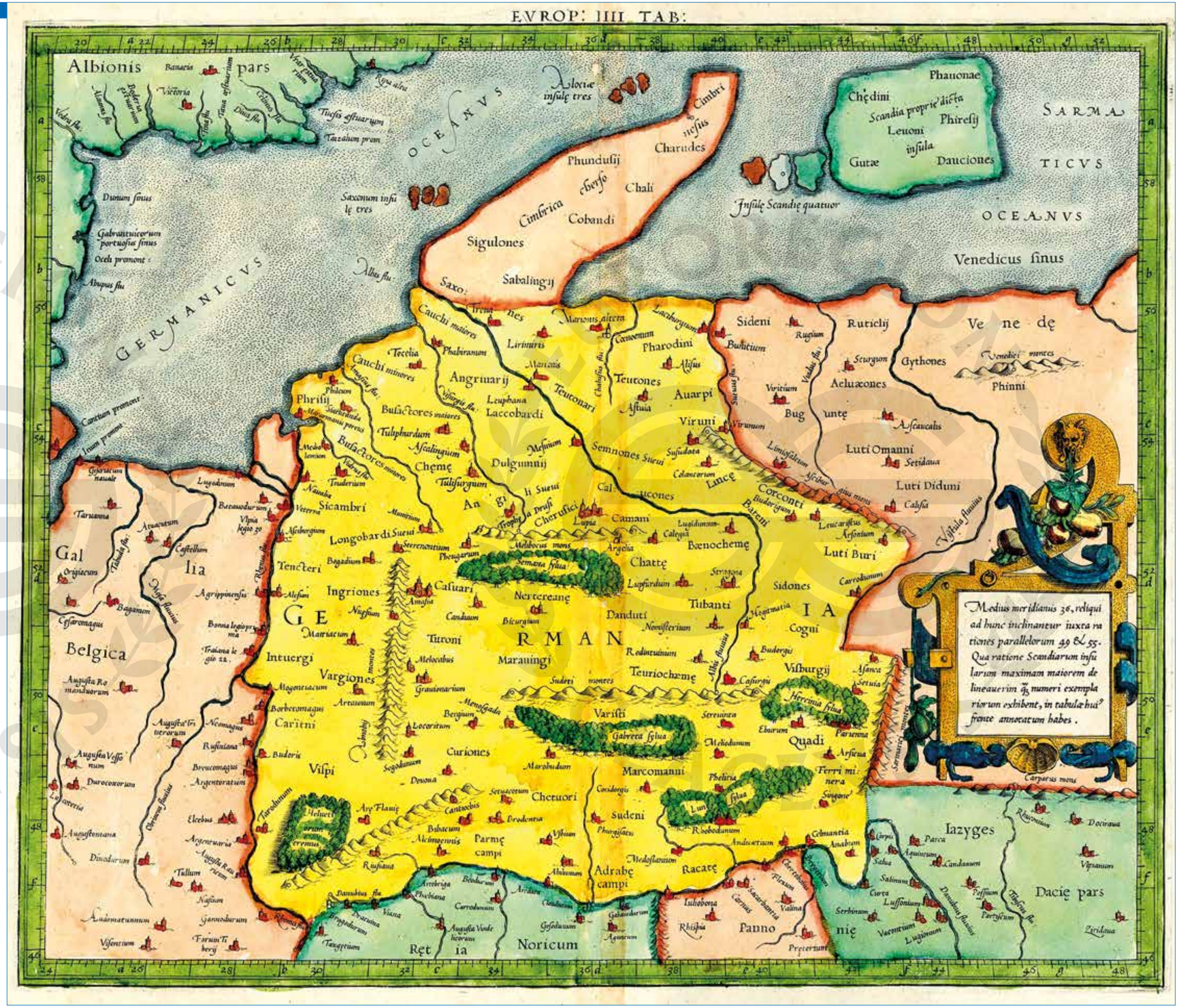

PTOLEMAIOVA MAPA GERMANIE / PTOLEMEJSKA MAPA GERMANII

Autorem rukopisné kolorované mapy Germanie je Nicolaus Germanus (asi 1420–1490), benediktin z Reichenbachu v Dolním Rakousku působící v Itálii, kde připravoval knihy pro vévodu Borsa d'Este a později pro papeže Pavla II. Mezi oblasti, kam Ptolemaios nikdy nevkročil, patřila také Germanie. Někteří badatelé začali mapě Germanie říkat „zaklatý zámek", neboť ztotožnit ji s konkrétními místy, včetně lokalit na území Čech a Moravy, je velice obtížné a problematické. Poměrně přesně lze identifikovat řeky a některá pohoří, u sídel je situace složitější. Tak například Labe nese popisku *Albis flu.*, Visla – *Vistula f.* a Dunaj – *Danubius fluvius*. V mapě snadno lokalizujeme pohoří *Sudeta oré*, které pravděpodobně označuje Bavorský les a Šumavu, horské pásmo *Askiburgion oro* ukazuje na soustavu pohoří od Jizerských hor po Orlické hory a Jeseníky, někteří autoři připouští, že se může jednat o významný orientační bod v krajině středního Polabí – kopec Oškobrh na Poděbradsku. Popisek *Stragona* snad označuje Pichoru u Dobřichova nebo Poděbrady, *Eburodunon* (*Eburon*) je místo pokládané za Brno a *Nornistérion* je považován za Prahu-Zbraslav.

Autorem odrecznej, kolorowanej mapy Germanii jest Nicolaus Germanus (ok. 1420–1490), benedyktyn z Reichenbach w Dolnej Austrii, który działał we Włoszech, gdzie przygotowywał książki dla księcia Borsa d'Este, a później dla papieża Pawła II. Wśród obszarów, do których Ptolemeusz nigdy nie dotarł, była również Germania. Niektórzy uczeni zaczęli nazywać mapę Germanii „zaczarowanym zamkiem", ponieważ utożsamienie jej z konkretnymi miejscami, leżącymi także na terytorium Czech i Moraw, jest bardzo trudne i problematyczne. Stosunkowo dobrze można zidentyfikować rzeki i niektóre pasma górskie, z osadami sytuacja jest bardziej skomplikowana. Na przykład Łaba jest opisana jako *Albis flu.*, Wisła – *Vistula f.*, a Dunaj – *Danubius fluvius*. Na mapie możemy łatwo zlokalizować pasmo górskie *Sudeta oré*, które prawdopodobnie odnosi się do Lasu Bawarskiego i Szumawy, *Askiburgion oro* oznacza pasmo górskie, ciągnące się od Gór Izerskich po Góry Orlickie i Jesioniki. Niektórzy autorzy przyznają, że może to być znaczący punkt orientacyjny w centralnej części Polabi (Niziny Południowej) – wzgórze Oškobrh w rejonie miasta Podiebrady *(czes. Poděbrady)*. Oznaczenie *Stragona* to prawdopodobnie wzgórze Pichora w pobliżu Dobřichova albo Podiebrady, miejsce oznaczone jako *Eburodunon (Eburon)* jest uważane za Brno, a *Nornistérion* za Pragę-Zbraslav.

Postavy různých evropských národností v dobových kostýmech na měděrytinové mapě Evropy GERARDA DE JODA (1509–1591) z atlasu *Speculum Orbis Terrarum* (Zrcadlo světa), který vyšel v Antverpách ve dvou svazcích v roce 1593.

Postacie prezentujące różne narodowości europejskie w strojach z epoki na miedziorytniczej mapie Europy GERARDA DE JODA (1509–1591) z atlasu *Speculum Orbis Terrarum* (Zwierciadło świata), który ukazał się w dwóch tomach w Antwerpii w 1593 roku.

ČECHY / CZECHY

Rychnov nad Kněžnou

Území Čech obklopené ze severu, západu i jihu řetězem pohraničních hor bylo od pradávna důležitým evropským teritoriem. Jak už jsme vzpomínali v úvodu, toky řek, především Labe a Vltavy, a jejich údolí umožňovaly průchody tehdy neschůdným územím a stávaly se nerozlučnými průvodci obchodních stezek ať již ze západu na východ, či z jihu na sever. Široká a nepříliš vysoká sedla, stejně jako některé průsmyky, ulehčovaly kupeckým karavanám přechody horských oblastí na hranicích. Česká kotlina tak byla osídlována od pravěku, o čemž svědčí nejen četné archeologické nálezy, ale i jedno z nejstarších mapových zobrazení naší vlasti, které pochází z 2. století našeho letopočtu.

Tehdy římský geograf Claudios Ptolemaios ve svém spise Géografiké hyfégesis (podrobněji již na str. 7) na své mapě označené Tabula Evropae IIII zachytil velkou část střední Evropy a mimo jiné i území dnešní České republiky. Jsou zde zakresleny pravděpodobně Krušné hory, označené Sudeti montes, i Asciburgius mons, zachycující oblouk od Jizerských hor přes Krkonoše, Orlické hory až po Jeseníky. Nalezneme zde i označení obyvatel Marcomanni (Markomané), kteří podle antických zápisů obývali naše území od 1. stol. př. n. l. až do 5. stol. n. l. Zajímavé ale je, že tyto místní názvy jsou ovlivněny jazykem Bojů (Bójů), keltského kmene, žijícího na našem území už ve 4.–3. stol. př. l. Například název Sudeti pochází pravděpodobně z keltského sud – kanec a éta – les, volně bychom tento název mohli přeložit jako les kanců. Právě ve vzpomínaných antických záznamech se uvádí, že se Markomané po střetech s Římany v oblasti dnešního Durynska a Saska přestěhovali na rozlehlé území nazývané Boiohaemum (doslova „země Bojů", tedy země dříve obsazené keltským kmenem Bójů). Odtud tedy pochází latinský ekvivalent Bohemium nebo německé Böhmen.

Tato mapa Claudia Ptolemaia, pocházející pravděpodobně z období kolem roku 150, byla několikrát kopírována a dnes je známa díky práci italského kartografa Jacopa Gastaldiho (1500–1566), který ji provedl jako měděrytinu v roce 1548. (Obdobná mapa, ale starší a méně podrobná mapa je i na str. 20.)

Samotné Čechy se podrobnějšího zmapování dočkaly až roku 1518 Mikulášem Klaudyánem (podrobněji str. 22 a 23). A pak už následovala další a další zpracování. Bohužel je smutnou skutečností, že řada map, plánů, náčrtků i jiných historických podkladů vzala za své při požárech měst nebo necitlivým zacházením. Současné množství zachovaných dokumentů si proto zaslouží naši pozornost. A to nejenom kvůli jejich odborné, ale i umělecké hodnotě. Vždyť na vybudovanou mapu byli přizváni mnohdy nejlepší ilustrátoři a rytci té doby. Za všechny uveďme například Pavla Aretina a Egidia Sadelera, kteří své mapy vyzdobili nejen vedutami měst, ale i ukázkami dobového oblečení (viz str. 30 a 31). Nelze opomenout ani dílo Jana Kryštofa Müllera z let 1712–1720. Na 25 sekcích, které po slepení vytváří impozantní obraz, najdeme jak podrobnou mapu Čech, tak vskutku úžasné výtvarné dílo. Mapa je v rozích opatřena výzdobou vyrytou podle předloh českého malíře Václava Vavřince Reinera. Rytiny vytvořil augšpurský rytec Jan Daniel Herz. Díky Reinerovu a Herzovu dílu patří Müllerova mapa mezi nejbohatěji a po výtvarné stránce nejkvalitněji zdobené mapy 18. století. Například v levém horním rohu vidíme Pražský hrad a Karlův most tehdy ještě bez soch, je zde vidět i Staroměstská mostecká věž. Naproti tomu výzdoba přehledného listu k velké mapě (viz str. 52) je mnohem chudší. Vlevo nahoře se nachází český znak, vpravo nahoře je zobrazen pohled na opevněnou Prahu, v dolní části vlevo jsou vytisknuty vysvětlivky značek a vpravo titul mapy.

Obszar Czech, otoczony od północy, zachodu i południa łańcuchem pogranicznych gór, od najdawniejszych czasów był ważnym terytorium Europy. Jak już wspominaliśmy na wstępie, przepływające przez ten obszar rzeki, przede wszystkim Łaba i Wełtawa, a także ich doliny, umożliwiały pokonanie wówczas nieprzebytego terenu i stawały się nierozłącznymi przewodnikami szlaków handlowych, tych wiodących z zachodu na wschód i tych, które prowadziły z południa na północ. Szerokie i niezbyt wysokie przełęcze, tak samo jak niektóre przesmyki, ułatwiały karawanom kupieckim przejście przez górskie rejony na granicy. Dlatego też Kotlina Czeska była od prehistorii zasiedlana, o czym świadczą nie tylko liczne znaleziska archeologiczne, ale też jedna z najstarszych map naszej ojczyzny, pochodząca z II wieku naszej ery.

Wtedy to rzymski geograf Klaudiusz Ptolemeusz w swoim dziele Geographike Hyphegesis (bardziej szczegółowo już na str. 7) uwzględnił na swojej mapie nazwanej Tabula Evropae IIII dużą część Europy Środkowej, między innymi także terytorium dzisiejszej Republiki Czeskiej. Są tam zaznaczone prawdopodobnie Rudawy (Krušné hory), podpisane Sudeti montes, a także Asciburgius mons, obejmujące łuk od Gór Izerskich przez Karkonosze, Góry Orlickie aż po Jesioniki. Znajdziemy tu również nazwę mieszkańców Marcomanni (Markomanowie), którzy zgodnie ze starożytnymi zapisami zamieszkiwali nasze terytorium od I wieku p. n.e. aż do V wieku n.e. Interesujące jednak jest, że te nazwy lokalne powstały pod wpływem języka Bojów, plemienia celtyckiego, żyjącego na naszym terenie już w IV – III wieku p. n.e. Na przykład nazwa Sudeti pochodzi prawdopodobnie od celtyckiego sud – dzik i éta – las, w wolnym tłumaczeniu oznaczałaby zatem las dzików. Właśnie we wspomnianych starożytnych zapisach podaje się, że Markomanowie po starciach z Rzymianami w rejonie dzisiejszej Turyngii i Saksonii przenieśli się na rozległy obszar, zwany Boiohaemum (dosłownie „kraj Bojów", czyli kraj wcześniej zasiedlany przez celtyckie plemię Bojów). Stąd zatem pochodzi łaciński odpowiednik Bohemium lub niemiecki Böhmen.

Mapa Klaudiusza Ptolemeusza, pochodząca prawdopodobnie z okresu około 150 roku n.e., kilka razy była kopiowana i dziś jest znana dzięki pracy włoskiego kartografa Giacomo Gastaldiego (1500–1566), który wykonał ją w formie miedziorytu w 1548 roku. (Podobna mapa, ale starsza i mniej szczegółowa, jest także na str. 20.)

Same Czechy bardziej szczegółowej mapy, którą sporządził Mikuláš Klaudyán, doczekały się dopiero w 1518 roku. A potem następowały już tylko kolejne opracowania. Niestety, trzeba ze smutkiem przyznać, że wiele map, planów, szkiców i innych dokumentów historycznych padło ofiarą pożarów miast lub niewłaściwego obchodzenia się. Dlatego obecna ilość zachowanych dokumentów tym bardziej zasługuje na naszą uwagę. I to nie tylko z powodu ich wartości naukowej, ale też artystycznej. Przecież do ozdabiania map zapraszani byli często najlepsi ilustratorzy i rytownicy tamtych czasów. Spośród wszystkich wymieńmy na przykład Pavla Aretina i Egidia Sadelera, którzy swoje mapy ozdobili nie tylko wedutami miast, ale też pokazami strojów z epoki (zob. str. 30 i 31). Nie można także pominąć dzieła Johanna Christopha Müllera z lat 1712–1720. W 25 sekcjach, które po połączeniu tworzą imponujący obraz, znajdziemy zarówno szczegółową mapę Czech, jak i naprawdę wspaniałe dzieło sztuki. Mapa jest w rogach ozdobiona rycinami wykonanymi według rysunków czeskiego malarza Václava Vavřinca Reinera (niem. Wenzel Lorenz Reiner). Autorem rycin jest rytownik z Augsburga Jan Daniel Herz. Dzięki pracom Reinera i Herza mapa Müllera jest jedną z najbogaciej, a od strony artystycznej również na najwyższym poziomie zdobionych map XVIII wieku. Na przykład w lewym górnym rogu widzimy Zamek Praski i most Karola, wówczas jeszcze bez rzeźb, widać tu też Staromiejską Wieżę Mostową. W przeciwieństwie do tego zdobienie legendy do dużej mapy (zob. str. 52) jest dużo uboższe. Na górze po lewej stronie znajduje się czeskie godło, po prawej jest przedstawiony widok na ufortyfikowaną Pragę, w dolnej części po lewej stronie są wydrukowane wyjaśnienia symboli, a po prawej stronie tytuł mapy.

Kłodzko

KLAUDYÁNOVA MAPA ČECH – ZDOBNÁ ČÁST / MAPA CZECH KLAUDYÁNA – CZĘŚĆ OZDOBNA

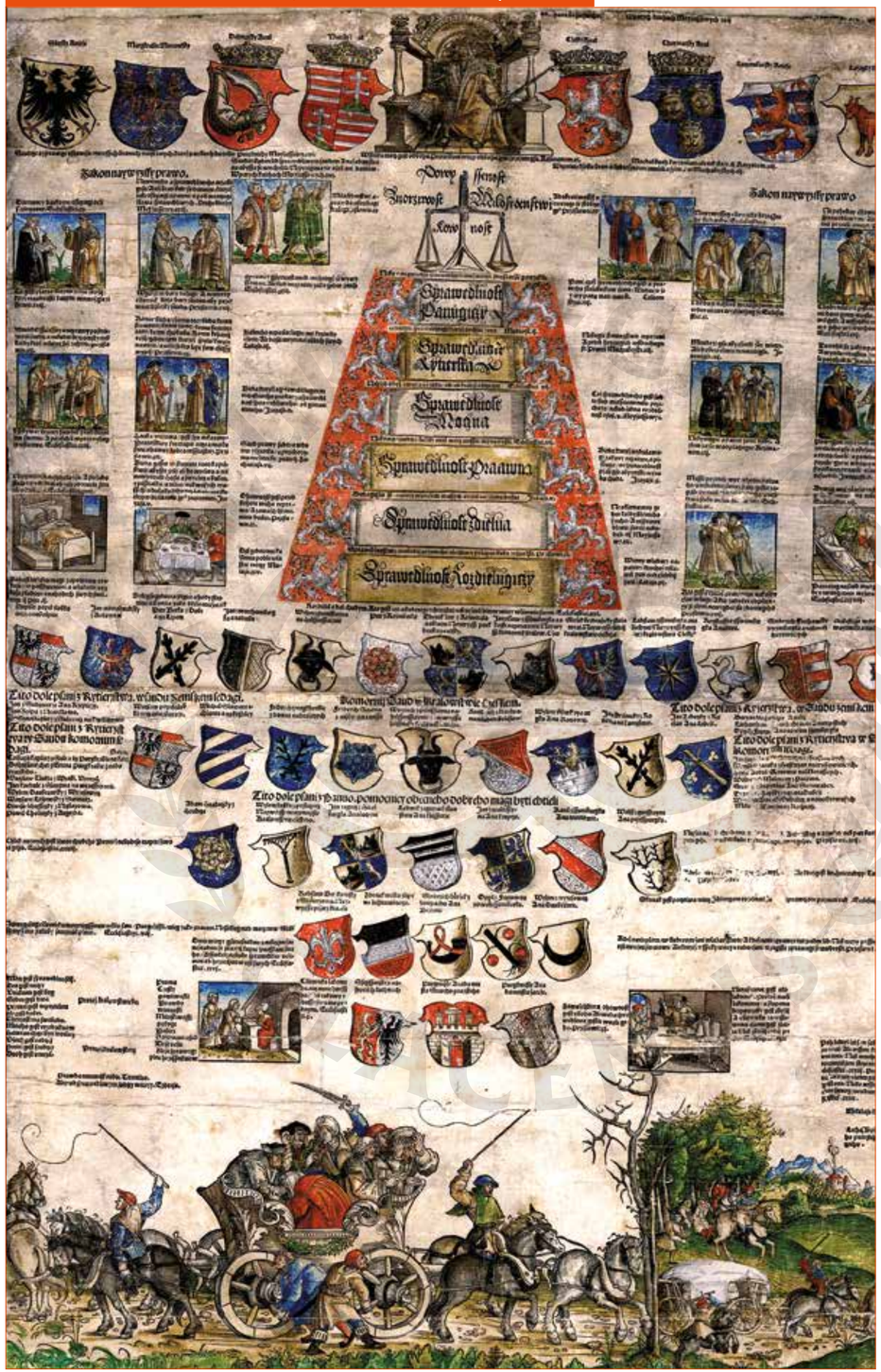

Šestnácté století přineslo v kartografii tzv. chorografické mapy, tedy poměrně podrobné zeměpisné mapy jednotlivých zemí s dosti bohatým místopisem. A tak se Čechy poprvé podrobněji objevují roku 1518 na nejstarší známé původní samostatné mapě. Ideovým původcem mapy je Mistr Mikuláš Klaudyán (?–1521), lékař a bratrský tiskař v Mladé Boleslavi. Mapa nám je dosud známa pouze z jediného originálního tisku, uloženého ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Vlastní mapa v měřítku 1 : 685 000 zaujímá na tomto tisku jen spodní třetinu a má rozměry 46 × 55 cm, kdežto celý tisk je pak 126 cm vysoký a 64 cm široký. Celé 2/3 mapového listu tedy představují zdobnou část mapy. Nahoře uprostřed vidíme tehdejšího panovníka Ludvíka Jagellonského spolu se znaky zemí, které spravoval. Pod alegorií spravedlnosti (váhy) můžeme pozorovat obrázky, které spolu s textem tvoří jakýsi pohled na základní souhrn tehdejších mravních a právních hodnot. Níže jsou ve čtyřech řadách položeny erby tehdejších hodnostářů, pátá řada pak obsahuje znaky nejvýznamnějších měst – Prahy, Kutné Hory a Žatce. Dobu reformace a v té době běžné soupeření katolictví a protestantství zobrazil autor na výjevu ležícím ve zdobné části nejníže. Jedná se o vůz tažený koňmi současně vpřed i vzad. Lidé na voze představují věřící, kteří se chtějí dostat do Božího království. Ovšem vozkové (tedy kněží jednotlivých církví), pohánějící koně současně na obě strany, jednají tak, že se vůz nemůže hnout z místa. Druhá část obrazu znázorňuje špatné bezpečnostní poměry na cestách za vlády Jagellonců: ozbrojení bandité vyrážejí z lesa, aby oloupili kupecký povoz, který se marně snaží ujet.

XVI wiek wniósł do kartografii tzw. mapy chorograficzne, czyli stosunkowo szczegółowe mapy geograficzne poszczególnych krajów o dość bogatej topografii. W ten sposób w 1518 roku Czechy po raz pierwszy pojawiają się na najstarszej znanej oryginalnej samodzielnej mapie. Ideowym ojcem mapy jest Mistrz Mikuláš Klaudyán (?–1521), lekarz i drukarz Braci Czeskich w mieście Mladá Boleslav. Dotychczas jest nam znany tylko jeden oryginalny egzemplarz tej mapy, złożony w Państwowym Archiwum Okręgowym w Litoměřicach. Sama mapa w skali 1 : 685 000 jest umieszczona w dolnej części i zajmuje tylko jedną trzecią wydruku, ma wymiary 46 × 55 cm, podczas gdy cały arkusz ma 126 cm wysokości i 64 cm szerokości. Pozostałe 2/3 powierzchni arkusza mapy stanowią dekoracje. U góry na środku widzimy obraz ówczesnego władcę Ludwika Jagiellończyka wraz z herbami ziem, którymi zarządzał. Pod alegorią sprawiedliwości (waga) widzimy obrazy, które wraz z tekstem przedstawiają swego rodzaju spojrzenie na ówczesne podstawowe wartości moralne i prawne. Poniżej w czterech rzędach rozmieszczono herby ówczesnych dostojników, natomiast w piątym rzędzie znajdują się herby najważniejszych miast – Pragi, Kutnej Hory i Žatca. Czasy reformacji i powszechną w tym okresie rywalizację między katolicyzmem a protestantyzmem, autor przedstawił w scenie widocznej najniżej w części ozdobnej. Jest tam wóz, który konie ciągną jednocześnie do przodu i do tyłu. Ludzie na wozie to wierzący, pragnący dostać się do Królestwa Bożego. Jednak woźnice (czyli kapłani poszczególnych kościołów), popędzający konie jednocześnie w dwóch przeciwnych kierunkach, powodują, że wóz nie może ruszyć z miejsca. Druga część obrazu pokazuje niebezpieczeństwa czyhające na drogach w okresie panowania Jagiellonów: uzbrojeni bandyci wyruszają z lasu, aby obrabować powóz kupiecki, daremnie próbujący salwować się ucieczką.

KLAUDYÁNOVA MAPA ČECH – MAPOVÁ ČÁST / MAPA CZECH KLAUDYÁNA – CZĘŚĆ Z MAPĄ

Klaudyánova mapa měla být patrně cestovní mapou. Není jiný důvod pro její opačnou orientaci jihem nahoru, ta se hodila při používání mapy s kompasem a malými slunečními hodinami. Podrobnost místopisu Klaudyánovy mapy si ukážeme na popisu Broumovska ležícího v Královéhradeckém kraji u hranic s Polskem. Z mapy vyplývá, že tehdejším hlavním silničním uzlem Broumovska bylo město Broumov. Z něj vedla hlavní komunikace severozápadním směrem pravděpodobně údolím Stěnavy do slezského Landeshutu (*Lanzhut*) – dnes Kamienna Góra, dále západním směrem na Trutnov a nakonec jihovýchodním směrem opět údolím Stěnavy do Kladska. Mapa celkem obsahuje 280 sídlištních značek a názvů. Autor navíc rozlišuje i náboženskou příslušnost větších měst. Názvosloví mapy je české a pozoruhodné správně. Broumov je popsán větším frakturním písmem „*Braumov*", tedy ve staročeské podobě, s připojením obrazu štítu znamenajícím panské město. Dále je k Broumovu připojen znak pro město katolické, tj. obraz dvou zkřížených klíčů, který zároveň lokalizuje město v mapě. Pod stejnou značkou jako Broumov zakreslil Klaudyán v jeho okolí na českém území pouze Trutnov (*Trutnow*). V mapě se dále vyskytují královská města (s obrázkem koruny) a náboženskou příslušností podoboji (s obrázkem kalicha) – např. Jaroměř (*Jaromierz*) a Dvůr Králové (*Dwuor*) a panská města podoboji – Náchod (*Nachod*) a Nové Město nad Metují – dříve Hradiště (*Hradisstie*) – podle názvu ostrohu obtékaného ze tří stran Metují. V širším okolí Broumova zakreslil Klaudyán do své mapy rovněž řadu hradů, zámků, tvrzí (obraz věže) a městeček – např. hrady Pecka (*Pezka*) v Podkrkonoší, pomezní hrad Opočno (*Opozen*) stojící při staré obchodní stezce z Čech do Kladska a hrad Homoli (*Homole*) – centrum panství Panewitzů, který se po dobytí husity stal jejich centrem v Kladsku. Z městeček je zachycena pouze Dobruška (*Dobrussko*) na jihozápadním úpatí Orlických hor. Klaudyánova mapa byla v Evropě známa z kopií, které pořídil již v roce 1545 basilejský profesor Sebastian Münster a boloňský rytec Zalteri roku 1565.

Mapa Klaudyána była prawdopodobnie mapą podróżną. Nie ma innego powodu jej przeciwnej orientacji południem do góry, co było przydatne przy korzystaniu z mapy z kompasem i małym zegarem słonecznym. Szczegółowość opisu topograficznego mapy Klaudyána przedstawimy na przykładzie Broumova w regionie Hradca Králové przy granicy z Polską. Z mapy wynika, że ówczesnym głównym węzłem drogowym regionu Broumova było miasto Broumov. Z niego główna droga prowadziła w kierunku północno-zachodnim prawdopodobnie doliną Stěnavy do śląskiego Landeshut (*Lanzhut*) – dziś Kamienna Góra, dalej na zachód w kierunku Trutnova i w końcu w kierunku południowo-wschodnim ponownie doliną Stěnavy do Kłodzka. Na mapie jest zarniesczonych w sumie 280 oznaczeń siedlisk i nazw. Dodatkowo autor rozróżnia przynależność religijną większych miast. Nazewnictwo użyte na mapie jest czeskie i zaskakująco prawidłowe. Broumow jest opisany przy użyciu większej czcionki gotyckiej jako „*Braumov*", czyli w staroczeskiej formie, z załączeniem tarczy herbowej, oznaczającej miasto szlacheckie. Ponadto obok Broumova znajduje się symbol oznaczający, że jest to miasto katolickie, tzn. obraz dwóch krzyży, który jednocześnie lokalizuje miasto na mapie. Takim samym symbolem jak Brumov Klaudyán oznaczył w jego okolicach na terytorium czeskim jedynie Trutnov (*Trutnow*). Na mapie są też miasta królewskie (z wizerunkiem korony), z dominującym wyznaniem kalikstynów (z wizerunkiem kielicha) – np. Jaroměř (*Jaromierz*) i Dvůr Králové (*Dwuor*) i kalikstyńskie miasta szlacheckie Náchod (*Nachod*) oraz Nové Město nad Metují – wcześniej Hradiště (*Hradisstie*) – od nazwy ostrogi otoczonej z trzech stron przez rzekę Metuje. W dalszych okolicach Broumova Klaudyán umieścił na swojej mapie liczne zamki, pałace, fortece (symbol wieży) i miasteczka – np. zamki Pecka (*Pezka*) u podnóża Karkonoszy, pograniczny zamek Opočno (*Opozen*) stojący przy dawnym szlaku handlowym z Czech do Kłodzka oraz zamek Homoli (*Homole*) – centrum majątku Panewitzów, który po jego zdobyciu przez husytów stał się ich centralnym ośrodkiem w Kotlinie Kłodzkiej. Z miasteczek jest przedstawiona jedynie Dobruška (*Dobrusska*) na południowo-zachodnim zboczu Gór Orlickich. Mapa Klaudyána była znana w Europie z kopii, które już w 1545 r. sporządził profesor Sebastian Münster z Bazylei, a w 1565 r. boloński rytownik Zalteri.

Broumovský klášter / Klasztor w Broumovie

MAPA ČECH ZIKMUNDA Z PUCHOVA / MAPA CZECH ZIKMUNDA Z PUCHOVA

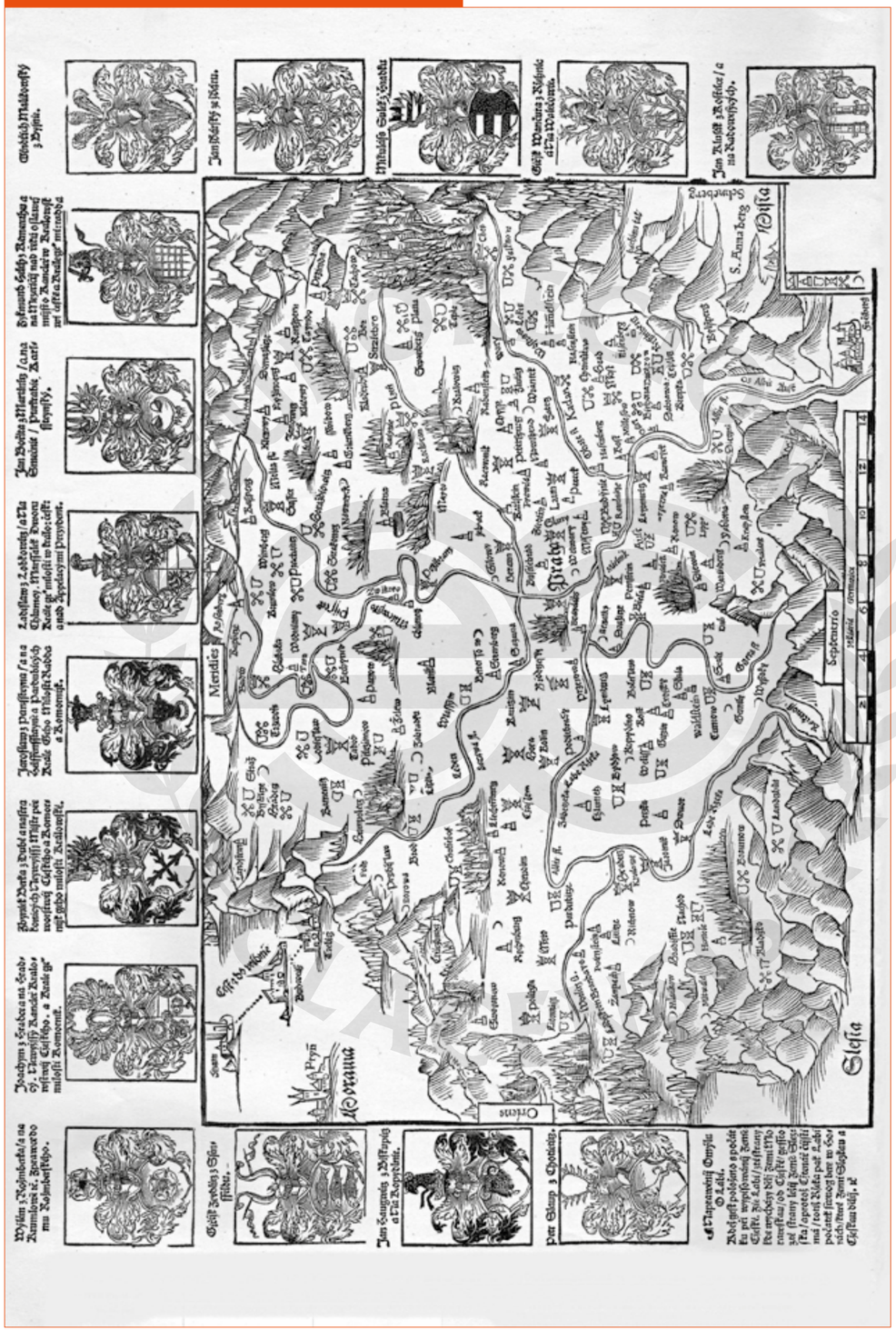

ZIKMUND Z PUCHOVA (?–1584), kopie Klaudyánovy mapy Čech s opačnou orientací světových stran. Mapa, která pochází z českého vydání Münsterovy Kosmografie, je ozdobena erby českých pánů – např. Petra Sloupa z Chotětic – vlevo, Mikuláše Suleka z Hrádku a Jiřího Vančury z Řehnic – vpravo. Výběr řek je na mapě úplný a úměrný k ostatnímu obsahu mapy. Autor zakreslil a popsal jedinou velkou řeku, odvodňující popisovanou oblast – Labe (*Labe Rzeka*). Horstva a lesy jsou na mapě vyznačeny stromečkovými značkami. Celé Čechy i s Kladskem jsou hraničeny věncem lesů. Hradba pohraničních Krkonoš je znázorněna obrazy vysokokmenných stromů, jimiž má být současně naznačena jejich výška. Kresbou nízkých stromů či křovin, znázorňující pahorkatinu, jsou zobrazeny snad Stěny umístěné v mapě mezi Broumov (*Braumow*) a Náchod (*Nachod*). V levém dolním rohu mapy je připojena poznámka, že Labe nepramení na hranici českomoravské, ale na hranicích Čech a Slezska. Tiskl Jan Kosořský z Kosoře. Dřevořez, 60 × 43 cm. Praha 1554.

ZIKMUND Z PUCHOVA (?–1584), kopia mapy Czech Klaudyána z odwrotną orientacją stron świata. Mapa, która pochodzi z czeskiej edycji Kosmografii Münstera, jest ozdobiona herbami czeskich wielmożów – np. Petra Sloupa z Chotětic – po lewej, Mikuláša Sulka z Hrádku i Jiřego Vančura z Řehnic – po prawej. Wybór rzek na mapie jest kompletny i proporcjonalny do pozostałej zawartości mapy. Autor wyznaczył i opisał jedyną dużą rzekę, odprowadzającą wodę z przedstawianego obszaru – Łabę (*Labe Rzeka*). Góry i lasy są na mapie oznaczone symbolem drzewek. Całe Czechy i Ziemia Kłodzka są ograniczone wieńcem lasów. Mur tworzony przez graniczne pasmo Karkonoszy symbolizują wysokie drzewa o długich pniach, które jednocześnie wskazują ich wysokość. Narysowane niskie drzewa lub krzewy, symbolizujące pogórze, prawdopodobnie przedstawiają Broumowskie Ściany umieszczone na mapie pomiędzy Broumovem *(Braumow)* a Náchodem *(Nachod)*. W lewym dolnym rogu mapy jest zamieszczona informacja, że **źródła Łaby** nie znajdują się na granicy Czech i Moraw, ale na granicy między Czechami a Śląskiem. Wydrukował Jan Kosořský z Kosoře. Drzeworyt, 60 × 43 cm. Praga 1554 r.

ZALTERIHO MAPA ČECH / MAPA CZECH ZALTERIEGO

Nepříliš známou kopii Klaudyánovy mapy Čech pořídil italský rytec BOLOGNINO ZALTERI (činný 1565–1570). Jeho mapa pochází z mapového souboru římského rytce a vydavatele Antonia Lafreriho z let 1564–1570. Měří 62,6 × 45,9 cm a tištěna je ze dvou měděných desek. V levém horním rohu je uveden její název *En Bohemiae nova et exacta descriptio* i rytcův podpis *Bolognini Zalterii formis* a legenda (oslovení čtenáře). Zalteri ztvárnil Klaudyánovu mapu tak, že ji vyryl do mědi – mědirytina je mnohem jemnější než její dřevořezová předloha, změnil orientaci z jižní na severní a názvy převedl z fraktury do latinky. Neuměl však číst frakturní písmo, a proto udělal v názvosloví mnoho chyb. Tak například Klaudyánovo označení *Vraunioru* = Broumov, *Langhut* = Kamienna Góra (Landeshut, Kamenná Hora), *Fladfed* = Kladsko. Klaudyánovy milové značky považoval za nepopsané lokality a jako takové je zanesl do své kopie. Krásná Zalteriho mapa Čech patří mezi naše nejvzácnější kartografické památky, zatím nevíme o žádném výtisku v českých státních mapových sbírkách.

Niezbyt znaną kopię Mapy Czech Klaudyána sporządził włoski rytownik BOLOGNINO ZALTERI (działał w latach 1565–1570). Jego mapa pochodzi ze zbioru map rzymskiego rytownika i wydawcy Antonio Lafreriego z lat 1564–1570. Mierzy 62,6 × 45,9 cm i została wydrukowana z dwóch miedzianych płyt. W lewym górnym rogu znajduje się tytuł *En Bohemiae nova et exacta descriptio*, podpis rytownika *Bolognini Zalterii formis* oraz legenda mapy (zwrócenie się do czytelnika). Zalteri wyrył mapę Klaudyána w miedzi – miedzioryt jest znacznie wyraźniejszy niż jego oryginał będący drzeworytem, zmienił orientację z południowej na północną i zamiast czcionki gotyckiej zastosował łacińską. Nie potrafił jednak odczytywać pisma gotyckiego, dlatego popełnił wiele błędów w nazewnictwie. Na przykład Klaudyána *Vraunioru* = Broumov, *Langhut* = Kamienna Góra (Landeshut, Kamenná Hora), *Fladfed* = Kłodzko. Wskaźniki milowe Klaudyána uważał za nieopisane miejsca i jako takie umieścił je w swojej kopii. Piękna Mapa Czech Zalteriego jest jednym z najcenniejszych czeskich zabytków kartograficznych, jak dotąd nie jest znany żaden jej egzemplarz, który znajdowałby się w czeskich zbiorach państwowych.

Pramen Labe / Źródło Łaby

Krkonoše / Karkonosze

Broumovské stěny / Ściany Broumovskie

CRIGINGEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH CRIGINGERA

Druhá původní mapa Čech pochází z roku 1568. Mapu nakreslil Jan Criginger (*1521 Jáchymov, †27. 12. 1571 Marienberg), jenž působil jako evangelický farář po obou stranách Krušných hor. Mapu patrně kompiloval doma, bez cestování. Autorem mědirytiny je rytec Wolf Meyerpeck, mapa byla vytištěna v Praze. Plocha, kterou vyplňuje mapa na dvou dochovaných (neúplných a poškozených) výtiscích, má tvar oválu, jehož osy mají rozměry 48,6 cm a 41,2 cm. Je již orientována k severu a má měřítko 1 : 683 500. Zdobná část mapy obsahuje portrétní kresbu tehdejšího panovníka Rudolfa II. Na území Čech obsahuje mapa 292 sídlištních značek. Názvosloví je německé, ve vnitrozemí i české, v mnoha případech zkomolené. Vodopis je ve srovnání s předchozí mapou Klaudyánovou v této části Čech přesnější a podrobnější. Předně je zachyceno Labe (*Albis fl.*) se zákresem pramene (*Ortus Albis*), k němu přidal autor mapy jeho levostranné přítoky – Úpu (*Aupa fl.*) a Metuji (*Metue fl.*). Ve Slezsku lokalizujeme nepopsaný Bóbr a v Kladsku Kladskou Nisu. Ke znázornění hor použil Criginger nově perspektivní obrázky kopců (kopečková manýra), navíc schematické profily vystínoval po východní straně a dodal tak výškopisu mapy větší plastičnost. Krkonoše s českou popiskou *Korkenosske hory* jsou znázorněny méně přesně než například Krušné hory či Šumava. Dále je ztvárněno údolí Bílého Labe (*Teuffels grund*) a postava Krakonoše (*Hic Romcual spiritus*). Autor mapy celkem správně vystihl Javoří hory severozápadně od Broumova a Stěny spolu s Orlickými horami.

Portrétní kresba Rudolfa II. na Crigingerově mapě Čech

Rysunek portretowy Rudolfa II na mapie Czech Crigingera.

JAN CRIGINGER (1521–1571), severovýchodní Čechy, jihozápadní Kladsko a přilehlé části Slezska na druhé nejstarší mapě Čech. Měditryna. Praha 1568. Faksimile. Praha 1959.

JAN CRIGINGER (1521–1571), północno-wschodnie Czechy, południowy zachód Kotliny Kłodzkiej i przyległa część Śląska na drugiej najstarszej mapie Czech. Miedzioryt. Praga 1568. Faksimilia. Praga 1959 r.

Druga oryginalna mapa Czech pochodzi z 1568 roku. Mapę narysował Jan Criginger (1521 Jáchymov, †27. 12. 1571 Marienberg), który piastował urząd pastora ewangelickiego po obu stronach Rudaw. Mapę prawdopodobnie tworzył w domu, w ogóle nie wyruszając w teren. Autorem miedziorytu jest grawer Wolf Meyerpeck, mapa została wydrukowana w Pradze. Obszar, który mapa przedstawia na dwóch zachowanych (niekompletnych i uszkodzonych) wydrukach, ma owalny kształt, o długości osi 48,6 cm i 41,2 cm. Ma już północną orientację i jest wykonana w skali 1 : 683 500. W ozdobnej części mapy zamieszczono portret ówczesnego władcy Rudolfa II. Na terenie Czech na mapie oznaczonych jest 292 siedlisk. Nazewnictwo jest niemieckie, wewnątrz kraju również czeskie, w wielu przypadkach zniekształcone. Przedstawienie wód w porównaniu z poprzednią mapą Klaudyána jest w tej części Czech znacznie dokładniejsze i bardziej szczegółowe. Przede wszystkim przedstawiona jest Łaba *(Albis fl.)* z oznaczonym źródłem *(Ortus Albis)*, autor mapy dodał jej lewostronne dopływy – Upę *(Aupa fl.)* i Metuję (*Metue fl.*). Na Śląsku odnajdujemy nieopisany Bóbr, a w Kotlinie Kłodzkiej Nysę Kłodzką. Aby zilustrować góry, Criginger użył nowych perspektywicznych rysunków gór (maniera kopczykowa), a ponadto schematyczne profile wycieniował po wschodniej stronie, aby uzyskać większą plastyczność mapy. Karkonosze z czeską nazwą *Korkenosske hory* są przedstawione mniej precyzyjnie niż Rudawy lub Szumawa. Jest także przedstawiona dolina Białej Łaby *(Teuffels grund)* i położenie Karkonoszy *(Hic Romcual spiritus)*. Autor mapy całkiem prawidłowo nakreślił Góry Suche na północny zachód od Broumova i Ścian Broumowskich wraz z Górami Orlickimi.

GERARD MERCATOR (1512–1594), Trutnov (*Trautenau*) zakreslený chybně ve Slezsku na řece Úpě (*Aupa fl.*) na mapě Čech. Poznávacím znamením kopií Crigingerovy mapy je výrazné protažení toku Labe (*Elb vel Albis flu.*) k jihu. Kolorovaná měditryna, 49,5 × 38 cm. Duisburg 1595.

GERARD MERKATOR (1512–1594), Trutnov (*Trautenau*) błędnie umieszczony na Śląsku nad rzeką Upą *(Aupa fl.)* na mapie Czech. Cechą charakterystyczną kopii mapy Crigingera jest znaczne wydłużenie rzeki Łaby *(Elb vel Albis flu.)* na południe. Kolorowany miedzioryt, 49,5 × 38 cm. Duisburg 1595 r.

JOHANN BUSSEMACHER (činný 1580–1616), MATTHIAS QUAD (1557–1613), Hradec Králové (*Konigingretz*) na malé kopii Crigingerovy mapy Čech. K Pardubicím připojena poznámka „*Pardubitz prestantisimos gladios hic fabricant*" – v Pardubicích se vyrábějí nejlepší meče, kterou Kaerius převzal z Orteliovy mapy, ten se inspiroval v Münsterově Kosmografii. Kolorovaná měditryna, 28,5 × 20 cm. Kolín nad Rýnem 1606.

JOHANN BUSSEMACHER (działał w latach 1580–1616), MATTHIAS QUAD (1557–1613), Hradec Králové (*Konigingretz*) na niewielkiej kopii mapy Czech Crigingera. Przy Pardubicach załączona notatka „*Pardubitz prestantisimos gladios hic fabricant*" – „w Pardubicach są produkowane najlepsze miecze", przejęta przez Kaeriusa z mapy Orteliusa, który z kolei inspirował się Kosmografią Münstera. Kolorowany miedzioryt, 28,5 × 20 cm. Kolonia 1606 r.

WILLEM JANSZOON BLAEU (1571–1638), severovýchodní Čechy na vzácné kopii Crigingerovy mapy Čech. Kolorovaná měditryna, 50,5 × 40 cm. Amsterodam 1617.

WILLEM JANSZOON BLAEU (1571–1638), północno-wschodnie Czechy na rzadkim egzemplarzu mapy Czech Crigingera. Kolorowany miedzioryt, 50,5 × 40 cm. Amsterdam 1617 r.

DOMINICUS CUSTOS (1560–1612), Mezilesí (*Mitwolde*) ležící v Kladsku na malé kopii Crigingerovy mapy Čech. Kolorovaná měditryna, 28,5 × 21 cm. Antverpy 1626.

DOMINICUS CUSTOS (1560–1612), Międzylesie (*Mitwolde*) leżące w Kotlinie Kłodzkiej na małej kopii mapy Czech Crigingera. Kolorowany miedzioryt, 28,5 × 21 cm. Antwerpia 1626 r.

ORTELIOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH ORTELIUSA

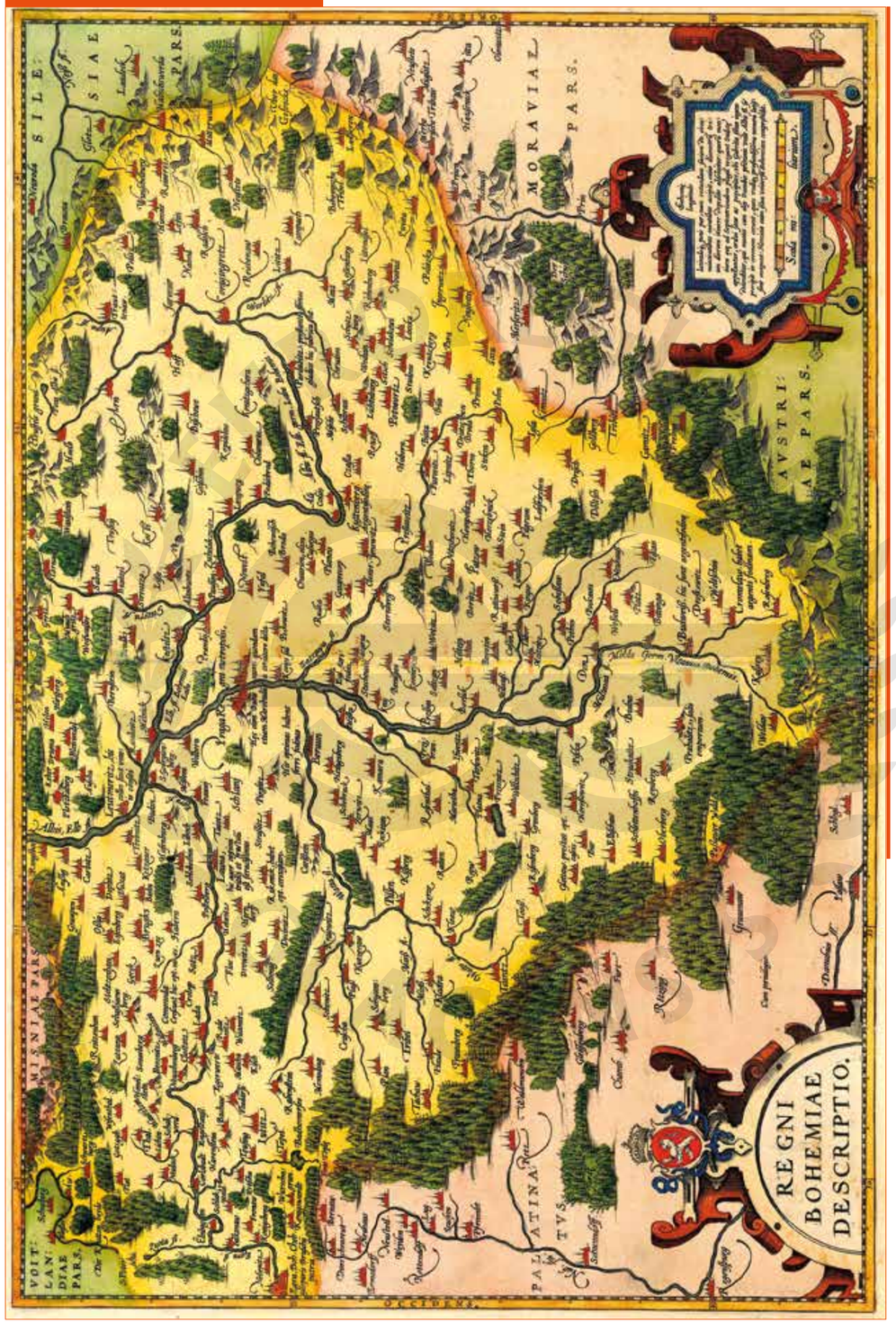

Crigingerova mapa Čech z roku 1568 se stala předlohou pro řadu odvozených kopií publikovaných především v nizozemských atlasech v 16. a 17. století. Mapu nebo její rukopisnou kopii znal dobře i významný antverpský kartograf a nakladatel ABRAHAM ORTELIUS (1527–1598) a obdobný list, zpracovaný podle Crigingerova vzoru zařadil do svého atlasu *Theatrum Orbis Terrarum* (Divadlo světa) již v roce 1570. Ryteckých prací se pravděpodobně ujal Franz Hogenberg, který zhotovil v atlase většinu map. Nejstarší a nejslavnější kopie Crigingerovy mapy má měřítko 1 : 700 000 a vyšla v nezměněné podobě ve všech vydáních Orteliova atlasu v počtu 3007 mapových listů. Kolorovaná měditryna, 50 × 34 cm. Antverpy 1595.

Mapa Czech Crigingera z 1568 roku stała się wzorem dla wielu opartych na niej kopii, pochodzących głównie z holenderskich atlasów z XVI i XVII wieku. Mapa lub jej odręczna kopia była również dobrze znana wybitnemu kartografowi i wydawcy z Antwerpii, ABRAHAMA ORTELIUSA (1527–1598), a ozdobna karta, opracowana według wzoru Crigingera, została włączona do jego Atlasu *Theatrum Orbis Terrarum* (Teatr świata) już w 1570 roku. Prace rytownicze prawdopodobnie wykonał Franz Hogenberg, który sporządził większość map w atlasie. Najstarsza i najsłynniejsza kopia mapy Crigingera, wykonana w skali 1 : 700 000, została opublikowana w niezmienionej formie we wszystkich wydaniach Atlasu Orteliusa w liczbie 7300 egzemplarzy. Kolorowany miedzioryt, 50 × 34 cm. Antwerpia 1595 r.

Armilární sféra – demonstrační přístroj ke znázornění pohybu Slunce, planet a nebeské sféry s hvězdami.

Sfera armilarna (astrolabium) – urządzenie demonstracyjne przedstawiające ruch Słońca, planet i sfery niebieskiej wraz z gwiazdami.

KAERIOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH KAERIUSA

Nejkrásnější kopie Crigingerovy mapy Čech ozdobená vedutami Prahy a Hradčan. Podrobný místopis, reliéf zobrazen stromečkovou a kopečkovou manýrou, měřítko v českých mílích. Popiska *Reichenaw* ukazuje na město Rychnov nad Kněžnou, severně od Pardubic (*Pardubitz*) registrujeme sopečnou Kunětickou horu (*Konitzgehora*). Mapu vydal holandský rytec, nakladatel a knihkupec PETER KAERIUS (1571–1646). Včleněním postav a vedut do mapového obrazu zahájil Kaerius éru figurálních map. Kolorovaná mědirytina, 51,5 × 40 cm. Amsterodam 1618.

Najpiękniejsza kopia Mapy Czech Crigingera ozdobiona wedutami Pragi i Hradczan. Szczegółowa topografia, rzeźba terenu przedstawiona w manierze drzewkowej i kopczykowej, skala w czeskich milach. Opis *Reichenaw* oznacza miasto Rychnov nad Kněžnou, na północ od Pardubic *(Pardubitz)* oznaczona jest wulkaniczna Kunětická hora (*Konitzgehora*). Mapę wydał holenderski rytownik, wydawca i księgarz PETER KAERIUS (1571–1646). Włączając do mapy postacie i weduty, Kaerius rozpoczął erę map figuralnych. Kolorowany miedzioryt, 51,5 × 40 cm. Amsterdam 1618 r.

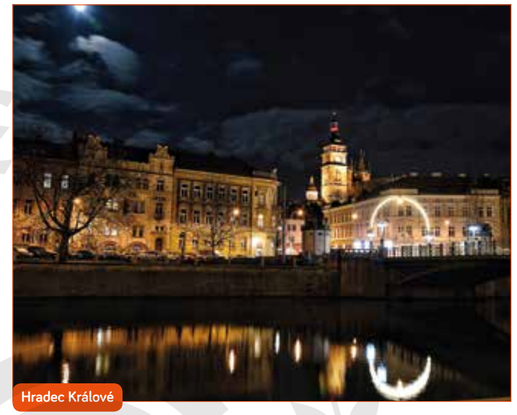

Hradec Králové

Pardubice

Kunětická hora

ARETINOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH ARETINA

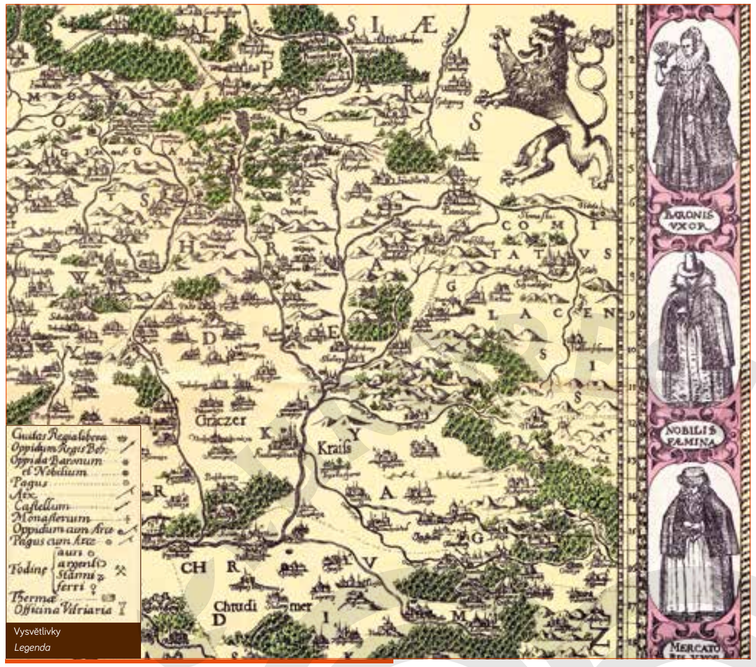

Tato třetí původní mapa Čech vznikla v roce 1619. V záhlaví nese název *Regni Bohemiae nova et exacta descriptio*. Jako autor mapy je uváděn Pavel Aretin z Ehrenfeldu (1570–1640), radní písař na Starém Městě pražském. Mapa byla vytištěna z měděné desky o celkovém formátu 76,6 × 57,4 cm. Zdobná část mapy předznamenává příchod tzv. figurálních map, tj. map, které jako součást výzdoby obsahují postavy lidí, popř. zobrazují veduty měst. Místopis Aretinovy mapy je velmi bohatý. Názvosloví je, až na výjimky v pohraničí, české. Vysvětlivky obsahují 16 znaků. Aretinova mapa je první českou mapou s hraničemi politického rozdělení. Území Čech je rozděleno černou čárkovanou linkou celkem do 15 krajů. Pro horopis má mapa jen málo popisu. Jediným pojmenovaným pohořím jsou až Krkonoše (*Krkonoss, Montes Gigantum*). Kopie této mapy se objevovaly v atlasech světových nakladatelů a kartografů – Blaeua, Sansona, Homanna, Seuttera a dalších.

Ta trzecia oryginalna mapa Czech powstała w 1619 r. W nagłówku ma nazwę *Regni Bohemiae nova et exacta descriptio*. Jako autor mapy podawany jest Pavel Aretin z Ehrenfeldu (1570–1640), pisarz rady miejskiej na Starym Mieście w Pradze. Mapa została wydrukowana z miedzianej płyty o całkowitych wymiarach 76,6 × 57,4 cm. Ozdobna część mapy zapowiada nadejście tzw. map figuralnych, czyli map, których część dekoracji stanowią postaci ludzkie, ewentualnie weduty miast. Topografia mapy Aretina jest bardzo bogata. Nazewnictwo jest czeskie, z wyjątkiem regionów przygranicznych. Zawartość topograficzna mapy jest przedstawiona przy użyciu 16 umownych symboli. Mapa Aretina jest pierwszą czeską mapą z granicami podziału politycznego. Terytorium Czech jest podzielone czarną linią przerywaną na łącznie 15 regionów (krajów). Mapa nie zawiera zbyt wielu danych orograficznych (o wysokości). Jedynym nazwanym pasmem górskim są Karkonosze *(Krkonoss, Montes Gigantum)*. Kopie tej mapy pojawiły się w atlasach światowych wydawców i kartografów – Blaeuà, Sansona, Homanna, Seuttera i innych.

PAVEL ARETIN (1570–1640), výsek z mapy Čech. Její podobnost lze ukázat na příkladu Broumovska, je tak možno mapu porovnat s mapami staršími. Podle značkového klíče má Broumov charakter šlechtického městečka (*Oppidum Baronum et Nobilium*) s německým názvem *Braunow*. Značka pro městečko je ještě rozšířena o zákres kláštera (*Monasterium*). Pod stejnou značkou se v mapě objevují slezská městečka, chybně umístěná v Čechách např. Mirošov s popiskou *Friedland*, podobně Chełmsko Śląskie (*Ssunburg*), Křešov (*Krzesow*) a Pieszyce – v mapě *Petrsdorf*. Poprvé v mapách Čech se objevuje Stárkov (*Starkstetl*) jako šlechtické městečko, Libná (*Lieben*) pod značkou vesnice (*Pagus*) a Adršpach (*Aderspach*) zachycený jako vesnice se zámkem (*Pagus cum Arce*), vystavěným Adamem Bohdaneckým z Hodkova v roce 1596. Zajímavou popisku uvádí Aretin severně od Stárkova – *Koczenstein*, patrně se jedná o skalní skupinu Kočičí hrad na vrcholu pískovcové stolové hory Ostaš. Název prý upomíná na kočky divoké, které se zde v hojné míře vyskytovaly až do 18. století. Kolorovaná měditrytina. Praha, 1619. Faksimile. Praha 1994.

PAVEL ARETIN (1570–1640), fragment mapy Czech. Jej szczegółowość ponownie przedstawimy na przykładzie okolic Broumova, dzięki czemu można porównać tę mapę ze starszymi mapami. Zgodnie z legendą Broumov ma charakter miasta szlacheckiego (*Oppidum Baronum et Nobilium*) o niemieckiej nazwie *Braunow*. Symbol miasta jest dodatkowo rozbudowany przez oznaczenie klasztoru (*Monasterium*). Pod tym samym symbolem na mapie pojawiają się śląskie miasteczka, błędnie umieszczone w Czechach np. Mieroszów z opisem *Friedland*, podobnie Chełmsko Śląskie *(Ssunburg)*, Krzeszów (Krzesow) i Pieszyce – na mapie jako *Petrsdorf*. Po raz pierwszy na mapie Czech pojawia się Stárkov (*Starkstetl*) jako miasto szlacheckie, Libná (*Lieben*) oznaczona jako wieś (*Pagus*) i Adršpach (*Aderspach)* oznaczony jako wieś z zamkiem (*Pagus cum Arce*), zbudowanym przez Adama Bohdaneckiego z Hodkova w 1596 roku. Ciekawy napis Aretin zamieszcza na północ od Stárkova – *Koczenstein*, prawdopodobnie chodzi o formację skalną Kočičí hrad na szczycie piaskowcowej góry stołowej Ostaš. Nazwa przypomina dzikie koty, które występowały tu licznie aż do końca XVIII wieku. Kolorowany miedzioryt. Praga, 1619 r. Faksymilia. Praga 1994 r.

DAVID FUNCK (1648–1699), průběh krajské hranice – žlutě kolorovaná tečkovaná linka – mezi Hradeckým a Chrudimským krajem na mapě Českých zemí. Borohrádek (*Boruhradeck*) ležel v kraji Hradeckém, Choceň (*Choczine*) v kraji Chrudimském. Kolorovaná měditrytina. Norimberk 1705.

DAVID FUNCK (1648–1699), przebieg granicy regionalnej – żółta linia przerywana – między regionem hradeckim a regionem chrudimskim na mapie ziem czeskich. Borohrádek (*Boruhradeck*) leżał w regionie hradeckim, Choceń (*Choczine*) w kraju chrudimskim. Kolorowany miedzioryt. Norymberga 1705 r.

WILLEM JANSZOON BLAEU (1571–1638), Krkonoše plné bájných duchů a gryfů na kopii Aretinovy mapy Čech. Rozličné okřídlené bytosti, přišery a draci se soustředí kolem pramene Labe (*Fons Albis*), jako by posvátné místo střežili. Hory jsou na mapě vedle názvu *Montes gigantu* uvedeny jako místo vládce hor Krakonoše (*Ribenzal*), v popisce přímo v mapě označeného za nepřátelského k obyvatelům. Mezi kopci vykreslenými kopečkovou manýrou je vepsáno *Gemme fodine*, tedy doly na drahokamy. Kolorovaná měditrytina 58 × 42 cm. Amsterodam 1634.

WILLEM JANSZOON BLAEU (1571–1638), Karkonosze pełne legendarnych duchów i gryfów na kopii mapy Czech Aretina. Przeróżne skrzydlate stwory, potwory i smoki skupiają się wokół źródeł Łaby (*Fons Albis*), jakby strzegły świętego miejsca. Góry są przedstawione na mapie pod nazwą *Montes gigantu*, ale też jako miejsce życia władcy gór (*Ribenzal*), w opisie bezpośrednio na mapie określonego jako wrogo nastawianego do mieszkańców. Wśród wzgórz przedstawionych w tzw. manierze kopczykowej znajduje się napis *Gemme fodine*, czyli kopalnie klejnotów. Kolorowany miedzioryt 58 × 42 cm. Amsterdam 1634 r.

GIACOMO CANTELLI DA VIGNOLA (1643–1719), široké okolí Náchoda (*Nachod*) na výseku z mapy Čech. Kolorovaná měditrytina, 60 × 44,5 cm. Modena 1691.

GIACOMO CANTELLI DA VIGNOLA (1643–1719), rozległe okolice Nachodu (*Nachod*) na wycinku z mapy Czech. Kolorowany miedzioryt, 60 × 44,5 cm. Modena 1691 r.

JOHANNES JANSSONIUS VAN WAESBERGEN (1616–1681) & MOSES PITT (?–1696), vysvětlivky na kopii Aretinovy mapy Čech. Častolovice (*Cschastolowitz*) zachyceny jako ves s hradem (*Pagus cum Arce*). Původně tvrz byla na zámek přestavěna až počátkem 17. století Friedrichem z Oppersdorfu. Kolorovaná měditrytina 48 × 41,5 cm. Amsterodam 1680.

JOHANNES JANSSONIUS VAN WAESBERGEN (1616–1681) & MOSES PITT (?–1696), dopiski na kopii Mapy Czech Aretina. Častolovice (*Cschastolowitz*) zaznaczone jako wioska z zamkiem (*Pagus cum Arce*). Pierwotna twierdza została przebudowana na zamek na początku XVII wieku przez Friedricha von Oppersdorf. Kolorowany miedzioryt 48 × 41,5 cm. Amsterdam 1680 r.

SADELEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH SADELERA

Měditrytinová mapa Čech grafika nizozemského původu působícího na dvoře Rudolfa II. EGIDIA SADELERA (1570–1629), vydaná v Amsterodamu v roce 1620, je opatřena titulem *„Bohemia in suas partes geographice distincta"*. Autorem rytiny o rozměrech 58 × 47,5 cm je nizozemský kartograf a knihkupec Petrus Kaerius, vydavatelem je Johannes Janssonius. Mapa je ozdobena vedutami šesti českých měst (Praha, Cheb, Čáslav, Chomutov, Louny a Slaný) převzatých z Atlasu měst světa – *Civitaes Orbis Terrarum*. Mapa je ceněna i etnografy, protože v orámování mapy při jejím levém a pravém okraji jsou umístěny postavy v dobových krojích reprezentující tehdejší společenské stavy. Sídelní síť je uváděna různě, nejčastěji česky a německy, mnohé české názvy jsou uváděny s německým pravopisem. Při pravém okraji uprostřed listu najdeme vysvětlení mapových značek pro sídla (města, městečka a vesnice), hrady, tvrze, doly, teplé prameny čili teplice a sklárny. Území Čech je rozděleno barevnými linkami celkem do 15 krajů s dvojjazyčnými popiskami. Hory jsou znázorněny kopečkovou metodou, zakresleny jsou lesy. Velmi vzácná, krásná a ceněná mapa.

Miedziorytnicza mapa Czech autorstwa AEGIDIUSA SADELERA (1570–1629), grafika holenderskiego pochodzenia, który tworzył na dworze Rudolfa II, wydana w Amsterdamie w 1620 r. i zatytułowana *„Bohemia in suas partes geographice distincta"*. Autorem ryciny o wymiarach 58 × 47,5 cm jest holenderski kartograf i księgarz Petrus Kaerius, wydawcą Johannes Janssonius. Mapa jest ozdobiona wedutami sześciu czeskich miast (Praga, Cheb, Čáslav, Chomutov, Louny i Slaný), przejętymi z Atlasu miast świata – *Civitaes Orbis Terrarum*. Mapa jest również ceniona przez etnografów, ponieważ na jej obramowaniu przy lewym i prawym brzegu są przedstawione postacie w dawnych strojach, reprezentujące ówczesne stany społeczne. Sieć osadnicza jest opisana różnie, najczęściej w języku czeskim i niemieckim, wiele czeskich nazw podanych jest w niemieckiej pisowni. Na prawym marginesie pośrodku karty znajdziemy wyjaśnienia znaków służących do oznaczania siedlisk (miast, wsi i wiosek), zamków, fortec, kopalni, gorących źródeł, czyli cieplic, oraz hut szkła. Terytorium Czech jest podzielone kolorowymi liniami na 15 regionów z dwujęzycznymi opisami. Góry są przedstawione metodą kopczykową, zaznaczono też lasy. Jest to bardzo rzadka, piękna i cenna mapa.

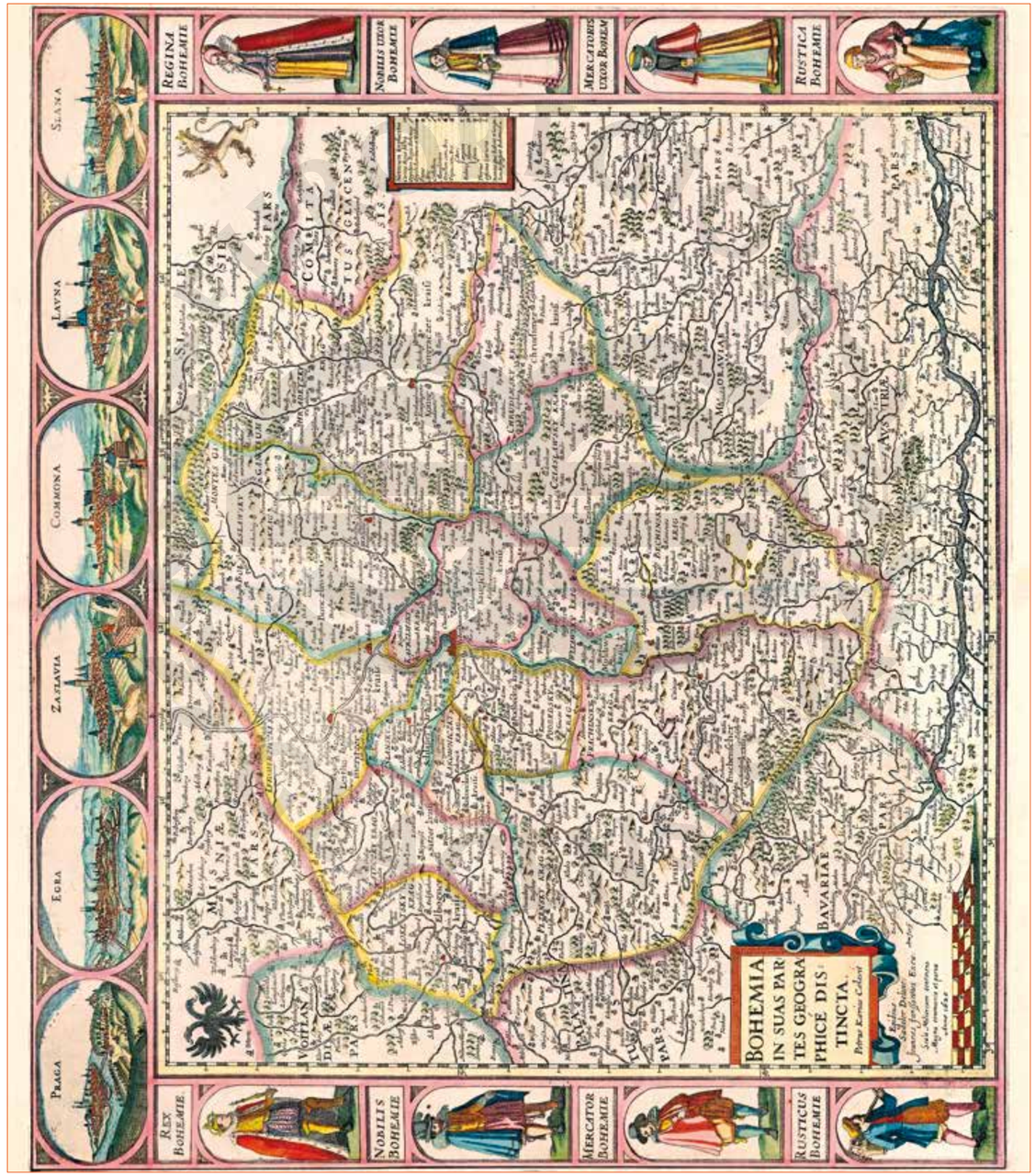

ZIEGEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH ZIEGERA

Ziegerovou kopií Aretinovy mapy Čech vytištěnou kolem roku 1680 a s rozměry 62,5 × 40,5 cm končí období vydávání figurálních map Čech, které zahájil v roce 1618 Petrus Kaerius. JOHANN ZIEGER (1646–1711) – norimberský tiskař a rytec – ozdobil svoji mapu originálním způsobem. Do postranních rámů umístil 60 medailónků českých panovníků do Leopolda I. V levém sloupci tak nalezneme císaře Rudolfa II, českého krále Ferdinanda II, císaře Ferdinanda III. nebo „krále železného a zlatého" Přemysla Otakara II., v pravém například krále Vladislava II., knížete Svatopluka a Břetislava I. přezdívaného český Achilles. Popisky obcí jsou v českém jazyce, u velkých měst i německy. Velmi pozorný čtenář nalezne na mapě nejen rysy Aretinovy mapy (politické rozdělení na kraje, názvy jednotlivých krajů, shodný místopis), ale i Vogtovy mapy (zachycení rybníků na Pardubicku v tehdejším Chrudimském kraji nebo přesný zákres řeky Cidliny s popiskou *Cidlina*). Není divu, Zieger v roce 1712 vydal v Norimberku Vogtovu mapu Čech.

Kopia mapy Czech Aretina autorstwa Ziegera wydrukowana około 1680 roku, o wymiarach 62,5 × 40,5 cm, kończąca okres publikacji map figuralnych Czech, który w 1618 r. rozpoczął Petrus Kaerius. JOHANN ZIEGER (1646–1711) – norymberski drukarz i rytownik – ozdobił swoją mapę w oryginalny sposób. W bocznych ramkach umieścił 60 medalionów czeskich władców do Leopolda I. W lewej kolumnie znajdziemy cesarza Rudolfa II, czeskiego króla Ferdynanda II, cesarza Ferdynanda III lub „króla żelaznego i złotego" Przemysława Ottokara II, w prawej na przykład króla Władysława II, księcia Svatopluka i Břetislava I, zwanego czeskim Achillesem. Nazwy mniejszych miejscowości są w języku czeskim, dużych miast również po niemiecku. Bardzo uważny czytelnik znajdzie na mapie nie tylko cechy mapy Aretina (podział regionalny, nazwy poszczególnych regionów, taką samą topografię), ale również mapy Vogta (sposób przedstawienia stawów w okolicy Pardubic w ówczesnym regionie chrudimskim lub dokładny bieg rzeki Cidlina z etykietą (*Cidlina*). Nic dziwnego, w 1712 roku Zieger wydał w Norymberdze mapę Czech Vogta.

FRANCESCO GRISELINI (1717–1784), Hradecký kraj na mapě Čech. Kolorovaná měditina. Milán 1771.

FRANCESCO GRISELINI (1717–1784), Kraj Hradecki na mapie Czech. Kolorowany miedzioryt. Mediolan 1771 r.

JOHANN ANDREAS PFEFFEL (1674–1748), Chrudimsko na mapě Čech. Kolorovaná měditina. Vídeň 1725.

JOHANN ANDREAS PFEFFEL (1674–1748), ziemia Chrudimska na mapie Czech. Kolorowany miedzioryt. Wiedeń 1725 r.

PETRUS SCHENK I. (1661–1711) GERARD VALCK (1650–1726), Krkonoše a pramen Labe na mapě Čech. Kolorovaná měditina. Amsterodam 1705.

PETRUS SCHENK I. (1661–1711) GERARD VALCK (1650–1726), Karkonosze i źródło Łaby na mapie Czech. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1705 r.

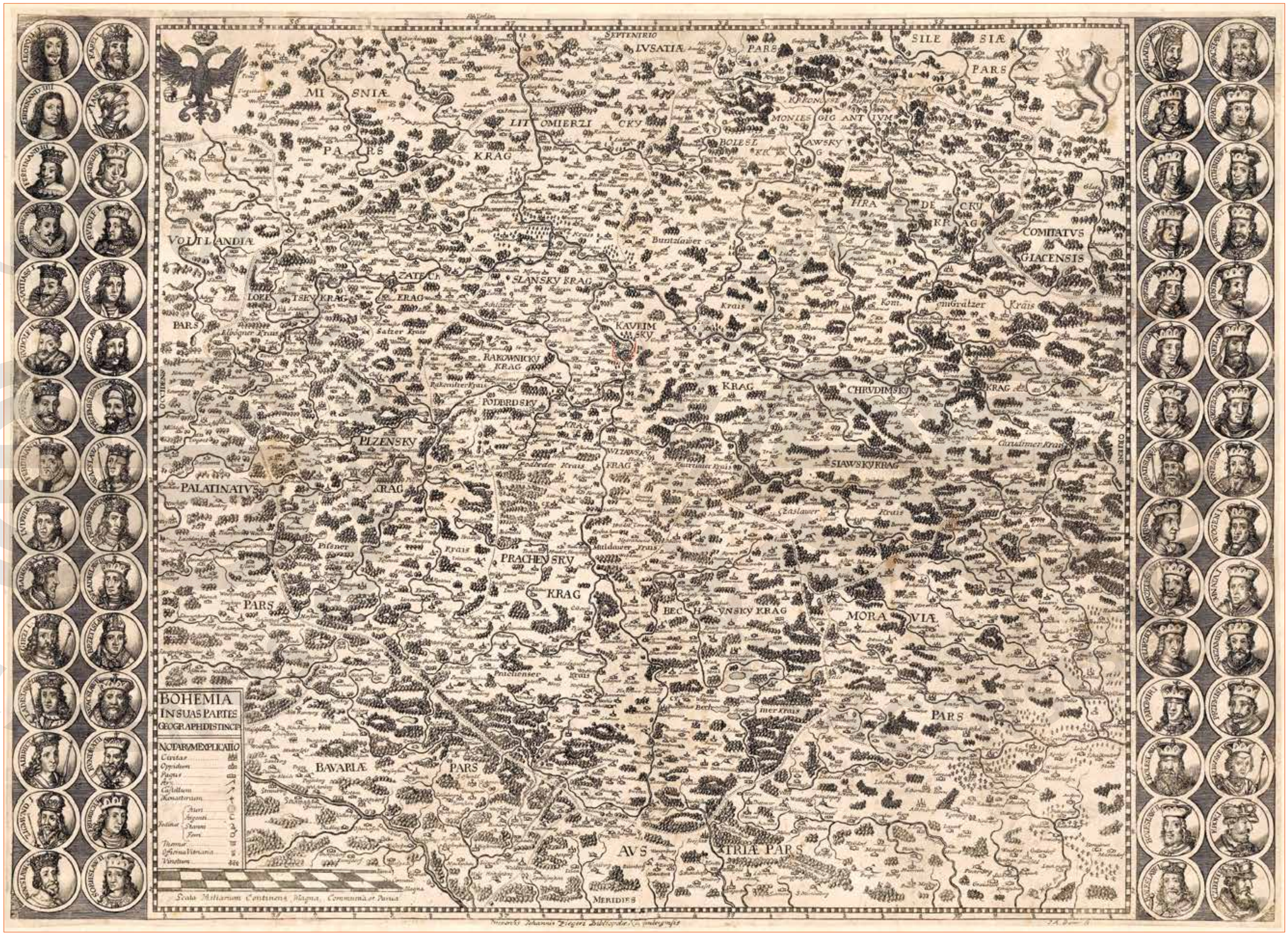

SPEEDOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH SPEEDA

JOHN SPEED se narodil v roce 1542 v Cheshire, ale strávil většinu svého života v Londýně, kde pracoval jako krejčí. Zajímal se o historii a jeho znalosti památek historie ho přivedly do okruhu sira Fulke Grevilla a sira Henry Spelmana, znalce starožitností, který mu pomohl vydat v letech 1608–1610 více jak 50 map Anglie a Walesu. Ty byly později začleněny do atlasu *Theatre of the Empire of Great Britain*. V roce 1629 publikuje atlas světa *The Prospect of the Most Famous Parts of The World*, do kterého zařadil velké množství velmi zdobných figurálních map (*Cartes à Figures*) zejména evropských států. Právě z tohoto atlasu pochází i mapa Čech, kterou vytvořil již v roce 1625. Mapa má rozměry 54,5 × 45,5 cm. Na horním okraji je ozdobena pohledy na česká města – Čáslav, Chomutov, Pražský hrad, Prahu, Polnou, Slaný a Louny. Do rámů podél mapy umístil deset dobově oblečených postav. V podrobné legendě Speedovy mapy najdeme také trigonometrické body označené trojúhelníčkem a v mapě jich lokalizujeme hned několik. Speed svou mapu připravil podle prvního vydání Aretinovy mapy Čech, ponechal rozdělení na čtrnáct krajů a dvě správně samostatná území Loketsko a Kladsko. V Krkonoších je zmíněn démon Rýbrcoul, který má nadpřirozenou moc. Krásná a sběratelsky velmi vyhledávaná mapa.

JOHN SPEED urodził się w Cheshire w 1542 roku, ale większość życia spędził w Londynie, gdzie pracował jako krawiec. Interesował się historią, a jego wiedza na temat zabytków historycznych doprowadziła go do kręgu sir Fulke Greville'a i sir Henry'ego Spelmana, znawcy antyku, który w latach 1608–1610 pomógł mu wydać ponad 50 map Anglii i Walii. Mapy te zostały później włączone do atlasu *Theatre of the Empire of Great Britain*. W 1629 roku publikuje atlas świata *The Prospect of the Most Famous Parts of The World*, który zawierał wiele dekoracyjnych map figuratywnych (*Cartes à Figures*), przede wszystkim państw europejskich. Właśnie z tego atlasu pochodzi mapa Czech, którą sporządził w 1626 roku. Mapa ma wymiary 54,5 × 45,5 cm. Przy górnej krawędzi znajdują się widoki czeskich miast – Čáslav, Chomutov, Zamek Praski, Pragę, Polną, Slaný i Louny. W ramkach po bokach mapy umieścił dziesięć postaci ubranych w stroje z epoki. W szczegółowej legendzie mapy Speeda znajdują się również punkty trygonometryczne oznaczone trójkątem, na mapie jest ich kilkanaście. Speed przygotował swoją mapę zgodnie z pierwszym wydaniem Mapy Czech Aretina, pozostawiając podział na czternaście regionów (krajów) i dwa administracyjnie samodzielne terytoria – lokeckie (od zamku Loket) i kłodzkie. W Karkonoszach jest wymieniony demon Rýbrcoul, który ma nadprzyrodzoną siłę. Piękna i niezwykle popularna mapa wśród kolekcjonerów.

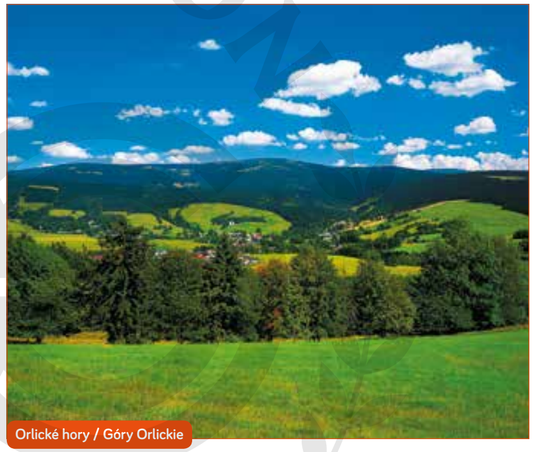
Orlické hory / Góry Orlickie

Krkonoše / Karkonosze

Krakonoš/Rýbrcoul – vládce Krkonoš
Karkonosz – władca Karkonoszy

Kačenka – vládkyně Orlických hor
Kaczenka – władzyni Gór Orlickich

KOPIE ARETINOVY MAPY ČECH RŮZNÝCH EVROPSKÝCH NAKLADATELŮ / KOPIE MAPY CZECH ARETINA, OPUBLIKOWANE PRZEZ RÓŻNYCH EUROPEJSKICH WYDAWCÓW

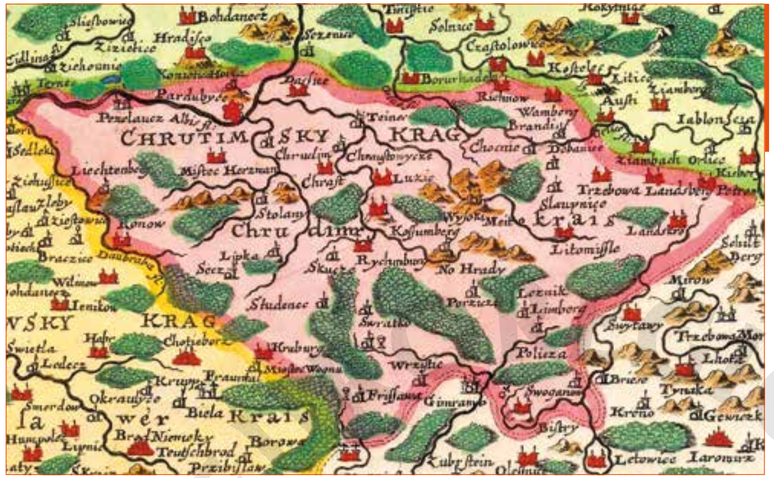

JOHANNES HOFFMANN (1629–1698), Chrudimský kraj na velmi vzácné mapě Čech s rysy mapy Aretinovy i Vogtovy. Severně od Přelouče (*Pezelaucz*) pravděpodobně zachycen rybník Rutvas, který zanikl v polovině 19. století. Kolorovaná měděrytina, 52 × 39,5 cm. Norimberk 1680.

JOHANNES HOFFMANN (1629–1698), kraj Chrudimski na bardzo rzadkiej mapie Czech, posiadającej cechy map Aretina i Vogta. Na północ od miejscowości Přelouč (*Pezelaucz*) jest prawdopodobnie przedstawiony staw Rutvas, który przestał istnieć w połowie XIX wieku. Kolorowany miedzioryt, 52 × 39,5 cm. Norymberga 1680 r.

FRANCESCO VALESIO (1560–1643), výřez z velmi vzácné kopie Blaeuovy (Aretinovy) mapy Čech. Jeden z nejstarších zákresů cestní sítě (tenká linka) ve východních Čechách. Autor zachytil starou obchodní tzv. Kladskou stezku – zde úsek mezi Hradcem Králové (*Konitzgratz*) přes Jaroměř (*Iaromirz*) a Náchod (*Nachod*) do Kladska (*Glatz*). Měděrytina, 52,5 × 40 cm. Benátky 1640.

FRANCESCO VALESIO (1560–1643), wycinek z bardzo rzadkiej kopii Blaeu'a Mapy Czech Aretina. Jeden z najstarszych rysunków sieci drogowej (cienka linia) we wschodnich Czechach. Autor przedstawił stary szlak handlowy, tzw. Szlak Kłodzki – tutaj odcinek między Hradcem Králové (*Konitzgratz*), przez Jaroměř (*Iaromirz*) i Nachod (*Nachod*), do Kłodzka (*Glatz*). Miedzioryt, 52,5 × 40 cm. Wenecja 1640 r.

PIETER MORTIER (1661–1711), Kladsko-české pomezí na mapě Čech. Modré plošky na jihozápadě Kladska ukazují na pramennou oblast Orlice, jihovýchodním směrem od ní je zakreslena zřícenina gotického strážního hradu Szczerba (*Schnellenstein*), který střežil starou obchodní stezku, která spojovala sever a jih Evropy. Kolorovaná měděrytina, 58 × 51,5 cm. Amsterodam 1705.

PIETER MORTIER (1661–1711), Kłodzko-czeskie pogranicze na mapie Czech. Niebieskie pola w południowo-zachodniej części Ziemi Kłodzkiej oznaczają obszar źródeł Orlicy, na południowy wschód od niego znajdują się ruiny gotyckiego zamku strażniczego Szczerba (*Schnellenstein*), który strzegł dawnego szlaku handlowego, łączącego północ i południe Europy. Kolorowany miedzioryt, 58 × 51,5 cm. Amsterdam 1705 r.

JEAN BAPTISTE NOLIN II: (1686–1762), pokračovatel vydavatelské firmy Nolinů vydal znovu mapu Čech s poněkud upraveným místopisem ve srovnání s mapou svého otce. Kolorovaná měděrytina, 58 × 45,5 cm. Paříž 1742.

JEAN BAPTISTE NOLIN II: (1686–1762), kontynuował działalność wydawniczą firmy Nolinów, ponownie publikując mapę Czech z nieco zmodyfikowaną topografią w porównaniu do mapy swojego ojca. Kolorowany miedzioryt, 58 × 45,5 cm. Paryż 1742 r.

JEAN BAPTISTE NOLIN I: (1657–1708), významný pařížský rytec a vydavatel map Nolin starší, usvědčený francouzským nakladatelem Guillaume Delislem z plagiátorství, vydal v roce 1703 v Paříži měděrytinovou mapu Čech. Rozměry mapy jsou 58 × 45,5 cm. Mapový výřez zobrazuje velmi jemnou rytinou Královéhradecký kraj a Kladsko.

JEAN BAPTISTE NOLIN I: (1657–1708), słynny paryski rytownik i wydawca map Nolin Starszy, któremu francuski wydawca Guillaume Delisle udowodnił plagiat, wydał w 1703 roku w Paryżu mapę Czech wykonaną w technice miedziorytniczej. Wymiary mapy to 58 × 45,5 cm. Wycinek mapy przedstawia niezwykle delikatny rysunek Kraju Hradeckiego i Ziemi Kłodzkiej.

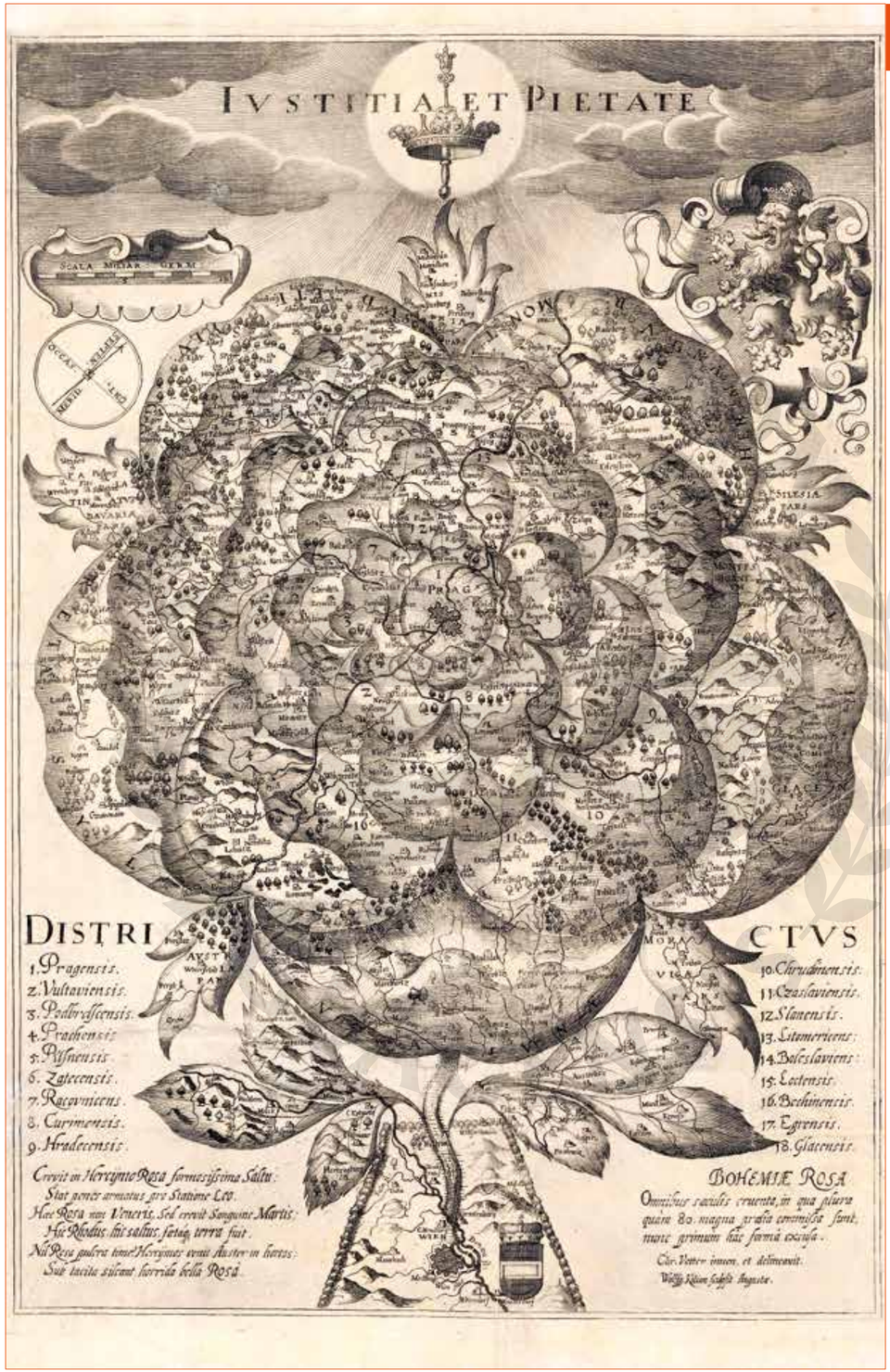

VETTEROVA BOHEMIAE ROSA / MAPA VETTERA BOHEMIAE ROSA

Velmi vyhledávanou kartografickou sběratelskou kuriozitou je mapa *Bohemiae Rosa* KRISTIÁNA VETTERA (1575–1650), který tuto mapu Čech nakreslil pro historické a vlastivědné dílo Bohuslava Balbína *Epitome Historica Berum Bohemicarum*. Rozvitý květ růže, ozářené sluncem s královskou korunou, představuje rozkvět země. Mapu zdobí heslo rakouského císaře Leopolda I. „*Justitia et Pietate*" (Spravedlností a úctou) a český lev. Ve spodní části mapového listu je zapsáno 18 tehdejších správních celků (14 krajů, pražská města, Chebsko a Kladsko). Například Častolovice nesou popisku *Chastalowitz*, V Kladsku označeném číslicí 18 a popiskou *COMIT. GALCENSIS* lokalizujeme pramen Kladské Nisy (*fons Nisse*). Mapu do mědi vyryl augšpurský rytec Wolfgang Kilian. Předlohou posloužila Aretinova mapa Čech z roku 1619. Měděrytinová mapa s rozměry 40 × 27,5 cm byla vytištěna v Augsburgu v roce 1668.

Bardzo poszukiwaną kolekcjonerską ciekawostką kartograficzną jest mapa *Bohemiae Rosa*, KRISTIANA VETTERA (1575–1650), który narysował tę mapę Czech do historyczno-krajoznawczej pracy Bohuslava Balbina, *Epitome Historica Berum Bohemicarum*. Kwitnący kwiat róży, oświetlony przez słońce z królewską koroną, przedstawia rozkwit kraju. Mapę zdobi hasło austriackiego cesarza Leopolda I „*Iustitia et Pietate*" (Sprawiedliwość i pobożność) oraz czeski lew. W dolnej części arkusza mapy jest wypisanych 18 ówczesnych jednostek administracyjnych (14 krajów, miasta praskie, Ziemie Chebska i Kłodzka). Na przykład Častolovice mają etykietę *Chastalowitz*. Na Ziemi Kłodzkiej oznaczonej numerem 18 i etykietą *COMIT. GALCENSIS* oznaczono źródło Nysy Kłodzkiej (*fons Nisse*). Mapę wyrył w miedzi augsburski rytownik Wolfgang Kilian. Pierwowzorem była mapa Czech Aretina z 1619 roku. Mapa wykonana w technice miedziorytniczej o wymiarach 40 × 27,5 cm, została wydrukowana w Augsburgu w 1668 roku.

Sextant je přenosný přístroj, který slouží k měření úhlu výšky nebeských těles nad horizontem. Tento pochází z období kolem roku 1600.

Sekstant to przenośne urządzenie służące do pomiaru wysokości ciał niebieskich nad horyzontem. Ten pochodzi z okresu około 1600 r.

LE ROUGEHO MAPA ČECH / MAPA CZECH LE ROUGE'A

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1707–1790), krásná mapa Čech s velmi neobvyklou kartušovou výzdobou – plány měst, které se stávaly součástí přehledných map států od 18. století. Velmi pozdní kopii Aretinovy mapy Čech zdobí plány Hradce Králové (*KONIGGRATZ*), zámku v Chlumci nad Cidlinou (*CLUMNITZ CHATEAU*), Lokte (*ELNBOGEN*), Prahy (*PRAG*), zámku v Brandýse nad Labem (*CHATEAU DE BRANDEIS*), Českých Budějovic (*BUDWEISS*), Chebu (*EGER*), Kolína (*KOLIN*), Litoměřic (*LEUTMARITZ*), Plzně (*PILSEN*) a Tábora (*THABOR*). Kolorovaná mědirytina, 65 × 51 cm. Paříž 1741.

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1707–1790), przepiękna mapa Czech z niezwykłą dekoracją kartuszową – plany miast, które stawały się częścią map przeglądowych państw od XVIII wieku. Bardzo późna kopia Mapy Czech Aretina ozdobiona jest planami Hradca Králové (*KONIGGRATZ*), pałacu w Chlumcu nad Cidlinou (*CLUMNITZ CHATEAU*), zamku Loket (*ELNBOGEN*), Pragi (*PRAG*), zamku w Brandýsie nad Labem (*CHATEAU DE BRANDEIS*), Czeskich Budziejowic (*BUDWEISS*), Chebu (*EGER*), Kolína (*KOLIN*), Litoměřic (*LEUTMARITZ*), Pilzna (*PILSEN*) i Tábora (*THABOR*). Kolorowany miedzioryt, 65 × 51 cm. Paryż 1741 r.

Hrad Litice / Zamek Litice

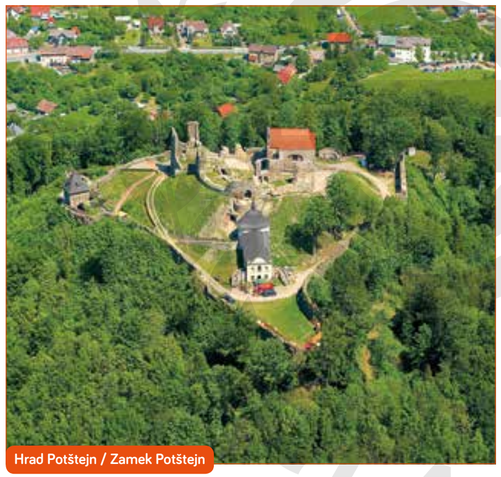

Hrad Potštejn / Zamek Potštejn

Zřícenina hradu Frymburk, Nový Hrádek / Ruiny zamku Frymburk, Nový Hrádek

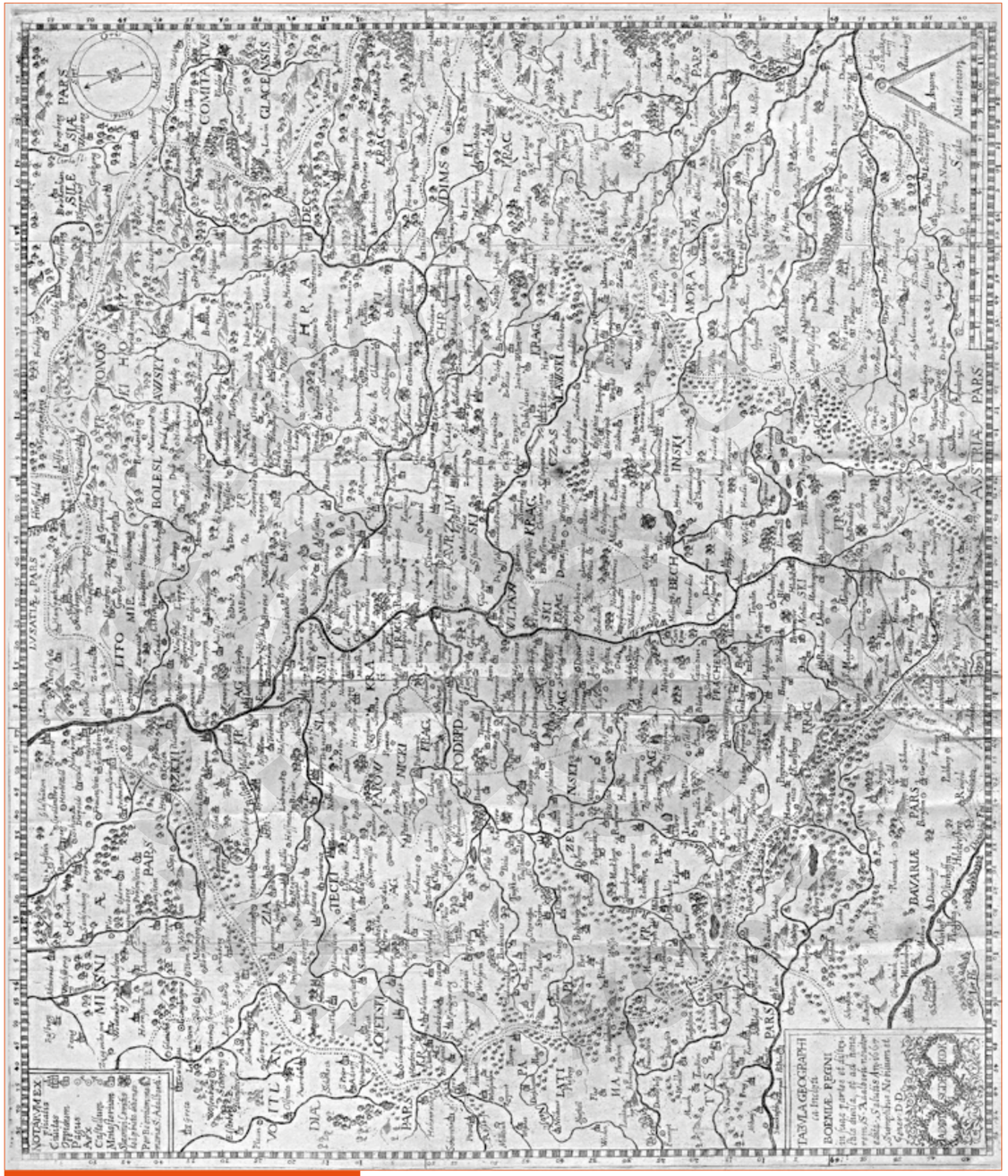

BOLELUCKÉHO MAPA ČECH / MAPA CZECH BOLEUCKIEGO

MATĚJ BENEDIKT BOLELUCKÝ (1630–1690), historický spisovatel a farář u sv. Vojtěcha v Praze je autorem kopie Aretinovy mapy Čech, která nese některé rysy Vogtovy mapy – Cidlina se vlévá do Labe u Libice nikoliv u Přelouče. Kladské město Nová Ruda (*Neuroda*) zakresleno chybně ve Slezsku. Mědirytina, 38 × 32 cm. Praha 1668.

MATĚJ BENEDIKT BOLELUCKÝ (1630–1690), autor dzieł historycznych i proboszcz u św. Wojciecha w Pradze jest autorem kopii Mapy Czech Aretina, która nosi pewne cechy mapy Vogta – Cidlin wpada do Łaby koło Libic, a nie w okolicy miasta Přelouč. Nowa Ruda (*Neuroda*) leżąca na Ziemi Kłodzkiej została omyłkowo umieszczona na Śląsku. Miedzioryt, 38 × 32 cm. Praga 1668 r.

Włodzicka Góra, Gmina Nowa Ruda

Muzeum papírenství Duszniki Zdrój
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju

PROBSTOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH PROBSTA

Velmi pozdní mědirytinovou kopii Aretinovy mapy Čech vydal v roce 1779 JOHANN MICHAEL PROBST I. (1757–1809) – německý rytec, nakladatel a pokračovatel slavné vydavatelské firmy Probstů, která více jak 150 let v Augsburgu tiskla mapy, městské veduty a plány. Výjimečná mapa s rozměry 50 × 40 cm je ozdobená v horním rámu korunovaným českým lvem, po obvodu válečnými motivy – puškami, šavlemi děly a bubny. Vyšla více jak půldruhého století poté, co se objevila její předloha. Právě pro svoji zdobnost, syté kolorování a jakousi zvláštní poetiku je dodnes velmi oblíbená sběrateli a milovníky map.

Bardzo późna kopia Mapy Czech Aretina wydana w technice miedziorytniczej w 1779 r. przez JOHANNA MICHAELA PROBSTA (1757–1809) – niemieckiego grawera, wydawcę i kontynuatora tradycji słynnej firmy wydawniczej Probstów, która przez ponad 150 lat drukowała w Augsburgu mapy, weduty i plany miast. Wyjątkowa mapa o wymiarach 50 × 40 cm jest ozdobiona w górnej ramce koronowanym czeskim lwem, na obwodzie motywami militarnymi – karabinami, szablami, bębnami i działami. Została wydana pół wieku po tym, gdy wydano jej pierwowzór. I właśnie ze względu na bogate zdobienia, wyraźne kolory i swoistą poetykę do dziś jest niezwykle popularna wśród kolekcjonerów map.

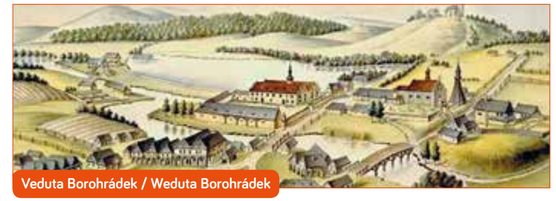

Veduta Borohrádek / Weduta Borohrádek

SANDRARTOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH SANDRARTA

Malíř a rytec JACOB SANDRART (1630–1708), rodák z Frankfurtu, se ve 26 letech usídlil v Norimberku. Zde si založil ryteckou dílnu s vydavatelstvím a věnoval se vydávání bohaté ilustrovaných historických knih a map. Vynikal jako portrétista významných současných občanů Norimberku a jako ilustrátor literárních děl norimberských spisovatelů. V roce 1666 vydal ze dvou měděných desek velmi působivou figurální mapu Čech. V postranních rámech vyobrazil 26! českých měst – např. Hradec Králové, Chrudim, Kutnou Horu, Mladou Boleslav, Kouřim, Čáslav, ale také Křivoklát a Kunětickou horu. V levém horním rohu najdeme věnování císaři Leopoldu I. a podpis autora. Mapový obraz sice vychází z Aretina, ale opravil v něm některé chyby. Tak například ústí Cidliny do Labe posunul k západu k Libici a do mapy poprvé umístil velké rybniční soustavy v Čechách – Poděbradskou a Chlumeckou. Chybně však ponechal propojenou Stěnavu (*Steina flu*) s Úpou (*Upawa flu*). Legendu rozšířil o výskyt vinné révy. Vzácná a dekorativní mapa s rozměry 76,5 × 60 cm je určitě ozdobou každé soukromé i státní sbírky.

Malarz i rytownik JACOB SANDRART (1630–1708), pochodzący z Frankfurtu, w wieku 26 lat osiedlił się w Norymberdze. Tutaj założył warsztat rytowniczy z wydawnictwem i poświęcił się wydawaniu bogato ilustrowanych historycznych map i książek. Był wybitnym portrecistą znaczących ówczesnych mieszkańców Norymbergii oraz ilustratorem dzieł literackich norymberskich pisarzy. W 1666 roku wydał sporządzoną na dwóch miedzianych płytach niezwykle atrakcyjną mapę Czech. Na bocznych ramkach przedstawił 26! czeskich miast – są to na przykład Hradec Králové, Chrudim, Kutná Hora, Mladá Boleslav, Kouřim, Čáslav, ale również Křivoklát i Kunětická hora. W lewym górnym rogu znajduje się dedykacja dla cesarza Leopolda I i podpis autora. Podstawą samej mapy jest mapa Aretina, ale Sandrart poprawił na niej niektóre błędy. Na przykład ujście rzeki Cidliny do Łaby przesunął na zachód w kierunku Libici i po raz pierwszy umieścił na mapie duże zespoły stawów w Czechach – Podziebradzkie i Chlumeckie. Jednak omyłkowo pozostawił rzekę Stěnavę (*Steina flu*), łączącą się z rzeką Upa (*Upawa flu*). Legendę poszerzył o występowanie winorośli. Rzadka i dekoratywna mapa o wymiarach 76,5 × 60 cm jest z pewnością ozdobą każdej prywatnej i publicznej kolekcji.

Zámky / Zamki

Náchod

Nové Město nad Metují

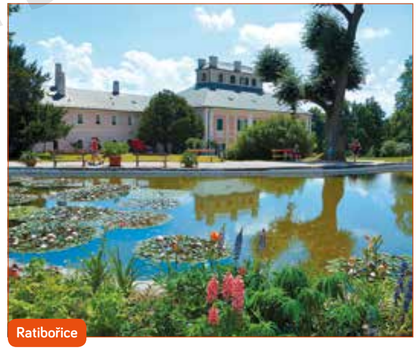

Ratibořice

SANSONOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH SANSONA

NICOLAS SANSON D' ABBÉVILLE (1600–1667), kopie Aretinovy mapy Čech. Mapa udivuje přesným zákresem říční sítě zejména v Kladsku (*Glatsko Com.*) a v povodí horního toku Labe. Zakresleny jsou trigonometrické body označené trojúhelníčky východně od Dvora Králové (*Kraludwur, Konigshoff*) a Jilemnice (*Gilemnitz*). Jedna z nejkrásnějších kopií Aretinovy mapy Čech. Kolorovaná mědirytina, 50 × 39 cm. Paříž 1654.

NICOLAS SANSON D'ABBÉVILLE (1600–1667), kopia Mapy Czech Aretina. Mapa zaskakuje dokładnym przedstawieniem sieci rzecznej, przede wszystkim na Ziemi Kłodzkiej (*Glatsko Com.*) oraz w górnej zlewni Łaby. Wyrysowane są punkty trygonometryczne zaznaczone trójkątami na wschód od miasta Dvůr Králové (*Kraludwur, Konigshoff*) i Jilemnice (*Gilemnitz*). Jedna z najpiękniejszych kopii Mapy Czech Aretina. Kolorowany miedzioryt, 50 × 39 cm. Paryż 1654 r.

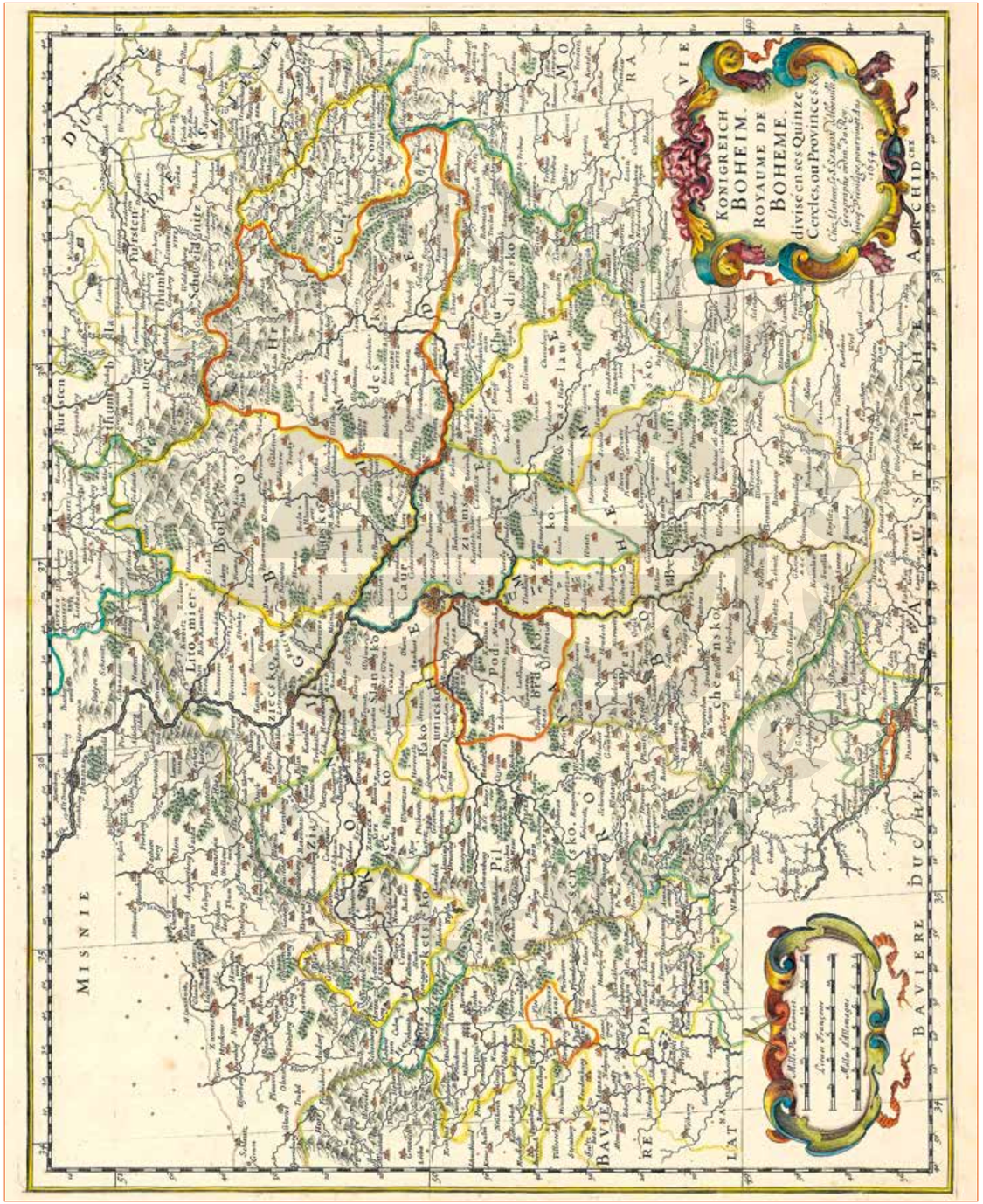

MAPA ZEMÍ ČESKÉ KORUNY NEZNÁMÉHO AUTORA / MAPA ZIEM KORONY CZESKIEJ NIEZNANEGO AUTORA

V roce 1743 vyšla pravděpodobně v Paříži mapa českých zemí ozdobená plány Vratislavi, Prahy a Chebu inspirovaná mapou Čech Le Rougeho vydanou v roce 1741. V titulu mapy autor přiznává, že v případě mapy Čech se inspiroval Blaeuem, Moravu okopíroval od Komenského a Slezsko převzal od Sculteta. Velmi vzácná mapa. Kolorovaná mědirytina, 62,5 × 49,5 cm.

W 1743 r. prawdopodobnie w Paryżu została wydana mapa ziem czeskich, ozdobiona planami Wrocławia, Pragi i Chebu, zainspirowana mapą Czech Le Rouge'a, opublikowaną w 1741 roku. W tytule mapy autor przyznaje, że w przypadku Mapy Czech zaczerpnął inspirację z mapy Blaeu'a, Morawy skopiował z Komenskiego, a Śląsk przejął od Sculteta. Niezwykle rzadka mapa. Kolorowany miedzioryt, 62,5 × 49,5 cm.

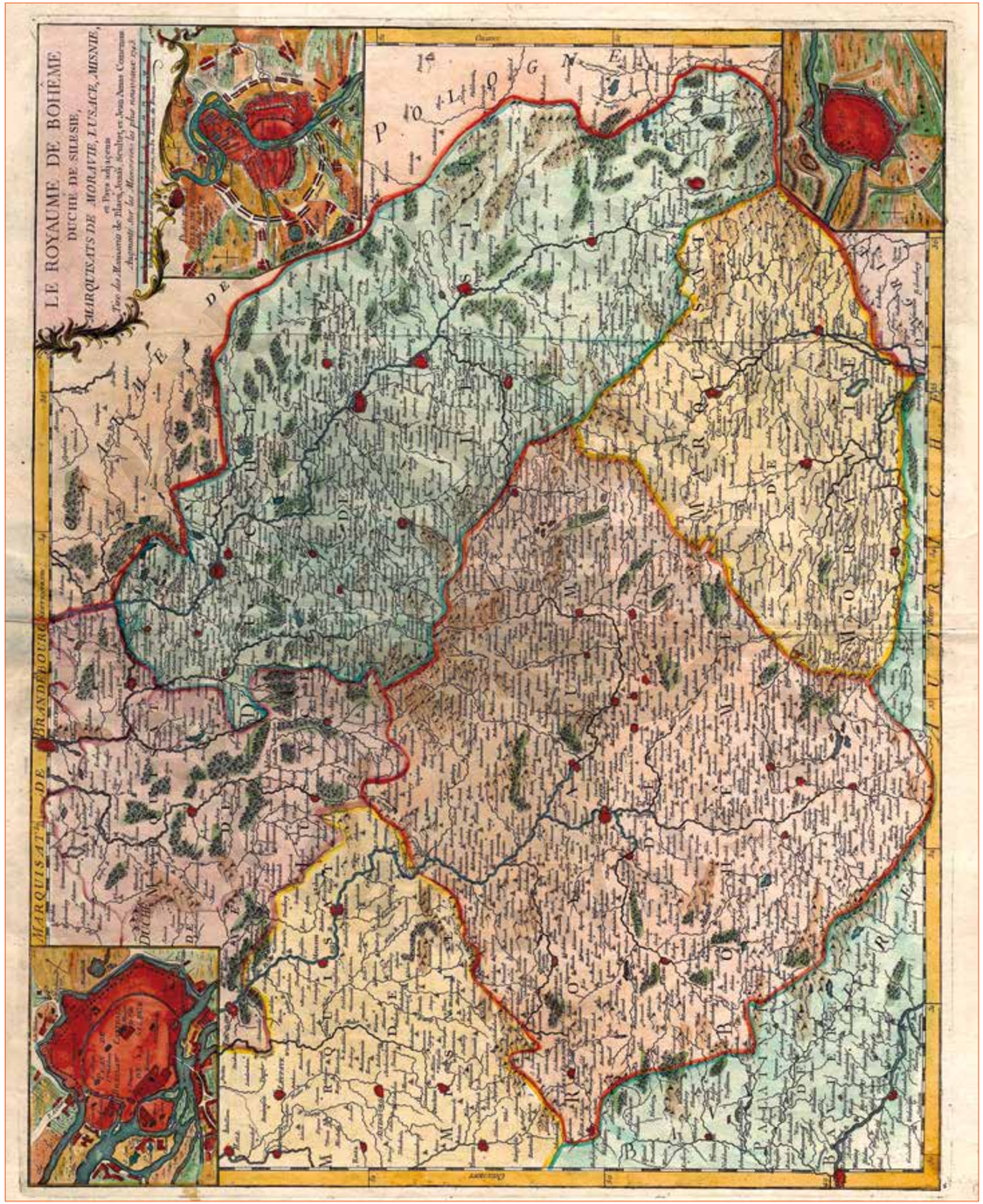

VOGTOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH VOGTA

Vogtova mapa Čech z roku 1712 je bez nadsázky jedním z nejkrásnějších děl v historii české kartografie. JAN JIŘÍ MOŘIC VOGT (*30. 06. 1669 Königshofen, † 17. 08. 1730 Mariánská Týnice) ji vydal jako přílohu svého historicko-zeměpisného popisu Království českého v roce 1712 a nazval ji *Nova totius regni Bohemiae tabula*. Mapa má rozměry 85,3 × 65,6 cm, vyniká nejen přesností, ale i bohatou zdobností a jakousi zvláštní poetikou. Její podrobnost pro srovnání se staršími mapami lze ukázat na příkladu Broumovska, tentokrát popisem vodopisu. Z vodstva regionu Broumovska dominují jednoznačně řeky a říčky. Zatímco hlavní tok Úpy (*Eppa fl.*, *Opawa fl.*) i Metuje (*Meth fl.*) jsou zakresleny poměrně přesně, o jejich přítocích to zdaleka neplatí. Vogt do své mapy nepřesně zakreslil levý přítok Úpy, ústící do ní u Trutnova a větvící se svými prameny až k Broumovu a Meziměstí. Tento zřejmě zaměnil s některými s četných menších toků (Dřevíč, Jívka apod.). O omylu svědčí i to, že tento domnělý přítok opatřil popiskami Úpa (*Uppuwa fluvius, Upawa fl.*) a Włodzica (*Walditz*), kterou ještě jednou, tentokrát už správně, zakreslil na území Kladska jako jeden z levých přítoků Stěnavy. Stěnavu opomněl pro změnu zaznamenat na českém území v okolí Broumova. Jak již bylo naznačeno, hlavní tok Metuje poměrně věrohodně ilustruje reálný stav. Zaznamenány jsou i dva levé přítoky bez popisků. Pravděpodobně se jedná o Židovku (severněji) a Břenku. Severně od Žacléře nalezneme i polský Bóber (*Bober fl.*). Stojí za povšimnutí, že na Úpě nedaleko Trutnova zachycuje mapa hned dvě lokality s výjimečným výskytem perlorodek (*Uniones*). Jako zajímavost ještě uvedu, že v oblasti na Vogtově mapě nově náležející k Polsku, těsně u popisky označující starou hranici (*Alte Grantz*), najdeme chybně zakreslenou zaniklou obec Libná (*Lieben*). Libná ležela na českém území. Po druhé světové válce byla zcela vysídlena a postupně srovnána se zemí. Vogtova mapa Čech je posledním soukromým podnikem starší epochy české kartografie a přes dílčí nepřesnosti unikátním mapovým dílem. V mnoha ohledech dosáhl plaský zeměměřič Vogt s minimem prostředků vrcholu soudobého kartografického umění. Lze se oprávněně domnívat, že kdyby vznikla dříve, byla by hojně kopírována a využívána. Nicméně v době, kdy dílo spatřilo světlo světa, už se vědělo o práci, kterou započal Vogtův konkurent Jan Kryštof Müller. Z praktických a finančních důvodů se vyplatilo počkat na větší a aktuálnější mapové dílo. Vogtově mapě Čech se kvůli tomu nedostalo náležité pozornosti – nebyla kopírována v zahraničních atlasech jako mapy předchozí, ale postupně upadla v zapomnění. O to většího zájmu se jí dostává nyní, a právem, protože bezesporu patří k tomu nejzajímavějšímu z dějin české kartografie.

Mapa Czech Vogta z 1712 roku jest bez przesady jednym z najpiękniejszych dzieł w historii czeskiej kartografii. JAN JIŘÍ MOŘIC VOGT (*30. 6. 1669 r. Königshofen, †17. 8. 1730 r. Mariánská Týnice) opublikował ją jako załącznik do swojego historyczno-geograficznego opisu Królestwa Czeskiego w 1712 r. i zatytułował *Nova totius regni Bohemiae tabula*. Mapa ma wymiary 85,3 × 65,6 cm, wyróżnia się nie tylko swoją dokładnością, ale również bogatymi zdobieniami i swoistą poetyką. Jej szczególność w celu porównania ze starszymi mapami ponownie przedstawię na przykładzie Ziemi Broumovskiej, tym razem skupiając się na pokazaniu wód. Wśród wód regionu Broumova jednoznacznie dominują rzeki i rzeczki. Podczas gdy główny bieg rzeki Úpy (*Eppa fl.*, *Opawa fl.*) i Metuji (Meth fl.) jest wytyczony stosunkowo dokładnie, nie dotyczy to już ich dopływów. Vogt na swojej mapie niedokładnie nakreślił lewy dopływ Úpy, wpływający do niej w okolicach Trutnova i rozgałęziający się swoimi źródłami aż do Broumova i Meziměsti. Wydaje się, że pomylił go z którymś z wielu mniejszych cieków wodnych (Dřevíč, Jívka itp.). O błędzie świadczy również to, że ten domniemany dopływ oznaczył opisem Úpa (*Uppuwa fluvius, Upawa fl.*) i Włodzica (*Walditz*), którą jeszcze raz, tym razem prawidłowo, wyznaczył na terenie Ziemi Kłodzkiej jako jeden z lewych dopływów Stěnavy. Dla odmiany na terytorium czeskim w okolicach Broumova zapomniał nanieść Stěnavę. Jak już wspomniano, główne koryto rzeki Metuji jest stosunkowo dobrze oddane i odpowiada stanowi faktycznemu. Są oznaczone również dwa lewe dopływy bez etykiet. Prawdopodobnie chodzi o Židovkę (bardziej na północ) i Brlenkę. Na północ od Žacléřa znajduje się polski Bóbr (*Bober fl.*). Warto zauważyć, że na Úpie niedaleko Trutnova na mapie są oznaczone dwie lokalizacje wyjątkowego występowania perłoródek rzecznych (*Uniones*). Jako ciekawostkę warto wspomnieć, że na mapie Vogta, na obszarze nowo należącym do Polski, tuż przy opisie oznaczającym starą granicę (*Alte Grantz*) znajduje się błędnie zaznaczona nieistniejąca już wieś Libná (*Lieben*), która leżała na czeskim terytorium. Po II wojnie światowej została całkowicie wysiedlona i stopniowo zrównana z ziemią. Mapa Czech Vogta jest ostatnim prywatnym przedsięwzięciem starszej epoki czeskiej kartografii i mimo pewnych niedokładności jest unikatowym dziełem kartograficznym. Pod wieloma względami pochodzący z Plas geodeta Vogt, dysponując minimalnymi środkami, osiągnął szczyt ówczesnej sztuki kartograficznej. W sposób uzasadniony można założyć, że gdyby mapa ta powstała wcześniej, byłaby często kopiowana i wykorzystywana. Jednak w momencie, gdy dzieło zostało ukończone, było już wiadomo, że prace nad swoją mapą rozpoczął konkurent Vogta, Jana Kryštof Müller. Ze względów praktycznych i finansowych opłacało się poczekać na większą i bardziej aktualną mapę. Z tego powodu Mapie Czech Vogta nie poświęcono należnej uwagi – nie była kopiowana w zagranicznych atlasach jak poprzednie mapy, ale stopniowo popadła w zapomnienie. Tym większym zainteresowaniem cieszy się obecnie, i słusznie, ponieważ niewątpliwie należy do najciekawszych dzieł w historii czeskiej kartografii.

Řeka Metuje / Rzeka Metuje

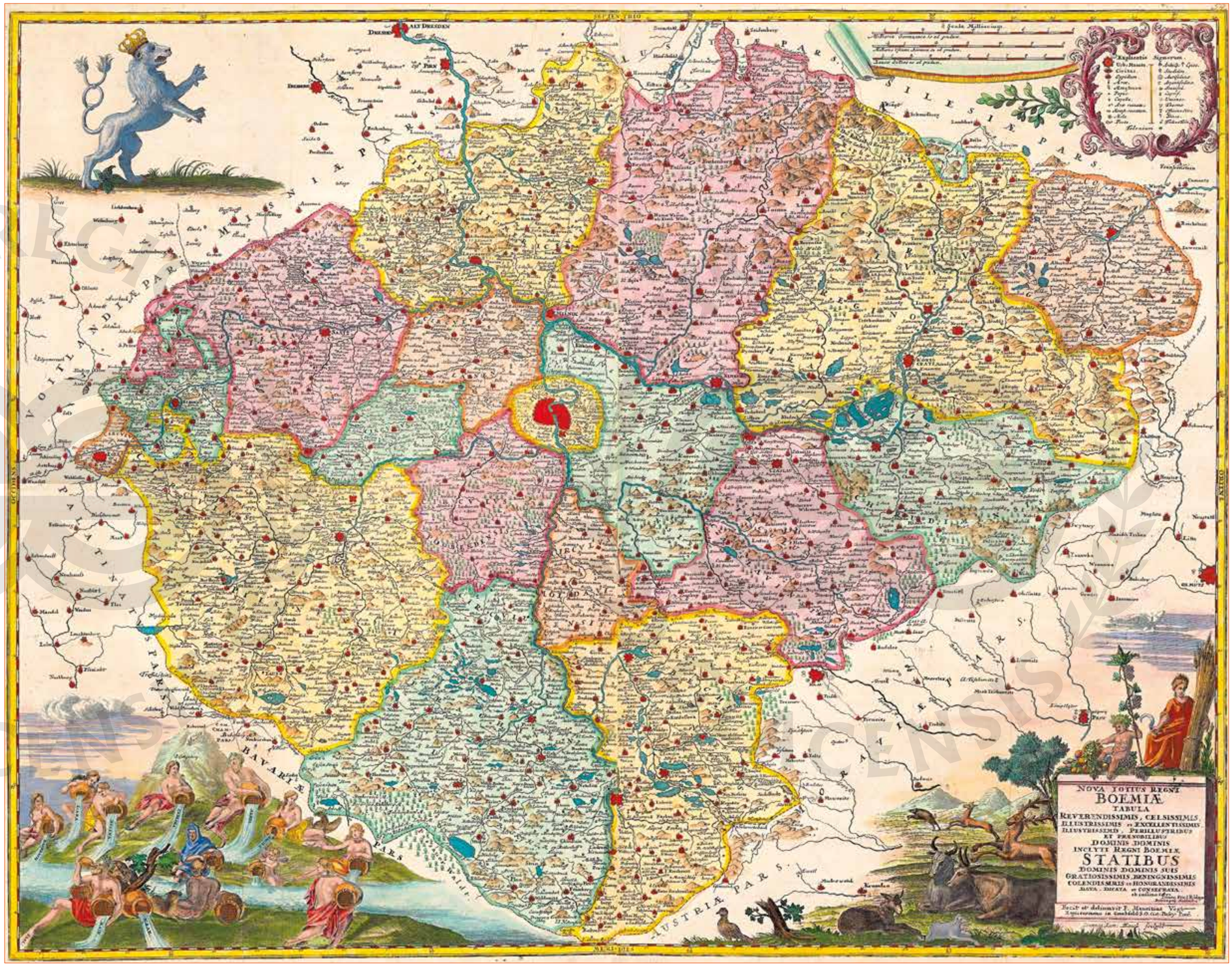

OPEVNĚNÁ MĚSTA *MIASTA WAROWNE*		HRAD *TWIERDZA*	
NEOPEVNĚNÁ MĚSTA *MIASTA NIEOBWAROWANE*		KLÁŠTER *KLASZTOR*	
MĚSTEČKA S TRHY *MIASTECZKA Z TARGIEM*		ZÁMEK *PAŁAC*	
MĚSTEČKA SE ZÁMKY *MIASTECZKA Z ZAMKIEM*		KAPLE *KAPLICA*	
VESNICE S KOSTELY A ZÁMKEM *WSIE Z KOŚCIOŁEM I ZAMKIEM*		HOSTINEC *ZAJAZD*	
VESNICE SE ZÁMKEM *WSIE Z ZAMKIEM*		MLÝN *MŁYN*	
VESNICE BEZ KOSTELŮ *WSIE BEZ KOŚCIOŁA*		POŠTA *POCZTA*	
VESNICE S KOSTELY *WSIE Z KOŚCIOŁEM*		MOST *MOST*	

Vysvětlivky k Müllerově rukopisné mapě Chrudimského kraje.
Legenda do mapy Müllera Kraju Chrudimskiego.

MÜLLEROVA RUKOPISNÁ MAPA CHRUDIMSKÉHO KRAJE / ODRĘCZNA MAPA KRAJU CHRUDIMSKIEGO MÜLLERA

V souvislosti s regionálními výzkumy, které studují naše území v období počátku 18. století, jsou zcela unikátní mapovou sadou Müllerovy rukopisné mapy krajů. Jedná se o výjimečné dílo jednak po stránce technické, technologické, ale především z hlediska historického, protože – pouze s výjimkou vzácných rukopisných map některých panství – neexistuje na území našeho státu na počátku 18. století mapové dílo srovnatelného měřítka, sjednoceného obsahu a úrovně podrobnosti. Rukopisné Müllerovy mapy krajů byly vyhotoveny v Čechách v letech 1712–1718 jako mapy původní, zobrazující území v tehdejších krajských správních hranicích v měřítku přibližně 1 : 100 000. Až následně vzniklo nejznámější Müllerovo kartografické dílo – mapa Čech – vydané jako soubor 25 měditinových mapových listů v přibližném měřítku 1 : 132 000 jako mapa odvozená, ale již s redukovaným obsahem původních rukopisných map. Prezentovaný Chrudimský kraj byl vyměřen v roce 1716 a po dokončení mapovacích prací v roce 1718 vznikla rukopisná mapa celých Čech s dedikací Karlu VI. V Chrudimském kraji Müller rozlišuje 9 opevněných měst (např. Pardubice – *Pardubitz*), 7 neopevněných měst, 33 městeček s trhy (např. Ústí nad Orlicí – *Wildenschwert, B. Austri*), 1 ves s kostely a zámky, 8 vsí se zámky (např. Zámrsk – *Samrsk*), 90 vsí s kostely, 595 vsí bez kostelů – celkem 743 sídel. Další prvky základního polohopisu jsou královské silnice – v mapě jedna z tras z tzv. české dálkové stezky → z Prahy přes Týnec nad Labem (*Teinitz*), Pardubice (*Pardubitz*), Vysoké Mýto (*Hohemauth, B. Visoky meyto*), Svitavy (*Zwittau*), Moravskou Třebovou (*Mähr: Tribau*) a pokračovala dále na jihovýchod na Slovensko a nakonec řeky a krajské (zemské) hranice. Tematický polohopisný obsah byl tvořen objekty církevními (samostatně stojící kostely a kláštery) a objekty hospodářskými (rybníky, hostince, vodní a větrné mlýny, mosty, pošty, zlaté doly a doly na železnou rudu, stříbro a cín) atd. Mapa Chrudimského kraje má rozměry 100,7 × 78,8 cm. I přes dílčí nedostatky patří Müllerovo rukopisné kartografické dílo k vrcholům státního mapového díla nejen rakouské monarchie, ale i evropské kartografie. Oddělení uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví.

W kontekście badań regionalnych, poświęconych naszemu terytorium na początku XVIII wieku, unikatowym zestawem są odręczne mapy krajów (regionów) autorstwa Müllera. To wyjątkowe dzieło od strony technicznej i technologicznej, ale przede wszystkim z historycznego punktu widzenia, ponieważ – z wyjątkiem rzadkich odręcznych map niektórych majątków ziemskich – na terenie Czech na początku XVIII w. nie istniało dzieło kartograficzne o porównywalnej skali, jednolitej treści i poziomie szczegółowości. Odręczne mapy regionów Müllera zostały sporządzone w Czechach w latach 1712–1718 jako oryginalne mapy, przedstawiające terytorium w ówczesnych granicach administracyjnych krajów (regionów) w skali około 1 : 100 000. Dopiero później powstało najsłynniejsze dzieło kartograficzne Müllera – Mapa Czech – wydane jako zestaw 25 map miedziorytniczych w przybliżonej skali 1 : 132 000, będących pochodną wcześniejszych map, ale z już zredukowaną zawartością w stosunku do oryginalnych map odręcznych. Prezentowany Region Chrudimski został wymierzony w 1716 roku, a po zakończeniu prac nad mapą w 1718 roku, powstała odręczna mapa całych Czech zadedykowana Karolowi VI. W Kraju Chrudimskim Müller wyróżnia 9 ufortyfikowanych miast (np. Pardubice – *Pardubitz*), 7 nieufortyfikowanych miast, 33 miasteczka z targami (np. Ústí nad Orlicí – *Wildenschwert, B. Austri*), 1 wieś z kościołami i zamkami, 8 wsi z zamkami (např. Zámrsk – *Samrsk*), 90 wsi z kościołami, 595 wsi bez kościołów – łącznie 743 siedliska. Innymi podstawowymi elementami topograficznymi są drogi królewskie – jedna z tras z tzw. czeskiego szlaku długodystansowego → z Pragi przez Týnec nad Labem *(Teinitz)*, Pardubice *(Pardubitz)*, Vysoké Mýto (*Hohemauth, B. Visoky meyto*), Svitavy (*Zwittau*), miejscowość Moravská Třebová (*Mähr: Tribau*) i dalej na południowy wschód do Stowacji, ponadto rzeki oraz granice krajów (regionów). Tematyczny opis topograficzny tworzyły obiekty kościelne (wolnostojące kościoły i klasztory) oraz obiekty gospodarcze (stawy, zajazdy, młyny wodne i wietrzne, mosty, poczty, kopalnie złota i rudy żelaza, srebra i cyny) itp. Mapa Kraju Chrudimskiego ma wymiary 100,7 × 78,8 cm. Pomimo częściowych niedoskonałości, odręczne dzieło kartograficzne Müllera należy do czołowych osiągnięć nie tylko państwowej kartografii monarchii austriackiej, ale również kartografii europejskiej. Departament zbiorów artystycznych Pomnika literatury narodowej.

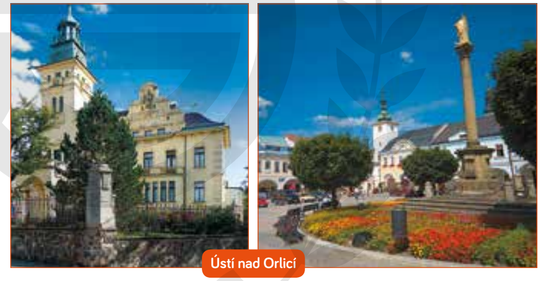

Ústí nad Orlicí

Jablonné nad Orlicí

Žamberk

MÜLLEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH MÜLLERA

Mappa geographica regni Bohemiae JANA KRYŠTOFA MÜLLERA (*15. 3. 1673 Wöhrd u Norimberka, † 21. 6. 1721 Vídeň) je bezesporu nejvýznamnějším, nejpodrobnějším a největším dílem ze všech starých původních map Čech. Vznikla roku 1720 na základě požadavků tehdejší rakouské monarchie. Jan Kryštof Müller měl pro její zhotovení ty nejlepší předpoklady. Jako císařský vojenský inženýr a kartograf studoval matematiku a kreslení v Norimberku. Po této přípravě jej do svých služeb přijal generál Luigi Ferdinando Marsigli, u něhož mohl svůj talent rozvíjet a získávat další cenné zkušenosti. Müllerovi bylo postupně svěřováno vypracování map jednotlivých rakouských zemí. Po dokončení map Uher (1709) a Moravy (1712, vydána až 1716) začal pracovat na svém vrcholném životním díle – na podrobném mapování Čech. Východní Čechy pravděpodobně vyměřil v letech 1716–1717, v listopadu roku 1717 svou měřickou práci dokončil a mohl předložit hotové mapy každého z krajů k revizi krajským hejtmanům. Roku 1720 měl Müller k dispozici revidované mapy všech krajů, spojil je v jeden celek, navrhl rozdělení na 25 samostatných listů a připojil přehledný list (*compendium*). Ryteckých prací se ujal augšpurský rytec Michael Kauffer. Přehledný list (*Regni Bohemiae conspectus generalis*) se Kaufferovi podařilo zhotovit rychle a práce na 25 sekcích velké mapy probíhaly také hladce. Díky tomu kompletní mapa poprvé spatřila světlo světa už roku 1722 (tradičně je datována rokem odevzdání k rytině, tedy 1720). Všech 25 sekcí lze sestavit do obdélníku o účtyhodných rozměrech 282,2 × 240,3 cm. To z ní činí největší mapu Čech, jaká byla do té doby vytištěna. Má měřítko 1 : 132 000.

Mappa geographica regni Bohemiae JANA KRYŠTOFA MÜLLERA (*15. 03. 1673 r. Wöhrd przy Norymberdze, †21. 06. 1721 Wiedeń) jest bez wątpienia najważniejszym, najdokładniejszym i najdonioślejszym dziełem ze wszystkich oryginalnych historycznych map Czech. Powstała w 1720 roku na zamówienie ówczesnej monarchii austriackiej. Jan Kryštof Müller dysponował najlepszymi możliwymi warunkami do jej opracowania. Jako cesarski inżynier wojskowy i kartograf studiował matematykę i rysunek w Norymberdze. Po tych przygotowaniach przyjął go na służbę generał Luigi Ferdinando Marsigli, u którego miał możliwość rozwijania swojego talentu i zdobycia cennych doświadczeń. Müllerowi stopniowo powierzano tworzenie map poszczególnych ziem (regionów) austriackich. Po ukończeniu mapy Węgier (1709) i Moraw (1712, wydana dopiero w 1716 r.), rozpoczął pracę nad swoim największym życiowym dziełem – szczegółowym odwzorowaniu Czech. Czechy Wschodnie wymierzył prawdopodobnie w latach 1716–1717, w listopadzie 1717 roku zakończył prace miernicze i można było przedstawić mapy każdego z regionów do rewizji przez hetmanów poszczególnych krajów. W 1720 roku Müller dysponował zrewidowanymi mapami wszystkich krajów, połączył je razem, zaproponował podział na 25 oddzielnych arkuszy i dodał kartę przeglądową *(compendium)*. Prac rytowniczych podjął się augsburski rytownik Michael Kauffer. Kartę przeglądową *Regni Bohemiae conspectus generalis* Kaufferowi udało się sporządzić szybko, a prace nad 25 arkuszami wielkiej mapy również przebiegły gładko. Dzięki temu kompletna mapa po raz pierwszy ujrzała światło dzienne już w 1722 roku (tradycyjnie datowana w roku przekazania do wykonania prac rytowniczych, czyli 1720). Wszystkie 25 arkuszy można złożyć w prostokąt o niesamowitych wymiarach 282,2 × 240,3 cm. Czyni to z niej największą mapę Czech, jaka została do ówczesnych czasów wydrukowana. Ma skalę 1 : 132 000.

Kostel sv. Petra a Pavla, Liberk / Kościół św, Piotra i Pawła, Liberk

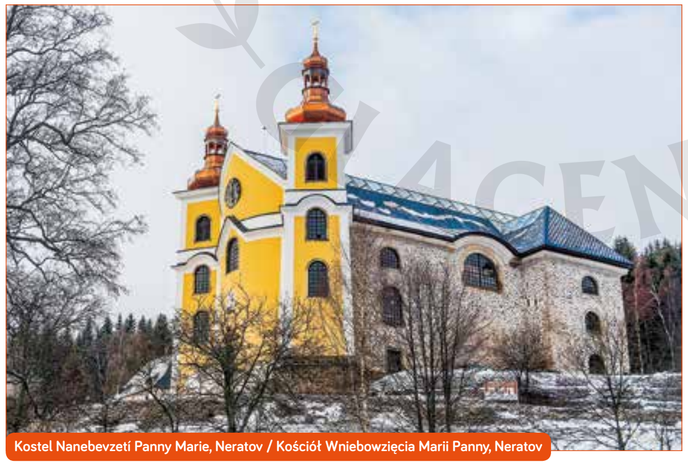

Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Neratov / Kościół Wniebowzięcia Marii Panny, Neratov

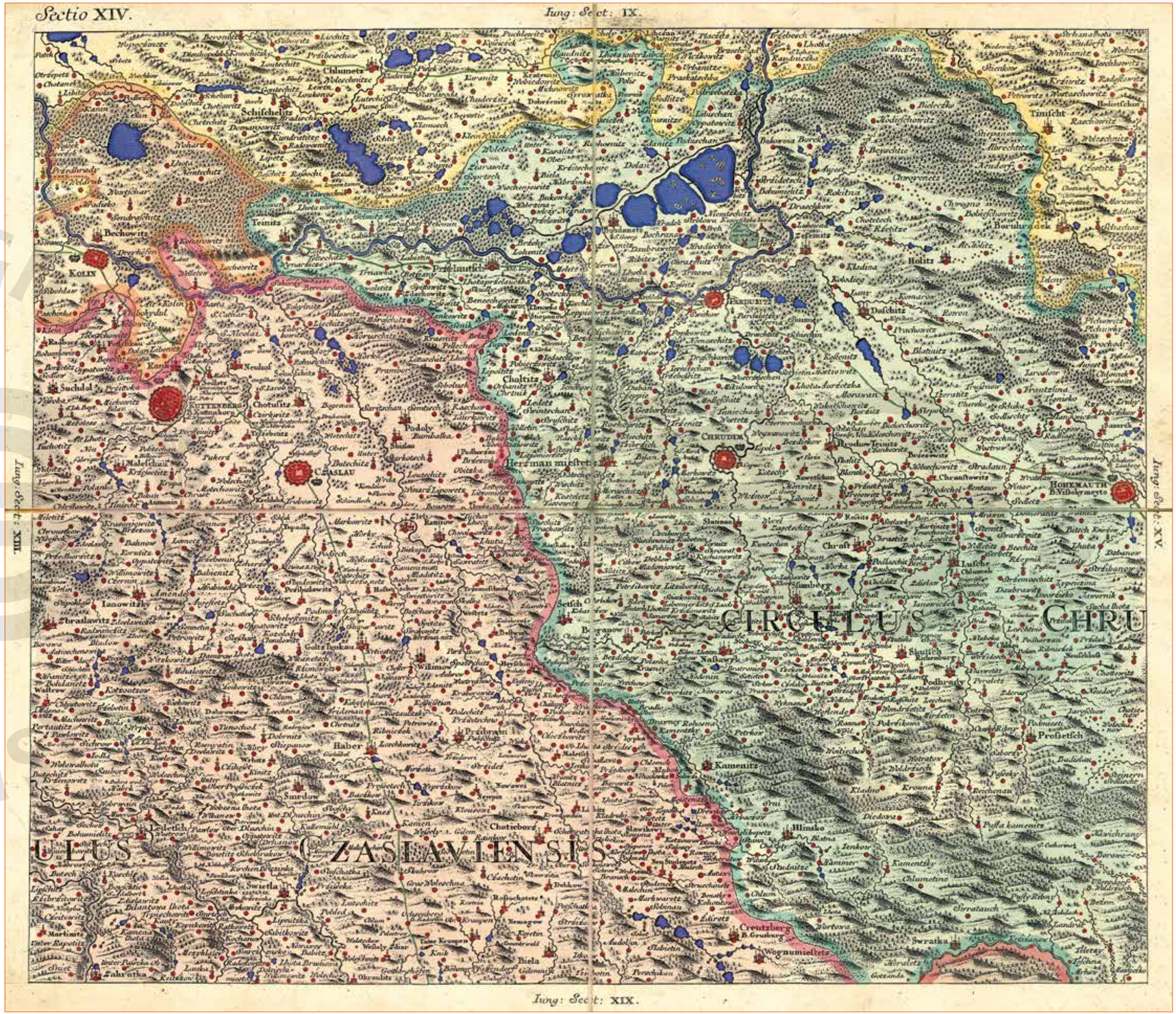

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), XIV. sekce velké mapy Čech ukazuje všechny obce včetně zaniklých. Jednotlivé kraje jsou barevně odlišeny. Kolorovaná měděrytina. Augsburg 1720.

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), XIV arkusz wielkiej mapy Czech pokazuje wszystkie gminy, łącznie z tymi, które przestały istnieć. Poszczególne kraje (regiony) są oznaczone kolorami. Kolorowany miedzioryt. Augsburg 1720 r.

MÜLLERŮV KONSPEKT / KONSPEKT MÜLLERA

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), jednolistová zmenšenina – konspekt – velké mapy Čech. Měřítko mapy je asi 1 : 650 000. Müller při mapování Čech zřejmě používal přesný mosazný astronomický kvadrant Johanna Hevelia s poloměrem půl třetí stopy (asi 80 cm). Kvadrant se otáčel kolem svislé osy a měl i horizontální kruh. Při tak velkém poloměru se dalo poměrně přesně pracovat i bez dalekohledu. Kromě toho Müller pracoval s měřickou tyčí, pásmem, měřickým řetězem, úhloměrným křížem, busolou a měřickým stolem. Při své měřické práci Müller využíval prvky triangulace, ale vzdálenosti měřil jen počítáním otáček kola na voze, jehož směr kontroloval kompasem. Kolorovaná měděrytina, 57 × 49 cm. Augsburg 1720.

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), jednoarkuszowe zmniejszenie – konspekt – wielkiej mapy Czech. Skala mapy to około 1 : 650 000. Müller przy tworzeniu mapy Czech prawdopodobnie używał dokładnego mosiężnego kwadrantu astronomicznego Jana Heweliusza z promieniem dwie i pół stopy (około 80 cm). Kwadrant obracał się wokół osi pionowej i miał poziomy okrąg. Przy tak dużym promieniu można było stosunkowo dokładnie pracować nawet bez lornetki. Oprócz tego Müller pracował z tyczką pomiarową, taśmą mierniczą, łańcuchem mierniczym, krzyżem niwelacyjnym, busolą i menzulą. Podczas swojej pracy geodezyjnej Müller wykorzystywał elementy triangulacji, ale odległości mierzył jedynie poprzez liczenie obrotów koła wozu, którego kierunek kontrolował kompasem. Kolorowany miedzioryt, 57 × 49 cm. Augsburg 1720 r.

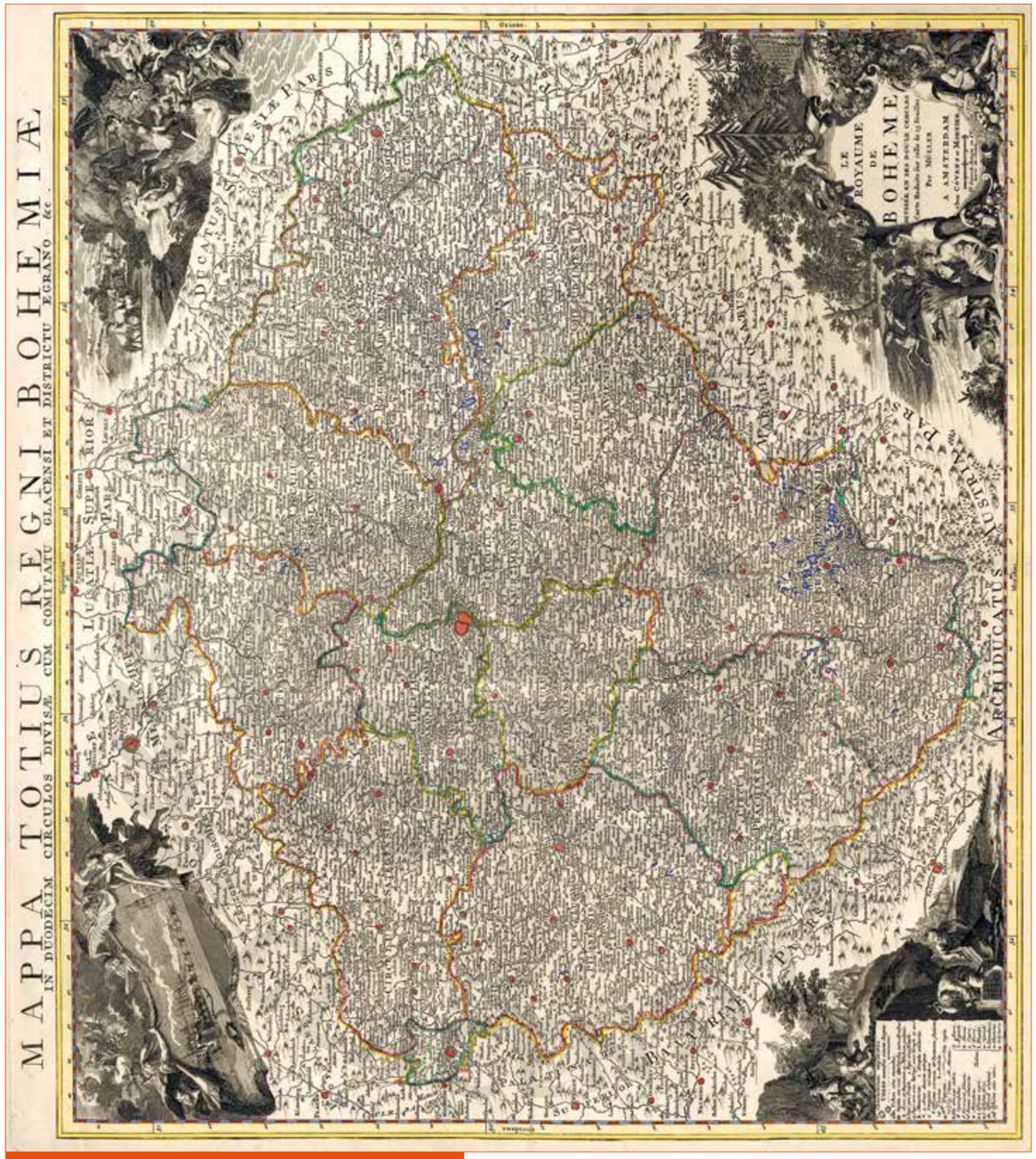

MAPA ČECH COVENSE A MORTIERA / MAPA CZECH COVENSA I MORTIERA

Müllerova mapa Čech byla po celé 18. století základem všech zahraničních mapových děl, zobrazujících České království. Kopii přehledného listu Müllerovy mapy Čech vydalo rovněž amsterodamské nakladatelství Covens a Mortier, které založil roku 1721 JEAN COVENS (1697–1774) se svým švagrem CORNELISEM MORTIEREM (1699–1783), nejstarším synem knihtiskaře a nakladatele Petra. Mapa vytištěná v roce 1744 je považována za nejdokonalejší jednolistovou kopii Müllerovy mapy Čech. Díky jemné Condetově rytině je obsah mapy poměrně podrobný a přitom přehledný, v mapě snadno nalezneme i malé obce – např. Božanov (*Patzdorf*) jihovýchodně od Broumova nebo Stone, česky Slané (*Schlany*) a Zakrze, česky Žakš (*Sakisch*) v Českém koutku na krajním západě Kladska. V rozích zdobí list parerga s pohledem na Pražský hrad, alegorie hospodářství a řek. Kolorovaná měděrytina, 55,5 × 49 cm. Amsterodam 1744.

Mapa Czech Müllera przez cały XVIII wiek była podstawą wszystkich zagranicznych map przedstawiających Królestwo Czech. Kopia arkusza przeglądowego Mapy Czech Müllera została również wydana przez amsterdamskie wydawnictwo Covens i Mortier, które w 1721 roku założyli JEAN COVENS (1697–1774) i jego szwagier CORNELIS MORTIER (1699–1783), najstarszy syn drukarza i wydawcy Petera. Mapa, wydrukowana w 1744 roku, jest uważana za najdoskonalszą jednoarkuszową kopię Mapy Czech Müllera. Dzięki doskonałej sztuce rytowniczej Condeta zawartość mapy jest stosunkowo szczegółowa, a przy tym przejrzysta, na mapie łatwo można odnaleźć nawet małe wioski np. Božanov (*Patzdorf*) na południowy wschód od Broumova lub Stone, czeska nazwa Slané (*Schlany*) i Zakrze, czeska nazwa Žakš (*Sakisch*) w Czeskim Kątku w najbardziej zachodniej części Ziemi Kłodzkiej. Rogi arkusza zdobią parerga z widokiem Zamku Praskiego, alegorie gospodarstw i rzek. Kolorowany miedzioryt, 55,5 × 49 cm. Amsterdam 1744 r.

Kostel sv. Máří Magdaleny, Božanov / Kościół św. Marii Magdaleny

CASSINIHO MAPA ČECH / MAPA CZECH CASSINIEGO

GIOVANNI MARIA CASSINI (1745–1824), východní část kopie přehledné Müllerovy mapy Čech s titulem ve zdobné kartuši. Kolorovaná mědirytina, 35,7 × 49,4 cm. Řím 1796.

GIOVANNI MARIA CASSINI (1745–1824), wschodnia część kopii przeglądowej Mapy Czech Müllera z tytułem w ozdobnym kartuszu. Kolorowany miedzioryt, 35,7 × 49,4 cm. Rzym 1796 r.

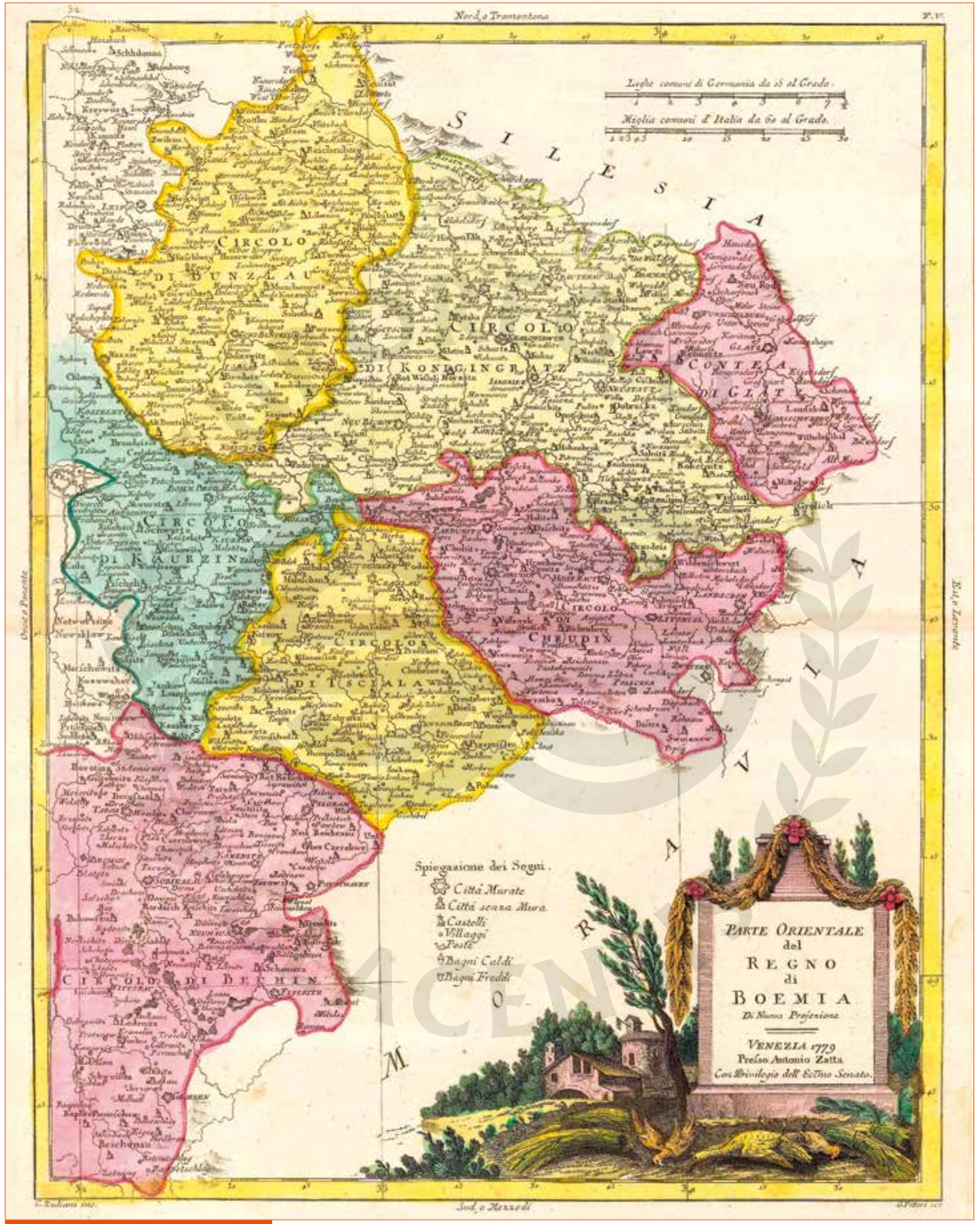

ZATTOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH ZATTY

ANTONIO ZATTA (1722–1804), východní část dvoulistové mapy Čech – kopie Müllerovy přehledné mapy italského kartografa Zatty autora čtyřdílného mapového díla *Atlante Novissimo*. Kolorovaná mědirytina, 32,8 × 42 cm. Benátky 1779.

ANTONIO ZATTA (1722–1804), wschodnia część dwuarkuszowej mapy Czech – kopia przeglądowej mapy Müllera autorstwa włoskiego kartografa Zatty, autora czterotomowego dzieła *Atlante Novissimo*. Kolorowany miedzioryt, 32,8 × 42 cm. Wenecja 1779 r.

JOHANN JAKOB LIDL (1696–1771), Chrudimský kraj na výseku z kolorované měděrytinové kopie Müllerovy přehledné mapy Čech. Zachyceno například Jablonné nad Orlicí (*Gabel*), Heřmanice (*Hermanitz*) nebo Jamné nad Orlicí (*Jamney*) v jeho severovýchodní části. Kolorovaná měděrytina, 80 × 47 cm. Vídeň 1744.

JOHANN JAKOB LIDL (1696–1771), kraj Chrudimski na wycinku z kolorowanej miedziorytniczej kopii przeglądowej mapy Czech Müllera. Przedstawione jest na przykład Jablonné nad Orlicí (*Gabel*), Heřmanice (*Hermanitz*) lub Jamné nad Orlicí (*Jamney*) w jego północno-wschodniej części. Kolorowany miedzioryt, 80 × 47 cm. Wiedeń 1744 r.

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1722–1779), Broumovsko na kolorované měděrytině kopie Müllerovy přehledné mapy Čech. Rozměry mapy jsou 65,5 × 51,5 cm. Paříž 1742.

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1722–1779), ziemia Broumovska na kolorowanej miedziorytniczej kopii przeglądowej Mapy Czech Müllera. Wymiary mapy to 65,5 × 51,5 cm. Paryż 1742 r.

NICOLAS BEAURAIN (1696–1771), slavný francouzský geograf a kartograf Beaurain zachytil na své podrobné mapě Čech nejen Lázně Bohdaneč (*Bohdanetz*), ale také malé obce např. Rohovládovou Bělou (*Biela*), Lohenice (*Lohenitz*) a Rosice (*Rossitz*) – dnes městská součást Pardubic. Kolorovaná měděrytina, 56,5 × 49 cm. Paříž 1745.

NICOLAS BEAURAIN (1696–1771), słynny francuski geograf i kartograf Beaurain przedstawił na swojej szczegółowej mapie Czech nie tylko Lázně Bohdaneč (*Bohdanetz*) ale również małe wioski np. Rohovládová Bělá (*Biela*), Lohenice (*Lohenitz*) a Rosice (*Rossitz*) – dziś dzielnica Pardubic. Kolorowany miedzioryt, 56,5 × 49 cm. Paryż 1745 r.

CARLI VINCENZO PAZZINI (1707–1769), okolí Jičína (*Gitschin*) na kolorované měděrytině kopie Müllerovy přehledné mapy Čech. Krajské hranice vyznačené tečkovanou linkou barevně zvýrazněny. Mapa má rozměry 32,2 × 23,5 cm. Siena 1790.

CARLI VINCENZO PAZZINI (1707–1769), okolice Jičína (*Gitschin*) na kolorowanej miedziorytniczej kopii przeglądowej Mapy Czech Müllera. Granice krajów (regionów) zaznaczone kropkowaną linią i oznaczone kolorem. Mapa ma wymiary 32,2 × 23,5 cm. Siena 1790 r.

GÉOGRAPHE DU ROI (1635–1781), poutní kostel Proměnění Páně na vrcholu hory Tábor (*Tabor*), která se vypíná nad Lomnicí nad Popelkou (*Lomnitz*), byl zbudován v roce 1704 tehdejšími majiteli lomnického panství Václavem a Evou Konstancií z Morzinu. Kolorovaná měděrytina, 61,5 × 52 cm. Paříž 1779.

GÉOGRAPHE DU ROI (1635–1781), kościół pielgrzymkowy Przemienienia Pańskiego na szczycie góry Tabor (*Tabor*), który góruje nad Lomnicą nad Popelką (*Lomnitz*), zbudowany w 1704 r. przez ówczesnych właścicieli ziem łomnickich Václava i Evę Konstancję z Morzina. Kolorowany miedzioryt, 61,5 × 52 cm. Paryż 1779 r.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), z důvodu, aby kraje měly přibližně stejnou rozlohu, se v roce 1751 od kraje Královéhradeckého oddělil Bydžovský kraj se sídlem krajského úřadu nejdříve v Novém Bydžově, poté v Jičíně. Krajská hranice mezi nově vzniklým Bydžovským a Královéhradeckým krajem vedla západně od Dvora Králové (*KÖNIGSHOF*). Mapový list pochází z díla *Grosser Deutscher Atlas*, který je považován za první rakouský atlas světa. Kolorovaná měděrytina, 58,5 × 49,5 cm. Vídeň 1796.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), ze względu na to, aby regiony były w przybliżeniu tej samej wielkości, w 1751 r. z Kraju Hradeckiego wydzielono Kraj Bydżowski z siedzibą urzędu kraju w Nowym Bydżovie, a następnie w Jičinie. Granica między nowo powstałym Krajem Bydżovskim i Hradeckim biegła na zachód od miasta Dvůr Králové (*KÖNIGSHOF*). Arkusz mapy pochodzi z dzieła *Grosser Deutscher Atlas*, uważanego za pierwszy austriacki atlas świata. Kolorowany miedzioryt, 58,5 × 49,5 cm. Wiedeń 1796 r.

Lanškroun

MATTHÄUS SEUTTER (1678–1757), historická hranice mezi Čechami a Moravou vedla mezi Lanškrounem (*Landscron*) a moravskými Štíty (*Schildberg*). Výřez z podrobně kolorované měděrytinové kopie Müllerova konspektu. Rozměry mapy jsou 58,5 × 49,5 cm. Augsburg 1745.

MATTHÄUS SEUTTER (1678–1757), historyczna granica między Czechami i Morawami wiodła między Lanškroną (*Landscron*) i morawską miejscowością Štíty (*Schildberg*). Wycinek ze szczegółowej, kolorowanej miedziorytniczej kopii Konspektu Müllera. Wymiary mapy to 58,5 × 49,5 cm. Augsburg 1745 r.

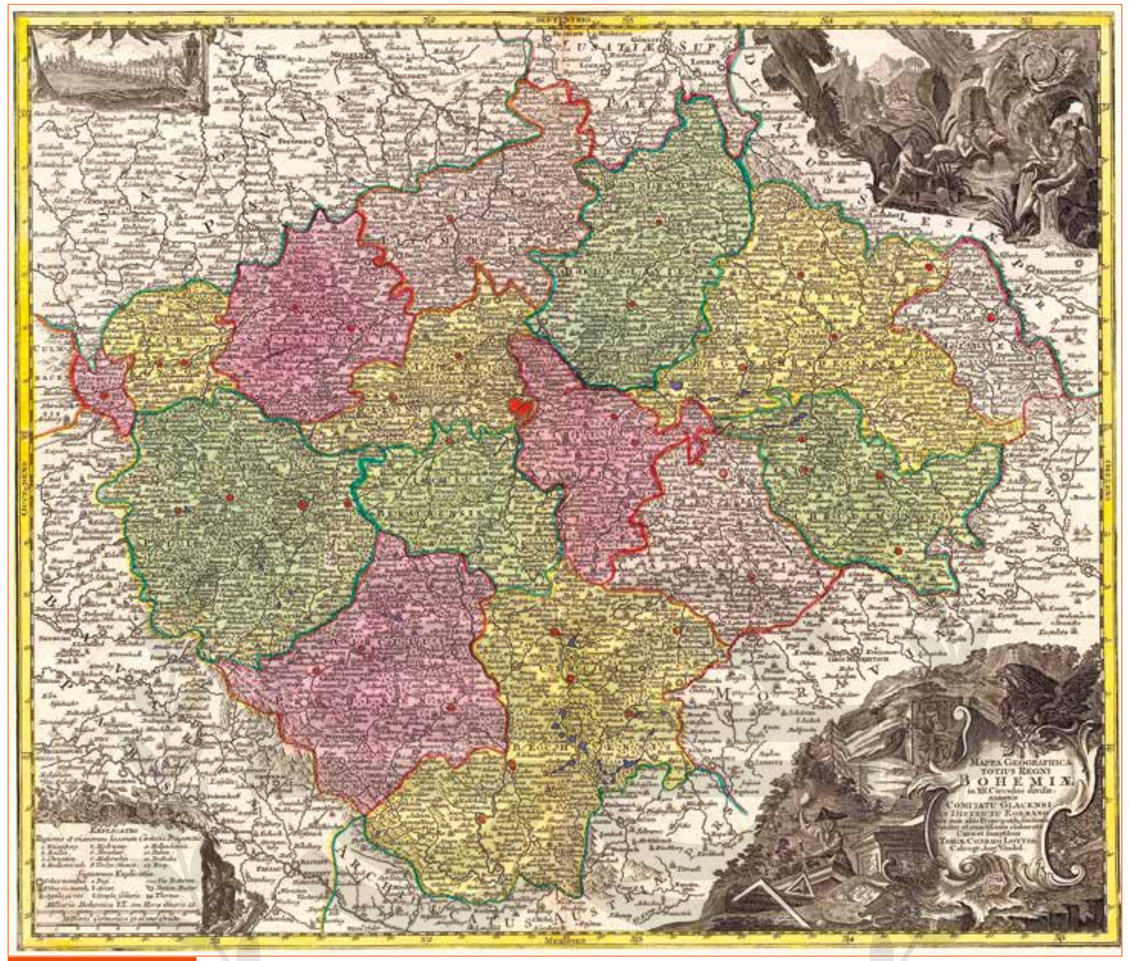

LOTTEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH LOTTERA

CONRAD TOBIAS LOTTER (1717–1777), syn pekaře, se v roce 1740 přiženil do rodiny Seuttera, kde pracoval jako rytec. Nakonec se stal jedním z nejznámějších německých kartografů a vydavatelů. V roce 1758 vydal v Augsburgu měděrytinovou mapu Čech s dobovým krajským dělením. Vypracoval ji podle Seutterovy předlohy a vycházel z přehledného listu Müllerovy mapy Čech. Svou mapu ozdobil bohatou parergou – v pravém dolním rohu je představena těžká práce kameníka a detail důlní chodby s dvěma horníky, do pravého horního rohu umístil autor alegorii českých řek, do levého schematizovanou vedutu Pražského hradu a Karlova mostu. Legendu obohacenou o seznam pražských čtvrtí spolu s měřítkem nalezneme v levém dolním rohu. Mapa má rozměry 57,5 × 48,5 cm a dodnes udivuje velkou zdobností, jemností a přehledností rytiny.

CONRAD TOBIAS LOTTER (1717–1777), syn piekarza, w 1740 roku wzenił się w rodzinę Seutterów, gdzie pracował jako rytownik. W końcu stał się jednym z najbardziej znanych niemieckich kartografów i wydawców. W 1758 roku wydał w Augsburgu mapę miedziorytniczą Czech z ówczesnym podziałem na kraje. Opracował ją na podstawie dzieła Seuttera, opierał się też na przeglądowym arkuszu Mapy Czech Müllera. Swoją mapę ozdobił bogatymi parergami – w prawym dolnym rogu przedstawiona jest ciężka praca kamieniarza i fragment korytarza kopalnianego z dwoma górnikami, w prawym górnym rogu autor umieścił alegorie czeskich rzek, w lewym schematyczną wedutę Zamku Praskiego i Mostu Karola. Legendę wzbogaconą o listę praskich dzielnic razem ze skalą znajdziemy w lewym dolnym rogu. Mapa ma wymiar 57,5 × 48,5 cm i do dziś wciąż zadziwia wspaniałymi dekoracjami, delikatnością i wyrazistością rysunku.

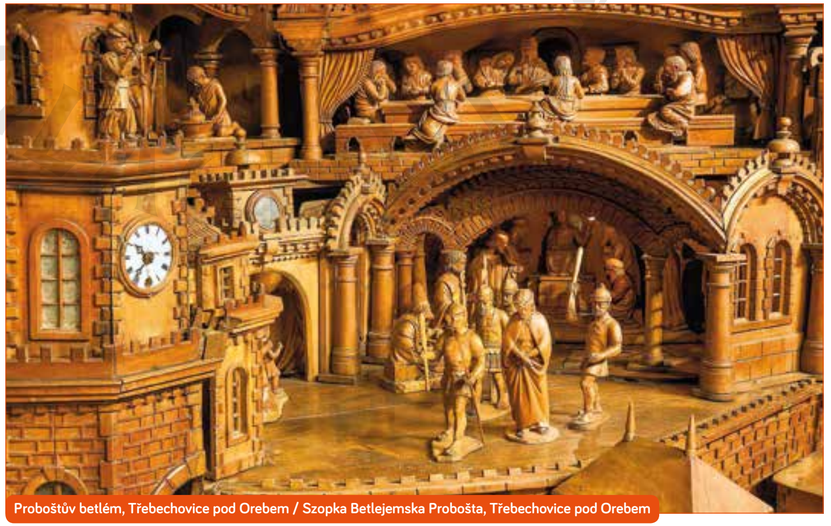

Proboštův betlém, Třebechovice pod Orebem / Szopka Betlejemska Probošta, Třebechovice pod Orebem

MAPA ČECH ERBERA A WINKLERA / MAPA CZECH ERBERA I WINKLERA

V roce 1760 vydali BERNARD ERBER (1718–1773) a JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770) ve Vídni knihu *Notitia Illustris Regni Bohemiae* s podrobným popisem Českého království. Součástí knihy byly regionální měděrytinové mapy všech 12 tehdy existujících krajů a kopie přehledné jednolisté Müllerovy mapy Čech. Chebsko vyšlo na jednom listu společně s Žateckým krajem, Kladsko spolu s Hradeckým. Přehledný list je vyzdoben přesně podle Müllerovy tradice personifikací českých řek, motivy řemeslné výroby, pohledem na Pražský hrad, pod který je připojen přehled krajů. Velmi působivá rytina s rozměry 57 × 50 cm je nejkrásnější kopií Müllerova konspektu.

W 1760 r. BERNARD ERBER (1718–1773) i JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770) wydali w Wiedniu książkę *Notitia Illustris Regni Bohemiae* ze szczegółowym opisem Królestwa Czech. Częścią książki były mapy miedziorytnicze regionów obejmujące wszystkich 12 wówczas istniejących krajów oraz kopię przeglądowej jednoarkuszowej mapy Czech Müllera. Ziemia Chebska ukazała się na jednym arkuszu razem z Krajem Żateckim, a Ziemia Kłodzka razem z Krajem Hradeckim. Przeglądowy arkusz został ozdobiony zgodnie z tradycją Müllera przy użyciu personifikacji czeskich rzek, motywów rzemieślniczych, widoku na Zamek Praski, po którym następuje wykaz krajów (regionów). Niezwykły przykład kunsztu rytowniczego o wymiarach 57 × 50 cm, stanowiący najpiękniejszą kopię konspektu Müllera.

Trutnov

Jaroměř

SCHNEIDEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH SCHNEIDERA

Pozdní kopie Müllerovy mapy Čech vycházely na konci 18. století. Z tohoto období známe mapy, které vydali rakouský vydavatel, kartograf a spisovatel Reilly, italský malíř a rytec Cassini a poslední z Homannových dědiců norimberský vydavatel Fembo. Nejpůsobivější kopii vytiskl vydavatel ADAM GOTTLIEB SCHNEIDER (1745–1815) jehož významná kartografická dílna v Norimberku vydávala atlasy a mapy až do roku 1844. Při znázornění povrchu krajiny opustil autor kopečkový způsob a dal rýt terén šrafovaný. Šrafy přitom uspořádal do stylizovaných kopečků a protáhlých hřbetů. Autorem této nové a převratné metody kresby reliéfu byl saský major a významný topograf Johann Georg Lehmann. Mapa zachycuje i soudobé krajské uspořádání po reformě z roku 1751, kdy vzniklo šestnáct krajů oproti dvanácti krajům na Müllerově mapě Čech – například vznikl nový Bydžovský kraj oddělením od kraje Hradeckého. Navíc je v mapě vyznačeno i tzv. Rakouské Slezsko (*OESTERREICHISCH SCHLESIEN*) – označení části historického Slezska, které zůstalo součástí habsburské monarchie po Vratislavském míru uzavřeném roku 1742. Také cestní síť je zachycena komplexněji. Původní Müllerovu zdobnost nahradil Schneider podrobností a přesností. Kolorovaná mědirytina, 74 × 54,5 cm. Norimberk 1800.

Późne kopie Mapy Czech Müllera ukazywały się pod koniec XVIII wieku. Z tego okresu znamy mapy, które wydał austriacki wydawca, kartograf i pisarz Reilly, włoski malarz i rytownik Cassini oraz ostatni ze spadkobierców Homanna, norymberski wydawca Fembo. Najbardziej imponującą kopię opublikował ADAM GOTTLIEB SCHNEIDER (1745–1815), którego słynny warsztat kartograficzny w Norymberdze publikował atlasy i mapy aż do 1844 roku. Przedstawiając rzeźbę terenu, autor zrezygnował z metody kopczykowej i zastosował kreskowanie. Zakreskowane obszary ułożył w stylizowane kopczyki i rozciągnięte grzbiety. Autorem tej nowej i rewolucyjnej techniki przedstawiania rzeźby terenu był saski major i znany topograf Johann Georg Lehmann. Mapa pokazuje również ówczesny układ regionalny po reformie z 1751 roku, gdy utworzono sześnaście krajów w porównaniu z dwunastoma krajami na Mapie Czech Müllera – na przykład nowy Bydżovski Kraj utworzony przez wydzielenie z Kraju Hradeckiego. Ponadto na mapie oznaczono też tzw. Austriacki Śląsk (*OESTERREICHISCH SCHLESIEN*) – oznaczenie części historycznego Śląska, który wszedł w skład monarchii habsburskiej po Pokoju Wrocławskim z 1742 roku. Również sieć dróg została uchwycona bardziej kompleksowo. Oryginalną ozdobność mapy Müllera Schneider zastąpił szczegółowością i dokładnością. Kolorowany miedzioryt, 74 × 54,5 cm. Norymberga 1800 r.

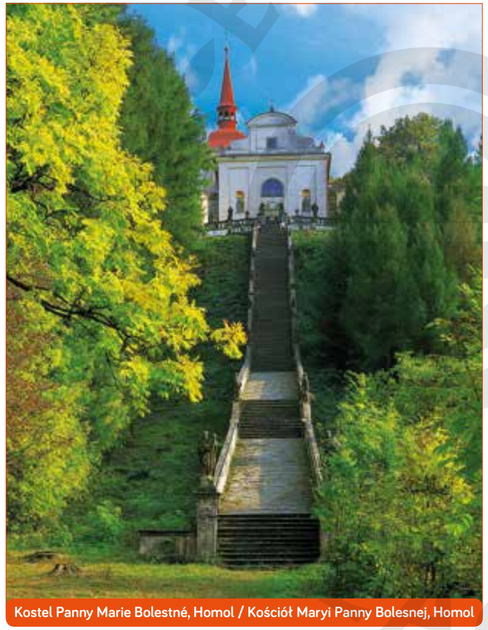

Kostel Panny Marie Bolestné, Homol / Kościół Maryi Panny Bolesnej, Homol

Kostel Nejsvětější Trojice, Rychnov nad Kněžnou
Kościół Trójcy Najświętszej, Rychnov nad Kněžnou

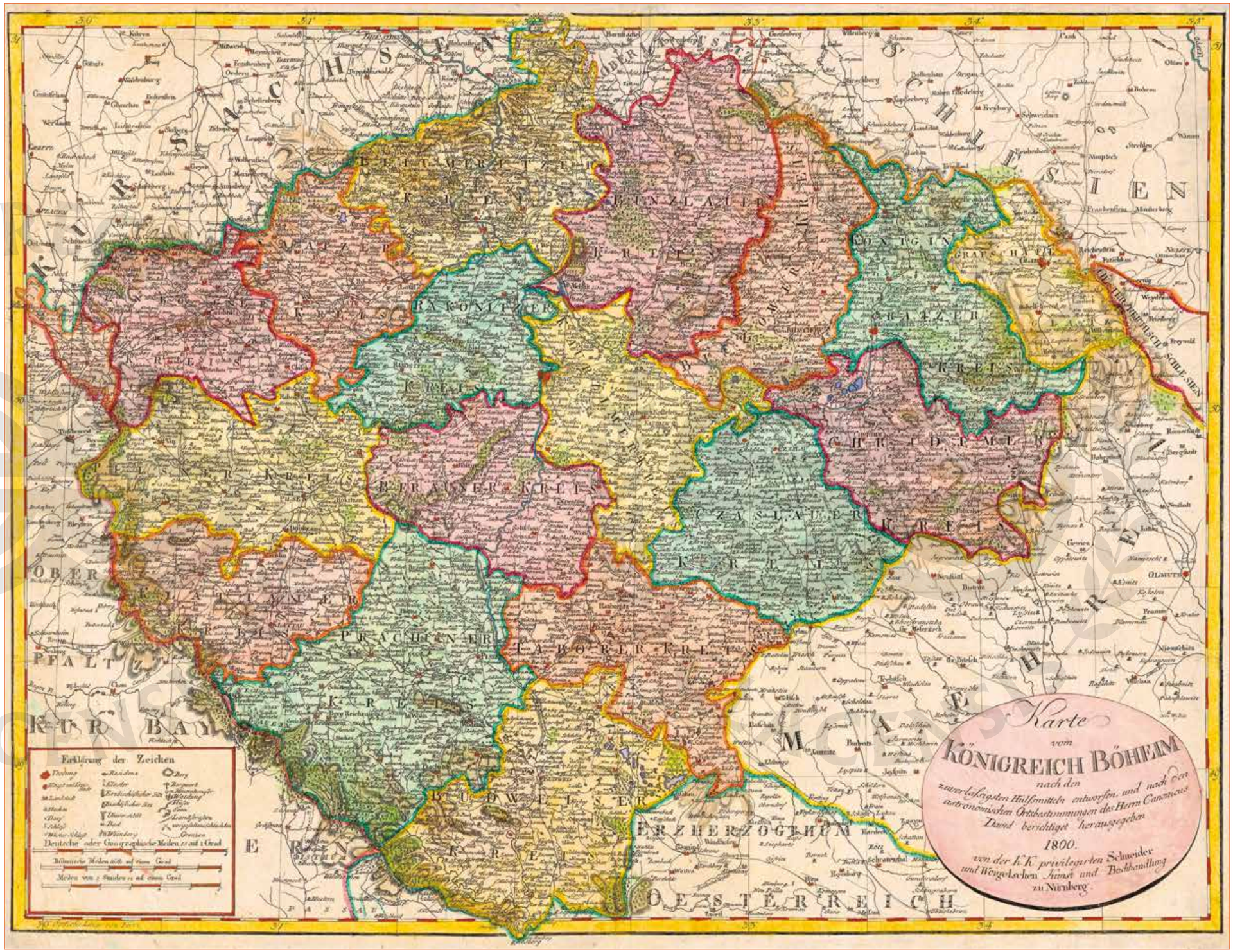

LE ROUGEHO MAPA ČECH / MAPA CZECH LE ROUGE'A

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1722–1779), pomezí Čech a Slezska na velmi vzácném francouzském devítilistovém vydání velké Müllerovy mapy Čech. Krajské hranice zakresleny tečkovanou linkou, zemská hranice čárkovaně. Krásná mapa udivuje přehledností a úhledností rytiny. Sekce VI. Kolorovaná měděrytina, 56,5 × 48,5 cm. Paříž 1757.

GEORGE LOUIS LE ROUGE (1722–1779), pogranicze między Czechami a Śląskiem w niezwykle rzadkim dziewięcioarkuszowym wydaniu wielkiej Mapy Czech Müllera. Granice krajów są nakreślone linią kropkowaną przerywaną, a granice ziemskie linią kreskowaną. Piękna mapa zachwyca przejrzystością i starannością pracy rytownika. Sekcja VI. Kolorowany miedzioryt, 56,5 × 48,5 cm. Paryż 1757 r.

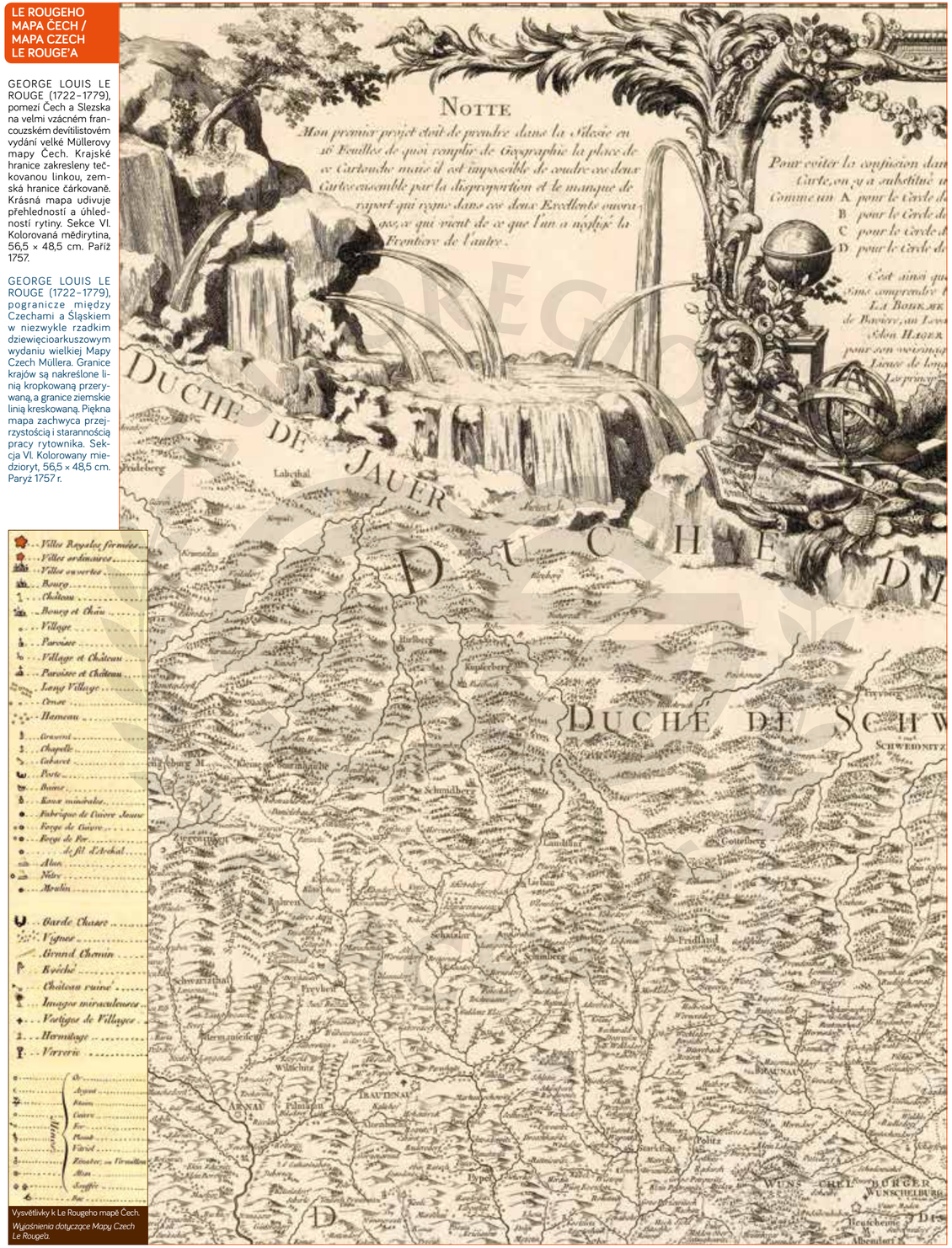

Vysvětlivky k Le Rougeho mapě Čech. / *Wyjaśnienia dotyczące Mapy Czech Le Rougea.*

JULIENŮV VOJENSKÝ TOPOGRAFICKÝ ATLAS / WOJSKOWY ATLAS TOPOGRAFICZNY JULIANA

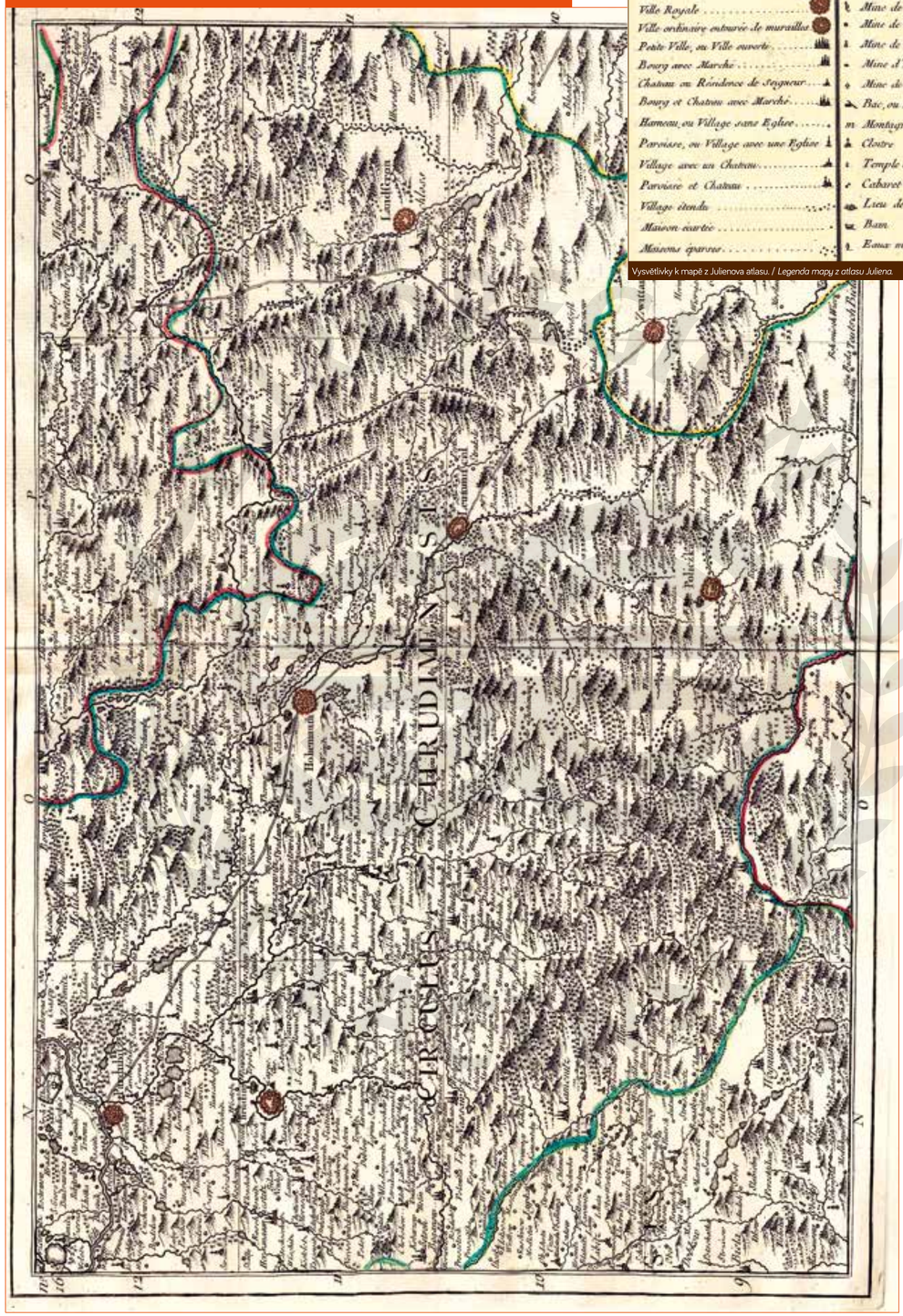

Vysvětlivky k mapě z Julienova atlasu. / *Legenda mapy z atlasu Juliena.*

ROCH-JOSEPH JULIEN (činný 1750–1780), Chrudimský kraj na kopii Müllerovy mapy Čech významného francouzského kartografa a nakladatele Juliena. Z mnoha podrobností českého vnitrozemí na první pohled zaujme zákres krajského královského opevněného města Chrudim (*Chrudim*), dále Vysokého Mýta (*Hohe Mauth*) a Poličky (*Policzka*). List pochází z knihy „*Atlas Topographique et Militaire*". V mnohalistovém atlasovém souboru je Čechám věnováno 21 mapových listů. Krásná mapa udivuje úhlednou kompozicí, jemným vzdušným kolorováním a přehledností rytiny. Nejlepší kopie Müllerova díla. Kolorovaná měděrytina, 38,4 × 27 cm. Sekce 16. Paříž 1760.

ROCH-JOSEPH JULIEN (działał w latach 1750–1780), kraj Chrudimski na kopii Mapy Czech Müllera wydanej przez znaczącego francuskiego kartografa i wydawcę Juliena. Z wielu szczegółów czeskiego interioru uwagę zwraca przede wszystkim rysunek królewskiego ufortyfikowanego miasta Chrudim (Chrudim), a także Vysoké Mýto (*Hohe Mauth*) i Polička (*Policzka*). Arkusz pochodzi z książki „*Atlas Topographique et Militaire*". W wieloarkuszowym atlasie Czechom poświęcono 21 map. Przepiękna mapa zachwyca zgrabną kompozycją, delikatną kolorystyką i wyrazistością rysunku. Najlepsza kopia prac Müllera. Kolorowany miedzioryt, 28 × 27 cm. Arkusz 16. Paryż 1760 r.

JAEGEROVA MAPA NĚMECKA / MAPA NIEMIEC JAEGERA

JOHANN WILHELM ABRAHAM JAEGER (1718–1790) si v roce 1762 koupil ve Frankfurtu knižní obchod a začal obchodovat s knihami, papírem a mapami. Před svou nakladatelskou činností se věnoval vojenské dráze, sloužil nejprve v Rakousku, později v Německu. V letech 1737–1744 se účastnil celé řady vojenských tažení a sbíral zkušenosti z vojenské topografie a kartografie. Od roku 1766 pracoval na svém stěžejním životním díle Velkém atlasu Německa (Grand Atlas D'Allemagne) s 81 mapami. Devět map tohoto souboru je věnováno Čechám a vzniklo na podkladech Müllerovy mapy. Mapy české části atlasu o rozměrech 52 × 69 cm nesou čísla 33, 34, 35, 42, 43, 44, 51, 52 a 53. Všechny mapy mají stejné měřítko, byly opakovaně vydávány a staly se podkladem pro podrobná vojenská mapování. Výřez ze sekce 43 ukazuje území východních Čech od Bačovského rybníka na Kolínsku v Kouřimském kraji až po Radków (*WÜNSCHELBURG*) v Kladsku, který se svému názvu přišel pravděpodobně od jména svého přemyslovského zakladatele Václava I. či Václava II. Kolorovaná měděrytina, 64 × 48,5 cm. Frankfurt 1789.

JOHANN WILHELM ABRAHAM JAEGER (1718–1790) w 1762 roku kupił księgarnię we Frankfurcie i zaczął handlować książkami, papierem i mapami. Zanim rozpoczął działalność wydawniczą, robił karierę w armii, najpierw w Austrii, później w Niemczech. W latach 1737–1744 brał udział w licznych kampaniach wojennych i gromadził doświadczenia w zakresie topografii i kartografii wojskowej. Od 1766 roku pracował nad dziełem swojego życia – Wielkim Atlasem Niemiec (Grand Atlas D'Allemagne), zawierającym 81 map. Dziewięć map z tego zbioru jest poświęconych Czechom i powstało na podstawie mapy Müllera. Mapy czeskiej części atlasu o wymiarach 52 × 69 cm noszą numery 33, 34, 35, 42, 43, 44, 51, 52 i 53. Wszystkie mapy mają tę samą skalę, były wielokrotnie publikowane i stały się podstawą szczegółowego mapowania wojskowego. Fragment z arkusza 43 pokazuje terytorium Czech Wschodnich od Stawu Bačovskiego w okolicach Kolína w regionie Kouřimskim aż po Radków (*WÜNSCHELBURG*) na Ziemi Kłodzkiej, nazwa tej miejscowości prawdopodobnie pochodzi od imienia jej założyciela z rodu Przemyślidów Wacława I lub Wacława II. Kolorowany miedzioryt, 64 × 48,5 cm. Frankfurt 1789 r.

OPEVNĚNÁ MĚSTA *MIASTA WAROWNE*	HR TW
NEOPEVNĚNÁ MĚSTA *MIASTA NIEOBWAROWANE*	MC MI
MĚSTEČKA S TRHY *MIASTECZKA Z TARGIEM*	PO ST
ZÁMKY, PANSKÁ A RYTÍŘSKÁ SÍDLA *PAŁACE, SIEDZIBY SZLACHECKIE I RYCERSKIE*	ZA ZA
MĚSTEČKA SE ZÁMKY *MIASTECZKA Z ZAMKIEM*	MI MI
VESNICE BEZ KOSTELŮ *WSIE BEZ KOŚCIOŁA*	HA KU
VESNICE S KOSTELY *WSIE Z KOŚCIOŁEM*	LE LA
OSAMĚLÉ KOSTELY *SAMOTNE KOŚCIOŁY*	HR GA

Vysvětlivky k mapám z Jaegerova atlasu Něm
Legenda do map z Atlasu Niemiec Jaegera.

SCHMETTAUOVA VOJENSKÁ TOPOGRAFICKÁ MAPA SEVEROVÝCHODNÍCH ČECH / WOJSKOWA MAPA TOPOGRAFICZNA CZECH PÓŁNOCNO-WSCHODNICH SCHMETTAUA

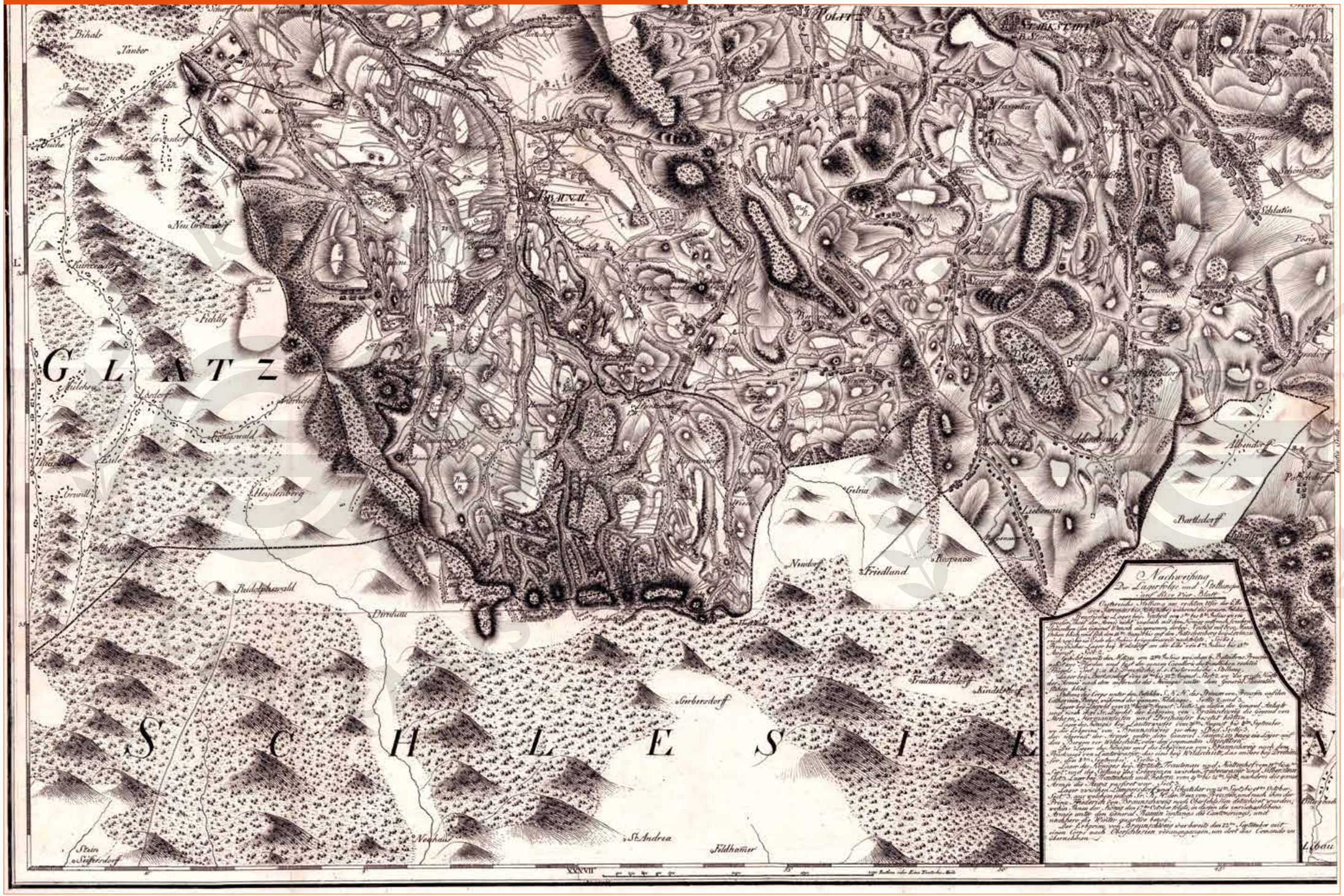

Velkoformátová vojenská topografická mapa s jižní orientací pruského vojenského kartografa FRIEDRICHA WILHELMA CARLA VON SCHMETTAU (1743–1806) tištěná ze čtyř měděných desek zobrazuje ve středním měřítku oblast severovýchodních Čech v době války o dědictví bavorské. Precizně zpracovaná mapa je orientována ve směru pruského postupu do vnitrozemí. Kartograf vycházel z Müllerovy mapy Království českého, přičemž opravil zjištěné nedostatky a znázornil reliéf šrafami. Pouze pruské území je zakresleno zjednodušeně, reliéf je zde znázorněn primitivnější kopečkovou metodou. V mapě o celkových rozměrech 144 × 97 cm jsou zakreslena polní opevnění a postavení jednotek s daty, připojena je bitevní sestava pruské armády a popis zobrazených událostí mezi 5. červencem a 17. říjnem 1788. Mapu vyryl Carl Friedrich Gürsch. Prezentovaná IV. sekce ukazuje okolí Broumova (*Braunau*) s přesahem do Slezska a Kladska. V Kladsku např. lokalizujeme ves Włodzicu (*Walditz*) nebo horu sv. Anny (*St Anna*) s kaplí vypínající se nad Novou Rudou (*Neu Rode*). V Čechách severně od Adršpachu (*Adersbach*) nalezneme zaniklý dvůr Kalousy (*Kalaus*). Mědirytina, 72 × 48 cm. Berlín 1789.

Wielkoformatowa wojskowa mapa topograficzna z południową orientacją pruskiego kartografa wojskowego FRIEDRICHA WILHELMA CARLA VON SCHMETTAU (1743–1806), wydrukowana z czterech miedzianych tablic, przedstawia region północno-wschodnich Czech w okresie wojny o sukcesję bawarską. Dokładnie opracowana mapa jest zorientowana zgodnie z kierunkiem poruszania się pruskich wojsk w głąb kraju. Kartograf opierał się na mapie Królestwa Czeskiego Müllera, korygując stwierdzone nieprawidłowości. Rzeźbę terenu przedstawił za pomocą kreskowania. Jedynie terytorium pruskie narysowane jest w sposób uproszczony, rzeźba terenu jest przedstawiona przy użyciu bardziej prymitywnej metody kopczykowej. Na mapie o wymiarach całkowitych 144 × 97 cm są odwzorowane umocnienia polowe i pozycja jednostek wraz z datami, przedstawiona jest formacja bitewna armii pruskiej oraz opis prezentowanych wydarzeń, które rozegrały się między 5 lipca a 17 października 1788 r. Mapę wyrył rytownik Carl Friedrich Gürsch. Prezentowany arkusz IV przedstawia okolice Broumova (*Braunau*) oraz częściowo Śląsk i Ziemię Kłodzką. Na Ziemi Kłodzkiej można na przykład zlokalizować Włodowice (*Walditz*) lub Górę Św. Anny (*St Anna*) z kaplicą, która dominuje nad Nową Rudą (*Neu Rode*). W Czechach na północ od Adršpachu (*Adersbach*) znajdujemy nieistniejący pałac Kalousy (*Kalaus*). Miedzioryt, 72 × 48 cm. Berlin 1789 r.

Skály/Skały Bischofstein, Teplice nad Metují

Police nad Metují

JOHANNES METELLUS (1517–1597), cestní síť na miniaturní kopii Crigingerovy mapy Čech. List pochází z cestovního atlasu s 84 mapami. Jediná cestovní mapa Crigingerova typu. Velmi vzácný tisk. Kolorovaná měditina, 13,6 × 9,4 cm. Augsburg 1578.

JOHANNES METELLUS (1517–1597), sieć drogowa na miniaturowej kopii mapy Czech Crigingera. Karta pochodzi z atlasu podróżniczego z 84 mapami. Jedyna mapa podróżnicza typu Crigingera. Bardzo rzadki wydruk. Kolorowany miedzioryt, 13,6 × 9,4 cm. Augsburg 1578 r.

JOHANNES HOFFMANN (1629–1698), miniatury měditinových map Čech a Moravy. 6,5 × 11,5 cm. Norimberk 1677.

JOHANNES HOFFMANN (1629–1698), miniatury miedziorytniczych map Czech i Moraw. 6,5 × 11,5 cm. Norymberga 1677 r.

JOHANN ULRICH MÜLLER (1653–1715), německý kartograf a geograf vydal v Ulmu v roce 1693 miniatury měditinových map Čech a Moravy (7,9 × 6,7 cm).

JOHANN ULRICH MÜLLER (1653–1715), niemiecki kartograf i geograf wydał w Ulm w 1693 roku miniaturowe, miedziorytnicze mapy Czech i Moraw (7,9 × 6,7 cm).

ABRAHAM ORTELIUS (1527–1598), MICHIEL COIGNET (1549–1623), Vrchlabí (*Hoelb*), Dvůr Králové (*Hoff*), Hradec Králové (*Konigingretz*) a Pardubice (*Pardubitz*) na malé kopii Crigingerovy mapy Čech. Kolorovaná měditina, 13,5 × 9,5 cm. Antverpy 1609.

ABRAHAM ORTELIUS (1527–1598), MICHIEL COIGNET (1549–1623), Vrchlabí (*Hoelb*), Dvůr Králové (*Hoff*), Hradec Králové (*Konigingretz*) oraz Pardubice (*Pardubitz*) na małej kopii mapy Czech Crigingera. Kolorowany miedzioryt, 13,5 × 9,5 cm. Antwerpia 1609 r.

PAVEL STRÁNSKÝ ZE STRÁNKY U ZAP (1583–1657), český pobělohorský exulantský spisovatel je autorem mapy Čech podle Aretina, která byla součástí knihy O státě českém (*Republica Bojema*). Měditina, 16 × 10,6 cm. Amsterodam 1713.

PAVEL STRÁNSKÝ ZE STRÁNKI U ZAP (1583–1657), czeski pisarz i emigrant po bitwie na Białej Górze jest autorem map Czech i Moraw opracowanych na podstawie map Aretina, które były częścią książki „O państwie czeskim" (*Republica Bojema*). Miedzioryt, 16 × 10,6 cm. Amsterdam 1713 r.

Autorem mapových miniatur Čech a Moravy je německý geograf a nakladatel MATTHIAS QUAD (1557–1613), který obě měditinové mapy vydal v Kolíně nad Rýnem kolem roku 1602 pod pseudonymem CYPRIANUS EUCHOVIUS. Podkladem pro mapu Čech o rozměrech 12,7 × 8,6 cm posloužila druhá nejstarší původní mapa Čech – Crigingerova z roku 1568, pro Moravu s rozměry 12,4 × 9 cm byla použita nejstarší původní mapa Moravy – Fabriciova z roku 1569.

Autorem miniaturowych map Czech i Moraw jest niemiecki geograf i wydawca MATTHIAS QUAD (1557–1613), który opublikował obie miedziorytnicze mapy w Kolonii około 1602 r. pod pseudonimem CYPRIANUS EUCHOVIUS. Pierwowzorem mapy Czech o wymiarach 12,7 × 8,6 cm była druga najstarsza oryginalna mapa Czech – Crigingera z 1568 r., dla mapy Moraw o wymiarach 12,4 × 9 cm pierwowzorem była najstarsza oryginalna mapa Moraw – Fabriciego z 1569 roku.

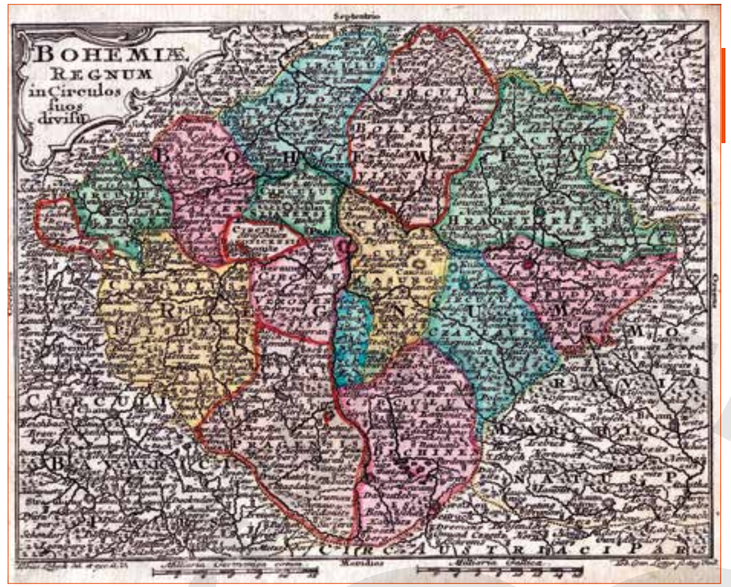

CONRAD TOBIAS LOTTER (1717–1777), mapa Čech podle Aretina z Malého (kapesního) atlasu světa. Jednotlivé kraje barevně odlišeny. Kolorovaná měditina, 12,3 × 9,7 cm. Augsburg 1762.

CONRAD TOBIAS LOTTER (1717–1777), mapa Czech opracowana na podstawie mapy Aretina, pochodząca z małego (kieszonkowego) atlasu świata. Poszczególne kraje (regiony) są oznaczone kolorami. Kolorowany miedzioryt, 12,3 × 9,7 cm. Augsburg 1762 r.

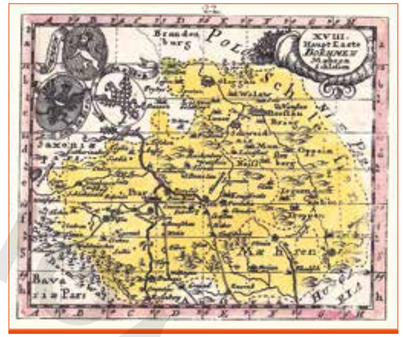

ANSELM DESING (1699–1772), Kladsko (*Glatz*) na miniaturě mapy Českých zemí benediktinského teologa a kartografa Desinga. Kolorovaná měditina, 13,5 × 11,2 cm. Mnichov 1733.

ANSELM DESING (1699–1772), ziemia Kłodzka (*Glatz*) na miniaturze mapy Ziem Czeskich benedyktyńskiego teologa i kartografa Desinga. Kolorowany miedzioryt, 13,5 × 11,2 cm. Monachium 1733 r.

JOHANN ANDREAS PFEFFEL (1674–1748), malé vydání velmi zdobné kopie Aretinovy mapy Čech. Hrad Litice, založený za posledních Přemyslovců koncem 13. století nese popisku Lititz. Kolorovaná měditina, 25 × 18,8 cm. Vídeň 1725.

JOHANN ANDREAS PFEFFEL (1674–1748), małe wydanie bardzo dekoracyjnej kopii mapy Czech Aretina. Zamek Litice, założony za ostatnich Przemyślidów pod koniec XIII wieku jest opisany jako Lititz. Kolorowany miedzioryt, 25 × 18,8 cm. Wiedeń 1725 r.

JOHANN GEORGE SCHREIBER (1676–1750), mapa Čech z malého atlasu světa. Kolorovaná měditina, 24,3 × 16,7 cm. Lipsko 1775.

JOHANN GEORGE SCHREIBER (1676–1750), mapa Czech z małego atlasu świata. Kolorowany miedzioryt, 24,3 × 16,7 cm. Lipsk 1775 r.

JOHANN CHRISTOPH WEIGEL (1654–1725), mapa Slezska z malého atlasu světa. Kolorovaná měditina, 18,7 × 14 cm. Norimberk 1724.

JOHANN CHRISTOPH WEIGEL (1654–1725), mapa Śląska z małego atlasu świata. Kolorowany miedzioryt, 18,7 × 14 cm. Norymberga 1724 r.

JOHANN GEORGE SCHREIBER (1676–1750), mapa Slezska z malého atlasu světa. Kolorovaná měditina, 24,3 × 16,7 cm. Lipsko 1775.

JOHANN GEORGE SCHREIBER (1676–1750), mapa Śląska z małego atlasu świata. Kolorowany miedzioryt, 24,3 × 16,7 cm. Lipsk 1775 r.

BOCK-POLACHOVA HOSPODÁŘSKÁ MAPA ČECH / GOSPODARCZA MAPA CZECH BOCK-POLACHA

Zcela nově se pokusil zpracovat mapový obsah Čech s použitím Müllerovy mapy jako podkladu koncem 18. století JOSEF BOCK-POLACH (činný 1765–1808) na dvou mapách rozdílného měřítka i obsahu, vydaných v letech 1790 a 1808. Josef Ferdinand Bock-Polach (s predikátem von Bock-Polach) se vzhledem ke svým pracovním povinnostem zajímal o hospodářský rozvoj Čech. Před rokem 1765 působil ve funkci adjunkta manufakturního inspektorátu pro Čechy, od roku 1765 jako komerční rada a zemský komerční inspektor v Berounském, Kouřimském a Rakovnickém kraji, na Královéhradecku a Chrudimsku a později se stal dolnorakouským komerčním radou ve Vídni. Bock shromáždil množství podkladů a dat k jednotlivým průmyslovým odvětvím a zamýšlel opravit a doplnit Müllerovu mapu Čech z roku 1720 včetně soudobého krajského členění (po reformě z roku 1751 šestnáct krajů oproti dvanácti krajům na Müllerově mapě Čech). Návrh na zpracování a vydání nové mapy podal roku 1774, mapa měla být vyryta již o rok později. Rakouský generální štáb, který posuzoval přesnost Bockovy mapy a srovnával ji s prvním vojenským (josefským) mapováním a s Müllerovou mapou Čech, ocenil zpřesnění Bockovy mapy oproti mapě Müllerově a vhodné doplnění o vybrané údaje k hospodářskému stavu země. K dalšímu posouzení a revizi obdržela Bockovu mapu pražské gubernium roku 1776. V roce 1777 získal Josef Ferdinand Bock-Polach privilegium, vydané 30. 5. t. r., zaručující Bockovi a jeho dědicům na dvacet let výhradní právo k vydání mapy ve všech formátech. Mapu však mohl vydat pouze soukromě – povahu úředního (státního) kartografického díla s ohledem na některé nejasnosti, související s revizí mapového obsahu, neměla. Roku 1790 se tedy Bockovi podařilo ve Vídni vydat přehlednou (menší) mapu Čech o rozměrech 54 × 46,2 cm v měřítku cca 1 : 1 423 000 s názvem *Mappa totius regni Bohemiae in sexdecim circulus divissae cum comitatu Glacensi et districtu Egrana…Karte von Königreich Böhmen*, která ale vzhledem k malému měřítku neobsahovala velké množství hospodářských údajů. Přesto najdeme v legendě více jak 40 symbolů nejen hospodářské povahy. Mapa je velmi zdobná, s mimořádně jemnou kresbou a velmi podrobným místopisem. Proto v ní lokalizujeme i malé obce – např. Božanov (*Patzdorf*) v jižní části Broumovského výběžku nebo Bělice (*Bilendorf*) na jihovýchodě Kladska. Kolorovaná měděrytina. Vídeň 1790.

Całkowicie nową próbę opracowania mapy z wykorzystaniem Mapy Czech Müllera jako podstawy pod koniec XVIII wieku podjął JOSEF BOCK-POLACH (działał w latach 1765–1808) na dwóch mapach o różnej skali i tematyce, wydanych w 1790 i 1808 roku. Josef Ferdinand Bock-Polach (z tytułem von Bock-Polach) ze względu na swoje obowiązki zawodowe interesował się rozwojem gospodarczym Czech. Przed 1765 rokiem pracował jako adiunkt inspektoratu manufaktur na Czechy, od 1765 roku jako radca handlowy i ziemski inspektor handlowy w Krajach Berouńskim, Kouřimskim i Rakovnickim, Královéhradeckim i Chrudimskim, a później został dolnoaustriackim radcą handlowym w Wiedniu. Bock zebrał bogate materiały i dane dotyczące poszczególnych dziedzin gospodarki i planował poprawić i uzupełnić mapę Czech Müllera z 1720 roku, łącznie z naniesieniem ówczesnego podziału administracyjnego (po reformie z 1751 roku było szesnaście krajów, a na mapie Müllera dwanaście). Propozycję opracowania i wydania nowej mapy złożył w 1774 r., mapa miała zostać wyryta już rok później. Austriacki sztab generalny, który oceniał dokładność mapy Bocka i porównywał ją z pierwszym mapowaniem wojskowym (józefińskim) oraz Mapą Czech Müllera, pochwalił poprawki na mapie Bocka w porównaniu z mapą Müllera oraz odpowiednie uzupełnienie wybranych danych o sytuacji gospodarczej kraju. W celu dalszej oceny i rewizji w 1776 roku mapę Bocka otrzymało praskie gubernium. W 1777 r. Josef Ferdinand Bock-Polach uzyskał przywilej wydany 30 maja tego roku, zapewniający Bockowi i jego dziedzicom na dwadzieścia lat wyłączność na wydawanie tej mapy we wszystkich formatach. Jednak mapę mógł wydawać tylko prywatnie – z powodu pewnych niejasności związanych z rewizją treści mapy nie miała ona charakteru urzędowego (państwowego) dzieła kartograficznego. W 1790 r. Bockowi udało się opublikować w Wiedniu przeglądową (mniejszą) mapę Czech o wymiarach 54 × 46,2 cm w skali około 1 : 1 423 000, zatytułowaną *Mappa totius regni Bohemiae in sexdecim circulus divissae cum comitatu Glacensi et districtu Egrana…Karte von Königreich Böhmen*, która ze względu na małą skalę nie zawierała dużej ilości danych gospodarczych. Mimo to legenda zawiera ponad 40 symboli nie tylko o charakterze gospodarczym. Mapa jest bardzo ozdobna, z bardzo delikatnym rysunkiem i bardzo szczegółową topografią. Dlatego znajdziemy na niej nawet małe miejscowości – np. Božanov (*Patzdorf*) w południowej części Cypla Broumovskiego lub Bielice (*Bilendorf*) w południowo-wschodniej części Ziemi Kłodzkiej. Kolorowany miedzioryt. Wiedeń 1790 r.

Zámky / Zamki i pałace

Častolovice

Kostelec nad Orlicí

Doudleby nad Orlicí

Rychnov nad Kněžnou

Potštejn

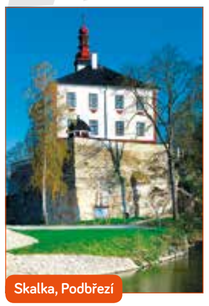
Skalka, Podbřezí

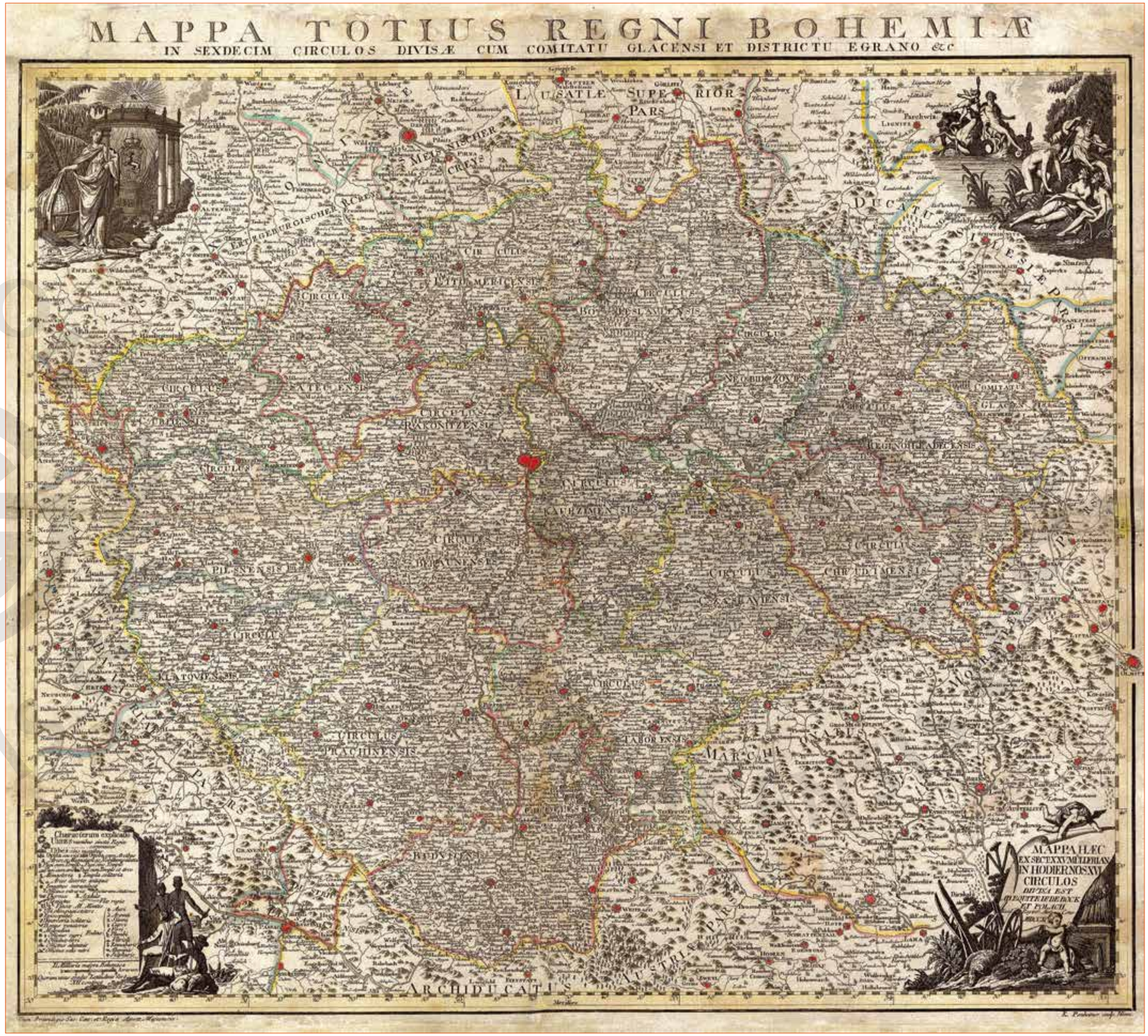

VENUTOVA MAPA KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZE / MAPA DIECEZJI HRADECKIEJ VENUTY

ANTONÍN JAN VENUTO (1746–1833), severní část mapy Královéhradecké diecéze hradeckého kanovníka Jana Venuta s věnováním hradeckému biskupovi Janu Leopoldovi, ryté Kiliánem Ponheimerem. Venuto v rozích mapu ozdobil vedutami Kutné Hory a krajských měst Hradce Králové, Nového Bydžova a Chrudimi. Nejstarší zákres Adršpašsko-teplických skal. Také Venutova mapa Královéhradecké diecéze vznikla na podkladech Müllerovy mapy Čech. Kolorovaná mědirytina, 96 × 82 cm. Vídeň 1790.

ANTONÍN JAN VENUTO (1746–1833), północna część mapy Diecezji Hradeckiej autorstwa kanonika hradeckiego Jana Leopolda, wyryta przez Kiliána Ponheimera. Venuto ozdobił mapę, umieszczając w jej rogach weduty Kutnej Hory i miast stolic krajów (regionów) Hradec Králové, Nový Bydžov i Chrudim. Najstarsze przedstawienie na mapie Skał Adrspašsko-Teplickich. Również mapa Diecezji Hradeckiej Venuty została opracowana na podstawie mapy Czech Müllera. Kolorowany miedzioryt, 96 × 82 cm. Wiedeń 1790 r.

VENUTOVA MAPA KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZE – POKRAČOVÁNÍ / MAPA DIECEZJI RADECKIEJ VENUTY – KONTYNUACJA

Jižní část mapy Královéhradecké diecéze. Autor na mapě zachytil hranice vikariátů a farností (tečkovaná linka) po církevních reformách Josefa II. Tak například Sečcká farnost prostírající se částí v Čáslavském kraji, částí v kraji Chrudimském zahrnovala obce Kraskov (*Kraskow*), Žďárec (*Zdiarertz*), Ústupky (*Austupek*) a hrad Oheb (*Oheb*). Samotná Seč (*Setsch*) je zachycena jako městečko se zámkem, nedaleko, na levém břehu Chrudimky je zakreslena cihelna a pila. Kolorovaná mědirytina, 96 × 82 cm. Vídeň 1790.

Południowa część mapy Diecezji Hradeckiej. Autor wyznaczył na mapie granice wikariatów i parafii (linia przerywana) po reformach kościelnych Józefa II. Na przykład parafia w Seču, której część leży na terenie Kraju Čáslavskiego i Chrudimskiego, obejmowała miejscowości Kraskov (*Kraskow*), Žďárec (*Zdiarertz*), Ústupky (*Austupek*) i zamek Oheb (*Oheb*). Sama miejscowość Seč (*Setsch*) jest zaznaczona jako miasteczko z zamkiem, a niedaleko na lewym brzegu rzeki Chrudimki oznaczona jest cegielnia i tartak. Kolorowany miedzioryt, 96 × 82 cm. Wiedeń 1790 r.

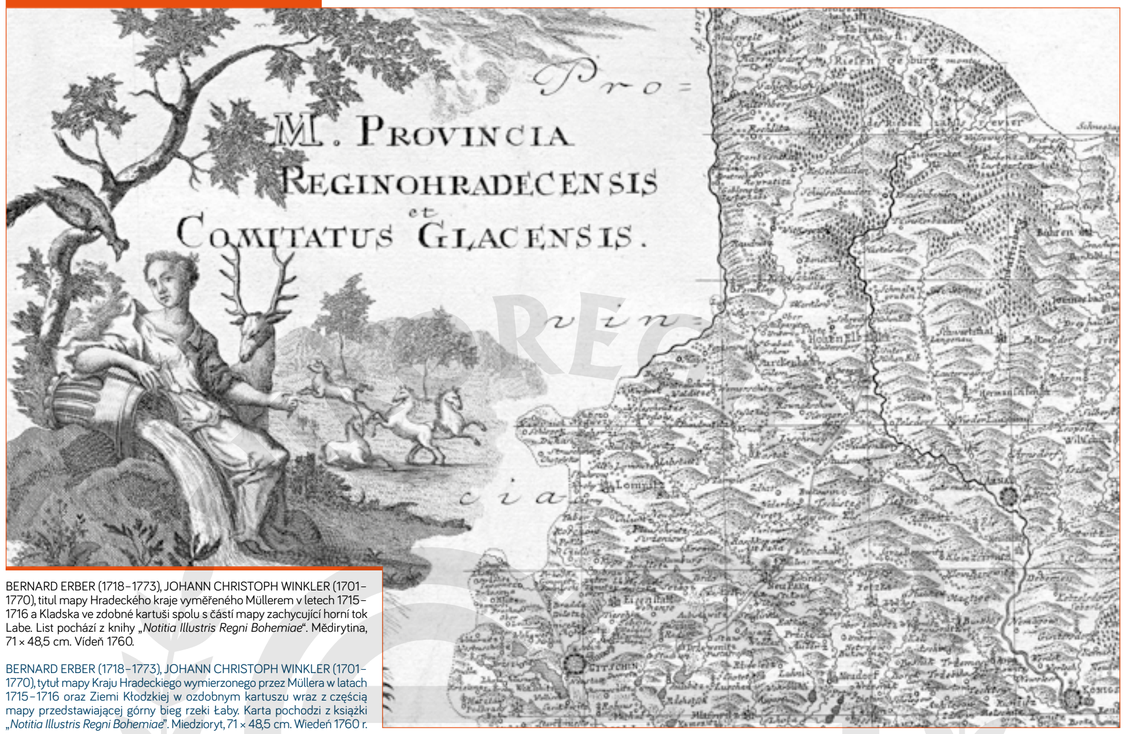

BERNARD ERBER (1718–1773), JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770), titul mapy Hradeckého kraje vyměřeného Müllerem v letech 1715–1716 a Kladska ve zdobné kartuši spolu s částí mapy zachycující horní tok Labe. List pochází z knihy „*Notitia Illustris Regni Bohemiae*". Mědirytina, 71 × 48,5 cm. Vídeň 1760.

BERNARD ERBER (1718–1773), JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770), tytuł mapy Kraju Hradeckiego wymierzonego przez Müllera w latach 1715–1716 oraz Ziemi Kłodzkiej w ozdobnym kartuszu wraz z częścią mapy przedstawiającej górny bieg rzeki Łaby. Karta pochodzi z książki „*Notitia Illustris Regni Bohemiae*". Miedzioryt, 71 × 48,5 cm. Wiedeń 1760 r.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), jižní část středního Polabí na výřezu z mapy Chrudimského, Čáslavského a Kouřimského kraje. Kolorovaná mědirytina, 33,5 × 24 cm. Vídeň 1789.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), południowa część środkowego Połabia na wycinku z mapy Krajów Chrudimskiego, Czáslavskiego i Kouřimskiego. Kolorowany miedzioryt, 33,5 × 24 cm. Wiedeń 1789 r.

PETR FRANZA (1767–1830), hrady Potštejn (*Pottenstein*) a Litice (*Lititz*) na mapě Hradeckého kraje a Kladska – jedné z posledních kopií Müllerovy mapy Čech. Mědirytina, 67,7 × 44,7 cm. Praha 1802.

PETR FRANZA (1767–1830), zamki Potštejn (*Pottenstein*) i Litice (*Lititz*) na mapie Kraju Hradeckiego i Ziemi Kłodzkiej – jedna z ostatnich kopii mapy Czech Müllera. Miedzioryt, 67,7 × 44,7 cm. Praga 1802 r.

HOMANNOVI DĚDICOVÉ (1730–1813), Řeřišný (*Brunkress*), Machovská Lhota (*Unt., Ob. Melden*) a Machov (*Machau*) v jižní části Broumovského výběžku na mapě Hradeckého kraje. Mapový list pochází z díla *Atlas Regni Bohemiae*. Kolorovaná mědirytina, 60,5 × 47 cm. Norimberk 1776.

SPADKOBIERCY HOMANNA (1730–1813), Řeřišný (*Brunkress*), Machovská Lhota (*Unt., Ob. Melden*) i Machov (*Machau*) w południowej części Cypla Broumovskiego na mapie Kraju Hradeckiego. Arkusz mapy pochodzi z dzieła *Atlas Regni Bohemiae*. Kolorowany miedzioryt, 60,5 × 47 cm. Norymberga 1776 r.

HOMANNOVI DĚDICOVÉ (1730–1813), Pardubická rybniční soustava na podrobné mapě Chrudimského kraje. Mapový list pochází z díla *Atlas Regni Bohemiae*. Kolorovaná mědirytina, 55,5 × 47,8 cm. Norimberk 1776.

SPADKOBIERCY HOMANNA (1730–1813), Pardubicki system stawów na szczegółowej mapie Kraju Chrudimskiego. Arkusz mapy pochodzi z dzieła *Atlas Regni Bohemiae*. Kolorowany miedzioryt, 55,5 × 47,8 cm. Norymberga 1776 r.

GEORG JOACHIM GÖSCHEN (1752–1828), Východní Čechy od Přelouče (*Przelautsch*) ke Králíkům (*Grulich*) na mapě Boleslavského, Bydžovského, Hradeckého, Chrudimského, Čáslavského a Kouřimského kraje. Kolorovaná mědirytina, 20 × 26,8 cm. Lipsko 1828.

GEORG JOACHIM GÖSCHEN (1752–1828), Czechy Wschodnie od miasta Přelouč (*Przelautsch*) do miasta Králíky (*Grulich*) na mapie Krajów Boleslavskiego, Bydžovskiego, Hradeckiego, Chrudimskiego, Čáslavskiego i Kouřimskiego. Kolorowany miedzioryt, 20 × 26,8 cm. Lipsk 1828 r.

Machov

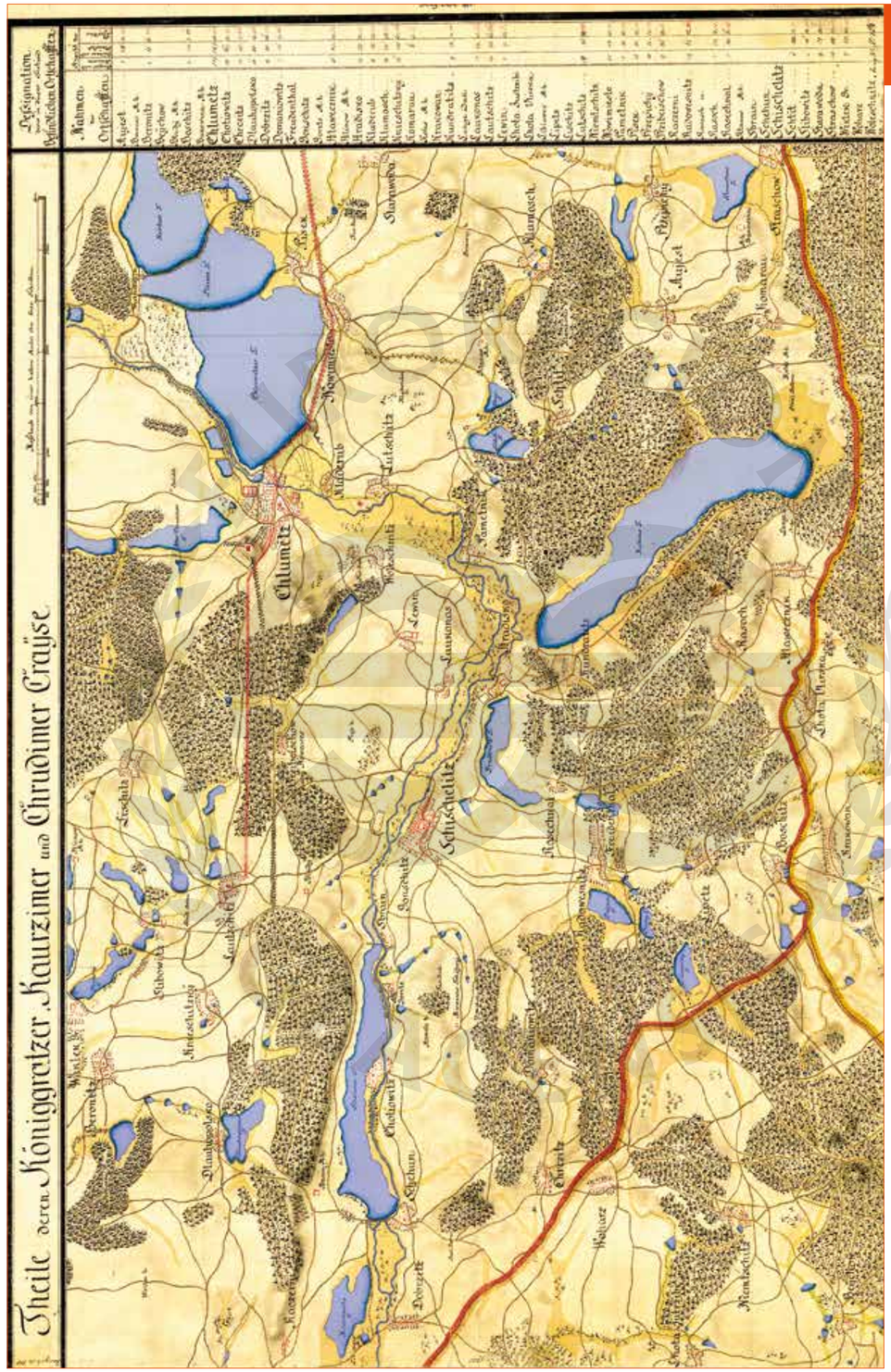

PRVNÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ / PIERWSZE MAPOWANIE WOJSKOWE

Nepříliš dobré zkušenosti s užitím Müllerovy mapy jako válečné mapy při vojenských operacích sedmileté války přiměly císařovnu Marii Terezii vydat nařízení k vyhotovení spolehlivých vojenských map habsburské monarchie. Mapování bylo zahájeno roku 1763 a pokračovalo za vlády Josefa II. do roku 1785. Do historie rakouské státní kartografie, a tím i do mapového zobrazení českých zemí, vešlo ve známost jako „první vojenské" či také jako „josefské" mapování. Jediným kartografickým dílem vycházejícím z prvního vojenského mapování byla jednobarevná Fallonova mapa rakouského císařství. Na sekci 111 je zachycen Chlumec nad Cidlinou (*Chlumetz*) a rybniční soustava v jeho okolí. V prostoru mezi zámkem Karlova Koruna a Chlumeckým (Novým či Velkochlumeckým) rybníkem (*Chlumetzer T.*) bylo 26. března roku 1775 po zásahu husarského vojska rozprášeno jedno z největších selských povstání. Na straně selských rebelů bylo 5 mrtvých a 2 utonulí. Na Chlumecku byla rybniční soustava z větší části vybudována již před rokem 1500 s podporou majitele panství Viléma Zuba z Landštejna. Rukopisná kolorovaná mapa prvního vojenského mapování, 1763–1767, revidováno 1779–1783. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Niezbyt dobre doświadczenia z wykorzystaniem mapy Müllera jako mapy wojskowej w ramach działań wojskowych podczas wojny siedmioletniej zmusiło cesarzową Marię Teresę do wydania rozporządzenia dotyczącego opracowania wiarygodnych map wojskowych monarchii habsburskiej. Mapowanie rozpoczęto się w 1763 roku i kontynuowano je za panowania Józefa II do 1785 roku. Do historii austriackiej kartografii państwowej, a tym samym i przedstawienia na mapach ziem czeskich, weszło jako „pierwsze wojskowe" lub „józefowskie" mapowanie. Jedynym dziełem kartograficznym opierającym się na pierwszym wojskowym mapowaniu była jednokolorowa Mapa Cesarstwa Austriackiego Fallona. Na arkuszu 111 jest przedstawiony Chlumec nad Cidlinou (*Chlumetz*) i system stawów w jego okolicy. Na terenie pomiędzy zamkiem Karlova Koruna i Stawem Chlumeckým (Novým lub Velkochlumeckým) (*Chlumetzer T.*) 26 marca 1775 roku, po interwencji jednostek huzarów, został rozproszony jeden z największych buntów chłopskich. Po stronie chłopskich buntowników było 5 zabitych, a 2 utonęło. W okolicach Chlumca system stawowy został zbudowany w większej części przed 1500 r. przy wsparciu właściciela majątku Viléma Zuba z Landštejna. Kolorowana odręczna mapa z pierwszego mapowania wojskowego, 1763–1767, zrewidowana 1779–1783. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

REYMANNOVA TOPOGRAFICKÁ MAPA / MAPA TOPOGRAFICZNA REYMANNA

DANIEL GOTTLOB REYMANN (1759–1837), německý vojenský kartograf. Jako syn tesaře se Reymann brzy seznámil s vytvářením územních plánů a měřickými pracemi. Vyučil se zeměměřičem a vstoupil do armádních služeb jako vojenský topograf. Od roku 1778 pracoval na svém životním díle speciálním Topografickém atlasu Německa. Více jak 30 listů o jednotné velikosti 43,7 a 33,3 cm mapuje území Čech, Moravy a přilehlého Slezska. Prezentovaná měděrytinová sekce 117 z roku 1808 je v měřítku 1 : 200 000 a ukazuje území východních Čech a částečně Kladska od Hradce Králové (*Königingrätz*) a Pardubic (*Pardubitz*) až po Kladskou Bystřici (*Habelschwerd*) a Lanškroun (*Landskron*). Na první pohled mapa udivuje přesností a přehledností rytiny a hustou sítí hlavních a vedlejších cest. Popisky k obcím jsou v německém jazyce, terén je zachycen Lehmannovými šrafami a zákres lesů je proveden stromečkovou metodou. Je velmi pravděpodobné, že si Reymann sjednal přístup k vojenským mapám a jejich obsah zakomponoval do svých topografických map.

DANIEL GOTTLOB REYMANN (1759–1837), niemiecki kartograf wojskowy. Jako syn cieśli, Reymann szybko zapoznał się z tworzeniem planów przestrzennych i pracami geodezyjnymi. Wyuczył się na geodetę i wstąpił do armii jako wojskowy topograf. Od 1778 roku pracował nad dziełem swojego życia – specjalnym Atlasem topograficznym Niemiec. Ponad 30 arkuszy o jednolitych wymiarach 43,7 na 33,3 cm przedstawia terytorium Czech, Moraw i przyległego Śląska. Prezentowany arkusz 117 wykonany w technice miedziorytniczej w 1808 r. ma skalę 1 : 200 000 i pokazuje obszar wschodnich Czech i częściowo Ziemię Kłodzką od Hradca Králové (*Königingrätz*) i Pardubic (*Pardubitz*) do Bystrzycy Kłodzkiej (*Habelschwerd*) i miasta Lanškroun (*Landskron*). Na pierwszy rzut oka mapa zdumiewa dokładnością i przejrzystością rysunku oraz gęstą siecią dróg głównych i lokalnych. Opisy miejscowości są w języku niemieckim, rzeźba terenu jest przedstawiona za pomocą kreskowania Lehmanna, a lasy są oznaczone za pomocą drzewek. Jest bardzo prawdopodobne, że Reymann wynegocjował dostęp do map wojskowych i włączył ich treść do swoich map topograficznych.

Lanškroun

DRUHÉ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ, STARÁ SPECIÁLKA / DRUGIE MAPOWANIE WOJSKOWE, STARA MAPA SPECJALNA

Druhé vojenské mapování známé jako „Františkovo" bylo zahájeno roku 1806 a po vleklém a celkem neúspěšném průběhu pak ukončeno až roku 1869. Východní Čechy byly mapovány v letech 1850–1852. Území Čech je znázorněno na 267 rukopisných kolorovaných sekcích čtvercového formátu o rozměrech 52,7 × 52,7 cm. Na pravém okraji sekcí je připojen seznam obcí a osad, počet domů (*Häuser*) a stájí (*Stallungen*), údaj o tom, kolik tam lze umístit mužů (*Mann*) vojska a koní (*Pferde*) a nakonec příslušnost jednotlivých obcí do krajů a okresů podle nové reformy krajského uspořádání z roku 1855. Rukopisné elaboráty v jedenáctibarevné úpravě byly tajné. Výřez ukazuje Bezděkov nad Metují (*Bösig*) na rukopisné kolorované sekci O-5-X. Mimořádná pozornost byla věnována znázornění terénu, poprvé v Rakousku tvůrci map použili Lehmannova šrafování, nadmořské výšky byly měřeny ve vídeňských sázích. 1851–1852. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Drugie mapowanie wojskowe, znane jako „Franciszkowe", rozpoczęto się w 1806 roku, było długotrwałe i niezbyt udane. Zakończyło się dopiero w 1869 roku. Mapy Czech Wschodnich sporządzono w latach 1850–1852. Terytorium Czech jest przedstawione na 267 odręcznych, kolorowanych, kwadratowych arkuszach o wymiarach 52,7 × 52,7 cm. Na prawym marginesie arkusza znajduje się lista miejscowości, liczba domów (*Häuser*) i stajni (*Stallungen*), informacje o tym, ilu żołnierzy (*Mann*) i koni (*Pferde*) można tam umieścić, a na koniec przynależność poszczególnych miejscowości do krajów i powiatów zgodnie z reformą administracyjną z 1855 roku. Odręczne mapy sporządzone w jedenastu kolorach były tajne. Wycinek pokazuje Bezděkov nad Metují (*Bösig*) na odręcznym, kolorowanym arkuszu O-5-X. Szczególną uwagę zwrócono na przedstawienie terenu, pierwszy raz w Austrii twórcy map wykorzystali kreskowanie Lehmanna, wysokość nad poziomem morza została wyrażona w sążniach wiedeńskich, 1851–1852. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

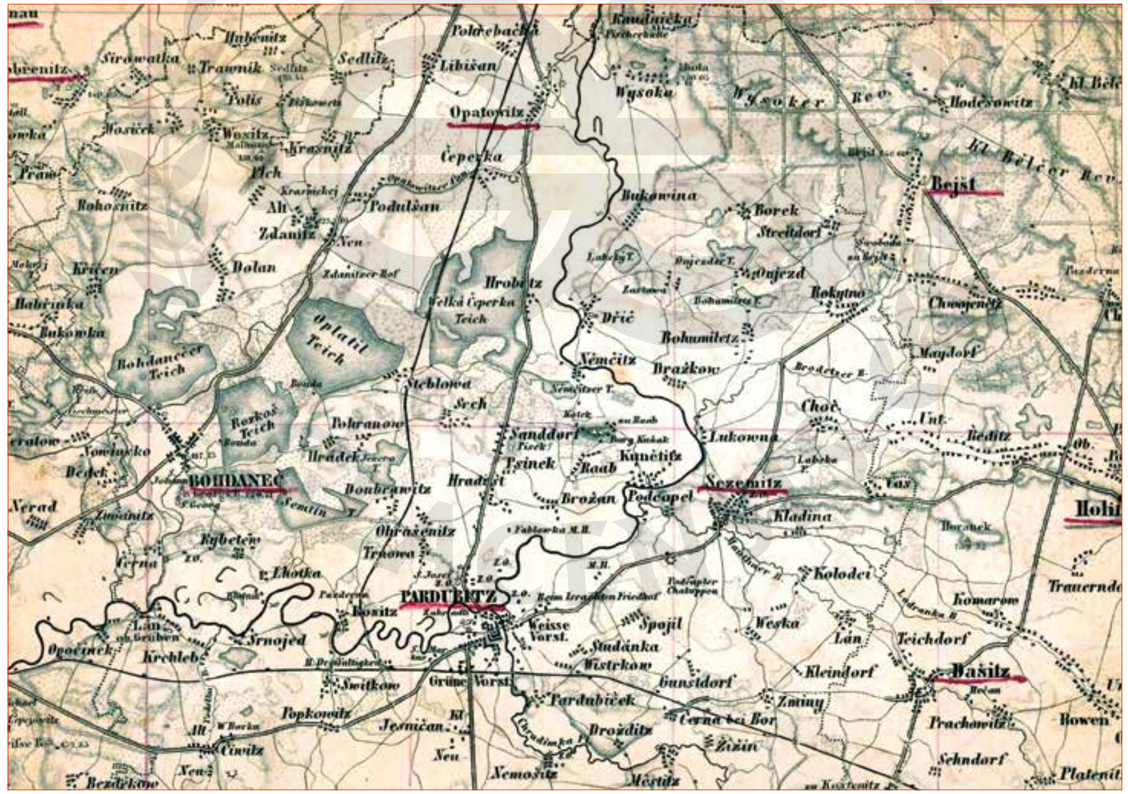

Elaboráty druhého vojenského mapování byly použity pro vydání odvozených speciálních a generálních map menších měřítek. Speciální mapa Království českého (*Spezial-Karte der Koenigreiches Boehmen*) v měřítku 1 : 144 000 byla zhotovena v letech 1842–1852 a v prvních výtiscích (měděrytiny) vydána v letech 1847–1860. Představuje první neutajované dílo rakouské státní kartografie zveřejněné v prostoru Českých zemí. Složena je z 38 mapových listů, přičemž každý má rozměry 37,9 × 25,3 cm. Výřez z XV. sekce ukazuje severní okolí Pardubic.

Opracowania drugiego mapowania wojskowego zostały wykorzystane do wydania licznych pochodnych specjalnych publikacji i map ogólnych w mniejszych skalach. Specjalna mapa Królestwa Czeskiego (*Spezial-Karte der Koenigreiches Boehmen*) w skali 1 : 144 000 została wykonana w latach 1842–1852 i po raz pierwszy została wydana (miedzioryt) w latach 1847–1860. Jest to pierwsze nieutajnione dzieło austriackiej kartografii państwowej opublikowane na ziemiach czeskich. Składa się z 38 arkuszy mapowych, z których każdy ma wymiar 37,9 × 25,3 cm. Fragment z XV arkusza pokazuje okolice na północ od Pardubic.

FEMBOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH FEMBO

GEORG CHRISTOPH FRANZ FEMBO (1781–1848), mapa Čech G. Ch. F. Femba – posledního z Homannových dědiců. V levém horním rohu přehledná tabulka krajů a krajských měst. Mapa má velmi jemný rukopis a nalezneme v ní i malé obce – např. Radeč (*Ratsch*) u Úpice (*Eypel*) jihovýchodně od Turnova (*Trautenau*), vesnice Sokolec (*Falkenberg*) a Drogosław (*Kunzendorf*) severně od města Nová Ruda (*Neu Rode*) na krajním severu Kladska. Kolorovaná mědirytina, 60 × 49 cm. Norimberk 1818.

GEORG CHRISTOPH FRANZ FEMBO (1781–1848), mapa Czech G. Ch. F. Fembo – ostatniego ze spadkobierców Homanna. W lewym górnym rogu znajduje się tabela krajów (regionów) i miast będących ich stolicami. Mapa ma bardzo subtelny rękopis i można na niej znaleźć nawet małe miejscowości – na przykład Radeč (*Ratsch*) niedaleko Upice (*Eypel*) na południowy wschód od Turnova (*Trautenau*), wsie Sokolec (*Falkenberg*) i Drogosław (*Kunzendorf*) na północ od miasta Nowa Ruda (*Neu Rode*) na północnym krańcu Ziemi Kłodzkiej. Kolorowany miedzioryt, 60 × 49 cm. Norymberga 1818 r.

RODNÉ DOMY LITERÁTŮ / DOMY RODZINNE LITERATÓW

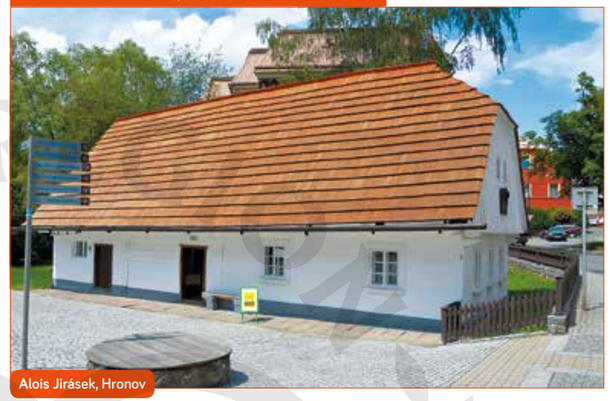

Alois Jirásek, Hronov

F. L. Věk, Dobruška

Božena Němcová, Staré Bělidlo

GÜSSEFELDOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH GÜSSEFELDA

FRANZ LUDWIG GÜSSEFELD (1744–1808), podrobná mapa Čech v Murdochově projekci významného výmarského geografa a kartografa Güssefelda. Ukazuje, že Kladské hrabství přestalo být součástí Českého království. Roku 1742 Vratislavským mírem připadlo Prusku, a stalo se součástí Pruského Slezska (*PREUSSISCH SCHLESIEN*). Kolorovaná mědirytina, 61 × 50 cm. Výmar 1804.

FRANZ LUDWIG GÜSSEFELD (1744–1808), szczegółowa mapa Czech w rzucie Murdocha autorstwa znanego weimarskiego geografa i kartografa Güssefelda. Pokazuje, że Hrabstwo Kłodzkie przestało być częścią Królestwa Czech. W 1742 roku, na mocy pokoju wrocławskiego, przypadło Prusom i stało się częścią Pruskiego Śląska (*PREUSSISCH SCHLESIEN*). Kolorowany miedzioryt, 61 × 50 cm. Weimar 1804 r.

Pevnost Josefov, Jaroměř / Twierdza Josefov, Jaroměř

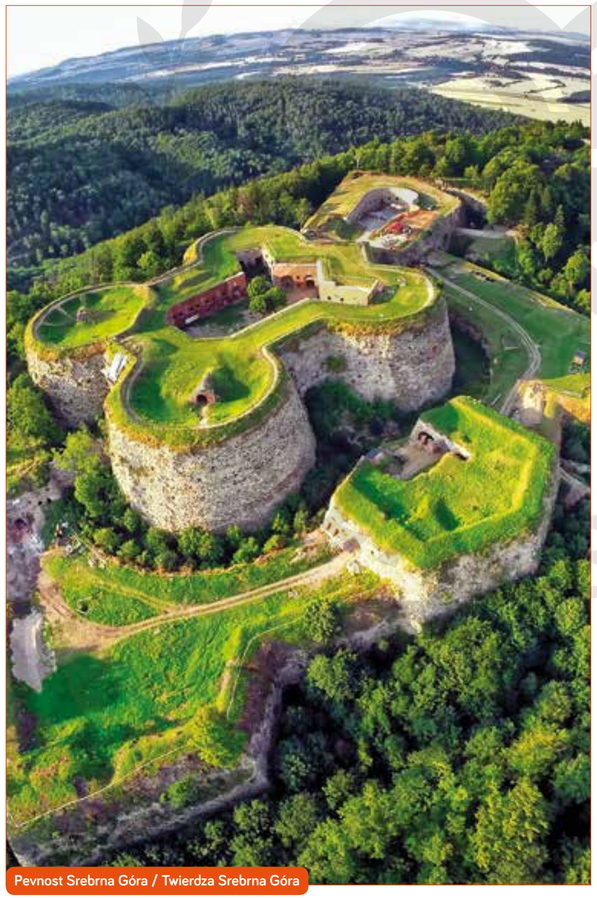

Pevnost Srebrna Góra / Twierdza Srebrna Góra

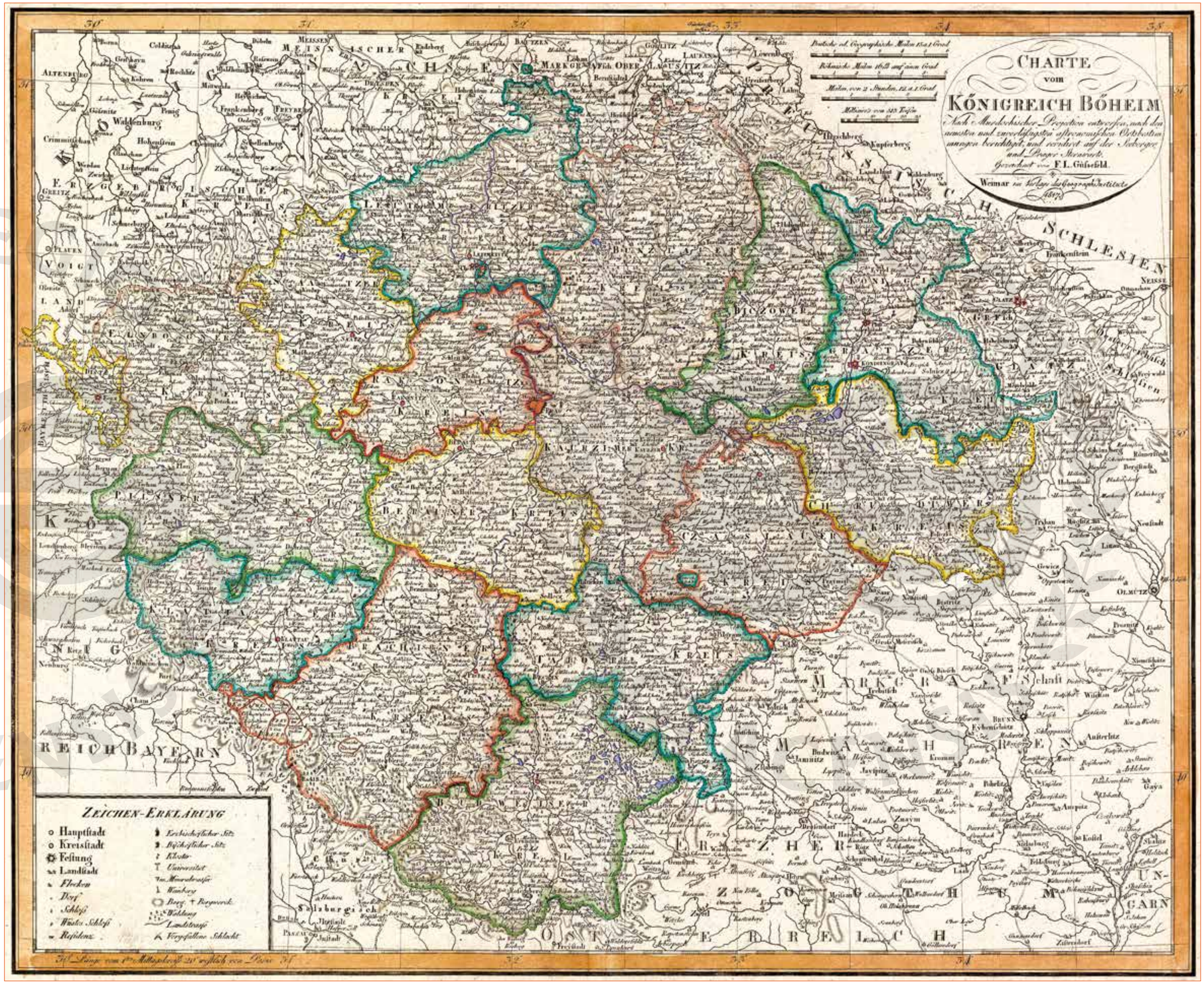

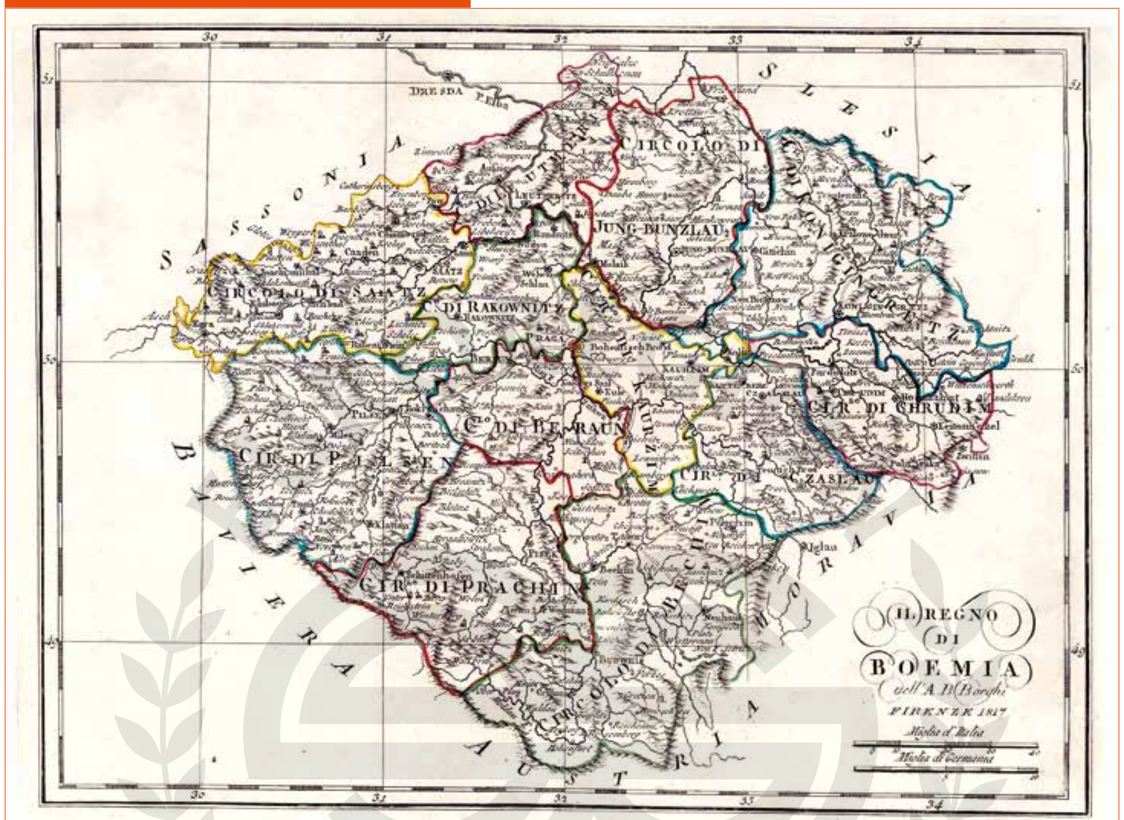

BARTOLOMEO BORGHI (1750–1821), italský kartograf a nakladatel vydal roku 1817 ve Florencii měděrytinovou mapu Čech s měřítkem v italských a německých mílích. Hranice krajů kolorovány, rozměry mapy jsou 32 × 23,5 cm.

BARTOLOMEO BORGHI (1750–1821), włoski kartograf i wydawca opublikował we Florencji w 1817 r. miedziorytniczą mapę Czech ze skalą w milach włoskich i niemieckich. Granice krajów (regionów) są kolorowe, wymiary mapy to 32 × 23,5 cm.

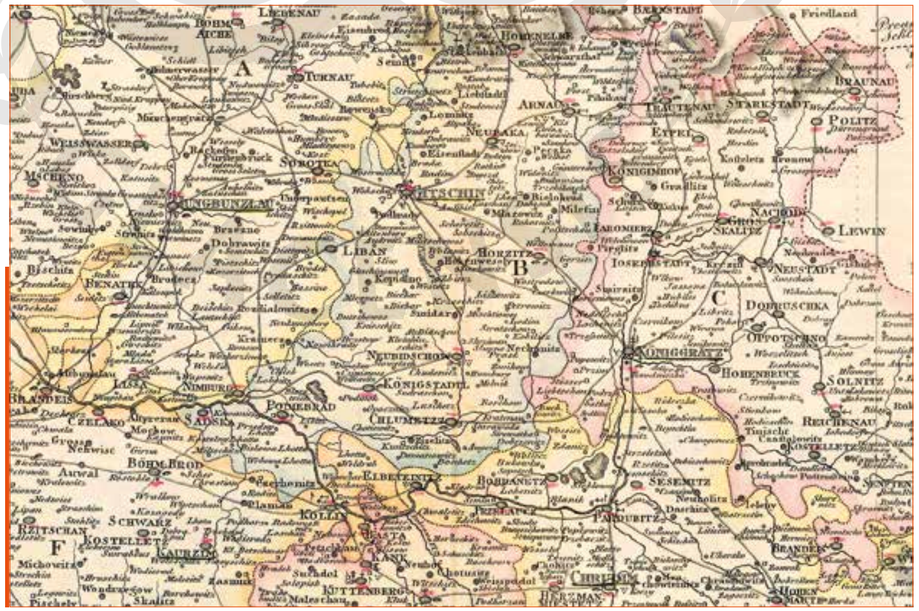

JOSEPH KARL KINDERMANN (1744–1801), poštovní cesty a stanice ve východních Čechách na mapě Boleslavského, Bydžovského, Hradeckého, Chrudimského a Čáslavského kraje. Například Jičín zachycen jako město se zámkem a poštovní stanicí. Bylo zde centrum vikariátu, sídlil zde celní inspektorát a poštovní trasy se rozbíhaly do šesti směrů. Kolorovaná měděrytina, 62,5 × 50,3 cm. Vídeň 1803.

JOSEPH KARL KINDERMANN (1744–1801), szlaki i stacje pocztowe we wschodnich Czechach na mapie Krajów Boleslavskiego, Bydžovskiego, Hradeckiego, Chrudimskiego i Čáslavskiego. Na przykład Jičín został oznaczony jako miasto z zamkiem i stacją pocztową. Było tu centrum wikariatu, siedzibę miał inspektor celny, a trasy pocztowe rozchodziły się w sześciu różnych kierunkach. Kolorowany miedzioryt, 62,5 × 50,3 cm. Wiedeń 1803 r.

KARL JOSEPH KIPFERLING (činný v první polovině 19. století), okolí Žacléře nesoucího zajímavou popisku Bärnstadt – „Bernovo město" na mapě Čech rakouského autora přehledných map Čech a Moravy. Kolorovaná měděrytina, 65 × 52 cm. Vídeň 1806.

KARL JOSEPH KIPFERLING (działał w pierwszej połowie XIX wieku), okolice miasta Żacléř z ciekawym opisem Bärnstadt – „Miasto Berna" na mapie Czech austriackiego autora przeglądowych map Czech i Moraw. Kolorowany miedzioryt, 65 × 52 cm. Wiedeń 1806 r.

DANIEL LIZARS (1793–1875), česko-moravsko-slezské pomezí na kolorované měděrytině kopie Müllerovy přehledné jednolistové mapy Čech. 51 × 40 cm. Edinburgh 1828.

DANIEL LIZARS (1793–1875), pogranicze czesko-morawsko-śląskie na kolorowanej miedziorytniczej kopii jednoarkuszowej przeglądowej Mapy Czech Müllera. 51 × 40 cm. Edynburg 1828 r.

JOHANN SCHÖNBERG (činný na počátku 19. stol.), široké okolí Chrudimi (*Chrudim*) na výseku z mapy Čech. Terén znázorněn převratnou Lehmannovou metodou – šrafováním, která se řídí zásadou – čím příkřejší terén, tím hustší a tmavší šrafy. Kolorovaná měděrytina, 44 × 34 cm. Vídeň 1810.

JOHANN SCHÖNBERG (działał na początku XIX w.), rozległe okolice miasta Chrudim (*Chrudim*) na wycinku z mapy Czech. Teren przedstawiony za pomocą odkrywczej metody Lehmanna – czyli kreskowania, które podlegało regule, że im bardziej strome zbocze, tym intensywniejsze kreskowanie i ciemniejsze linie. Kolorowany miedzioryt, 44 × 34 cm. Wiedeń 1810 r.

ANONYM: Chrudimský kraj (*CHRUDIMER KREIS*) na výřezu z mapy Čech. Kolorovaná měděrytina, 41 × 35 cm. Nedatováno.

ANONIM: Kraj Chrudimski (*CHRUDIMER KREIS*) na wycinku z mapy Czech. Kolorowany miedzioryt, 41 × 35 cm. Mapa nie była datowana.

VÝMARSKÝ GEOGRAFICKÝ INSTITUT, Střední Polabí mezi Nymburkem (*Nimburg*) a Hradcem Králové (*Königingratz*) na mapě Čech. Kolorovaná měděrytina, 55,3 × 46,9 cm. Nedatováno.

WEIMARSKI INSTYTUT GEOGRAFICZNY, Środkowe Połabie między Nymburkiem (*Nimburg*) i Hradcem Králové (*Königingratz*) na mapie Czech. Kolorowany miedzioryt, 55,3 × 46,9 cm. Mapa nie była datowana.

JOHANN WALCH (1757–1816), Svitavy (*Zwittau*), Litomyšl (*Leitomuschel*) a Polička (*Politschka*) na mapě Království českého. Kolorovaná měděrytina, 61,5 × 53,5 cm. Augsburg 1820.

JOHANN WALCH (1757–1816), Svitavy (*Zwittau*), Litomyšl (*Leitomuschel*) i Polička (*Politschka*) na mapie Królestwa Czeskiego. Kolorowany miedzioryt, 61,5 × 53,5 cm. Augsburg 1820 r.

WEILANDOVA MAPA ČECH / MAPA CZECH WEILANDA

CARL FERDINAND WEILAND (1782–1847), mapa Království českého s velmi podrobným místopisem. Jedna z mála map, která ukazuje nejširší geografické i turistické pojetí Krkonoš (*Reisen Gebirge*) od prameniště řek Jizery (*Iser*) a Kwisy (*Queiss*) až k Hejšovině (*Heuscheuer*) západně od města Radkov (*Wunschelburg*) v Kladsku. Kolorovaná měděrytina, 60 × 47,5 cm. Výmar 1829.

CARL FERDINAND WEILAND (1782–1847), mapa Królestwa Czeskiego z bardzo szczegółową topografią. Jedna z niewielu map przedstawiających najszerszą geograficzną i turystyczną koncepcję *Reisen Gebirge* od źródła Jizery (*Iser*) i Kwisy (*Queiss*) aż do Szczelińca *(Heuscheuer)* na zachód od miasta Radków (*Wunschelburg)* na Ziemi Kłodzkiej. Kolorowany miedzioryt, 60 × 47,5 cm. Weimar 1829 r.

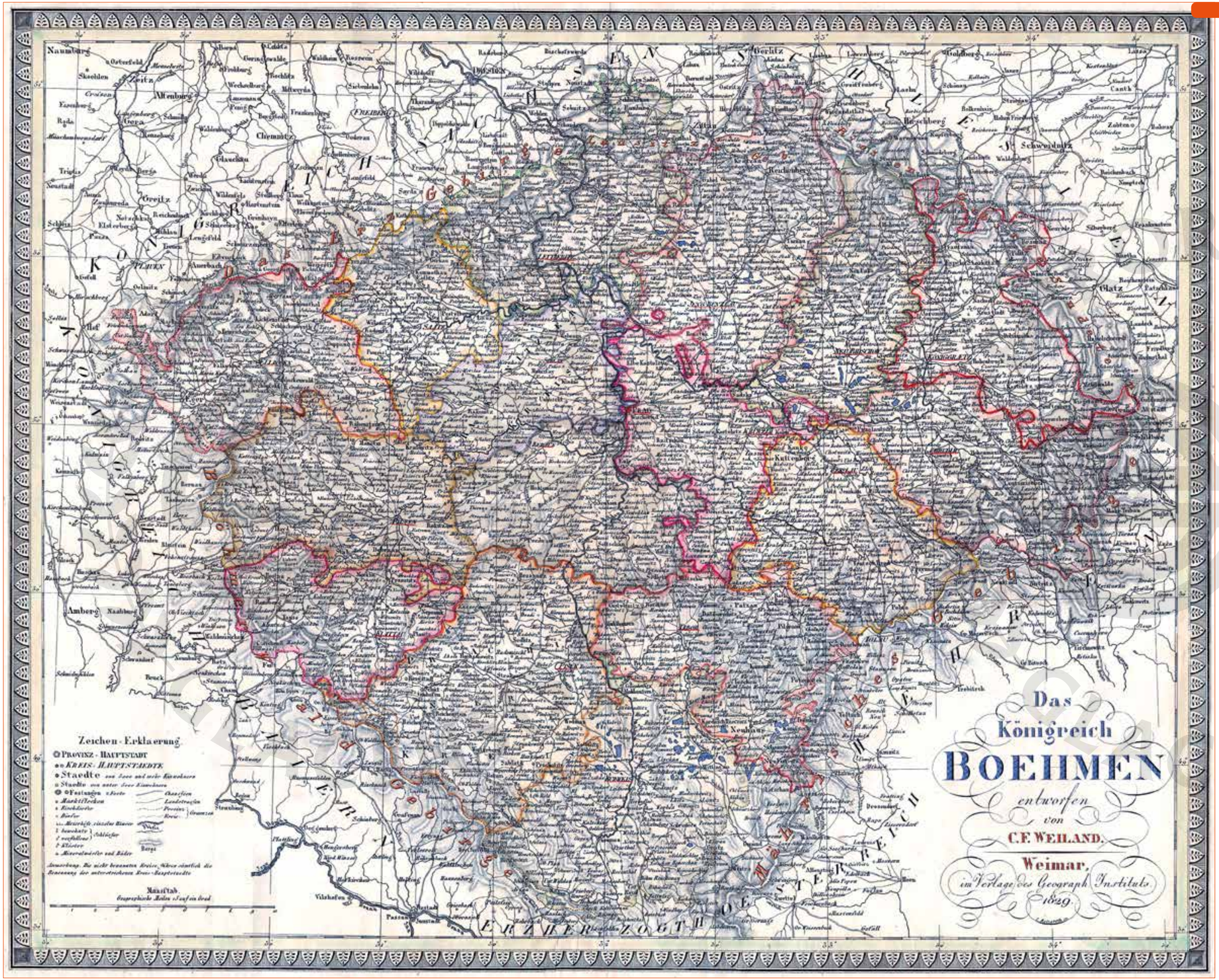

Špindlerův Mlýn

Janské Lázně

Vrchlabí

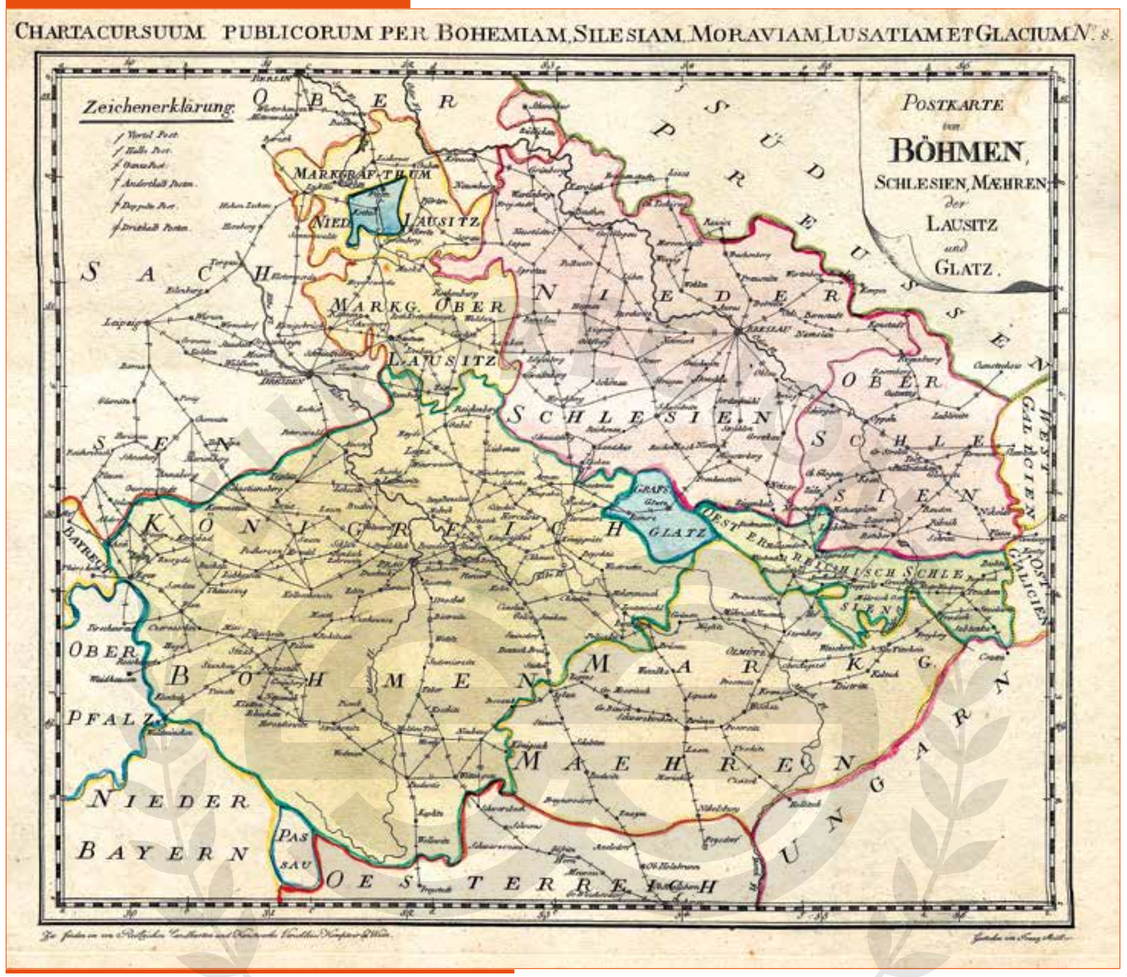

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), podrobná poštovní mapa Čech, Slezska, Moravy, Lužice a Kladska. Kolorovaná měděrytina, 47 × 39,5 cm. Vídeň, kolem roku 1800.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820), szczegółowa mapa pocztowa Czech, Śląska, Moraw, Łużyc i Ziemi Kłodzkiej. Kolorowany miedzioryt, 47 × 39,5 cm. Wiedeń, około 1800 r.

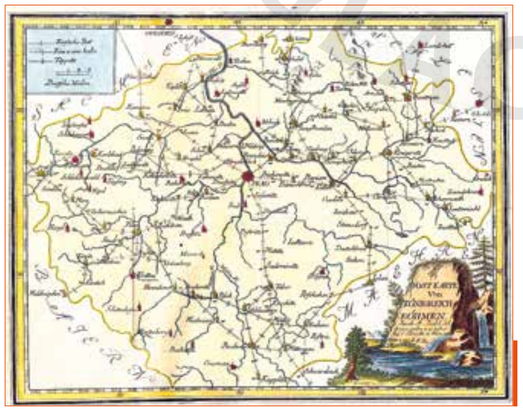

Nárožní parergová výzdoba poštovní mapy Německa z roku 1764.

Narożny parergon zdobiący mapę pocztową Niemiec z 1764 r.

CHRISTOPH TORICELLA (1715–1789), poštovní mapa Čech. Také v poštovních mapách nacházíme stopy historické krajiny – např. trasy poštovních cest. Kolorovaná měděrytina, 25,7 × 20,3 cm. Vídeň 1786.

CHRISTOPH TORICELLA (1715–1789), pocztowa mapa Czech. Również na mapach pocztowych odnajdujemy ślady historycznego krajobrazu – na przykład przebieg szlaków pocztowych. Kolorowany miedzioryt, 25,7 × 20,3 cm. Wiedeń 1786 r.

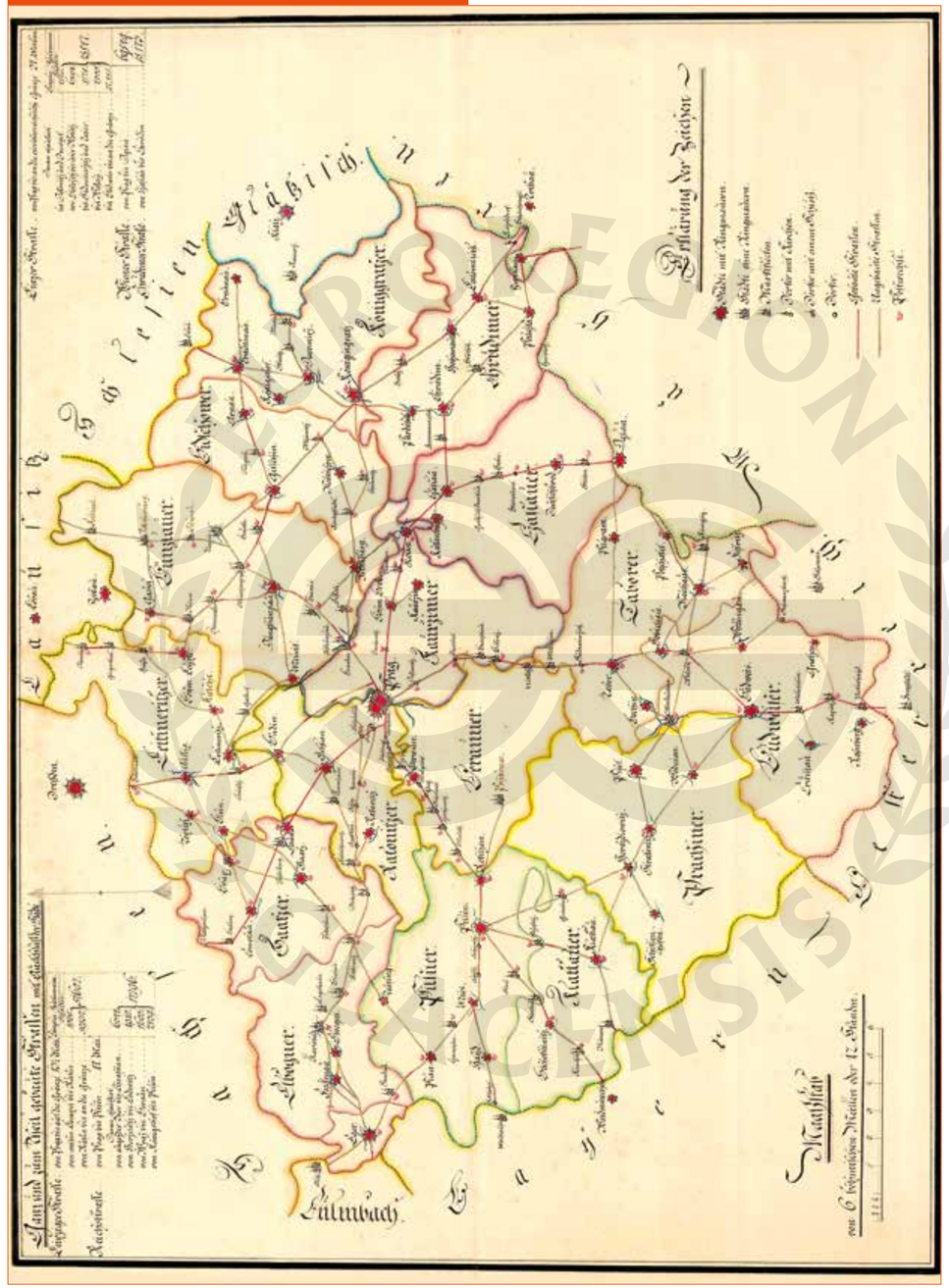

Po celou historii hráli poslové velmi významnou roli, na doručení zprávy záleželo mnohé a cenila se rychlost a spolehlivost. Na svou dobu k dokonalosti pozvedlo tuto službu zavedení instituce – pošty, která zajistila další důležitou vlastnost – pravidelnost. Novinky v doručování zásilek se dostaly do Čech v roce 1526 na Moravu v roce 1611, kdy byly zřízeny poštovní ústavy. Systém poštovních stanic provozovali v Habsburské monarchii Taxisové, později Paarové a další rody. Ve dvacátých letech 18. století byly dosud soukromé pošty zestátněny. Vedoucí poštovního úřadu se nazýval pošmistr a jednalo se o velmi prestižní zaměstnání. Pošta zajišťovala také přepravu osob a od 30. let 18. století začala rakouská správa budovat kvalitní zpevněné silnice. Díky tomu, mohla být roku 1748 nabídnuta zákazníkům pravidelná osobní přeprava. Tak například cesta z Prahy do Vídně trvala 39 a půl hodiny a cena jízdného byla 13 zlatých. V roce 1791 byl jmenován nový silniční ředitel pro Čechy Joseph svobodný pán Born, který se velmi zasloužil o rozvoj silniční sítě. Právě on je autorem rukopisné kolorované poštovní mapy Čech z roku 1792, kde jsou zobrazeny státní silnice a poštovní stanice. 62 × 45,5 cm.

Na przestrzeni dziejów posłańcy odgrywali niezwykle istotną rolę, wiele rzeczy było uzależnione od dostarczania wiadomości, dlatego ceniono szybkość i niezawodność. Do doskonałości na miarę swoich czasów usługę tę wyniosło wprowadzenie instytucji – poczty, która zapewniała kolejną ważną funkcję – regularność. Nowości w zakresie dostarczania przesyłek dotarły do Czech w 1526 roku, a na Morawy w 1611 roku, gdy zostały założone placówki pocztowe. System stacji pocztowych w monarchii habsburskiej prowadzili Taxisowie, później Paarowie i inne rody szlacheckie. W latach dwudziestych XVIII wieku prywatne dotychczas poczty stały się instytucją państwową. Kierownik urzędu pocztowego był nazywany pocztmistrzem i była to niezwykle prestiżowa praca. Poczta była również odpowiedzialna za transport osób, a od lat trzydziestych XVIII wieku administracja austriacka rozpoczęła budowę odpowiedniej jakości utwardzonych dróg. Dzięki temu w roku 1748 zaoferowano klientom regularne przewozy osobowe. Na przykład podróż z Pragi do Wiednia trwała 39 i pół godziny, a cena biletu wynosiła 13 złotych. W 1791 roku nowym dyrektorem do spraw dróg w Czechach został mianowany Joseph freiherr (wolny pan) Born, który wielce przyczynił się do rozwoju sieci drogowej. I to właśnie on jest autorem odręcznej kolorowanej pocztowej mapy Czech z 1792 roku, na której przedstawiono drogi państwowe oraz stacje pocztowe. 62 × 45,5 cm.

BERROVA GENERÁLNÍ POŠTOVNÍ A SILNIČNÍ MAPA ČECH / GENERALNA MAPA POCZTOWA I DROGOWA CZECH

MARCO BERRA (1784–1853), kolorovaná litografická poštovní a silniční mapa Čech. Zeleně kolorovanou přerušovanou linkou jsou vyznačeny hranice okresních hejtmanství v jednotlivých krajích podle nového územně správního členění Českých zemí platného od roku 1850 do roku 1855. Krajů existovalo sedm a jsou v mapě očíslovány – I. Pražský, II. Budějovický, III. Pardubický, IV. Jičínský, V. Českolipský, VI. Chebský a VII. Plzeňský. 63 × 52,5 cm. Praha 1850.

MARCO BERRA (1784–1853), kolorowana litograficzna mapa pocztowa i drogowa Czech. Zielona linia przerywana pokazuje granice powiatów *(okresních hejtmanství)* w poszczególnych krajach (regionach) zgodnie z nowym podziałem administracyjnym Ziem Czeskich, obowiązującym od 1850 do 1855 roku. Było siedem krajów, które na mapie są oznaczone numerami – I Praski, II Budziejowicki, III Pardubicki, IV Jiczinski, V. Czeskolipski, VI Chebski i VII. Pilzneński. 63 × 52,5 cm. Praga 1850 r.

Muzeum železnice, Rokytnice v Orlických horách
Muzeum kolejnictwa, Rokytnice v Orlických horách

Muzeum průmyslu a železnice, Jaworzyna Śląska
Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku, Jaworzyna Śląska

Muzeum starých strojů a technologií, Žamberk / Muzeum dawnych maszyn i technologii, Żamberk

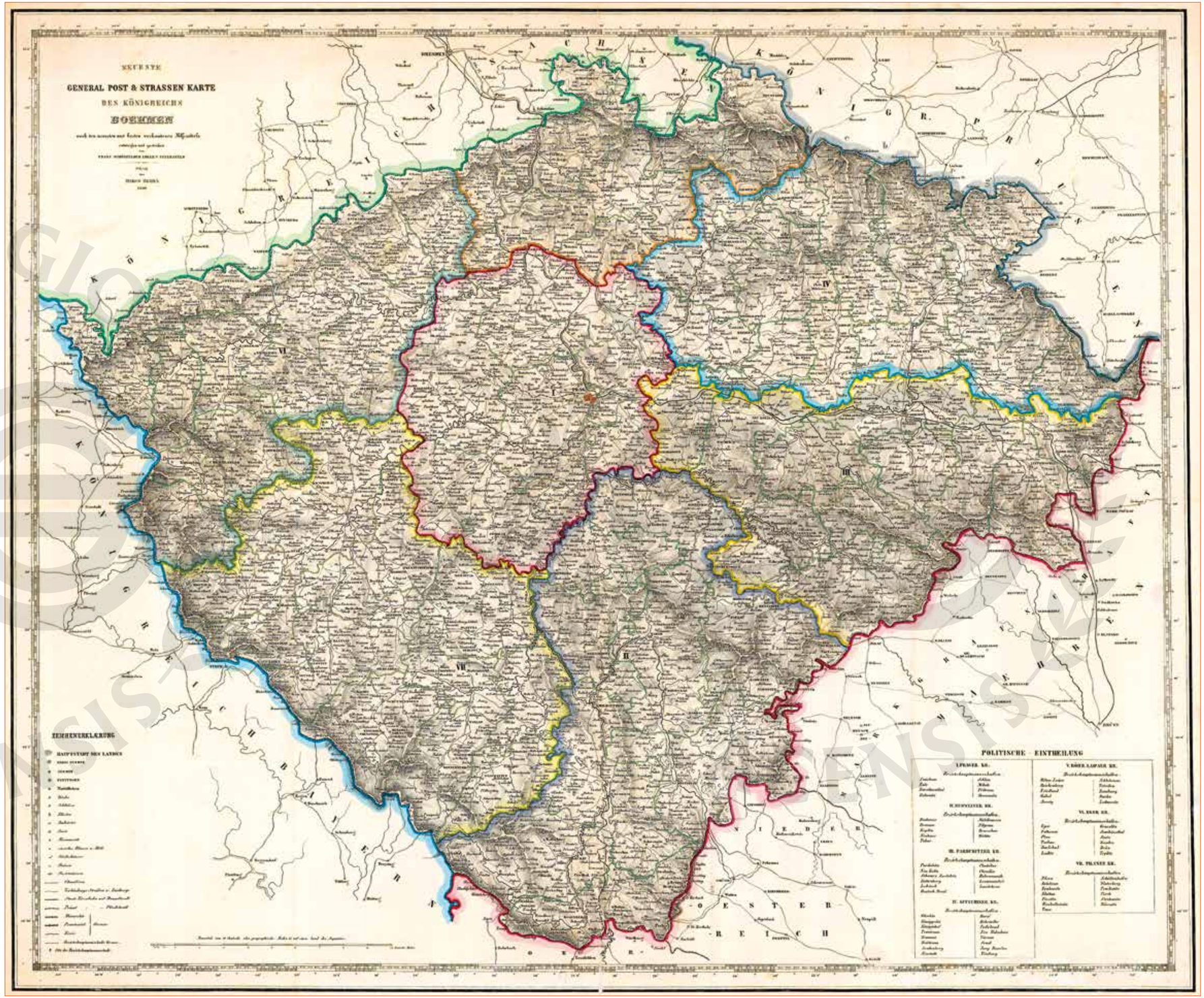

KREIBICHOVY KRAJSKÉ MAPY / MAPY CZESKICH KRAJÓW KREIBICHA

Na začátku 19. století se Müllerova mapa Čech stává předlohou pro četné soukromě vydávané mapy. Z těchto map musíme nejvíce cenit mapy všech šestnácti českých krajů vydané v letech 1820–1834, které mají své samostatné listy v Kreibichově krajském atlasu. Území Euroregionu Glacensis zachycuje mapa Královéhradeckého kraje z roku 1827 a mapa kraje Chrudimského – vyšla v roce 1834. Autorem dila je František Jakub Jindřich Kreibich (*25. 7. 1759 Kamenicky Šenov, †17. 12. 1833 Litoměřice), absolvent jezuitského gymnázia v Chomutově, jenž poté studoval filozofii a teologii v Praze. V roce 1785 byl vysvěcen na kněze a o rok později ustanoven kaplanem v Žitenicích u Litoměřic. Zde se stal roku 1795 farářem a v roce 1817 děkanem. Od dob pražských studií se znal s astronomem dr. Martinem Aloisem Davidem. Hlavně z jeho měření již byly známy zeměpisné souřadnice i nadmořské výšky mnoha našich měst a hor. Mapy, které pro Kreibicha vydala pražská firma C. W. Enderse, přinášejí značný pokrok zejména v zakreslení polohy důležitějších míst pomocí zeměpisných souřadnic. Soupis takto určených bodů je u obou výtisků uveden v rozích map. Všechny mapy českých krajů v Kreibichově krajském atlasu mají jednotné měřítko 1 : 246 500. Sídlištní obsah mapy je podobně jako u Müllera velmi podrobný. Poloha jednotlivých míst je však přesnější. Kreibich znázornil obce 10 druhy mapových značek a použil německé názvosloví. Zeměpisné souřadnice jsou uvedeny pro větší města na různých zeměpisných šířkách a délkách tak, aby byla jednotlivými zástupci pokryta téměř celá mapa. Například pro piaristickou kolej v Rychnově nad Kněžnou tabulka uvádí: 50°70'10" sev. zem. šířky a 33°22'56" vých. zem. délky. Jedná se tak o první údaj o naměřených zeměpisných souřadnicích pro město vůbec. Astronom David měřil zeměpisnou délku pomocí nočních ohňových signálů. Tato metoda spočívala v tom, že na nějakém dobře viditelném kopci bylo zapáleno vhodné množství střelného prachu a okamžik záblesku pozorovaný z řady vesnic, byl na těchto místech pečlivě zaznamenán podle kyvadlových hodin, jdoucích podle místního středního času. Z rozdílů místních časů na stanovištích pozorovatelů se pak vypočítaly rozdíly zeměpisných délek. Zeměpisná délka pro uvedenou lokalitu byla uvedena od ferrského poledníku, který protíná ostrov Ferro (17°39'46" záp. zem. délky) – nejzápadnější ze skupiny Kanárských ostrovů. Greenwichský poledník je v našich mapách užíván až od roku 1883, a proto se údaje o zeměpisné délce v Kreibichových mapách liší od současných map.

Na počátku XIX wieku mapa Czech Müllera stała się podstawą dla licznych prywatnie wydawanych map. Z map tych na najwyższą ocenę zasługują mapy wszystkich szesnastu czeskich krajów (regionów), wydane w latach 1820–1834, które są umieszczone na odrębnych arkuszach w Atlasie krajów Kreibicha. Terytorium Euroregionu Glacensis obejmuje mapa Kraju Hradeckiego z 1827 roku oraz mapa Kraju Chrudimskiego – wydana w 1834 roku. Autorem dzieła jest František Jakub Jindřich Kreibich (*25. 07. 1759 Kamenický Šenov, † 17. 12. 1833 Litoměřice), absolwent gimnazjum jezuickiego w Chomutovie, który studiował później filozofię i teologię w Pradze. W 1785 roku otrzymał święcenia kapłańskie, a rok później został mianowany kapelanem w Žitenicach koło Litoměřyc. Tutaj w 1795 roku został proboszczem, a w 1817 roku dziekanem. Od czasów praskich studiów znał się z astronomem dr Martinem Aloisem Davidem. Głównie z jego pomiarów były już znane współrzędne geograficzne i wysokości nad poziomem morza wielu naszych miast i gór. Mapy, które dla Kreibicha wydała praska firma C. W. Endersa, oznaczały wielki postęp przede wszystkim w zakresie określenia położenia ważniejszych miast przy użyciu współrzędnych geograficznych. Lista tak określonych punktów jest wypisana na obu egzemplarzach w narożnych częściach mapy. Wszystkie mapy czeskich krajów w Atlasie krajów Kreibicha mają taką samą skalę 1 : 246 500. Sieć osadnicza na mapie, podobnie jak u Müllera, jest niezwykle szczegółowa. Jednak położenie poszczególnych miejsc jest dokładniejsze. Kreibich przedstawił miejscowości za pomocą 10 rodzajów symboli i użył niemieckiego nazewnictwa. Współrzędne geograficzne są podane dla większych miast na różnych szerokościach i długościach tak, aby były one reprezentowane na całej mapie. Na przykład dla kolegium pijarskiego w Rychnovie nad Kněžnou tabela podaje: 50°70'10" szerokości geograficznej i 33°56'22" długości geograficznej wschodniej. Są to pierwsze zmierzone współrzędne geograficzne miasta w ogóle. Astronom David zmierzył długość geograficzną za pomocą nocnych sygnałów ogniowych. Metoda ta polegała na tym, że na jakimś dobrze widocznym wzgórzu rozpalano odpowiednią ilość prochu strzelniczego, a moment wybuchu (rozbłysku) obserwowany z wielu wiosek był w tych miejscach starannie zapisywany zgodnie z zegarami wahadłowymi, ustawionymi według lokalnego średniego czasu. Na podstawie różnic w czasie lokalnym w miejscu obserwacji obliczano następnie różnice długości geograficznych. Długość geograficzna dla danego miejsca była liczona od południka Ferro, przecinającego wyspę Ferro (17°39'46 „długości geograficznej zachodniej) – najbardziej zachodnią wyspę archipelagu Wysp Kanaryjskich. Południk Greenwich jest używany na naszych mapach dopiero od 1883 roku, więc dane o długości geograficznej na mapach Kreibicha różnią się od współczesnych map.

FRANTIŠEK JAKUB JINDŘICH KREIBICH (1759–1833), komplikovaný průběh hranice mezi Královéhradeckým a Chrudimským krajem. Například Borovnice (*Borovnitz*) ležela v Chrudimském, Chleny (*Chlenn*) v kraji Královéhradeckém. Kolorovaná měděrytina Chrudimského kraje, 48,5 × 38,2 cm. Praha 1833.

FRANTIŠEK JAKUB JINDŘICH KREIBICH (1759–1833), skomplikowany przebieg granicy między Krajem Hradeckim a Chrudimskim. Na przykład miejscowość Borovnice (*Borovnitz*) leżała w Kraju Chrudimskim, Chleny (*Chlenn*) w Kraju Hradeckim. Mapa Kraju Chrudimskiego, kolorowany miedzioryt, 48,5 × 38,2 cm. Praga 1833 r.

FRANTIŠEK JAKUB JINDŘICH KREIBICH (1759–1833), široké okolí Hradce Králové (*KONIGGRÄTZ*) od Smiřic (*Smirzitz*) po rybník Čeperka (*Czeperka Teich*) v pardubickém panství na mapě Královéhradeckého kraje. Měděrytina, 48,7 × 41 cm. Praha 1827.

FRANTIŠEK JAKUB JINDŘICH KREIBICH (1759–1833), rozległe okolice miasta Hradca Králové (*KÖNIGGRÄTZ*) od Smiřic (Smirzitz) do Čeperka (*Czeperka Teich*) w dobrach pardubickich na mapie Kraju Hradeckiego. Miedzioryt, 48,7 × 41 cm. Praga 1827.

Tabulka astronomicky zaměřených bodů na Kreibichově mapě Královéhradeckého kraje.

Tabela astronomicznie zmierzonych punktów na mapie Kraju Hradeckiego Kreibicha.

Tabulka nadmořských výšek v pařížských sázích na Kreibichově mapě Královéhradeckého kraje. Pro Velký Uhřínov (*Gros Aurzim*), který je dnes součástí obce Liberk, uvádí autor 324 pařížských sáhů, pro Častolovický zámek (*Czastalowitz Schloss*) 135 – pařížský sáh = 1,95 m → po přepočtu 263 m → dnes 268 m. Na závěr dodejme, že Kreibich měřil nadmořské výšky k hladině Severního moře u Hamburku, dnes měříme k hladině Baltu.

Tabela wysokości nad poziomem morza w sążniach paryskich na mapie Kreibicha w Kraju Hradeckiego. Dla miejscowości Velký Uhřínov (*Gros Aurzim*), który jest teraz częścią wsi Liberk, autor podaje 324 sążnie paryskie, dla Zamku w Častolovicach (*Czastalowitz Schloss*) 135 – sążni paryskich = 1,95 m → po przeliczeniu 263 m → dziś 268 m dzisiaj. Na koniec dodajmy, że Kreibich mierzył wysokość nad poziomem morza do poziomu Morza Północnego w pobliżu Hamburga, a my dziś mierzymy do poziomu Morza Bałtyckiego.

Titul mapy Královéhradeckého kraje.
Tytuł mapy Kraju hradeckiego.

Titul mapy Chrudimského kraje.
Tytuł mapy regionu Chrudimskiego.

Vysvětlivky ke Kreibichovým krajským mapám.
Wyjaśnienia do map krajów Kreibicha.

Kreibichova podobizna.
Portret Kreibicha.

VRSTEVNÍ MAPY KARLA KOŘISTKY / MAPY POZIOMICOWE KARLA KOŘISTKI

Speciální a generální mapy se v Českých zemích staly základním materiálem pro zpracování četných neúředních kartografických děl. Vědecké a technické využití nových map se však setkávalo se závažným problémem, jaký představoval nedostatek výškových kót a vrstevnic. První, kdo u nás postřehl význam a hodnotu výškových údajů v mapě, byl jeden z největších českých geodetů 19. století, rytíř, Karel Kořistka. Český kartograf, geograf a statistik Karel František Eduard Kořistka (*7. 2. 1825 Březová nad Svitavou – †19. 1. 1906 Praha) vystudoval gymnázium v Jihlavě, brno a ve Vídni a roku 1847 absolvoval báňskou akademii v Banské Štiavnici. V roce 1851 byl jmenován profesorem pražské techniky, kde pak působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1893. Kořistka patřil k iniciátorům vzniku Komitétu pro přírodovědný výzkum Čech (1864), roku 1867 byl zvolen přednostou Kanceláře pro zeměděl skou statistiku. Za své zásluhy byl císařem Františkem Josefem I. povýšen do rytířského stavu. Byl velmi zručným kartografickým kreslířem a stejně dovedně dokázal kreslit i krajinné prospekty a panoramata (Krkonoše, Tatry). Sám si také svoje publikace ilustroval. Největší Kořistkovou zásluhou je zdokonalení nové převratné metody zobrazení reliéfu – barevné hypsometrie (znázornění terénu barevnou stupnicí). Autorem této dodnes užívané metody je skotský kartograf John Bartholomew, Kořistka však jeho nápad dále rozvinul – spojil metodu barevné hypsometrie a vrstevnic. Vzdálenosti pro výpočet převýšení zjišťoval v mapách druhého vojenského mapování. Výškové body si určoval vlastním měřením a spojoval je vrstevnicemi s ohledem na šrafování v mapových podkladech. Terén Kořistkových map je znázorněn pětadvacetimetrovými vrstevnicemi a barevnými tóny po 100 metrech. Šestnáctistupňová barevná škála však postupuje opačně, než jsme zvykli – nižiny jsou zázemny odstíny hnědé, kdežto vrcholové partie hor zeleně. Každá z map je doprovázena obsáhlým katalogem výškově měřených bodů, což musíme v době, kdy úřední mapování znalo jen nedostatečný počet výškových kót, který ještě nestačil k přesnému tažení vrstevnic, ocenit. V mapách Karla Kořistky je Euroregion Glacensis poprvé umístěn do hypsometrického vrstevnicového výškopisu.

Mapy specjalne i generalne na ziemiach czeskich stały się podstawowym materiałem do opracowania licznych nieurzędowych dzieł kartograficznych. Jednak naukowe i techniczne wykorzystanie nowych map napotykało na poważny problem, jaki stanowił brak kot wysokościowych i poziomic. Pierwszym, który w Czechach dostrzegł znaczenie i wartość danych wysokościowych na mapie, był jeden z największych czeskich geodetów XIX wieku, rycerz, Karel Kořistka. Czeski kartograf, geograf i statystyk Karel František Eduard Kořistka (*7. 02. 1825 Březová nad Svitavou – †19. 01. 1906 Praga) ukończył gimnazjum w Jihlavie, Brnie i Wiedniu, a w 1847 roku ukończył akademię górniczą w Banskiej Štiavnicy. W 1851 roku został mianowany profesorem Politechniki Praskiej, gdzie pracował aż do 1893 roku, gdy odszedł na emeryturę. Kořistka należał do inicjatorów powstania Komitetu ds. Nauk Przyrodniczych w Czechach (1864), w 1867 roku został wybrany na przewodniczącego Biura Statystyki Rolniczej. Za jego zasługi cesarz Franciszek Józef I mianował go rycerzem. Był niezwykle zdolnym kreślarzem kartograficznym i tak samo dobrze potrafił rysować krajobrazy i panoramy (Karkonosze, Tatry). Sam ilustrował swoje publikacje. Największą zasługą Kořistki jest udoskonalenie nowej rewolucyjnej metody przedstawiania rzeźby terenu – hipsometrii barwnej (przedstawianie terenu za pomocą kolorowej skali). Autorem tej do dziś używanej metody jest szkocki kartograf John Bartholomew, Kořistka jednak rozwinął ten pomysł – łącząc metodę barwnej hipsometrii z poziomicami. Odległości do obliczeń różnic wysokości czerpał z map drugiego mapowania wojskowego. Punkty wysokościowe określał na podstawie własnych pomiarów i łączył je poziomicami, uwzględniając szarfowanie (kreskowanie) na mapach źródłowych. Teren na mapach Kořistki jest przedstawiony za pomocą dwudziestopięciometrowych poziomic oraz odcieni barwnych co 100 metrów. Szesnastostopniowa skala barwna jest jednak odwrotna od tej, do jakiej jesteśmy przyzwyczajeni – niziny są oznaczone odcieniami brązu, a szczytowe partie góry zieleni. Każdej z map towarzyszy obszerny katalog punktów, których wysokość została zmierzona, co należy docenić w czasach, gdy oficjalna kartografia urzędowa znała niedostateczną ilość zmierzonych punktów wysokościowych, niewystarczających do dokładnego poprowadzenia poziomic. Na mapach Karla Kořistki Euroregion jest po raz pierwszy umieszczony w hipsometrycznym systemie poziomicowym.

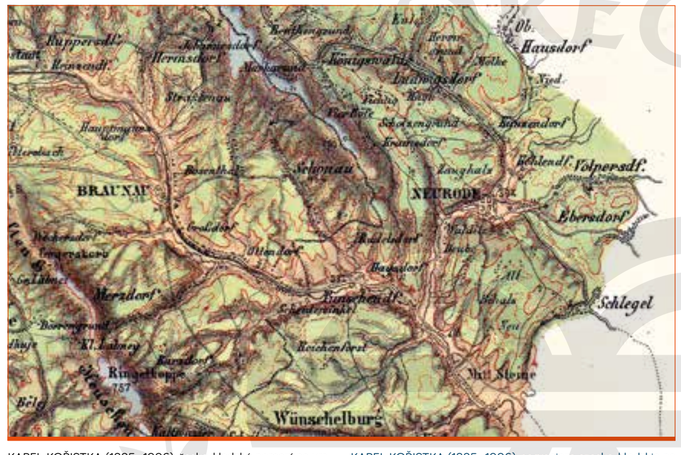

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), česko-kladské pomezí na vrstevné mapě severovýchodních Čech. Při dolním okraji mapového výřezu vrch Koruna (*Ringelkoppe*) v Broumovských stěnách. Barevná litografie, 58,8 × 41,5 cm. Tiskem F. Köke ve Vídni, 1877.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), pogranicze czesko-kłodzkie na mapie poziomicowej Czech Północno-Wschodnich. Przy dolnej krawędzi wycinka mapy, szczyt Koruna (*Ringelkoppe*) będący częścią Broumovskich Ścian. Kolorowa litografia, 58,8 × 41,5 cm. Druk F. Köke w Wiedniu, 1877 r.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), okolí Solnice (*Solnitz*) na vrstevné mapě východních Čech. Barevná litografie, 60 × 41 cm. Tiskem Josefa Farského v Praze, 1903.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), okolice miejscowości Solnice (*Solnitz*) na mapie Czech Wschodnich. Kolorowa litografia, 60 × 41 cm. Druk, Josef Farski w Pradze, 1903 r.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), Sněžka (*Schnee Koppe*) na vrstevné mapě Krkonoš. Barevná litografie, 32 × 20,7 cm. Tiskem Antonína Řivnáče v Praze, 1877.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), Śnieżka (*Schnee Koppe*) na mapie poziomicowej Karkonoszy. Kolorowa litografia, 32 × 20,7 cm. Druk Antonín Řivnáč w Pradze, 1877.

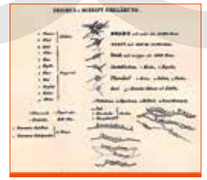

Vysvětlivky k vrstevným mapám Karla Kořistky.
Legenda do map poziomicowych Karla Kořistki.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), Krkonošské hory a Sněžka. Barevná litografie, 20 × 15 cm. Tiskem Antonína Řivnáče v Praze, 1877.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), Karkonosze i Śnieżka. Kolorowa litografia, 20 × 15 cm. Druk Antonín Řivnáč w Pradze, 1877.

Kořistkův rytířský erb.
Herb rycerski Kořistki.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), pohled na hrad Chojník (*Kynast*) na pozadí Sněžných jam (*Schneegruben*). Barevná litografie, 47 × 22 cm. Tiskem Antonína Řivnáče v Praze, 1877.

KAREL KOŘISTKA (1825–1906), widok zamku Chojnik (*Kynast*) na tle Śnieżnych Kotłów (*Schneegruben*). Kolorowa litografia, 47 × 22 cm. Druk Antonín Řivnáč w Pradze, 1877.

Fotografie Karla Kořistky.
Zdjęcia Karla Kořistki.

Panoramatická rozhledová mapa Sněžky vydaná EDUARDEM FASTREM (1877–1955) v Jilemnici. V jejím středu je nejvyšší hora České republiky s charakteristickou kaplí sv. Vavřince. Zobrazené území sahá od Jelení Hory až ke Zvičině u Dvora Králové. Rozměry obrazu jsou 24 × 23,2 cm.

Panoramiczna mapa widokowa Śnieżki wydana przez EDUARDA FASTRA (1877–1955) w Jilemnicy. W jej centrum znajduje się najwyższa góra Republiki Czeskiej z charakterystyczną kaplicą św. Wawrzyńca. Przedstawiony obszar sięga od Jeleniej Góry aż do wzgórza Zvičina niedaleko miasta Dvůr Králové. Wymiary mapy to 24 × 23,2 cm.

Blízké okolí Žamberka (*SENFTENBERG*, ŽAMPERK) na sekci 3957_3 třetího vojenského mapování z roku 1876. Mapování Čech probíhalo v letech 1876–1880. Do té doby obvyklé měřítko 1 : 28 800 bylo nahrazeno měřítkem 1 : 25 000. Jednotlivé topografické sekce Českých zemí mají rozměry 72 × 55,6 cm, jejich 11barevné originály jsou uloženy v Mapové sbírce Univerzity Karlovy v Praze.

Bliskie okolice Żamberka (*SENFTENBERG*, ŻAMPERK) na arkuszu 3957_3 trzeciego mapowania wojskowego z 1876 roku. Sporządzanie map Czech odbyło się w latach 1876–1880. Do tego czasu standardowa skala 1 : 28 800 została zastąpiona skalą 1 : 25 000. Poszczególne arkusze topograficzne na ziemiach czeskich mają rozmiar 72 × 55,6 cm, ich 11-kolorowe oryginały są przechowywane w Kolekcji Map Uniwersytetu Karola w Pradze.

Zanikající Schlikovská komponovaná barokní krajina na Jičínsku na 3854_2 třetího vojenského mapování z roku 1877. Krajinná kompozice se rozkládala na obou stranách Veliského hřbetu (*Veliš*) na jih od Jičína. Tzv. Mariánská zahrada vznikala postupně od konce 17. století a během první čtvrtiny 18. století na panství hraběte Františka Josefa Schlika. Jejím výchozím bodem je loretánská kaple na vrchu Loreta (*St. Loretta*), odtud byla čtyřmi lesními průseky naznačena ramena kříže rozbíhající se do čtyř směrů: první přes nevýrazný čedičový vrch, který byl zdůrazněn kaplí Andělů Strážných, ke schlikovskému zámku ve Vokšicích (*Vokšic*); druhé – severozápadní – ke vsi Ostružno (*Vostružno*) a dále ke kapli sv. Anny na stejnojmenném vrcholu (*St. Anna*). Další dvě ramena směřují mimo Jičínskou kotlinu k Holému vrchu u Nadslavi a schlikovskému zámku v Jičíněvsi. Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze.

Zanikający komponowany barokowy krajobraz okolic Schlikova na Ziemi Jičińskiej na arkuszu 3854_2 z trzeciego mapowania wojskowego z 1877 roku. Kompozycja krajobrazowa rozciągała się po obu stronach Veliśkiego hřbetu (*Veliš*) na południe od Jičína. Tak zwany Ogród Maryjny powstawał stopniowo od końca XVII wieku i w trakcie pierwszego ćwierćwiecza XVIII wieku w majątku hrabiego Franza Josefa Schlika. Jego punktem początkowym jest kaplica na wzgórzu Loreta (*St. Loretta*), gdzie cztery leśne przesieki wyznaczały ramiona krzyża rozchodzące się w czterech kierunkach: pierwszy przez niewielkie bazaltowe wzgórze, które zostało podkreślone przez kaplicę Aniołów Stróżów, do zamku Schlikov w Vokšicach (Vokšice); drugi – północny zachód – do wsi Ostružno (*Vostružno*), a następnie do kaplicy św. Anny stojącej na wzgórzu o tej samej nazwie (*St. Anna*). Pozostałe dwa ramiona sięgają poza Kotlinę Jičińskę do wzgórza Holý vrch w pobliżu Nadslavi i zamku Schlikov w Jičíněvsi. Kolekcja map Uniwersytetu Karola w Pradze.

FRANTIŠEK KYTKA (1845–1898), okolí Častolovic na výřezu z podrobné Generální mapy okresního hejtmanství Rychnovského. Mapu kreslil a ryl J. E. Wagner. 26,8 × 22,7 cm. Praha 1890.

FRANTIŠEK KYTKA (1845–1898), okolice Častolovic na fragmencie ze szczegółowej Mapy Generalnej hetmaństwa powiatowego Rychnovsko. Mapę narysował i wyrył J. E. Wagner. 26,8 × 22,7 cm. Praga 1890 r.

Pohledová mapa úseku mezi Pardubicemi (*Pardubitz*) a Labskou Chrčicí (*Chrtschitz*) na nejstarší železnici v Českých zemích mezi Prahou, Kolínem a Českou Třebovou, která byla zprovozněna Společností severní dráhy císaře Ferdinanda 1. září 1845. Litografie, 217 × 6,5 cm. Rohrmann. Vídeň 1860.

Mapa widokowa odcinka między Pardubicami (*Pardubitz*) i miejscowością Labské Chrčice (*Chrtschitz*) na najstarszej linii kolejowej na ziemiach czeskich między Pragą, Kolínem i Česką Třebovą, która została uruchomiona przez Kompanię Północną Cesarza Ferdynanda 1 września 1845 roku. Litografia, 217 × 6,5 cm. Rohrmann. Wiedeń 1860 r.

MORAVA / MORAWY

Morava, jedna ze tří historických zemí České republiky. Tato krásná, úrodná část naší země s oblastmi zachovávajícími svébytnou lidovou kulturu, už byla několikrát zachycena na předchozích mapových listech, ale v této kapitole se jí budeme věnovat podrobněji. Samotný název je s největší pravděpodobností odvozen od řeky Moravy, což je podle etymologického slovníku slovo předslovanského původu s významem *voda* nebo *močál*. Pravděpodobně souvisel s častými záplavami moravských úvalů. A právě tyto úvaly vytvářely od pravěku, archeologicky doloženo od „lovců mamutů", podmínky pro pohyb i usídlování různých lidských civilizací. Už před příchodem Slovanů v 6. století osídlovaly Moravu keltské a později germánské kmeny. V 9.–10. století se na území jihovýchodní části Moravy spolu s částmi dnešního Slovenska a Rakouska vytvořila rozsáhlá Velkomoravská říše. Za panování knížete Rostislava (846–870), po příchodu věrozvěstů Cyrila a Metoděje na jaře 863 se Velká Morava stala kolébkou slovanské kultury a křesťanství. Po jejím rozpadu pak byla Morava zřejmě rozdělena mezi Polsko a Uhry. Po řadě bojů ji kolem roku 1019 získal zpět český přemyslovský kníže Oldřich a od té doby až dodnes zůstávají politické osudy Moravy a Čech spojeny. V 11. století byla Morava rozdělena na tzv. údělná knížectví v držení členů rodu Přemyslovců. Po různých historicky krátkodobých změnách pak státoprávní situaci upevnil až římský císař a král český Karel IV. Listinou ze 7. dubna 1348 ustanovil, že země řízené českým králem jsou jeho vlastními lény a nikoliv lény Svaté říše římské, čímž Moravu určil jako jednu ze zemí Koruny české. Historici by jistě připomněli další osudy Moravy a moravských měst, včetně korunovace Matyáše Korvína českým králem roku 1464 v Olomouci. Ale na to už opravdu v této publikaci není prostor. Pokud vás, vážení čtenáři, tato historie dále zajímá, doporučujeme vám další osobní studium jiných pramenů.

Ze vzpomínaných historických období se nám bohužel žádné mapy nepodařilo vyhledat. První dochovaná mapa Pavla Fabricia pochází teprve až z 16. století (str. 96) a přes její historickou hodnotu jsou její nevýhodou mnohdy značně zkomolená jména měst a vesnic. Na následujících ukázkách map pak můžeme nejenom sledovat rozvoj moravských měst, ale současně, díky jejich podrobnosti, již můžeme přesněji dohledávat svá bydliště nebo známá místa. I když je třeba přiznat pochopitelnou geodetickou nepřesnost těchto map. Zajímavostí je v této části publikace mapa Moravy vypracovaná Janem Ámosem Komenským. Její zobrazení najdete na str. 102 a 103, kde jsou uvedeny i další podrobnosti o její historii.

Pozorný čtenář si jistě povšimne i dalšího kartografického vývoje, včetně zobrazení výškových rozdílů od náznaků hřbetu hor až po stínování a šrafování. Určitou zajímavostí jsou i změny názvů jednotlivých míst. Od německých s latinskými popiskami (např. fluvius = řeka) až po české názvy v 19. století.

Králický Sněžník / Śnieżnik

Morawy, jedna z trzech historycznych krain Republiki Czeskiej. Ta piękna, urodzajna część naszego kraju z rejonami zachowującymi wyjątkową ludową kulturę, była już wielokrotnie przedstawiona na wcześniejszych mapach, ale w tym rozdziale zajmiemy się nią bardziej szczegółowo. Sama nazwa z największym prawdopodobieństwem pochodzi od rzeki Morawy, co według słownika etymologicznego jest słowem wywodzącym się jeszcze z okresu przedsłowiańskiego i oznacza *wodę* lub *moczary*. Prawdopodobnie wiązała się z częstym zalewaniem morawskich kotlin. I właśnie te kotliny od prehistorii tworzyły, potwierdzone znaleziskami archeologicznymi od czasów „łowców mamutów", znakomite warunki do przemieszczania się i osiedlania różnych ludzkich cywilizacji. Już przed nadejściem Słowian w VI wieku Morawy zasiedlały plemiona celtyckie, a później germańskie. W IX – X wieku na terenie południowowschodniej części Moraw razem z częściami dzisiejszej Słowacji i Austrii powstało rozległe Państwo Wielkomorawskie. Za panowania księcia Rościsława /Rostislava/ (846–870), po przyjściu apostołów Cyryla i Metodego wiosną 863 roku, Wielka Morawa stała się kolebką kultury słowiańskiej i chrześcijaństwa. Po jej rozpadzie Morawy zostały prawdopodobnie podzielone między Polskę i Węgry. Po serii walk około 1019 roku odzyskał je czeski książę z rodu Przemyślidów Oldřich i od tego czasu aż do dzisiaj losy Moraw i Czech pozostają ściśle ze sobą powiązane. W XI wieku Morawy zostały podzielone na tzw. udzielne księstwa, znajdujące się w posiadaniu członków rodu Przemyślidów. Po wielu krótkotrwałych zmianach struktury państwa wzmocnił dopiero cesarz rzymski i król Czech Karol IV. W akcie z 7 kwietnia 1348 roku ogłosił, że ziemie będące we władaniu czeskiego króla są jego własnymi lennami, a nie lennami Świętego Cesarstwa Rzymskiego, w wyniku czego Morawy zostały uznane za jedną z ziem Korony Czeskiej. Historycy przypomnieliby jeszcze dalsze losy Moraw i miast morawskich, w tym koronację Macieja Korwina na króla Czech w 1464 roku w Ołomuńcu. Ale w tej publikacji naprawdę nie ma już na to miejsca. Jeśli, szanowni Czytelnicy, interesuje Was ta historia, polecamy przestudiowanie innych, oddzielnych źródeł.

Nie udało nam się niestety wyszukać żadnych map, pochodzących ze wspomnianych okresów historycznych. Pierwsza zachowana mapa Pavla Fabriciusa pochodzi dopiero z XVI wieku (str. 96) i mimo historycznej wartości jej wadą są często mocno przekręcone nazwy miast i wsi. Na kolejnych mapach możemy nie tylko obserwować rozwój miast morawskich, ale jednocześnie, dzięki ich szczegółowości, możemy już z większą dokładnością wyszukiwać swoje siedliska lub znane miejsca. Trzeba też jednak odnotować zrozumiałą geodezyjną niedokładność tych map. Ciekawostką w tej części publikacji jest mapa Moraw, wykonana przez Jana Amosa Komenskiego. Jej odwzorowanie znajduje się na str. 102 i 103, gdzie są podane też dodatkowe szczegóły, dotyczące jej historii.

Uważny czytelnik z pewnością dostrzeże też postęp w obrazowaniu kartograficznym, w tym w pokazywaniu różnic wysokości, od zarysów grzbietów górskich aż po cieniowanie i kreskowanie. Pewną ciekawostką są również zmiany nazw poszczególnych miejsc. Od niemieckich z łacińskimi opisami (np. fluvius = rzeka) aż po czeskie nazwy w XIX wieku.

FABRICIOVA MAPA MORAVY / MAPA MORAW FABRICIUSA

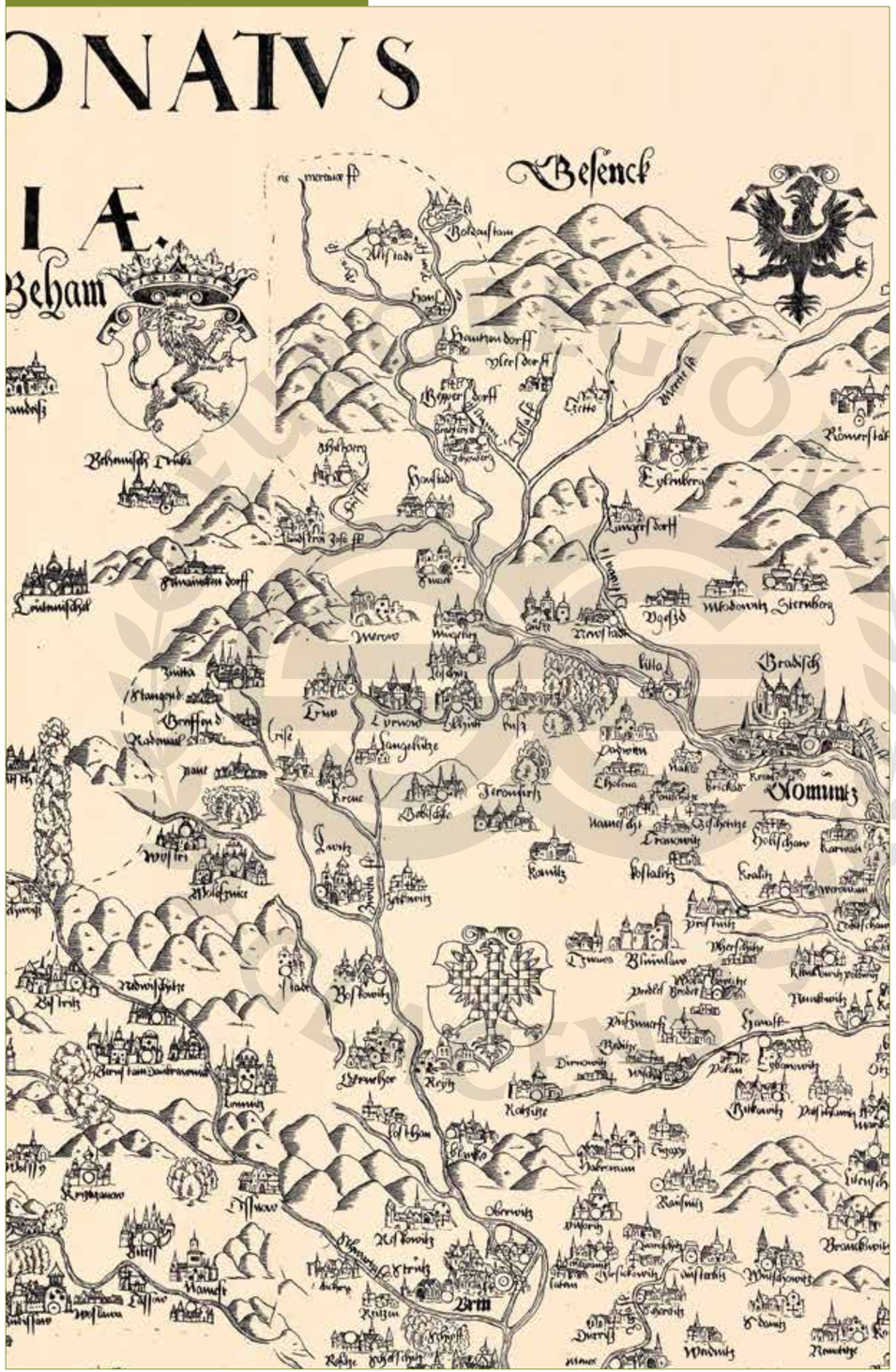

Morava byla poprvé podrobněji zobrazena až po ostatních našich i sousedních zemích. Stalo se tak zásluhou vídeňského lékaře, matematika a kartografa PAVLA FABRICIA (1519–1589), který pocházel z hornolužické Lubáně. Jeho činnost a zájmy byly velmi různorodé. Vedle úřadu dvorského falckrabího byl Fabricius osobním lékařem Maxmiliána II. Mapa z roku 1569 je vytištěna z šesti měditytin, je velmi podrobná, její celkový formát je 94,6 × 84,6 cm a má přibližné měřítko 1 : 330 000. Tak velkou mapu stihl osud většiny rozměrných map té doby – zachovalo se jen několik výtisků. Mapový výřez z první sekce ukazuje například města v povodí horní Moravy a jejich přítoků – Staré Město (*Altstadt*), Hanušovice (*Hansd*) nebo Hynčice (*Heinzen dorff*).

Morawy po raz pierwszy bardziej szczegółowo zostały przedstawione dopiero po innych naszych regionach i sąsiednich krajach. Dokonał tego wiedeński lekarz, matematyk i kartograf PAULUS FABRICIUS (1519–1589), pochodzący z górnołużyckiego miasta Lubań. Jego działalność i zainteresowania były bardzo zróżnicowane. Oprócz pełnienia urzędu dworskiego pfalzgrafa, Fabricius był też osobistym lekarzem cesarza Maksymiliana II. Mapa z 1569 roku jest wydrukowana z sześciu płyt miedziorytniczych, jest bardzo szczegółowa, jej pełny format to 94,6 × 84,6 cm, a przybliżona skala to 1 : 330 000. Tak wielką mapę spotkał los większości map wielkoformatowych – zachowało się tylko kilka egzemplarzy. Wycinek z pierwszego arkusza mapy pokazuje na przykład miasta leżące w dorzeczu górnej Morawy i jej dopływów – Stare Miasto (*Altstadt*), Hanušovice (*Hansd*) czy Hyńczice (*Heinzen dorff*).

Směrové růžice na starých mapách.

Róże wiatrów (kompasowe) na starych mapach.

MERCATOROVA MAPA MORAVY / MAPA MORAW MERKATORA

Jak již bylo řečeno, autorem nejstarší původní mapy Moravy byl Fabricius. Základním mapovacím bodem, pomocí něhož Fabricius umístil plochu Moravy na zemském povrchu, byla Olomouc. Astronomickým měřením určil její polohu zeměpisnými souřadnicemi – zem. šířku 49° 50', zem. délku 39° 58' → Ferrského nultého poledníku, (na současné mapě 49° 35', 16° 16' → Greenwichského nultého poledníku). Slavný německý zeměpisec a kartograf GERARD MERCATOR (1512–1594) v roce 1585 zařadil měditytinu Fabriciovy mapy Moravy do třetí části prvního vydání svého atlasu. Je ručně plošně kolorovaná s titulem *Moravia* v renesančním štítku vlevo nahoře a s podpisem autora v pravém dolním rohu. Horopisná kresba je provedena kopečkovou metodou a podobně jako na Fabriciově mapě jsou i zde uvedeny názvy významnějších moravských řek včetně pramene Moravy (*Fons Morava flu.*). Působivá a krásná mapa!

Jak już wspomniano, autorem najstarszej oryginalnej mapy Moraw był Fabricius. Podstawowym punktem mapowania, za pomocą którego Fabricius umieścił obszar Moraw na powierzchni Ziemi, był Ołomuniec. Pomiary astronomiczne określały jego położenie na podstawie współrzędnych geograficznych – szerokość geograficzna 49° 50', długość geograficzna 39° 58' w stosunku do zerowego południka geograficznego na wyspie Ferro, (na współczesnej mapie jest 49° 35', 16° 16' → w stosunku do zerowego południka geograficznego w Greenwich). Słynny niemiecki geograf i kartograf GERARD MERKATOR (1512–1594), w 1585 roku, wprowadził miedziorytniczą mapę Moraw Fabriciusa do trzeciej części pierwszego wydania swojego atlasu. Jest ręcznie pokolorowana z tytułem *Moravia* w renesansowej etykiecie w lewym górnym rogu i z podpisem autora w prawym dolnym rogu. Rzeźba terenu jest przedstawiona za pomocą metody kopczykowej i podobnie jak na mapie Fabriciusa są tu podane nazwy najważniejszych morawskich rzek, wraz ze źródłem rzeki Morawy (*Fons Morava flu.*). Efektowna i piękna mapa!

KAERIOVA MAPA MORAVY / MAPA MORAW KAERIUSA

Rytec Abraham Janssonius mapu ozdobil vedutami Brna a Znojma, převzatých z 6. dílu Atlasu měst světa (*Civitaes Orbis Terrarum*) autorů G. Brauna a F. Hogenberga vydaného v roce 1617, dále znakem s moravskou orlicí a postavami ženy a muže v dobových oděvech. Podrobný mistopis, reliéf zobrazen kopečkovou manýrou, měřítko v moravských a uherských mílích. Mapu vydal holandský rytec, nakladatel a knihkupec PETRUS KAERIUS (1571–1646) v atlase *Atlantis Maioris Appendix* v Amsterodamu roku 1630 v počtu pouhých 300 kopií. Autorem mapové předlohy je kartograf Pavel Fabricius. Mapa zasahuje také na území Čech, kde ukazuje Semanín (*Semainken*) nebo Brandýs nad Orlicí (*Brandeys*), hrad Sovinec (*Eylenberg*) zakreslen chybně ve Slezsku. Včleněním postav a vedut do mapového obrazu zahájil Kaerius éru vydávání figurálních map Moravy. Nejkrásnější kopie Fabriciovy mapy Moravy. 51,5 × 40 cm.

Rytownik Abraham Janssonius ozdobił mapę wedutami Brna i Znojma, zaczerpniętymi z szóstego tomu Atlasu miast świata (*Civitaes Orbis Terrarum*) G. Brauna i F. Hogenberga, opublikowanego w 1617 roku, a także zamieścił na niej herb z morawskim orłem oraz postaciami kobiety i mężczyzny w strojach z epoki. Mapa zawiera szczegółowe dane topograficzne, rzeźba terenu przedstawiona jest w manierze kopczykowej, a skala jest w milach czeskich i węgierskich. Mapa została wydana przez holenderskiego rytownika, wydawcę i księgarza PETRUSA KAERIUSA (1571–1646) w atlasie *Atlantis Maioris Appendix* w Amsterdamie w 1630 roku, w liczbie zaledwie 300 egzemplarzy. Autorem pierwowzoru mapy jest kartograf Paulus Fabricius. Mapa rozciąga się również na terytorium Czech, gdzie widać Semanín (*Semainken*) lub Brandýs nad Orlicí (*Brandeys*), zamek Sovinec (*Eylenberg*) jest błędnie przedstawiony na Śląsku. Włączając do mapy postacie i weduty, Kaerius rozpoczął okres wydawania map figuralnych. Jest to najpiękniejsza kopia mapy Moraw Fabriciusa. 51,5 × 40 cm.

Staré Město pod Sněžníkem

Pramen Moravy / Źródło Morawy

CORONELIHO MAPA MORAVY / MAPA MORAW CORONELIEGO

VINCENZO CORONELI (1650–1718), františkán, kosmograf Benátské republiky, kartograf, vydavatel atlasů a globů je autorem mapy Markrabství moravského. List – kolorovaná měděrytina – pochází ze souboru map *Atlante Veneto* z let 1696/97. Podkladem pro kreslení mapy byla původní mapa Moravy Pavla Fabricia. Přibližně uprostřed mapy lokalizujeme červenobílou moravskou orlici a na barevném mapovém rámu jsou latinsky označeny světové strany a země, které do mapy zasahují. Je vybavena milovým měřítkem. Nejvyšší pohoří zobrazená kopečky, jsou zakreslena v souladu se skutečností v Jeseníkách a Beskydech. Kresba lesů dotvářející krajinný charakter, je vyjádřena stromečkovým způsobem. Mapa má hustou sídelní síť, základním mapovacím bodem, pomocí něhož autor umístil mapu na zemském povrchu, byla Olomouc. Velká města jsou vybavena vícejazyčnými popiskami. Tak například Moravská Třebová je popsána: *Tribonia, Muhrischtribaij, Morawska Trzebowa.*

VINCENZO CORONELI (1650–1718), franciszkanin, kosmograf Republiki Weneckiej, kartograf, wydawca atlasów i globusów jest autorem mapy Margrabstwa Morawskiego. Arkusz – kolorowany miedzioryt – pochodzi z zestawu map *Atlante Veneto* z lat 1696–1697. Podstawą do narysowania mapy była oryginalna mapa Moraw Paulusa Fabriciusa. Mniej więcej na środku mapy znajdujemy czerwono-białego orła morawskiego, a na barwnym obramowaniu mapy są po łacinie oznaczone strony świata i kraje, pokazane na mapie. Mapa ma podziałkę w milach. Najwyższe pasma górskie przedstawione w formie kopczyków są oznaczone zgodnie ze stanem faktycznym w Jesionikach i Beskidach. Rysunek lasów, przedstawionych w formie drzewek, dopełnia obraz krajobrazu. Mapa prezentuje bogatą sieć osadniczą, podstawowym punktem mapowania, za pomocą którego autor umieścił mapę na powierzchni Ziemi, był Ołomuniec. Duże miasta mają wielojęzyczne opisy. Na przykład: Morawská Třebová jest opisana jako: *Tribonia, Muhrischtribaij, Morawska Trzebowa.*

Praděd, Jeseníky / Pradziad, Jesioniki

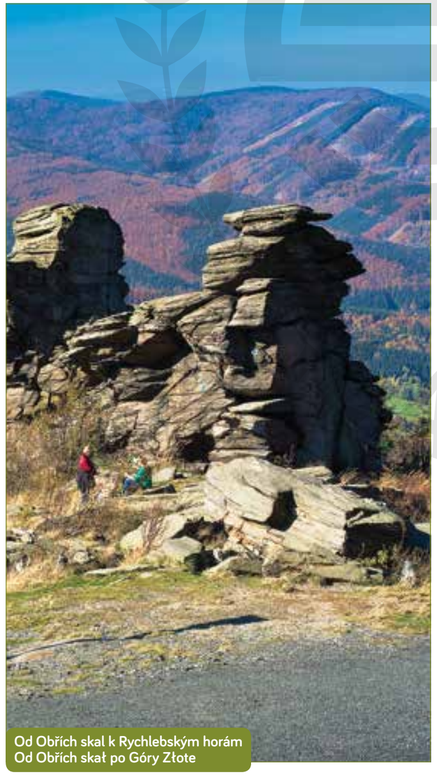

Od Obřích skal k Rychlebským horám
Od Obřích skał po Góry Złote

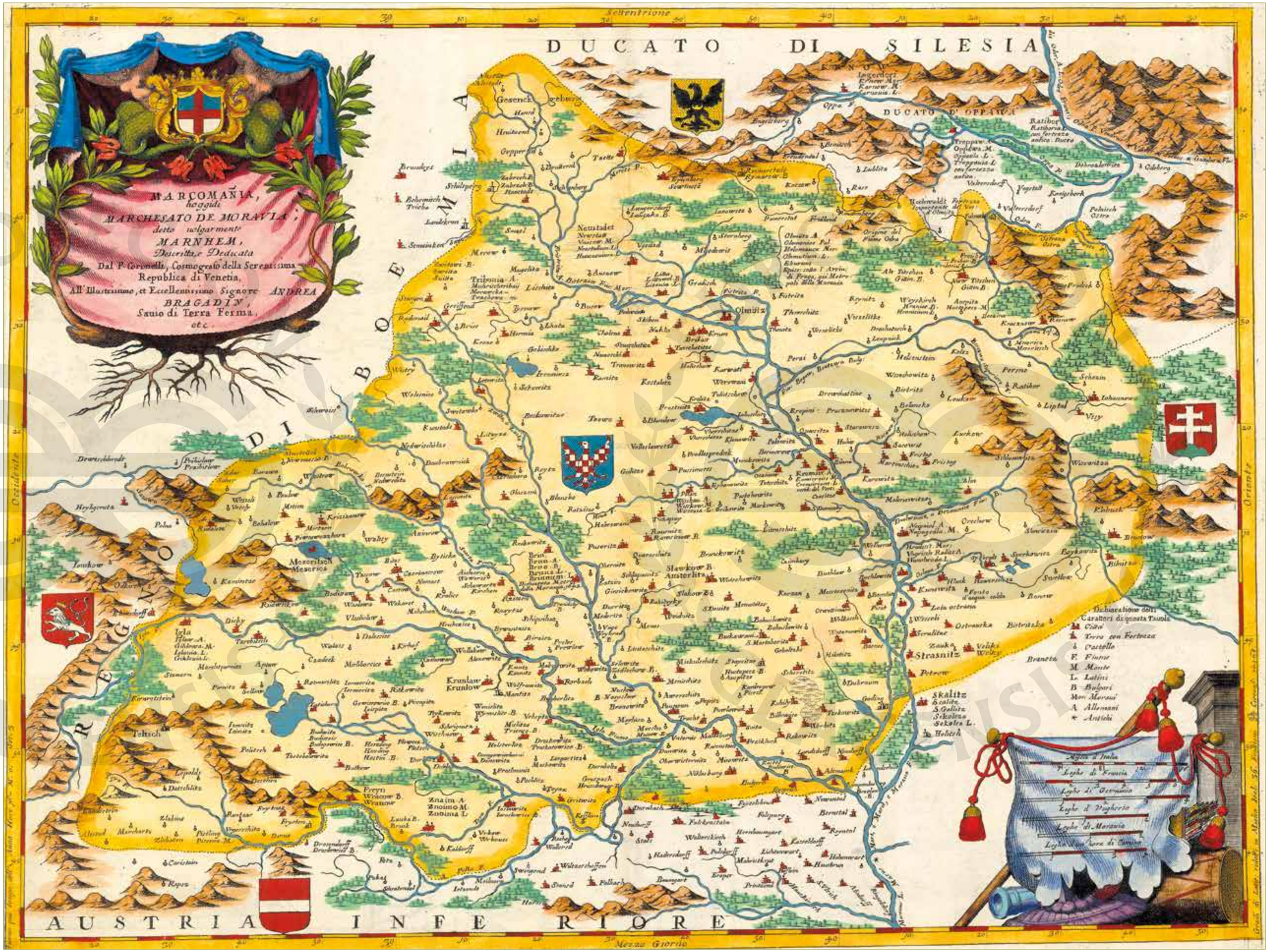

KOMENSKÉHO MAPA MORAVY / MAPA MORAW KOMENSKIEGO

JAN ÁMOS KOMENSKÝ (1592–1670) patrně již na své cestě roku 1613 poznal velké pokroky nizozemské kartografie, jež byla tehdy v plném rozkvětu. Zřejmě právě tam pojal úmysl zpracovat novou mapu své rodné země, jež by se vystříhala omylů starší mapy Fabriciovy. Hlavní význam své nové mapy spatřoval v podrobnější mistopisné náplni. Komenský procestoval osobně velkou část moravské země, dotazoval se místních obyvatel a osob kraje znalých, opravil vzdálenosti míst i jejich jména, u Fabricia v mnohých případech značně zkomolená. Mapu dokončil v roce 1622 a o dva roky později ji vydal amsterdamský nakladatel a kartograf CLAES JANSZOON VISSCHER-PISCATOR (1587–1652). Visscherovo vydání Komenského mapy Moravy znázorňuje i pohraniční oblasti sousedních zemí – Čech, Dolních Rakous, Slezska, Kladska, Uher a celého Opavska, je vyzdobeno vedutami moravských měst Polné, Olomouce, Brna a Znojma. Terén je zobrazen kopečkovou manýrou při západním osvětlení. Dvanácti značkami v pravém dolním rohu jsou rozlišeny druhy sídel, také vinice, zřídla, sklárny a doly na zlato, stříbro a železnou rudu. Sídla rozlišuje značkami na města opevněná, městečka, farní vesnice, vsi bez jména označené pouze kroužky, zámky, tvrze a kláštery. Celkem obsahuje Komenského mapa na území Moravy 493 topografických názvů. Vlevo dole je umístěno milové měřítko, měřítko mapy je asi 1 : 470 000. I po smrti Komenského vycházela jeho mapa v nesčetných vydáních ze 13 tiskových desek nejen v Holandsku, ale také v Německu, Itálii, Francii, Rakousku, v Čechách vyšla v Praze v roce 1677. Visscherovo vydání Komenského mapy Moravy je nejkrásnější kartografickou památkou věnovanou Moravě.

JAN ÁMOS KOMENSKÝ (1592–1670) prawdopodobnie już w trakcie swojej podróży w 1613 roku zapoznał się z wielkimi postępami, jakie poczyniła holenderska kartografia, która była wówczas w pełnym rozkwicie. Prawdopodobnie właśnie tam postanowił opracować nową mapę swojego kraju ojczystego, która nie zawierałaby błędów starszej mapy Fabriciusa. Znaczenie nowej mapy miało polegać przede wszystkim na bardziej szczegółowym opisie topograficznym. Komenský osobiście przejechał przez znaczną część ziemi morawskiej, pytał się lokalnych mieszkańców i osób znających region, korygował odległości między poszczególnymi miejscami i ich nazwy, które na mapie Fabriciusa często były mocno poprzekręcane. Mapę skończył w 1622 roku, a dwa lata później wydał ją amsterdamski wydawca i kartograf CLAES JANSZOON VISSCHER-PISCATOR (1587–1652). Wydanie Mapy Moraw Komeńskiego przez Visschera przedstawia również pograniczne obszary sąsiednich ziem – Czech, Dolnej Austrii, Śląska, Kłodzka, Węgier i regionu Opawy, ozdabiają ją weduty morawskich miast – Polnej, Ołomuńca, Brna i Znojmo. Rzeźba terenu jest przedstawiona metodą kopczykową z zachodnim oświetleniem. Za pomocą dwunastu symboli widocznych w prawym dolnym rogu rozróżniono dwanaście rodzajów jednostek osadniczych, a także winnice, źródła, huty szkła i kopalnie złota, srebra i rudy żelaza. Osady podzielono za pomocą symboli na ufortyfikowane miasta, miasteczka, wsie parafialne, wsie bez nazw tylko oznaczone kółeczkiem, zamki, twierdze i klasztory. W sumie mapa Komeńskiego obejmuje na terenie Moraw 493 nazwy topograficzne. W lewym dolnym rogu znajduje się skala milowa, a skala mapy to około 1 : 470 000. Nawet po śmierci Komenskiego jego mapa była publikowana w niezliczonych wydaniach z 13 płyt drukarskich, nie tylko w Holandii, ale także w Niemczech, Włoszech, Francji, Austrii, w Czechach wyszła w Pradze w 1677 roku. Wydanie Visschera Mapy Moraw Komenskiego jest najpiękniejszym zabytkiem kartograficznym poświęconym Morawom.

Letohrad

Muzeum řemesel, Letohrad / Muzeum Rzemiosł, Letohrad

VISCHEROVA MAPA MORAVY / MAPA MORAW VISCHERA

Autorem třetí původní mapy Moravy je GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696), syn sedláka z vesnice Wenns jižně od Imstu v Tyrolich. O jeho mládí je málo zpráv, o dalším životě jsme informováni teprve od doby, kdy se po ukončení univerzitních studií stal kaplanem v Andrichsdorfu a v roce 1666 farářem v Leonsteinu v Travensku. Není známo, kde se vyškolil v topografické práci a jak si osvojil kreslířskou a ryteckou techniku. Vischer pracoval na obsáhlém obrazovém díle Topografie Horních a Dolních Rakous. Aby se mohl úplně věnovat kartografické a topografické práci, požádal o propuštění z farářské funkce v Leonsteinu. Vischerova dolnorakouská mapa bývá označována jako jeho nejzdařilejší dílo. V roce 1688 vypracoval mapu pardubického panství a na sklonku svého života mapu Moravy. Je nadepsána *Moravia marchionatus perlustratus et delineatus a G. M. Vischer Tyrolensi mathematico caesareo.* Přídomek *Tyrolensis* připojoval Vischer ke svému jménu proto, aby se odlišil od svých jmenovců a vrstevníků z rodiny nizozemských Visscherů neboli Piscatorů. V levém horním rohu je oválný medailon s moravskou orlicí, ověnčený palmovými ratolestmi dole svázanými stuhou a nahoře objímajícími markraběcí korunu. Při dolním okraji jsou vyryty prospekty Olomouce (vlevo) a Brna (vpravo). Uprostřed mezi oběma městskými pohledy dal Vischer vyrýt svůj portrét s poznámkou o dokončení mapy v den jeho 64. narozenin – *Aetatis suae 64 comp. A. 1692, April 22.* Vischerovu mapu Moravy potkal podobný osud jako Vogtovu mapu Čech – nebyla kopírována do atlasů evropských nakladatelů, neboť se již vědělo o podrobnějším mapování Müllerově. Krásná a velmi vzácná mapa.

Autorem trzeciej oryginalnej mapy Moraw jest GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696), syn rolnika z wioski Wenns na południe od Imst w Tyrolu. Niewiele wiadomo o jego młodości, dowiadujemy się o nim dopiero od momentu, gdy po ukończeniu studiów uniwersyteckich został kapelanem w Andrichsdorf, a w 1666 roku został proboszczem w Leonstein w Traungau. Nie wiadomo, gdzie nauczył się pracy topograficznej i jak przyswoił sobie techniki kreślarskie i rytownicze. Vischer pracował nad obszernym dziełem Topografia Górnej i Dolnej Austrii. Aby w pełni poświęcić się pracy kartograficznej i topograficznej, poprosił o zwolnienie z funkcji proboszcza w Leonstein. Jego mapa Dolnej Austrii jest nazywana jego najdojrzalszym dziełem. W 1688 roku opracował mapę Ziemi Pardubickiej (Pardubické panství), a pod koniec życia mapę Moraw. Jest zatytułowana *Moravia marchionatus perlustratus et delineatus a G. M. Vischer Tyrolensi mathematico caesarea.* Przydomek *Tyrolensis* Vischer dołączył do swojego nazwiska, aby odróżnić się od swoich imienników i rówieśników z rodziny holenderskich Visscherów vel Piscatorów. W lewym górnym rogu znajduje się owalny medalion z morawskim orłem, ozdobiony gałązkami palmowymi związanymi na dole wstążką, a na górze obejmującymi koronę margrabiego. Przy dolnym brzegu są wyryte widoki Ołomuńca (po lewej) i Brna (po prawej). Po środku między dwoma widokami miasta Vischer umieścił swój portret z notatką o ukończeniu mapy w dniu swoich 64. urodzin – *Aetatis suae 64 comp. A. 1692, April 22.* Mapę Moraw Vischera spotkał podobny los jak mapę Czech Vogta – nie była kopiowana do atlasów europejskich wydawców, ponieważ była już znana bardziej szczegółowa mapa opracowana przez Müllera. Jest to piękna i niezwykle rzadka mapa.

Vischer při práci za měřickým stolem z parergové nárožní výzdoby mapy Dolních Rakous.
Vischer przy pracy za stołem pomiarowym z parergonu zdobiącego róg mapy Dolnej Austrii.

Veduta Olomouce na Vischerově mapě Moravy.
Weduta Ołomuńca na mapie Moraw Vischera.

Veduta Brna na Vischerově mapě Moravy.
Weduta Brna na mapie Moraw Vischera.

GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696), čtyřlistová mapa Moravy. Měřítko 1 : 188 000. 120 × 80 cm. Mědirytina. 1692.

GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696), czteroarkuszowa mapa Moraw. Skala 1 : 188000. 120 × 80 cm. Miedzioryt. 1692 r.

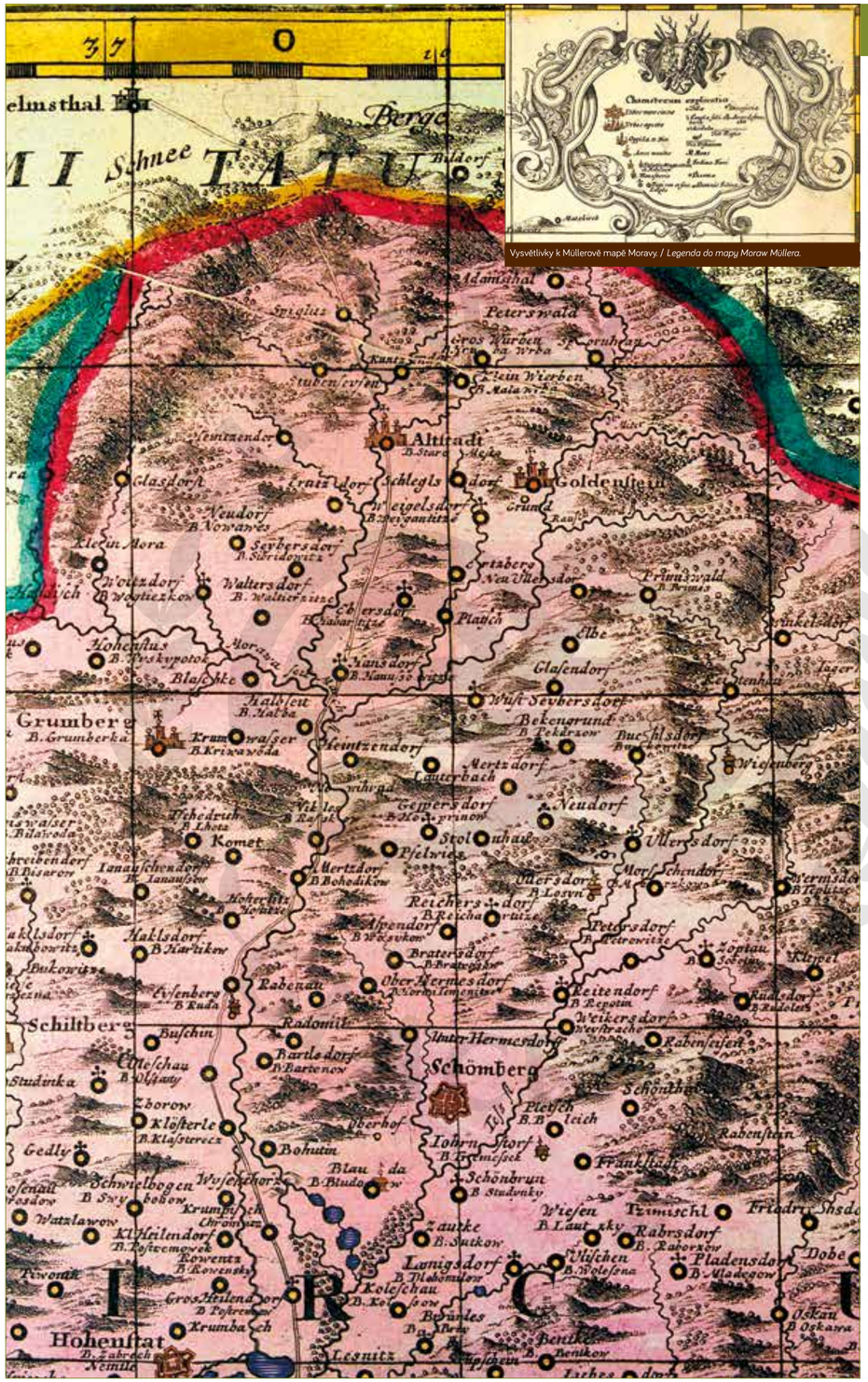
Schnee
Peterswald
Altradt
Goldenstein
Schlegls dorf
Schilteberg
Schömberg
Hohenstat
Grumberg
Komet
Pfelwies
Ullersdorf
Petersdorf
Reitendorf
Weikersdorf
Rabenstein
Franckstein
Franzwald
Rabersdorf
Pladensdorf
Lanigsdorf
Wiesen
Trimschl
Iohrnstorf
Schönbrun
Blau
Bohutin
Klösterle
Weitzdorf
Walters dorf
Sybersdorf
Neudorf
Glasdorf
Klein Aora
Hohenfus
Blaschke
Glasendorf
Neu Sybersdorf
Bekengrund
Lauterbach
Neudorf
Stolzenhau
Petersdorf
Reitendorf
Weikersdorf
Rabenstein
Franckstein
Schönbrun
Wiesen
Trimschl
Rabersdorf
Pladensdorf
Lanigsdorf
Ullschen
Zaurke
Kolleschau
Bohdles
Legnitz
Krumbach
Gros Heilendorf
Kl Heilendorf
Rowentz
Watzlawow
Gedly
Studinka
Buschin
Radomitz
Barlesdorf
Eisenberg
Rabenau
Ober Hermesdorf
Unter Hermesdorf
Iohrnstorf
Pleisch
Iberhof
Schwelbogen
Wessenhorn
Krumpach
Chrowitz
Hallsdorf
Brateredorf
Ullersdorf
Mertzdorf
Tschechrich
Ianauschendorf
Reichersdorf
Ullersdorf
Petersdorf
Zoptau
Rudelsdorf
Mermsdorf
Teplitz
Mertzdorf
Lauterbach
Neudorf
Bekengrund
Wist Sybersdorf
Buchlsdorf
Wiesenberg
Grumberg
Krumwasser
Heintzendorf
Hallsdorf
Ianauschendorf
Komet
Pfelwies
Stolzenhau
Ullersdorf
Petersdorf
Reichersdorf
Ullersdorf
Mermsdorf
Teplitz
Hallsdorf
Brateredorf
Ullersdorf
Eisenberg
Rabenau
Ober Hermesdorf
Reitendorf
Weikersdorf
Rabenstein
Radomitz
Barlesdorf
Unter Hermesdorf
Schömberg
Buschin
Studinka
Pleisch
Iberhof
Iohrnstorf
Franckstein
Schwelbogen
Wessenhorn
Krumpach
Chrowitz
Schönbrun
Blau
Bohutin
Klösterle
Wiesen
Trimschl
Rabersdorf
Pladensdorf
Zaurke
Lanigsdorf
Ullschen
Kolleschau
Bohdles
Legnitz
Krumbach
Gros Heilendorf
Kl Heilendorf
Rowentz
Watzlawow
Gedly
Hohenstat
Franzwald
Altradt
Goldenstein
Schlegls dorf
Glasdorf
Neudorf
Sybersdorf
Weitzdorf
Walters dorf
Klein Aora
Hohenfus
Blaschke
Glasendorf
Neu Sybersdorf
Bekengrund
Lauterbach
Neudorf
Stolzenhau
Petersdorf
Reitendorf
Weikersdorf
Rabenstein
Franckstein
Schönbrun
Wiesen
Trimschl
Rabersdorf
Pladensdorf
Lanigsdorf
Ullschen
Zaurke

MAPA MORAVY COVENSE A MORTIERA / MAPA MORAW COVENSA I MORTIERA

JEAN COVENS (1697–1774), CORNELIS MORTIER (1699–1783), Müllerova mapa Moravy byla po celé 18. století základem všech zahraničních mapových děl, zobrazujících Moravské markrabství. Zmenšenou kopii Müllerovy mapy Moravy vydalo rovněž amsterodamské nakladatelství Cóvens a Mortier, které založil roku 1721 Jean se svým švagrem Cornelisem Mortierem, nejstarším synem knihtiskaře a nakladatele Petra. Mapa vytištěná kolem roku 1750 je považována za nejdokonalejší jednolistovou kopii Müllerovy mapy Čech. Díky jemné Condetově rytině je obsah mapy poměrně podrobný a přitom přehledný. Kolorovaná měděrytina. Amsterodam 1744.

JEAN COVENS (1697–1774), CORNELIS MORTIER (1699–1783), Mapa Moraw Müllera przez cały XVIII wiek była podstawą wszystkich zagranicznych map przedstawiających Margrabstwo Moraw. Zmniejszoną kopię Mapy Moraw Müllera wydało również amsterdamskie wydawnictwo Covens i Mortier, które w 1721 roku założył Jean Covens ze swoim szwagrem Cornelisem Mortierem, najstarszym synem drukarza i wydawcy Petera. Mapa wydrukowana około 1750 roku jest uważana za najdoskonalszą jednoarkuszową kopię Mapy Moraw Müllera. Dzięki delikatnemu rytowi Condeta zawartość mapy jest stosunkowo szczegółowa i jednocześnie czytelna. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1744 r.

Hora Matky Boží, Králíky

Bílá Voda

KRAJSKÉ MAPY / MAPY KRAJÓW (REGIONÓW)

HOMANNOVI DĚDICOVÉ (1730–1813), Müllerovo mapové dílo využívala zahraniční nakladatelství také k vydávání map menších regionů. Jako první byly z Müllerovy mapy Moravy odvozeny mapy šesti krajů na osmi listech ve firmě dědiců Jana Baptisty Homanna. Prezentovaná mapa severní části Olomouckého kraje je v menším měřítku než předloha, má jednodušší legendu a je vložena do zeměpisné sítě. Levý horní roh zdobí bohatá parerga s motivy lovu, ale obsahem a stylem si mapa zachovává ráz své starší předlohy. Kolorovaná měděrytina. Norimberk 1730.

SPADKOBIERCY HOMANNA (1730–1813), Mapy Müllera były również wykorzystywane przez zagraniczne wydawnictwa do publikowania map mniejszych regionów. Najpierw na podstawie mapy Moraw Müllera powstały mapy sześciu krajów na ośmiu arkuszach w firmie spadkobierców Jana Baptisty Homanna. Prezentowana mapa północnej części Kraju Ołomunieckiego jest w mniejszej skali niż pierwowzór, ma uproszczoną legendę i jest wpisana w siatkę geograficzną. Lewy górny róg zdobią bogate parerga z motywami łowieckimi, ale treść i styl mapy zachowują charakter swojego starszego pierwowzoru. Kolorowany miedzioryt. Norymberga 1730 r.

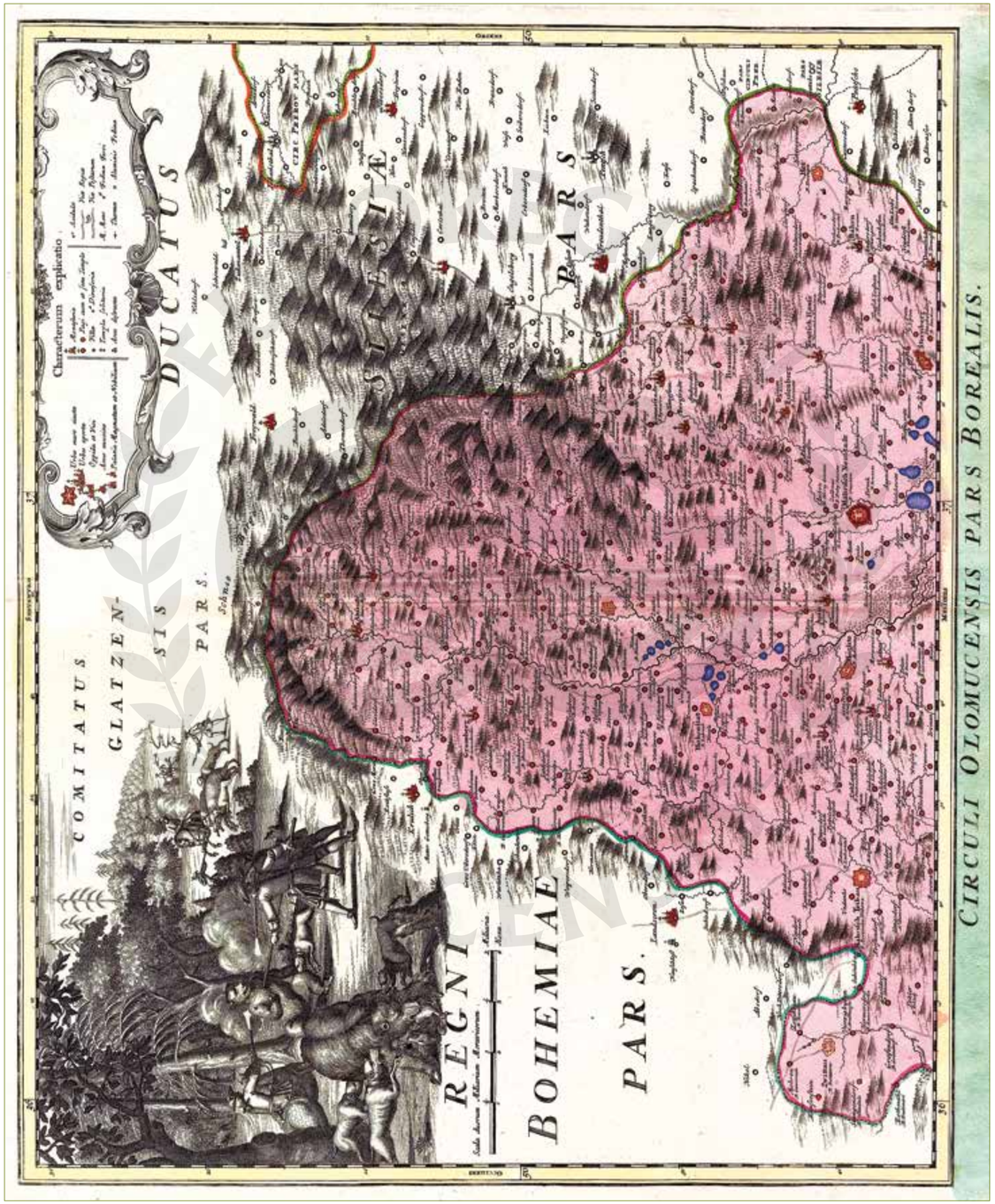

MAPY ZEMÍ ČESKÉ KORUNY / MAPA ZIEM KORONY CZESKIEJ

LOUIS BRION DE LA TOUR (1743–1803), pařížský kartograf a vydavatel map pracoval pro krále Ludvíka XV. Výsek z mapy Českých zemí ukazuje pomezí Čech, Moravy a Pruského Slezska. Kolorovaná měděrytina, 54,3 × 39,1 cm. Paříž 1798.

LOUIS BRION DE LA TOUR (1743–1803), paryski kartograf i wydawca map, który pracował dla króla Ludwika XV. Fragment z mapy Ziem Czeskich pokazuje granicę między Czechami, Morawami i Pruskim Śląskiem. Kolorowany miedzioryt, 54,3 × 39,1 cm. Paryż 1798 r.

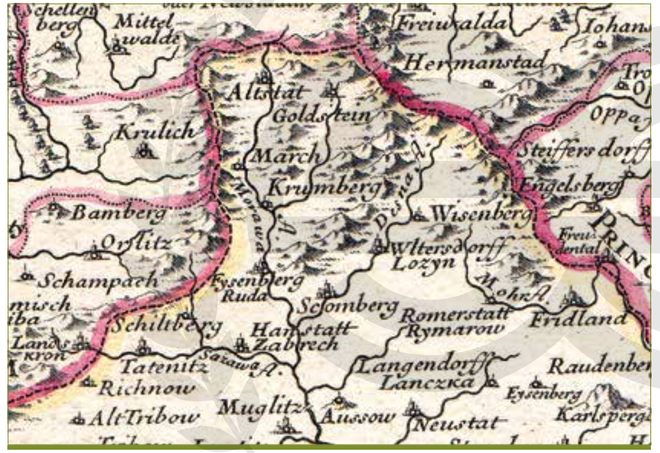

ALEXIS-HUBERT JAILLOT (1632–1712), povodí horní Moravy (*Morawa*) na mapě Českých zemí. Významný francouzský kartograf a geograf Jaillot si dal záležet na podrobném pojmenování řek – Moravská Sázava (*Sazawa fl.*) a Desná (*Desna fl.*). Kolorovaná měděrytina, 66,4 × 47,3 cm. Paříž 1692.

ALEXIS-HUBERT JAILLOT (1632–1712), dorzecze górnej Moravy (*Morawa*) na mapie Ziem Czeskich. Znany francuski kartograf i geograf Jaillot poświęcił wiele uwagi, aby szczegółowo podać nazwy rzek – Moravská Sázava (*Sazawa fl.*) i Desná (*Desna fl.*). Kolorowany miedzioryt, 66,4 × 47,3 cm. Paryż 1692 r.

JOHN CARY (1755–1835), severní část Olomouckého kraje se zákresem silniční sítě na mapě Čech a Moravy. Kolorovaná měděrytina, 52 × 46,8 cm. Londýn 1801.

JOHN CARY (1755–1835), północna część Kraju (regionu) Ołomunieckiego z narysowaną siecią drogową na mapie Czech i Moraw. Kolorowany miedzioryt, 52 × 46,8 cm. Londyn 1801 r.

THOMAS JEFFREYS (1710–1771), Osoblažsko (Slezská Haná) – enkláva Přerovského kraje ležící na výřezu z mapy Českých zemí v Pruském Slezsku, připadla po roce 1850 Moravě. Město Osoblaha nese popisku *Hotteuplaz*. Kolorovaná měděrytina, 56,5 × 48,9 cm. Londýn 1794.

THOMAS JEFFREYS (1710–1771), region Osoblahy (Śląska Hana) – enklawa Kraju Przerovskiego przedstawiona na fragmencie z mapy Ziem Czeskich, leżąca na Pruskim Śląsku, po 1850 włączona do Moraw. Miasto Osoblaha jest podpisane jako *Hotteuplaz*. Kolorowany miedzioryt, 56,5 × 48,9 cm. Londyn 1794 r.

JOHANN TOBIAS MAYER (1723–1762), široké okolí Šumperka (*Schömberg*) na výseku z mapy Českých zemí slavného německého matematika a kartografa Mayera. Kolorovaná měděrytina, 61,1 × 50,4 cm. Norimberk 1748.

JOHANN TOBIAS MAYER (1723–1762), rozległa okolica Šumperka (*Schömberg*) na fragmencie z mapy Ziem Czeskich słynnego niemieckiego matematyka i kartografa Mayera. Kolorowany miedzioryt, 61,1 × 50,4 cm. Norymberga 1748 r.

CARL SCHÜTZ (1755–1800), městečko Lądek-Zdrój (*Landek*) na jihovýchodě Kladska a Zlaté Hory (*Zukmantel*) v Pruském Slezsku na mapě zemí České koruny. Kolorovaná měděrytina, 68,7 × 50 cm. Vídeň 1790.

CARL SCHÜTZ (1755–1800), miasteczko Lądek-Zdrój (*Landek*) w południowo-wschodniej części Ziemi Kłodzkiej oraz Złote Hory (*Zukmantel*) na pruskim Śląsku na mapie Ziem Korony Czeskiej. Kolorowany miedzioryt, 68,7 × 50 cm. Wiedeń 1790 r.

PRVNÍ A DRUHÉ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ, REYMANNOVA TOPOGRAFICKÁ SPECIÁLKA, STARÁ SPECIÁLKA / PIERWSZE I DRUGIE MAPOWANIE WOJSKOWE, SPECJALNA MAPA TOPOGRAFICZNA REYMANNA, STARA MAPA SPECJALNA

Podkladem prvního vojenského mapování se stala Müllerova mapa zvětšená do měřítka 1 : 28 800. Důstojníci vojenské topografické služby projížděli krajinu na koni a mapovali metodou „a la vue“, česky to zní méně vznešeně – „od oka“, tj. pouhým pozorováním v terénu. Jeden důstojník za léto zmapoval až 350 km². Před mapováním nebyla z finančních a časových důvodů vybudována síť přesně a astronomicky určených trigonometrických bodů. Proto pokusy o sestavení přehledné mapy monarchie, bez její kvalitní geometrické kostry, skončily neúspěšně. Kresba nešla jednoznačně napojit, bortila se, či překrývala. Markrabství moravské bylo mapováno v letech 1764–1768 pod dozorem majora Elmpta a výsledkem bylo 126 rukopisných kolorovaných sekcí. Sekce 16 ukazuje Svitavy (*Zwittau*) ležící v těsné blízkosti zemské hranice. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Podstawą pierwszego mapowania wojskowego stała się mapa Müllera powiększona do skali 1 : 28 800. Oficerowie wojskowej służby topograficznej podróżowali po kraju konno i kreślili mapy metodą „a la vue”, w języku polskim, brzmi to mniej szlachetnie – „okiem”, tzn. jedynie przez zwykłe obserwowanie terenu. Jeden oficer przez lato zmapował obszar aż 350 km². Przed mapowaniem, z przyczyn finansowych i czasowych, nie tworzono sieci dokładnie określonych astronomicznie punktów trygonometrycznych. Dlatego próby sporządzenia czytelnej mapy monarchii, bez odpowiedniej jakości szkieletu geometrycznego, zakończyły się niepowodzeniem. Rysunek się nie łączył, był przesunięty lub nakładał się na siebie. Margrabstwo Morawskie zostało naniesione na mapy w latach 1764–1768 pod nadzorem majora Elmpta, a jego efektem było 126 odręcznych kolorowanych sekcji. Sekcja 16 obejmuje Svitavy (*Zwittau*) leżące blisko granicy ziemskiej. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

Město Litovel (*Littau*) přezdívané „hanácké Benátky“ ležící na šesti ramenech řeky Moravy na výseku ze sekce 26 rukopisné kolorované mapy prvního vojenského mapování. Severně od města raně barokní filiální kostel svatého Jakuba (*St Jacob*), kolem kterého byl do roku 1902 hřbitov. V poznámkách, připojených vždy na pravý okraj listu, se můžeme dočíst o počtu řemeslníků, sedláků a měšťanů a nakonec o stavu ustájených koní ve vybraných obcích. 1764–1768. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Miasto Litovel (*Littau*), zwane „hanacką Wenecją”, położone na sześciu odnogach rzeki Morawy na wycinku z arkusza 26 odręcznej kolorowanej mapy z pierwszego mapowania wojskowego. Na północ od miasta, wczesnobarokowy kościół filialny św. Jakuba (*St Jacob*), wokół którego do roku 1902 był cmentarz. W notatkach, zawsze dołączonych na prawej krawędzi arkusza, można przeczytać o liczbie rzemieślników, rolników i mieszczan, a nawet o liczbie koni trzymanych w wybranych miejscowościach. 1764–1768. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

DANIEL GOTTLOB REYMANN (1759–1837), prezentovaná mědirytinová sekce 132 z roku 1808 je v měřítku 1 : 200 000 ukazuje česko-moravské pomezí mezi Poličkou (*Policzka*) a Svitavy (*Zwittau*). 43,7 × 33,3 cm.

DANIEL GOTTLOB REYMANN (1759–1837), prezentowany miedziorytniczy arkusz 132 z 1808 roku jest w skali 1 : 200 000 i pokazuje czesko-morawską granicę pomiędzy Poličką (*Policzka*) a Svitavy (*Zwittau*). 43,7 × 33,3 cm.

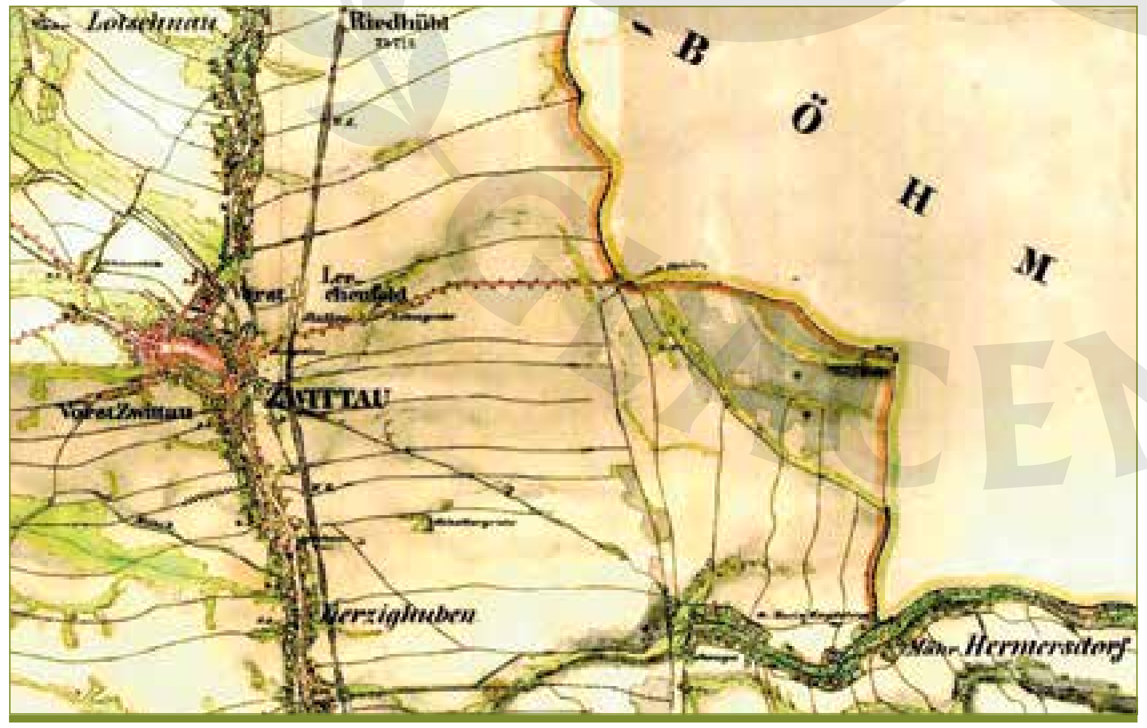

Štíty (*Schildberg*) a Šumperk (*Schönberg*) na sekci IV staré speciálky o 19 listech odvozené z map druhého vojenského mapování. Mědirytina, 49 × 38,2 cm. Měřítko 1 : 144 000. 1844.

Štíty (*Schildberg*) i Šumperk (*Schönberg*) na sekcji IV starej 19-arkuszowej mapy specjalnej powstałej na podstawie mapy drugiego mapowania wojskowego. Miedzioryt, 49 × 38,2 cm. Skala 1 : 144 000. 1844.

Svitavy na sekci O_6_I rukopisné kolorované mapy druhého vojenského mapování. Jeho vzniku předcházela vojenská triangulace, která sloužila jako geodetický základ tohoto díla, oproti I. vojenskému mapování můžeme tedy sledovat zvýšenou míru přesnosti. Podkladem byly mapy Stabilního katastru, což mělo také pozitivní vliv na přesnost map. Z výsledků tohoto mapování byly odvozeny mapy generální a speciální. Obsah mapy je v podstatě totožný s I. vojenským mapováním, přidány byly pouze výšky trigonometrických bodů (ve vídeňských sázích), avšak zobrazovaná situace se velmi liší. Mapy II. vojenského mapování vznikaly v době nástupu průmyslové revoluce a rozvoje intenzivních forem zemědělství, kdy vzrostla výměra orné půdy za 100 let o 50% a lesní plochy dosáhly u nás historicky nejmenšího rozsahu, což je zřejmé i porovnáním s mapou vlevo. Měřítko 1 : 28 800. 1836–1852. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Svitavy na arkuszu O_6_I odręcznej kolorowanej mapy z drugiego mapowania wojskowego. Jej powstanie poprzedziła triangulacja wojskowa, która stanowiła geodezyjną podstawę tego dzieła, w porównaniu z pierwszym mapowaniem wojskowym widoczny jest wzrost dokładności. Podstawą były mapy Stabilnego katastru, co również miało pozytywny wpływ na dokładność map. Wyniki tego mapowania pochodzą z map ogólnych i specjalnych. Treść mapy jest zasadniczo taka sama, jak w przypadku pierwszego mapowania wojskowego, dodano jedynie wysokości punktów trygonometrycznych (w sążniach wiedeńskich), jednak przedstawiona sytuacja znacząco się różni. Mapy drugiego mapowania wojskowego powstawały w początkach rewolucji przemysłowej i rozwoju intensywnych form rolnictwa, gdy areał ziemi ornej w ciągu 100 lat wzrósł o 50%, a powierzchnia lasów osiągnęła historyczne minimum, co widać dobrze przy porównaniu z lewą mapą. Skala 1 : 28 800. 1836–1852. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

MAPY 19. STOLETÍ / MAPY Z XIX WIEKU

JOSEF JAN NEPOMUK GODHARD BAYER (1772–1848) vydal v Brně v roce 1817 první list podrobné mědirytinové mapy Moravy a rakouského Slezska považované současníky za nejlepší kartografické dílo, znázorňující zároveň Moravu i Slezsko. Mapa je vytištěna na čtyřech listech o rozměrech 79 × 56 cm a má měřítko 1 : 190 000. Terén je v mapě vyjádřen čárkováním a vytváří tak obraz krajiny jako z ptačí perspektivy. V mapovém výřezu z první sekce lokalizujeme Loučnou nad Desnou (*Neu Alt Wiesenberg*) jihovýchodním směrem od Starého Města a Branné (*Goldenstein*) ležící na okraji Hrubého Jeseníku. Obec Branná nesla do roku 1949 český název Kolštejn.

JOSEF JAN NEPOMUK GODHARD BAYER (1772–1848) wydał w Brnie w 1817 roku pierwszy arkusz szczegółowej miedziorytniczej mapy Moraw i austriackiego Śląska, uważanej przez jemu współczesnych za najlepsze dzieło kartograficzne, przedstawiające Morawy i Śląsk. Mapa jest wydrukowana na czterech arkuszach po 79 × 56 cm w skali 1 : 190 000. Teren na mapie jest kreskowany, co daje wrażenie krajobrazu widzianego z lotu ptaka. Na fragmencie mapy z pierwszego arkusza widać miejscowość Loučna nad Desnou (*Neu Alt Wiesenberg*) na południowy wschód od Starego Města i Brannej (*Goldenstein*), leżących na skraju pasm Wysokiego Jesionika (*Hrubý Jeseník*). Wieś Branná do 1949 roku nosiła czeską nazwę Kolštejn.

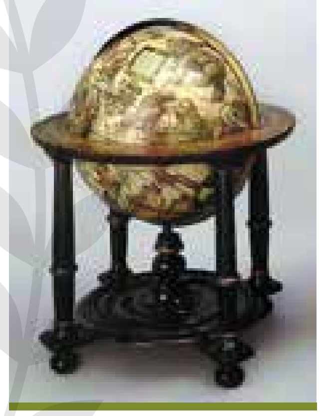

Blaeuův nebeský glóbus, 1602.
Globus sfer niebieskich Blaeu'a, 1602 r.

KRYŠTOF PASSY (1763–1837), profesor olomouckého lycea pro politické vědy a církevní právo vydal v roce 1810 podrobnou čtyřlistovou mapu Moravy o rozměrech 54,2 × 37,8 cm v měřítku 1 : 270 000. Byla vyryta do mědi vídeňským rytcem Josefem Listem a vydána brněnským knihkupcem Leopoldem Františkem Hallerem. Vysokou kvalitu rytiny i tisku dokumentuje ukázka z první sekce, na které jsou zachycena moravská města Mohelnice (*Müglitz*), Loštice (*Loschitz*) a Moravská Třebová (*M: Tribau*) v okolí hradu Mírov (*Mirau*), který sloužil od roku 1801 jako kněžská káznice a od roku 1859 jako státní věznice.

KRYŠTOF PASSY (1763–1837), profesor ołomunieckiego liceum w dziedzinie nauk politycznych i prawa kościelnego wydał w 1810 roku szczegółową, czteroarkuszową mapę Moraw o wymiarach 54,2 × 37,8 cm w skali 1 : 270 000. Została wyryta w miedzi przez wiedeńskiego rytownika Josefa Lista i wydana przez księgarza z Brna Leopolda Františka Hallera. Wysoka jakość grawerowania i drukowania jest widoczna na przykładowym fragmencie z pierwszego arkusza, na którym są przedstawione morawskie miasta Mohelnice (*Müglitz*), Loštice (*Loschitz*) i Moravská Třebová (*M: Tribau*) w okolicy zamku Mírov (*Mirau*), który od roku 1801 służył jako więzienie dla księży, a od roku 1859 jako więzienie państwowe.

ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA (1807–1882), historik a jazykovědec. Jeho práce na poli kartografie spočívá ve vytvoření mapy Moravy, s jejíž přípravou začal již ve 40. letech. V roce 1850 byly vyryty tiskové desky, ale vydána, pod názvem *Mapa země moravské*, byla až roku 1863. Její měřítko je 1 : 288 000, skládá se ze čtyř listů s opraveným výškopisem dle měření Karla Kořistky a má rozměry 105 × 83 cm. Šembera na mapě zachytil především celou řadu historických pamětihodností: zříceniny hradů, pravěká naleziště, hradiště, zaniklé vsi atd. Mapová ukázka je z první sekce, je zajímavá například českými popiskami v Kladsku a registruje obec Bělou (*Bělá*) na horním toku Kladské Bělé, která byla kdysi nejvýchodnější vsí Čech.

ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA (1807–1882), historyk i językoznawca. Jego praca w dziedzinie kartografii polegała na stworzeniu mapy Moraw, której przygotowanie rozpoczął już w latach czterdziestych. W 1850 roku zostały wyryte tablice drukarskie, ale mapa pod tytułem Mapa Ziemi Morawskiej (*Mapa země moravské)* została wydana dopiero w 1863 roku. Jej skala wynosi 1 : 288 000, składa się z czterech arkuszy z wysokościami skorygowanymi zgodnie z pomiarami Karela Kořistki i ma wymiary 105 × 83 cm. Šembera przedstawił na mapie przede wszystkim liczne zabytki historyczne: ruiny zamków, miejsca starożytnych odkryć, fortyfikacje, grodziska, wymarłe wsie itp. Fragment mapy pochodzi z pierwszego arkusza. Jest interesujący na przykład dzięki czeskim napisom na Ziemi Kłodzkiej, rejestruje też wieś o nazwie Bělá w górnym biegu rzeki Białej Kłodzkiej (Kladská Bělá), która była kiedyś najdalej na wschód położoną wsią Czech.

HOMANNOVI DĚDICOVÉ (1730–1813), cestní síť východních Čech, severní Moravy a ve Slezsku na poštovní mapě Německa. Také v poštovních mapách můžeme nalézt stopy historické krajiny – trasy poštovních cest. Kolorovaná měditrytina, 96,8 × 78,8 cm. Norimberk 1764.

SPADKOBIERCY HOMANNA (1730–1813), sieć drogowa wschodnich Czech, północnych Moraw i Śląska na mapie pocztowej Niemiec. Również na mapach pocztowych można znaleźć ślady historycznego krajobrazu – na przykład przebieg szlaków pocztowych. Kolorowany miedzioryt, 96,8 × 78,8 cm. Norymberga 1764 r.

PIETER SCHENK II. (1693–1775), Čechy na poštovní mapě Německa. Poštovní trasy započátku kopírovaly staré zemské stezky. Na výřezu je zachycena Kladská stezka, která vedla z Prahy (*Prag*) přes Lysou nad Labem (*Lissau*), Nymburk (*Numburg*), Hradec Králové (*Konigs Gratz*) a Náchod (*Nachod*) do Kladska (*Glatz*). Stezka spojující Olomouc (*Olmutz*) s Vratislaví (*Breslaw*) nesla pojmenování Severomoravská nebo Olomoucká. Kolorovaná měditrytina, 56,5 × 48,5 cm. Amsterodam, kolem roku 1750.

PIETER SCHENK II. (1693–1775), Czechy na pocztowej mapie Niemiec. Trasy pocztowe początkowo wiodły starymi szlakami ziemskimi. Na fragmencie mapy widoczny jest Szlak Kłodzki, który prowadził z Pragi (*Prag*) przez miasta Lysa nad Labem (*Lissau*), Nymburk (*Numburg*), Hradec Králové (Konigs Gratz), Náchod (*Nachod*) do Kłodzka (*Glatz*). Szlak łączący Ołomuniec (*Olmutz*) i Wrocław (*Breslaw*) był nazywany Północnomorawskim lub Ołomunieckim. Kolorowany miedzioryt, 56,5 × 48,5 cm. Amsterdam, około 1750 r.

Autorem mapy je PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK (1795–1861), významný slovensko-český slavista. Mapa se jmenuje *Slovanský zemévid* a Šafařík ji vydal roku 1842 jako volnou přílohu svého stěžejního díla *Slovanské starožitnosti*. Výřez z mapového listu přehledně ukazuje rozmístění jednotlivých národů ve střední Evropě s důrazem na Slovany (zelená barva) a Germány (žlutá barva). Jedna z nejstarších tematických (národnostních) map Evropy. Kolorovaná litografie, 61,4 × 50 cm.

Autorem mapy jest PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK (1795–1861), wybitny słowacko-czeski slawista. Mapa jest zatytułowana *Slovanský zemévid*, Šafařík opublikował ją w 1842 roku jako oddzielny załącznik do swojego głównego dzieła „Słowiańskie starożytności" (*Slovanské starožitnosti*). Fragment mapy w przejrzysty sposób pokazuje rozmieszczenie poszczególnych narodowości w Europie Środkowej, ze szczególnym uwzględnieniem Słowian (kolor zielony) i Germanów (kolor żółty). Jedna z najstarszych tematycznych (narodowościowych) map Europy. Kolorowana litografia, 61,4 × 50 cm.

Široké okolí Šumperka (*Schönberg*) na mapě Olomouckého kraje. Mapu vydal u brněnského knihkupce Winikera CONRAD SCHENKL (činný v polovině 19. století) úředník stavebního ředitelství v Brně. Mapa o rozměrech 67,3 × 54,3 cm byla vydána velmi neobvyklou technikou – kolorovanou zinkografií, má měřítko 1 : 20 000 a ukazuje hranice očíslovaných panství a statků. Rozměry 55,1 × 67,5 cm. 1841–1845.

Rozległe okolice Šumperka (*Schönberg*) na mapie Kraju (regionu) Ołomunieckiego. Mapę, opracowaną przez CONRADA SCHENKLA (działał w połowie XIX wieku), urzędnika dyrekcji budowalnej w Brnie, wydał brneński księgarz Winiker. Mapa o wymiarach 67,3 × 54,3 cm została wydana przy użyciu niecodziennej techniki – kolorowanej cynkografii, ma skalę 1 : 20000 i pokazuje granice ponumerowanych księstw i majątków. Wymiary 55,1 × 67,5 cm. 1841–1845.

Javornicko na mapě Moravy a Slezska Karla Kořistky a Adolfa Sommera. Olomouc a Vídeň, 1861.

Okolice Javornika na mapie Moraw i Śląska autorstwa Karla Kořistki i Adolfa Sommera. Ołomuniec i Wiedeń, 1861 r.

HEINRICH BERGAUS (1797–1884), významný německý geodet a kartograf, autor Fyzikálního atlasu s tematickými mapami. Výsek z národnostní mapy Evropy ukazuje rozmístění jednotlivých národů ve střední Evropě. Kolorovaná měditrytina, 84,1 × 68,4 cm. Gotha 1843.

HEINRICH BERGAUS (1797–1884), znany niemiecki geodeta i kartograf, autor Atlasu fizycznego z mapami tematycznymi. Fragment mapy narodowościowej Europy pokazuje rozmieszczenie poszczególnych narodów w Europie Środkowej. Kolorowany miedzioryt, 84,1 × 68,4 cm. Gotha 1843 r.

KLADSKO / ZIEMIA KŁODZKA

Kłodzko

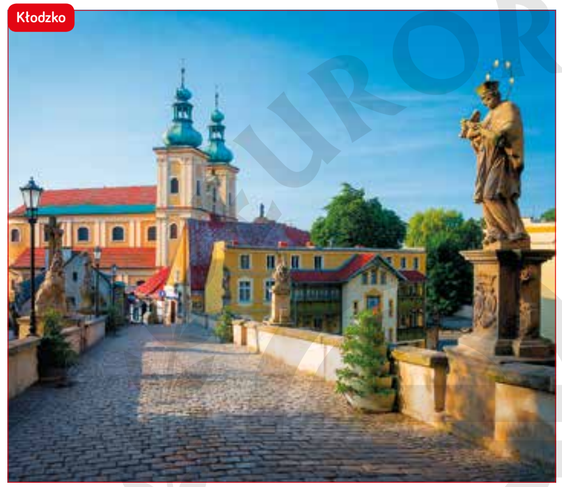

Území Kladska *(polsky Kłodzko)* na jihu Dolnoslezského vojvodství, historicky také někdy nazýváno jako kladské hrabství, tvoří převážně Kladská kotlina (*Kotlina Kłodzka*), která je ze všech stran obklopena horami. Na hranicích oblasti se rozkládají masív Králického Sněžníku (*Masyw Śnieżnika*), Orlické hory (*Góry Orlickie*) a Bystřické hory (*Góry Bystrzyckie*), Soví a Bardské hory (*Góry Sowie* a *Góry Bardzkie*), Rychlebské hory a další nižší pohoří.

Území bylo osídleno zřejmě již v 1. stol. n. l., ovšem první písemná zmínka o vlastním městě Kladsko pochází z roku 981 z Kosmovy kroniky. V souvislosti se smrtí Slavníka, zakladatele rodu Slavníkovců a otce svatého Vojtěcha, je zde zmíněno místo *castellum Kladsko* jako součást slavníkovského knížectví. Kosmovu zprávu je však nutno chápat tak, že v Kosmově době už bylo Kladsko součástí českého státu. Územím Kladska vedla již od nejstarších dob obchodní tzv. Jantarová stezka, při níž byl vystavěn hrad Kladsko, který dal dnešnímu území i městu jméno. Jméno českého původu údajně pochází od dřevěných klád, které sloužily buď jako opevnění pohraniční pevnosti, nebo jako můstky v neprostupném terénu. Město i celé území prošlo velmi složitým historickým vývojem. Po Slavníkovcích bylo území ovládnuto Přemyslovci. Na území si pochopitelně činila nárok i polská knížata, což vedlo k řadě vojenských konfliktů i následných dohod o smíru a ujednání o správě území. Je známo, že v Kladsku prožil své dětství první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, kde ho otec, zdejší královský purkrabí, dal učit svobodným uměním v tamní farní škole johanitů. Do farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kladsku dnes směřují kroky mnoha poutníků, aby se poklonili památce tohoto úctyhodného muže, který je zde na vlastní přání pochován. Za panování Karla IV. se roku 1348 stalo Kladsko součástí zemí Koruny české. A tak bychom mohli v naší historické exkurzi pokračovat přes husitské války, ustavení kladského hrabství Jiřím z Poděbrad až po prohranou první slezskou válku v roce 1742, kdy se Kladsko nadlouho, až do roku 1945, stalo součástí Pruska. Dnes je Kladsko, jak už bylo vzpomínáno, součástí Polské republiky a na jeho teritoriu se nachází spousta historických památek a přírodních krás. Neměli bychom ani opomenout četné zdroje minerálních vod, které řadě lokalit vynesly slávu lázeňských míst. Samotnému městu Kladsko se pak pro jeho historické památky a podobnost s českou metropolí občas přezdívá „Malá Praha". Jeho všeobecně známou dominantou je pevnost se systémem podzemních chodeb.

Ale ponechme historii historií a vraťme se k mapám. Stejně jako Morava byli i Kladsko zachyceno na několika předchozích mapách, ale našly se i mapy samotného kladského území, které vám nabízíme na následujících stránkách. Město Kladsko je označováno jako Glatz. Zajímavý je dozajista výřez z Müllerovy mapy na str. 120, který s obdivuhodnou podrobností zachycuje příhraniční oblast mezi Dobruškou a Duszniki – Zdrój (na mapě Reinertz), včetně rašeliniště Torfowisko pod Zieleńcem (die Seefelder) i s pramenem Divoké Orlice (Erlitz Fluvii Fontes). Na české straně můžeme kromě českých názvů najít i německé názvy jako například Gishübel (Olešnice v Orlických horách) nebo Sattel (Sedloňov), a samozřejmě i další místa, která však dnes mají pouze několik čísel popisných.

Obszar Ziemi Kłodzkiej *(czes. Kladsko)* na południu województwa dolnośląskiego, historycznie nazywanej czasem także hrabstwem kłodzkim, tworzy w przeważającej części Kotlina Kłodzka, która ze wszystkich stron jest otoczona górami. Na granicach obszaru rozciąga się Masyw Śnieżnika *(czes. Králický Sněžník)*, Góry Orlickie i Góry Bystrzyckie, Góry Sowie i Góry Bardzkie, Góry Rychlebskie (po polskiej stronie – Góry Złote) i inne niższe pogórza.

Tereny te zostały zasiedlone już w I wieku n.e., jednak pierwsza pisemna wzmianka o samym mieście Kłodzku pochodzi z 981 roku z kroniki Kosmasa. W związku ze śmiercią Sławnika (czes. Slavnika), założyciela rodu Sławnikowców i ojca świętego Wojciecha, zostało tutaj wspomniane miasto *castellum Kladsko* jako część księstwa Sławnikowców. Informację Kosmasa należy jednak rozumieć tak, że w czasach Kosmasa Ziemia Kłodzka była już częścią państwa czeskiego. Przez Ziemię Kłodzką prowadził od najdawniejszych czasów tzw. Szlak Bursztynowy. Zbudowano przy nim zamek Kłodzko, od którego wywodzi się dzisiejsza nazwa obszaru i miasta. Czeska nazwa pochodzi rzekomo od drewnianych kłód, które służyły albo do fortyfikowania pogranicznej twierdzy, albo jako kładki w niedostępnym terenie. Miasto i cały obszar mają bardzo powikłaną historię. Po Sławnikowicach ziemia znalazła się we władaniu Przemyślidów. Do tego obszaru prawa rościli sobie oczywiście także polscy książęta, co prowadziło do konfliktów wojennych i następnie zawierania traktatów pokojowych i uzgodnień dotyczących administracji obszaru. Wiadomo, że na Ziemi Kłodzkiej swoje dzieciństwo przeżył praski arcybiskup Arnošt z Pardubic, dokąd wysłał go ojciec, tutejszy margrabia królewski, na nauki sztuk wyzwolonych w tamtejszej szkole parafialnej joannitów. Do kościoła parafialnego Wniebowzięcia Marii Panny w Kłodzku zmierzają dziś kroki wielu pielgrzymów, aby pokłonić się pomnikowi tego szanowanego męża, który na własne życzenie został tutaj pochowany. Za panowania Karola IV w 1348 roku Ziemia Kłodzka stała się częścią ziem Korony Czeskiej. I tak moglibyśmy kontynuować naszą historyczną wycieczkę poprzez wojny husyckie, ustanowienie hrabstwa kłodzkiego przez Jerzego z Podiebradów aż po przegraną pierwszą wojnę śląską w 1742 roku, gdy Ziemia Kłodzka na długo, aż do 1945 roku, stała się częścią Prus. Dziś Ziemia Kłodzka, jak już wspomniano, należy do Polski i na jej terytorium znajduje się wiele zabytków historycznych i atrakcji przyrodniczych. Nie powinniśmy pomijać licznych źródeł wód mineralnych, które wielu miejscom przyniosły zasłużenie sławę uzdrowisk. Samo miasto Kłodzko, za sprawą jego zabytków historycznych i podobieństwa do czeskiej metropolii, bywa czasem nazywane „Małą Pragą". Góruje nad nim powszechnie znana twierdza z systemem podziemnych korytarzy.

Ale pozostawmy historię historykom i wróćmy do map. Tak samo jak Morawy, również Ziemia Kłodzka została uchwycona na kilku poprzednich mapach, ale znalazły się też mapy samej Ziemi Kłodzkiej, które prezentujemy na kolejnych stronach. Miasto Kłodzko jest oznaczane jako Glatz. Interesujący jest z pewnością wycinek z mapy Müllera na str. 120, na którym z godną podziwu dokładnością przedstawiono obszar przygraniczny między Dobruską a Dusznikami – Zdrojem (na mapie Reinertz), w tym Torfowisko pod Zieleńcem (die Seefelder) i źródło Divokej Orlicy (Erlitz Fluvii Fontes). Po czeskiej stronie, oprócz czeskich nazw, możemy znaleźć też nazwy niemieckie, na przykład Gishübel (Olešnice v Orlických horách) lub Sattel (Sedloňov), oczywiście także inne miejsca, w których dzisiaj pozostało już tylko kilka domów.

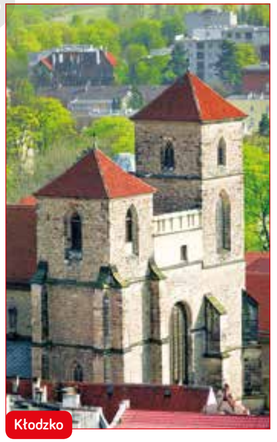

Kłodzko

SCULTETOVA MAPA / MAPA SCULTETUSA

JONAS SCULTETUS (1603–1662), vychovatel ve šlechtických rodinách, se ve svých dvaadvaceti letech stal autorem nejstarší mapy Kladska. Později vyniká jako tvůrce map Slezska a několika slezských knížectví. Mapu Kladského hrabství dal do měděné desky vyrýt vratislavský nakladatel David Müller. Poměrně hrubá kresba mapového obsahu, umístěného ve zdvojeném rámu bez titulu, autorství a nakladatele, svědčí o teprve začínající Scultetově kartografické tvorbě. Mapa je orientována severem k východu a má měřítko 1 : 240 000. Obsahuje podrobný místopis, hospodářské údaje – uhelné doly, svaziště vorů, říční síť, schematicky reliéf a zalesnění. Legenda obsahuje pět mapových znaků a poznámkami přímo v mapě jsou opatřeny prameny řek Moravy (*Moraviae fons*) a Kladské Nisy (*Fons Nissae*). Poblíž Kralického Sněžníku (*Der Schneeberg*) označeného jako významná hora a zakresleného na kladském území, je umístěna poznámka o stezkách divoké zvěře: „*Zwischen dem Schneeberg und Wiesenberg ist die beste Wildbahn*". Mapa je velmi podrobná, například v okolí Broumova lokalizujeme Martínkovice (*Mertzdorff*) a Božanov (*Bertsdorff*). Poblíž Božanova registrujeme v Kladsku poutní místo Vambeřice (*Albendorf*) – dominantní součást kladské barokní krajiny nebo Studenou (*Kaltenborn*). Mapový list bývá nazýván „vratislavskou" mapou. Měďirytina, 33 × 28,8 cm. Vratislav 1626.

JONAS SCULTETUS (1603–1662), pedagog w rodzinach arystokratycznych, w wieku dwudziestu dwóch lat sporządził najstarszą mapę Ziemi Kłodzkiej. Później zasłynął jako autor map Śląska i kilku śląskich księstw. Mapę Hrabstwa Kłodzkiego wyrył na miedzianych płytach wrocławski wydawca David Müller. Mapa wykonana stosunkowo grubą kreską, umieszczona w podwójnej ramce bez tytułu, autorstwa i wydawcy, świadczy o początkach działalności kartograficznej Scultetusa. Mapa jest zorientowana na północ i wschód i ma skalę 1 : 240 000. Zawiera szczegółową topografię, dane ekonomiczne – kopalnie węgla, miejsce spławiania drzewa, sieć rzeczną, schematycznie przedstawioną rzeźbę terenu i zalesienie. Legenda zawiera pięć symboli kartograficznych, dodatkowo za pomocą adnotacji bezpośrednio na mapie oznaczone są źródła rzek Morava (*Moraviae fons*) i Nysy Kłodzkiej (*Fons Nissae*). W pobliżu Śnieżnika (*Der Schneeberg*) oznaczonego jako ważna góra i umieszczonego na terytorium Ziemi Kłodzkiej, znajduje się informacja o szlakach dzikich zwierząt. „*Zwischen dem Schneeberg und Wiesenberg ist die beste Wildbahn*". Mapa jest bardzo szczegółowa, na przykład w okolicy Broumova znajdujemy Martínkovice (*Mertzdorff*) i Božanov (*Bertsdorff*). Niedaleko Božanova na terenie Ziemi Kłodzkiej można zobaczyć miejsce pielgrzymkowe Wambierzyce (*Albendorf*) – dominującą część barokowego krajobrazu Ziemi Kłodzkiej, a także Studenė (*Kaltenborn*). Arkusz mapy jest zwykle nazywany mapą „wrocławską". Miedzioryt, 33 × 28,8 cm. Wrocław 1626 r.

KOPIE SCULTETOVY MAPY / KOPIA MAPY SCULTETUSA

Dobové kopie Scultetovy mapy Kladska vycházely v průběhu 17. a počátkem 18. století v nakladatelstvích nizozemských kartografů. Jako první ji vydal HENRICUS HONDIUS (1597–1651) již v roce 1638. Prezentovanou měďirytinovou mapu orientovanou severem k západu vytiskl JOHANNES JANSSONIUS (1588–1664), amsterdamský rytec a nakladatel o tři roky později. Mapa má rozměry 45,5 × 38 cm a měřítko 1 : 200 000 a se Scultetovou mapou se shoduje v kresbě i popisu, legenda a výzdoba je odlišná. Nad titulem v kartuši v pravém dolním rohu drží přední tlapkami dva psi armilární sféru, v levém horním rohu je umístěn znak Kladska. V legendě jsou kromě čtyř druhů sídel (město, městečko, ves s kostelem a ves či osada) uvedeny zámky, naleziště zlata a stříbra, uhelné doly a ve shodě s předlohou význačné hory a svaziště vorů. Řeka Stěnava nese popisku *Steina fluvius*, hlavní vodotež hrabství Kladská Nisa – *Neiße flu.* Při dolním okraji mapy v povodí Metuje (*Metha fluvius*) lokalizujeme některé obce – Slaný (*Slonce*), Žakš (*Sagkisch*), Kelno (*Gialenau*) – Českého koutku, což bylo původně jedenáct českých vesnic, včleněných v roce 1497 do Kladska. Nyní zde žijí výhradně Poláci. Popiska *Wiesenberg* → Bílé hory při horním okraji mapy ukazuje na masiv Góry Bialskie – jižní část Złotych Gór.

Historyczne kopie mapy Ziemi Kłodzkiej Scultetusa były wydawane w XVII wieku i na początku XVIII wieku przez wydawnictwa holenderskich kartografów. Jako pierwszy wydał ją HENRICUS HONDIUS (1597–1651) już w 1638 roku. Prezentowana mapa wykonana w technice miedziorytniczej, zorientowana z północy na zachód, została wydrukowana przez JOHANNESA JANSSONIUSA (1588–1664), amsterdamskiego rytownika i wydawcę trzy lata później. Mapa ma wymiary 45,5 × 38 cm i skalę 1 : 200 000, a z mapą Scultetusa pokrywa się pod względem rysunku i opisu, legenda i zdobienia są inne. Nad tytułem w kartuszu w prawym dolnym rogu dwa psy trzymają w przednich łapach sferę armilarną (sferyczne astrolabium), w lewym górnym rogu znajduje się herb Kłodzka. W legendzie oprócz czterech rodzajów osiedli (miasto, miasteczko, wieś z kościołem i wieś lub osada) są też zamki, miejsca występowania złota i srebra, kopalnie węgla oraz zgodnie z pierwowzorem oznaczone góry i miejsca spławiania drzewa. Rzeka Stěnava nosi etykietę *Steina fluvius*, główna rzeka hrabstwa Nysa Kłodzka – *Neiße flu.* Przy dolnym brzegu mapy w dorzeczu rzeki Metuji (*Metha fluvius*) zlokalizowane są niektóre wsie – Slaný (*Slonce*), Žakš (*Sagkisch*), Kelno (*Gialenau*) – tak zwanego Czeskiego Kątka, czyli pierwotnie jedenaście czeskich wiosek, włączonych w 1497 roku do Ziemi Kłodzkiej. Obecnie mieszkają tu wyłącznie Polacy. Opis *Wiesenberg* → Białe Góry przy górnym brzegu mapy pokazują masyw Gór Bialskich – południową część Gór Złotych.

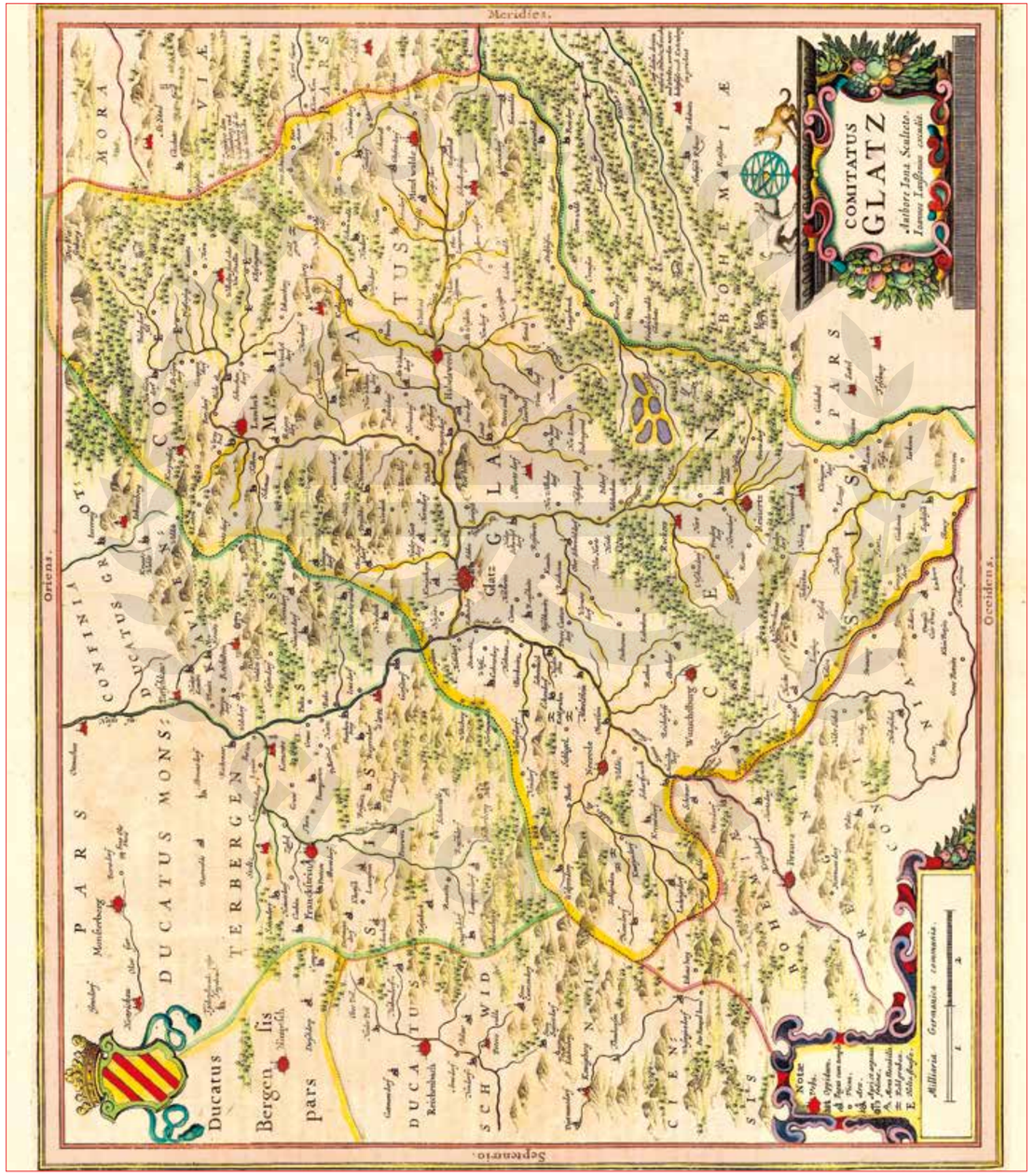

MAYEROVA MAPA / MAPA MAYERA

JOHANN TOBIAS MAYER (1723–1762), astronom, matematik, kartograf, původně činný jako zeměměřič. V letech 1746–1751 působil jako kartograf v nakladatelství Homannových dědiců v Norimberku. Pro toto nakladatelství zhotovil v letech 1747/8 mapu Českých zemí, o rok později mapu Slezska a v roce 1747 mapu Kladska. Mapa je vložena do zeměpisné sítě, v levém horním rohu opatřena legendou a zachycuje kromě Kladska také Minstrbersko a přihraniční oblasti Čech, Moravy, Svídnicka, Březska a Niska. Latinský titul v kartuši zdobí v levém horním rohu parergon s alegorií spřádání lnu, symbolizující kladské plátenictví. Dvacet dvě mapové značky znázorňují typy sídel, naleziště nerostů, císařské silnice, poštovní stanice, vodní i větrné mlýny, sklárny, prameny kyselek a cihelny. Kladsko je v mapě děleno na šest správních oblastí (distriktů). Názvosloví je německé, autor uvedl také jména největších horských celků: *Schneeberk* – Králický Sněžník, *Jauersberg* – Javorník. V poměrně husté říční síti názvy hlavních vodních toků zakreslil prameny Moravy (*Fontes Moravae fl.*) a jihovýchodně od Dušníků (*Reinerz*) poblíž obce Zieleniec jezerní oblast, označenou *See Felder*, dnes rašeliniště (Torfowisko pod Zieleńcem). Rašeliniště je pramennou oblastí Divoké Orlice (*Erlitz fl.*) a Kladské Bystřice (*Weistritz fl.*). Severně od Nové Rudy (*Neurode*) nedaleko nynější obce Jugów vyznačil uhelné doly, v obci Lasówka (*Kaiserswalde*) u hranic s Čechami sklárnu, v Dušníkách (*Reinerz*) a Landeku (*Landeek*) prameny kyselky. Nedaleko Plawnice (*Plomnitz*) připomněl skřížanými meči a letopočtem 1745 válečné události. Hlavní zemské cesty směřují na mapě z Čech od Náchoda přes Dušníky do Kladska a dále dvěma směry na Brdo a na Javorník (*Iauernig*) v Nisku (dnes na území Česka). Hrad Karpień (*Schloss Karpenstein*) byl založen na strategickém místě k ochraně kladského úseku Solné stezky, která vedla z Kladska přes Javorník dále na Moravu. Sídla asi v počtu 200 lokalit zachycují opevněná i neopevněná města, zámky, vsi, osamocené dvorce, kostely a kaple – např. Sv. Anny (*S. Anna*) a Sv. Sebestiána (*S. Sebast*) jižně od Nové Rudy (*Neurade*). Vyznačil také zříceniny hradů Homole (*Humelschlos*) a Szczerba (*Schnellenstein*). Ve Vambeřicích (*Albendorf*) připojil Mayer ke značce kostela ještě značku pro „zázračný obraz" (*imago miraculosa*). Měřítko mapy je 1 : 155 000. Kolorovaná měděrytina, 58,2 × 50,4 cm. Norimberk 1747.

JOHANN TOBIAS MAYER (1723–1762), astronom, matematyk, kartograf, początkowo wykonywał pracę geodety. W latach 1746–1751 pracował jako kartograf w wydawnictwie spadkobierców Homanna w Norymberdze. Dla tego wydawnictwa sporządził w latach 1747/8 mapę ziem czeskich, rok później mapę Śląska, a w 1747 roku mapę Ziemi Kłodzkiej. Mapa jest osadzona w siatce geograficznej, w lewym górnym rogu ma legendę i obejmuje oprócz Ziemi Kłodzkiej również Ziemię Ziębicką oraz tereny przygraniczne Czech, Moraw, Ziemi Świdnickiej, Brzeskiej i Kłodzkiej. Łaciński tytuł w kartuszu w lewym górnym rogu jest ozdobiony parergonem z alegorią przędzenia lnu, symbolizującą kłodzkie płóciennictwo. Dwadzieścia dwa symbole oznaczają różne typy osad, złoża kopalin, drogi cesarskie, stacje pocztowe, młyny wodne i wietrzne, huty szkła, źródła wód mineralnych i cegielnie. Ziemia Kłodzka jest podzielona na sześć obszarów administracyjnych (dystryktów). Nazewnictwo jest niemieckie, autor podał także nazwy największych pasm górskich: *Schneeberk* – Śnieżnik, *Jauersberg* – Javorník. W stosunkowo gęstej sieci rzecznej umieścił nazwy głównych cieków wodnych i oznaczył źródła rzeki Morawy (*Fontes Moravae fl.*), a na południowy wschód od Zielenca obszar jezior, oznaczony *See Felder*, dziś jest to Torfowisko pod Zielińcem. Torfowisko to jest obszarem, z którego wypływa Dzika Orlica (*Erlitz fl.*) i Bystrzyca Kłodzka (*Weistritz fl.*). Na północ od Nowej Rudy (*Neurode*) w pobliżu obecnej wsi Jugów oznaczono kopalnie węgla, we wsi Lasówka (*Kaiserswalde*) przy granicy z Czechami hutę szkła, w Dusznikach (*Reinerz*) i Lądek (*Landeek*) źródła wód mineralnych. W pobliżu Pławnicy (*Plomnitz*) za pomocą symbolu skrzyżowanych mieczy i daty 1745 przypomniano wydarzenia wojenne. Główne trakty przedstawione na mapie zmierzają z Czech od Nachodu przez Duszniki do Kłodzka i dalej w dwóch kierunkach na Bardo i na Javornik (*Iauernig*) na Ziemi Nyskiej (dziś w Czechach). Zamek Karpień (*Schloss Karpenstein*) został zbudowany w strategicznym miejscu, aby chronić kłodzki odcinek Traktu Solnego, który prowadził z Ziemi Kłodzkiej przez Javornik dalej na Morawy. Osady w liczbie około 200 obejmują ufortyfikowane i nieufortyfikowane miasta, zamki, wsie, samotne dwory, kościoły i kaplice – na przykład św. Anny (*S. Anna*) i św. Sebastiana (*S. Sebast*) na południe od Nowej Rudy (*Neurode*). Są również oznaczone ruiny zamków Homole (*Humelschlos*) i Szczerba (*Schnellenstein*). W Wambierzycach (*Albendorf*) Mayer do oznaczenia kościoła dodał jeszcze symbol „cudownego obrazu" (*imago miraculosa*). Skala mapy to 1 : 155 000. Kolorowany miedzioryt, 58,2 × 50,4 cm. Norymberga 1747 r.

LÁZEŇSKÁ MĚSTA / MIASTA UZDROWISKOWE

Kudowa Zdrój

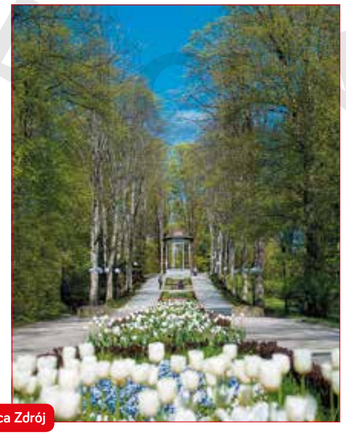

Polanica Zdrój

MÜLLEROVA MAPA ČECH / MAPA CZECH MÜLLERA

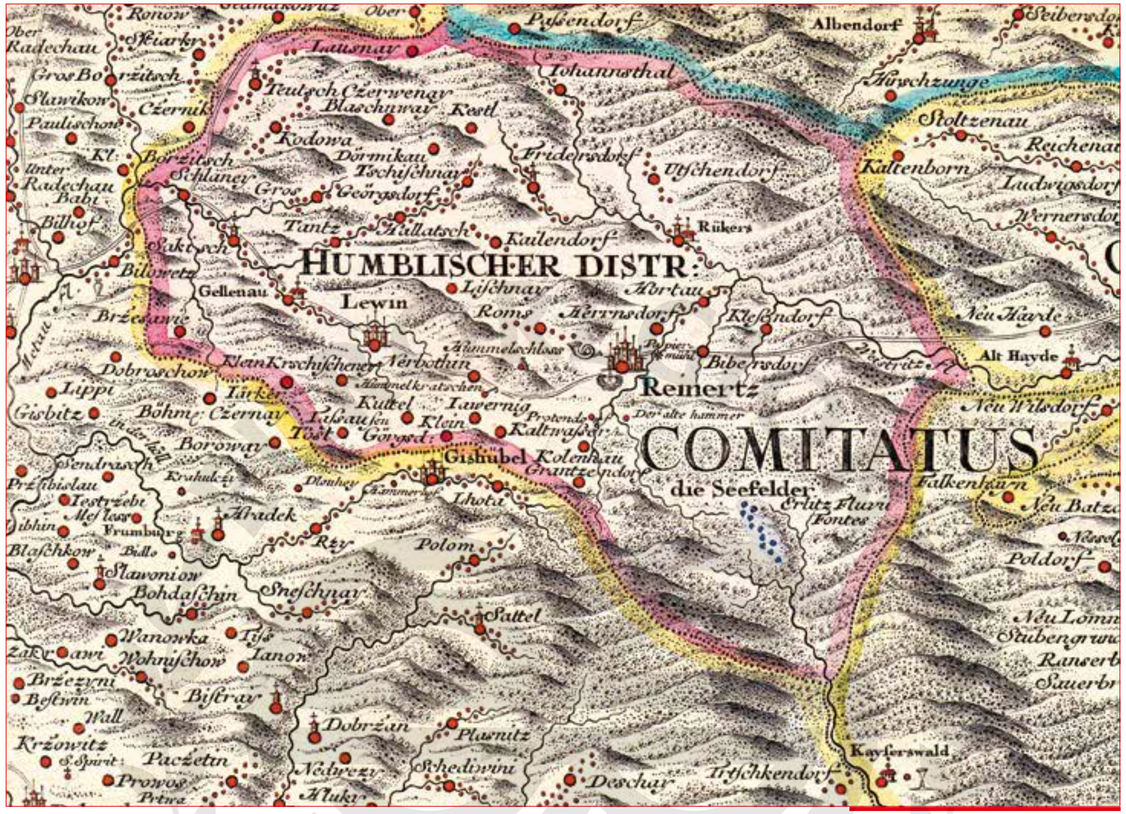

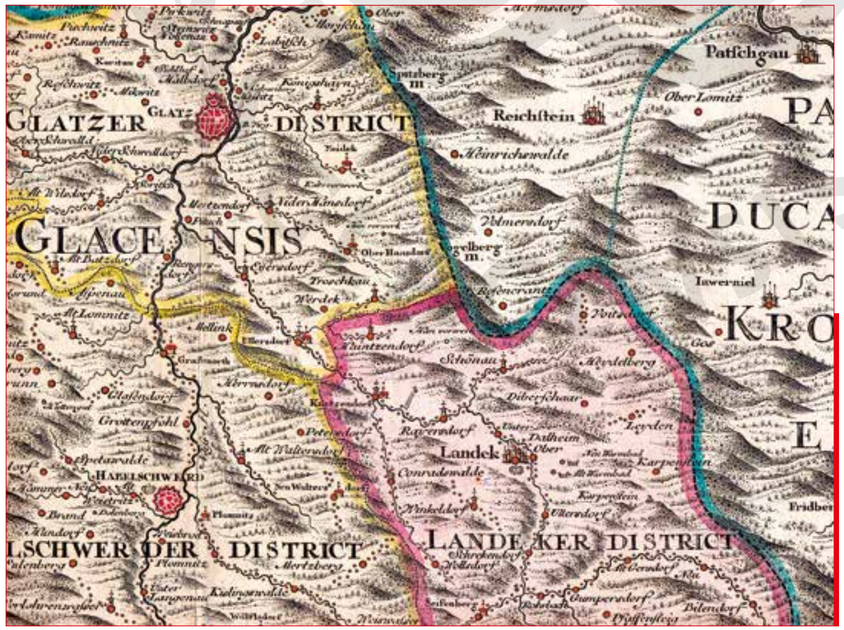

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), jihozápadní část Kladska na sekci X velké mapy Čech. V době vzniku mapy se Kladské hrabství administrativně rozdělovalo na šest distriktů. Výřez zachycuje Homolský distrikt (*Humblischer Distr.*) se správním střediskem Dušníky (*Reinertz*) a město Levin (*Lewin*). Na jihovýchodě distriktu Müller zachytil pramennou oblast Orlice (*Erlitz Fluvii Fontes*). Kolorovaná měděrytina, 282,2 × 240,3 cm. Augsburg 1720.

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), południowozachodnia część Ziemi Kłodzkiej na arkuszu X wielkiej mapy Czech. W czasie powstania mapy Hrabstwo Kłodzkie zostało podzielone administracyjnie na sześć dzielnic. Fragment mapy przedstawia jedną z dzielnic, tzw. Homolský distrikt (*Humblischer Distr.*), z ośrodkiem administracyjnym w Dusznikach *(Reinertz)* oraz miasto Lewin Kłodzki *(Lewin)*. Na południowym wschodzie tej dzielnicy Müller oznaczył obszar źródeł rzeki Orlicy (*Erlitz Fluvii Fontes*). Kolorowany miedzioryt, 282,2 x 240,3 cm. Augsburg 1720 r.

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), výřez jihovýchodní části Kladska zachycuje Kladský (*Glatzer District*), Bystřický (*Habelschwerder District*) a Landecký distrikt (*Landeker District*). Od jihu k severu protéká územím Kladská Nisa (*Neiss fl.*). Správní středisko celého hrabství – Kladsko (*Glatz*) je zachyceno jako královské opevněné město. Východně od Kladska se prostírala hornoslezská knížectví – Minstrberské, Niské a Krnovské. Sekce X velké mapy Čech. Kolorovaná měděrytina, 282,2 × 240,3 cm. Augsburg 1720.

JAN KRYŠTOF MÜLLER (1673–1721), fragment południowowschodniej części Ziemi Kłodzkiej przedstawia dzielnice Kłodzka (*Glatzer District*), Bytrzycką (*Habelschwerder District*) i Lądecką (*Landeker District*). Od wschodu na północ przepływa przez ten teren rzeka Nysa Kłodzka (*Neiss fl.*). Ośrodek administracyjny całego hrabstwa – Kłodzko *(Glatz)* jest przedstawione jako królewskie miasto warowne. Na wschód od Hrabstwa Kłodzkiego znajdowały się księstwa – Ziębickie, Nyskie i Karniowskie. Arkusz X wielkiej mapy Czech. Kolorowany miedzioryt, 282,2 x 240,3 cm. Augsburg 1720 r.

SLEZSKO / ŚLĄSK

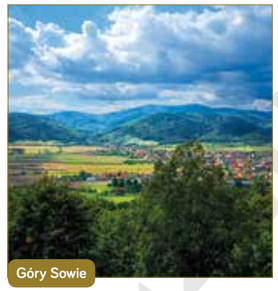
Góry Sowie

Chceme-li hovořit o Slezsku (polsky *Śląsk*, německy Schlesien, v latině Silesia a slezsky zvané různě např. *Ślůnsk, Ślůnzek, Ślůnsko, Ślesko* apod.), musíme uvést, že se jedná o rozsáhlé historické území. V současnosti se rozkládá převážně v Polsku při hranicích s Českou republikou, zčásti na severo-východě České republiky a z malé části dokonce i v Německu. Tradičně jsou v rámci Slezska uváděny dva velké regiony, Dolní a Horní Slezsko, regiony s odlišnou historií a charakteristikami. Je známo, že Slezsko bylo i součástí Velké Moravy a po jejím rozpadu bylo spojeno s českými zeměmi. Poté bylo Horní Slezsko získáno Polskem, avšak za posledních Přemyslovců započala nová česká snaha o jeho ovládnutí. V průběhu dějin pak patřilo území Slezska zcela nebo zčásti k mnoha nadřazeným státním útvarům. Historicky to byla Slezská knížectví, Polské království, České království, Prusko, Německé císařství, Německo, dokonce i Rakousko-Uhersko. V letech 1335–1742 bylo Slezsko součástí zemí Koruny české. Ale už v průběhu slezských válek, roku 1742, bylo historické Slezsko rozdělené na několik částí s proměnlivým rozsahem i právním postavením, příslušející k již vzpomínaným různým státům.

Dnešní česká část Slezska, jejíž hranice byly upřesněny po 2. světové válce, zahrnuje historická území bývalého vévodství Těšínského, vévodství Opavského, knížectví Krnovského, části knížectví Niského, Hlučínska a části Moravy.

Na konci 18. a počátku 19. století byly na území především Horního Slezska objeveny vydatné zásoby černého uhlí a rud různých kovů. Na celém území pak zakrátko došlo k významnému rozvoji průmyslu.

Tím se však celá tato průmyslová oblast stala, zvláště ve 20. století, předmětem majetnických zájmů států a různých finančních skupin, díky čemuž zde došlo k řadě vojenských střetů a tím pádem i utrpení obyvatel regionu. O těchto historických událostech si zvídavý čtenář najde dozajista mnoho dalších informací.

Nyní zpět k mapovým listům. Jak jsme již uváděli v úvodu u Moravy a Kladska, tak i území Slezska už bylo několikrát zachyceno na předchozích listech. Hned první Helwigova mapa skrývá malou tajenku, na kterou upozorňuje doplňující text. Nejprve si mapu správně zorientujte. Sever určuje šipka kompasu v horní části mapy a poté zkuste najít postavu Krakonoše nebo tenkrát ještě spíše Rýbrcoula (Rübenczal).

Nemá ale typickou českou podobu, podle které je znám Krakonoš jako vlídný vládce hor. Vousatá lidská postava s kloboukem, pláštěm a holí v českých pohádkách činí dobré skutky a trestá zlé lidi a šizuňky. Tenhle Rýbrcoul vypadá jako jelen, který má do člověka hodně daleko. „Donedávna si lidé mysleli, že vznik Rýbrcoula je z bájného zvířete Gryfa, tzn. lví trup s ocasem, orlí hlavou, krkem, křídly a paráty. Pravda je ale jiná. Je to stojící jelen, který má orlí hlavu s parožím s desatero výčnělky, který se opírá o hůl," tvrdí amatérský badatel Jaroslav Rejman z Hořic, který se ve svém zdůvodnění odkazuje právě na vzpomínanou Helwigovu mapu. A my můžeme jen dodat, že snad nejstarší známou zmínku o Krakonošovi uvádí tzv. *Vratislavská vlašská kniha* čili Ukazatel horních děl v Horní Lužici a Slezsku *z roku 1430. Část textu se připisuje Italovi Antoniovi Medicimu z Florencie, který přicestoval do Vratislavi prý roku 1410 a popsal trasu k „ametystům hor krkonošských". Druhým nejčastěji zmiňovaným hledačem pokladů a* drahokamů *byl* údajný *Johannus, zvaný Vlach z Benátek. A můžeme doplnit, že obdobnou heraldickou figuru s orlí hlavou ověnčenou jeleními parohy, lvím tělem a kozlíma nohama, s dvěma ocasy, jedním lvím a na čtyřikrát rozeklaným kozlím, a s holí poutníka v pařátech zvěčnil na skalisku Poledního kamene také* často citovaný *trutnovský kronikář a malíř Simon Hüttel na nejstarší obrazové mapě Krkonoš jen o pár let později (1580). Dnes podobnou figuru Rýbrcoula najdeme při výjezdu z Trutnova směrem na Krkonoše.*

Na následujících mapových ukázkách najdeme jak celé Slezsko, tak i některá slezská knížectví. Zajímavostí jsou i ukázky tzv. poštovních map. Se zájmem si je určitě prohlédnou pracovníci pošt nebo doručovacích služeb, a věříme, že nejenom oni. Při přípravě této publikace totiž jeden z dlouholetých pracovníků České pošty s úsměvem přiznal, že některé doručovací trasy se dodnes nezměnily.

Jeśli chcemy mówić o Śląsku (po czesku zwanym Slezsko, po niemiecku Schlesien, po łacinie Silesia, noszącym też różne czysto śląskie nazwy, np. *Ślůnsk, Ślůnzek, Ślůnska, Ślesko* itp.), musimy podkreślić, że chodzi o rozległy obszar historyczny. Obecnie leży przeważnie na terytorium Polski przy granicy z Republiką Czeską, częściowo na północnym wschodzie Republiki Czeskiej i w niewielkiej części nawet w Niemczech. Tradycyjnie w ramach Śląska wymieniane są dwa duże regiony, Dolny Śląsk i Górny Śląsk, o całkowicie odrębnej historii i charakterze. Wiadomo, że Śląsk wchodził też w skład Wielkiej Morawy i po jej rozpadzie został połączony z ziemiami czeskimi. Potem Górny Śląsk trafił do Polski, jednak za ostatnich Przemyślidów ponownie podjęto starania o jego odzyskanie. Na przestrzeni dziejów obszar Śląska w całości lub w części należał do wielu nadrzędnych jednostek państwowych. Historycznie były to księstwa śląskie, Królestwo Polskie, Królestwo Czeskie, Prusy, Cesarstwo Niemieckie, Niemcy, a nawet Austro-Węgry. W latach 1335–1742 Śląsk był częścią ziem Korony Czeskiej. Jednak już w czasie wojen śląskich, w 1742 roku, historyczny Śląsk został podzielony na kilka części o zmiennym zakresie i pozycji prawnej, przynależących do już wspomnianych różnych państw.

Dzisiejsza czeska część Śląska, której granice zostały ustalone po II wojnie światowej, obejmuje historyczny obszar dawnego województwa cieszyńskiego, województwa opawskiego, księstwa karniowskiego, część księstwa nyskiego, region Hlučínska i część Moraw.

Pod koniec XVIII wieku i na początku XIX wieku przede wszystkim na obszarze Górnego Śląska zostały odkryte znaczne zasoby węgla kamiennego i rud metali, w tym rudy żelaza. W związku z tym nastąpił tu wkrótce znaczący rozwój przemysłu.

Tym samym cały ten obszar przemysłowy, szczególnie w XX wieku, stał się przedmiotem interesów majątkowych państw i różnych grup finansowych, co doprowadziło do wielu konfliktów zbrojnych i przyniosło cierpienie mieszkańcom regionu. O tych wydarzeniach historycznych dociekliwy czytelnik z pewnością znajdzie wiele dodatkowych informacji.

Powróćmy teraz do arkuszy map. Jak zaznaczaliśmy na wstępie przy Morawach i Ziemi Kłodzkiej, także obszar Śląska został już kilka razy przedstawiony na poprzednich mapach. Już pierwsza mapa Helwiga kryje małą tajemnicę, na którą zwraca uwagę dodatkowy tekst. Najpierw należy prawidłowo zorientować mapę. Północ wskazuje strzałka kompasu w górnej części mapy. Potem spróbujcie znaleźć postać Karkonosza lub tym razem raczej Rýbrcoula (Rübenczal).

Nie przypomina jednak typowej czeskiej postaci Karkonosza, znanego jako łaskawy władca gór. *Pojawiająca się w czeskich bajkach wąsata ludzka postać w kapeluszu, płaszczu i z laską robi dobre uczynki i karze złych ludzi i oszustów. Ten Rýbrcoul wygląda jak jeleń, któremu do człowieka jest bardzo daleko. „Jeszcze niedawno ludzie myśleli, że Rýbrcoul powstał z bajkowego zwierzęcia Gryfa, tzn. istoty o tułowiu lwa z ogonem, głową orła, szyją, skrzydłami i łapami. Prawda jednak jest inna. To stojący jeleń, który ma głowę orła z porożem z dziesięcioma wypustkami i opiera się na lasce", twierdzi badacz amator Jaroslav Rejman z Hořic, odsyłający w swoim uzasadnieniu do właśnie wspomnianej mapy Helwiga. A my możemy tylko dodać, że chyba najstarszą wzmiankę o Karkonoszu zawiera tzw. Księga Walońska z Wrocławia, czyli Mapa kopalni na Górnych Łużycach i Śląsku z 1430 roku. Część tekstu przypisuje się Włochowi Antoniusowi de Medici, zwanemu Walończykiem z Florencji, który przywędrował do Wrocławia rzekomo w 1410 roku i opisał trasę do „ametystów gór karkonoskich". Drugim najczęściej wymienianym poszukiwaczem skarbów i kamieni szlachetnych był niejaki Johannus, zwany Włochem z Wenecji. I możemy dodać, że podobnie heraldyczną figurę z głową orła zwieńczoną jelenim porożem, z ciałem lwa i nogami kozła, z dwoma ogonami, jednym lwim i rozszczepionym na cztery części koźlim, z laską pielgrzyma w szponach, na skalisku Południowego Kamienia, zaledwie parę lat później (1580) uwiecznił również często cytowany kronikarz i malarz z Trutnova Simon Hüttel na najstarszej mapie obrazowej Karkonoszy. Dziś podobną figurę Rýbrcoula znajdziemy przy wyjeździe z Trutnova w kierunku Karkonoszy.*

Na zaprezentowanych następnie mapach znajdziemy zarówno cały Śląsk, jak i niektóre księstwa śląskie. Ciekawostką są też przykłady tzw. map pocztowych. Z zainteresowaniem obejrzą je z pewności pracownicy poczty lub firm kurierskich i wierzymy, że nie tylko oni. Podczas przygotowywania tej publikacji jeden z wieloletnich pracowników Poczty Czeskiej przyznał bowiem z uśmiechem, że niektóre trasy dostarczania przesyłek do dziś się nie zmieniły.

Wielka Sowa, Pieszyce

HELWIGOVA MAPA / MAPA HELWIGA

Helwigova mapa je první samostatnou mapou Slezska, kterou vydal v roce 1561 učenec a pedagog magistr MARTIN HELWIG (1516–1574). Po třech letech práce byla mapa vyřezána do dvanácti tiskových desek. Všechny pravděpodobně vyřezal H. Kron a mapu vytiskl Johann Creutzig v Nise. Významná mapa se dočkala celkem čtrnácti vydání. Po dlouhou dobu byla jedinou mapou svého druhu zobrazující toto území, mnohokrát byla publikována v atlasech a stala se vzorem pro řadu odvozenin. Původní originál se nedochoval, kopií Helwigovy mapy je několik, mezi nejvýznamnější patří kopie Ortteliova, de Jodeho a Mercatorova. Mapa zachycuje celé Slezsko a Kladsko, větší část Dolní a Horní Lužice, Polska, Uher, Moravy a Čech. Má jižní orientaci, rozměry 81,6 × 66,9 cm a její přibližné měřítko je 1 : 550 000. V prostoru mapy jsou tři kartuše, v jedné z nich je umístěn kompas. Prostor kolem mapové kresby dotváří dva velké bohatě zdobené erby. V pravém horním rohu je to český lev, v levém dolním polská orlice. Mapa je bohatě kolorovaná. Lesy jsou vybarveny zelenou barvou, řeky modrou a horstva jsou v hnědých a zelených odstínech. Sídla jsou zvýrazněna červenou a žlutou barvou. Vlastní mapa obsahuje reliéf, vodstvo, sídla, porosty a popis. Pro znázornění reliéfu byla použita kopečková metoda. Pás hor je dominantním prvkem mapy a zahrnuje kromě Krkonoš (*Risenberg*) celé sudetské pohoří přes Stolové a Orlické hory až k Jeseníkům (*GESENCK*). Výslednou plasticitu reliéfu dotváří vykreslení stínů na severozápadních svazích. Zvláštností spojenou s reliéfem je kresba Krakonoše (*Rübenczal*) nedaleko zřetelně zvýrazněné Sněžky. Je vyobrazen jako vzpřímená bytost s parožím, připomínající nejvíce na zadních nohách stojícího jelena, třímajícího v předních končetinách silnou hůl. Sídla na mapě jsou rozdělena do čtyř skupin: *Stadt* – město, *Closter* – klášter, *Schlos* – zámek a *Dorf* – vesnice. Helwig pro jejich rozlišení sestavil mapovou legendu tvořenou čtyřmi grafickými symboly a k nim zprava připojenými jednoslovnými vysvětlivkami v německém jazyce. Názvy sídel jsou zpravidla německé. Celkem je v mapě 327 sídel. Z toho je 254 měst, 17 klášterů, 29 zámků a 27 vesnic. Helwigova mapa Slezska patří mezi nejkrásnější kartografické památky věnované zemím Koruny české.

Mapa Helwiga jest pierwszą wielką samodzielną mapę Śląska, którą wydał w 1561 roku badacz i pedagog magister MARTIN HELWIG (1516–1574). Po trzech latach pracy mapa została wyryta na 12 płytach drukarskich. Wszystkie są prawdopodobnie dziełem H. Korna, a mapę wydrukował Johann Creutzig w Nysie. Ta znacząca mapa doczekała się łącznie czternastu wydań. Przez długi czas była to jedyna mapa swego rodzaju, przedstawiająca ten obszar, była ona wielokrotnie publikowana w atlasach i stała się wzorem dla wielu pochodnych map. Pierwotny oryginał nie zachował się, istnieje kilka kopii mapy Helwiga, z których najbardziej znaczącymi są kopia Orteliusa, de Jode i Merkatora. Mapa przedstawia cały Śląsk i Ziemię Kłodzką, większą część Dolnych i Górnych Łużyc, Polski, Węgier, Moraw i Czech. Ma orientację południową, wymiary 81,6 × 66,9 cm, a jej przybliżona skala to 1 : 550 000. Na mapie znajdują się trzy kartusze, w jednym z nich jest umieszczony kompas. Przestrzeń wokół mapy dopełniają dwa wielkie bogato zdobione herby. W prawym górnym rogu widoczny jest czeski lew, w lewym dolnym – polski orzeł. Mapa ma bogatą kolorystykę. Lasy mają kolor zielony, rzeki są niebieskie, a góry są w odcieniach brązu i zieleni. Osady są oznaczone kolorem czerwonym i żółtym. Sama mapa przedstawia rzeźbę terenu, wody, sieć osadniczą, roślinność i opisy. Do przedstawienia rzeźby terenu zastosowano metodę kopczykową. Pas gór jest dominującą częścią mapy i obejmuje oprócz Karkonoszy (*Risenberg*), całe pasmo Sudetów przez Góry Stołowe i Orlickie aż po Jesioniki (*GESENCK*). Uzyskaną plastyczność rzeźby terenu uzupełnia cieniowanie na północno-zachodnich stokach. Osobliwością związaną z rzeźbą terenu jest rysunek Karkonosza (*Rübenczal*) w pobliżu wyraźnie zaznaczonej Śnieżki. Jest przedstawiony jako stojąca postać z porożem zwierzęcia, przypomina stojącego na tylnych nogach jelenia, trzymającego w przednich kończynach grubą laskę. Miejscowości oznaczone na mapie są podzielone na cztery grupy: Stadt – miasto, Closter – klasztor, Schlos – zamek i Dorf – wieś. Helwig w celu ich rozróżnienia zaprojektował legendę mapy składającą się z czterech symboli graficznych i dołączonych do nich jednosłownych wyjaśnień w języku niemieckim. Nazwy miejscowości są z reguły po niemiecku. Łącznie na mapie jest zaznaczonych 327 miejscowości. W tym są 254 miasta, 17 klasztorów, 29 zamków i 27 wsi. Mapa Śląska Helwiga należy do najpiękniejszych zabytków kartograficznych poświęconych ziemiom Korony Czeskiej.

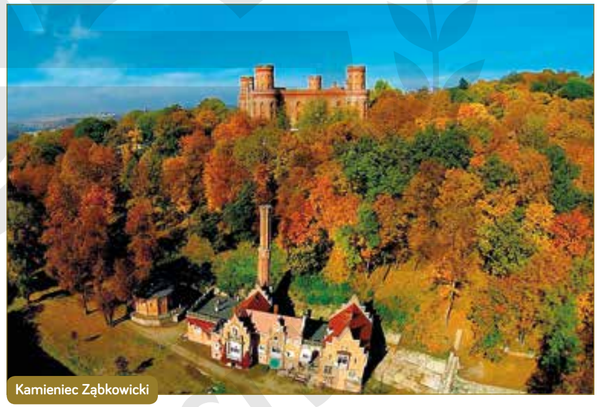
Kamieniec Ząbkowicki

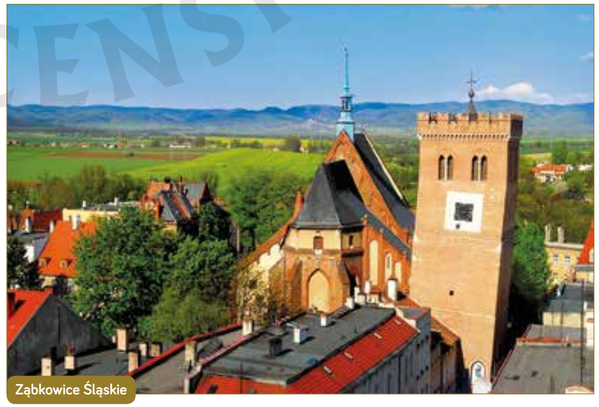
Ząbkowice Śląskie

SCULTETOVA MAPA SLEZSKA / MAPA ŚLĄSKA SCULTETUSA

Dalším, kdo se jako soukromá osoba rozhodl vytvořit samostatnou mapu Slezska, byl JONAS SCULTETUS (1603–1664). Pocházel ze Šprotavy, ve svých mladých letech byl vychovatelem v šlechtických rodinách a do této doby spadají také jeho kartografické práce. Od roku 1649 byl notářem zemských stavů, cestoval po Francii a Nizozemsku. Zemřel po těžké plicní chorobě ve věku 61 let. Zmapoval především Dolní Slezsko a kopie jeho map jednotlivých slezských knížectví a Kladska se postupně objevovaly v atlasech H. Hondia (1636), J. Janssonia (1636) a J. Blaeua (1638). Nakonec svými mapami pokryl území 12 000 km² – celkem třetinu Slezska, ale na území Horního Slezska nezasáhl. Prezentovanou mapu vydával Henricus Hondius v letech 1636–1649, má tvar obdélníka o rozměrech 49 a 38 cm. Je ozdobena chybně vlevo hledící černou slezskou orlicí. Bohatě zdobené figurální parergon obklopuje tabulku s názvem mapy. Je téměř jisté, že tato přehledná mapa Slezska nevznikla na základě plošných měřických prací, ale postupem, tehdy obvyklým – sloučením vlastních pozorování v Dolním Slezsku, kde tehdy žil, se staršími mapovými podklady. Měřítko mapy je asi 1 : 1 000 000. Kolorovaná médirytina. Amsterodam 1638.

Kolejną osobą prywatną, która zdecydowała się stworzyć mapę Śląska, był JONAS SCULTETUS (1603–1664). Pochodził ze Szprotawy, w młodości był nauczycielem w rodzinach szlacheckich i z tego okresu pochodzą jego prace kartograficzne. Od 1649 roku był notariuszem stanów ziemskich, podróżował do Francji i Niderlandów. Zmarł po ciężkiej chorobie płuc w wieku 61 lat. Na mapach przedstawiał głównie Dolny Śląsk, a kopie jego map poszczególnych księstw śląskich i hrabstwa kłodzkiego pojawiały się w atlasach H. Hondiusa (1636), J. Janssoniusa (1636) i J. Blaeu'a (1638). Ostatecznie jego mapy pokryły obszar 12 000 km² – łącznie jedną trzecią powierzchni Śląska, nie zajmował się wcale Górnym Śląskiem. Prezentowana mapa została opublikowana przez Henricusa Hondiusa w latach 1636–1649, ma kształt prostokąta o wymiarach 49 na 38 cm. Ozdabia ją niewłaściwie skierowany głową w lewo czarny orzeł śląski. Bogato zdobiony figuralny parergon otacza tablicę z nazwą mapy. Jest prawie pewne, że ta przejrzysta mapa Śląska nie powstała na podstawie wielkoobszarowych pomiarów terenowych, ale w zwykły sposób – czyli poprzez łączenie własnych obserwacji poczynionych na Dolnym Śląsku, gdzie żył, ze starszymi mapami. Skala mapy to około 1 : 1 000 000. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1638 r.

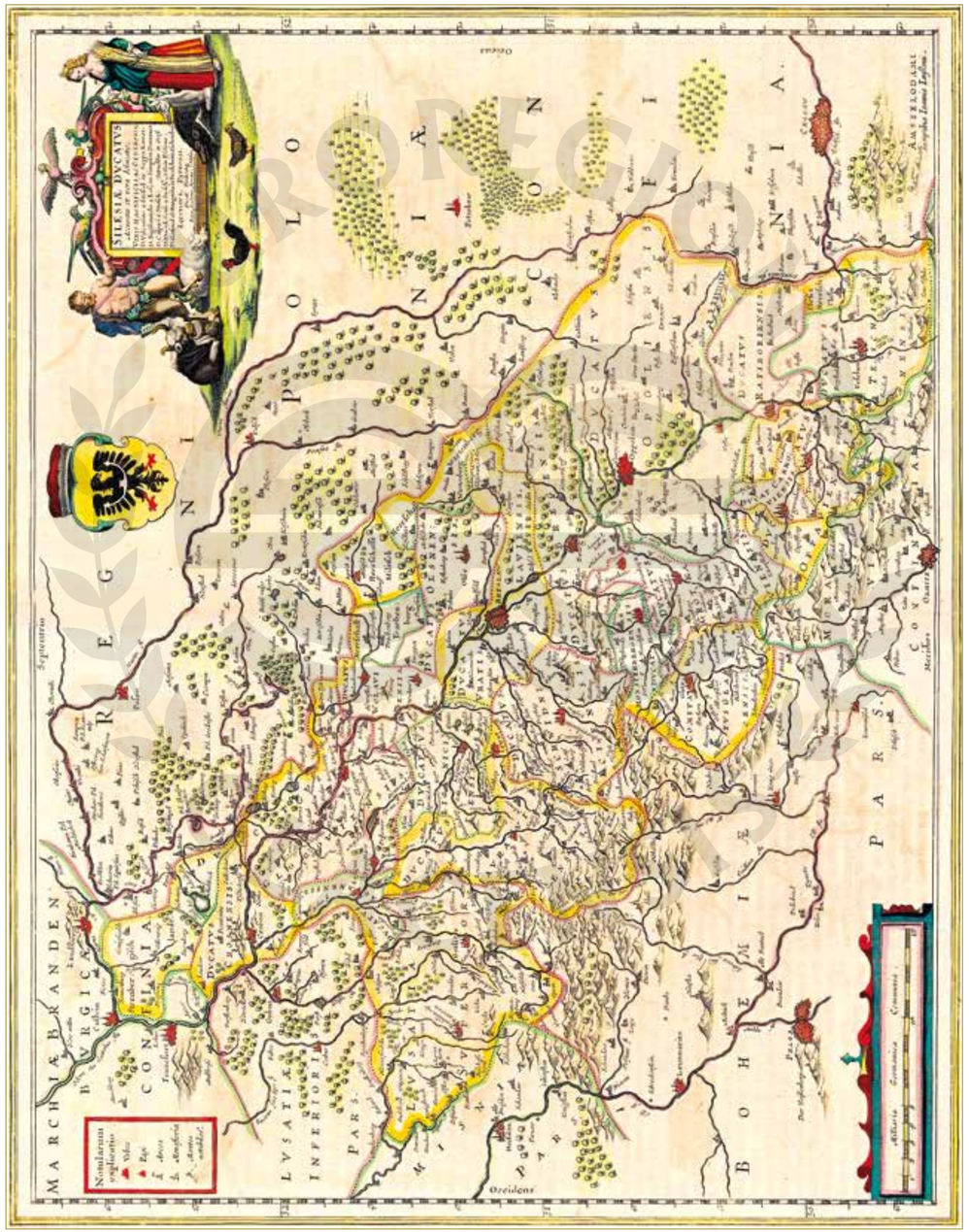

SCULTETOVA MAPA NISKÉHO (GROTKOVSKÉHO) KNÍŽECTVÍ / MAPA KSIĘSTWA NYSKIEGO (GRODKOWSKIEGO) SCULTETUSA

Jednou z dílčích map slezských knížectví, kterou Jonáš Sculletus vytvořil, byla mapa knížectví Niského (Grotkovského), kterou zde prezentujeme. Její titul zní: Slezské vévodství Grotkovské s biskupským okrskem Niským. Kdy mapa přesně vznikla, nevíme, v atlase JOHANNESE JANSSONIA (1558–1664) se poprvé objevila poprvé v roce 1645. Mapa je orientována k východu. Mapová legenda rozděluje sídla do šesti skupin: město, hrad (zámek), ves s kostelem, ves panská, ves biskupská a komenda. List má rozměry 50 × 39 cm, měřítko 1 : 185 000 a zachycuje celé niské knížectví, přilehlé části Kladska, Moravy, Opolského, Břežského a Minstrberského knížectví. Ze zakreslených měst je možno jmenovat Nisu (*NEISSA*), Otmuchov (*Otmachaw*) a Hlucholazy (*Ziegêhals*), poté Javorník (*Iaurnig*) ve Slezsku, Žulovou (*Frideberg*), Vidnavu (*Weidenaw*), Jeseník (*Freiwalda*) a Zlaté Hory (*Zuckmantel*). Terén je vykreslen pahorkovou manýrou, jediným popsaným terénním tvarem je Travná hora v Rychlebských horách, která nese německý název *Der Wiesen berg*. Kolorovaná médirytina. Amsterodam 1652.

Jedną z odrębnych map księstw śląskich, jaką stworzył Jonas Scultetus, była mapa Księstwa Nyskiego (Grodkowskiego), którą tutaj prezentujemy. Jej tytuł brzmi: Śląskie Księstwo Grodkowskie z biskupią dzielnicą nyską. Nie wiemy, kiedy dokładnie powstała ta mapa, pojawia się po raz pierwszy w 1645 roku w atlasie JOHANNESA JANSSONIUSA (1558–1664). Mapa jest zorientowana na wschód. Legenda mapy dzieli sieć osadniczą na sześć grup: miasto, zamek (pałac), wieś z kościołem, wieś państwa, wieś biskupia i komturia. Arkusz ma rozmiar 50 × 39 cm, skalę 1 : 185 000 i przedstawia całe Księstwo Nyskie, sąsiadujące części Hrabstwa Kłodzkiego, Moraw, Księstw Opolskiego, Brzeskiego i Ziębickiego. Z oznaczonych na mapie miast można wymienić Nysę (*NEISSA*), Otmuchów (*Otmachaw*) i Głuchołazy (*Ziegêhals*), ponadto Javorník (*Iaurnig*) na Śląsku, Żulovą (*Frideberg*), Vidnavę (*Weidenaw*), Jesenik (*Freiwalda*) i Zlaté Hory (*Zuckmantel*). Rzeźba terenu jest przedstawiona metodą kopczykową, jedynym opisanym elementem krajobrazu jest Travná hora w Górach Rychlebskich, która nosi niemiecką nazwę *Der Wiesen berg*. Kolorowany miedzioryt. Amsterdam 1652 r.

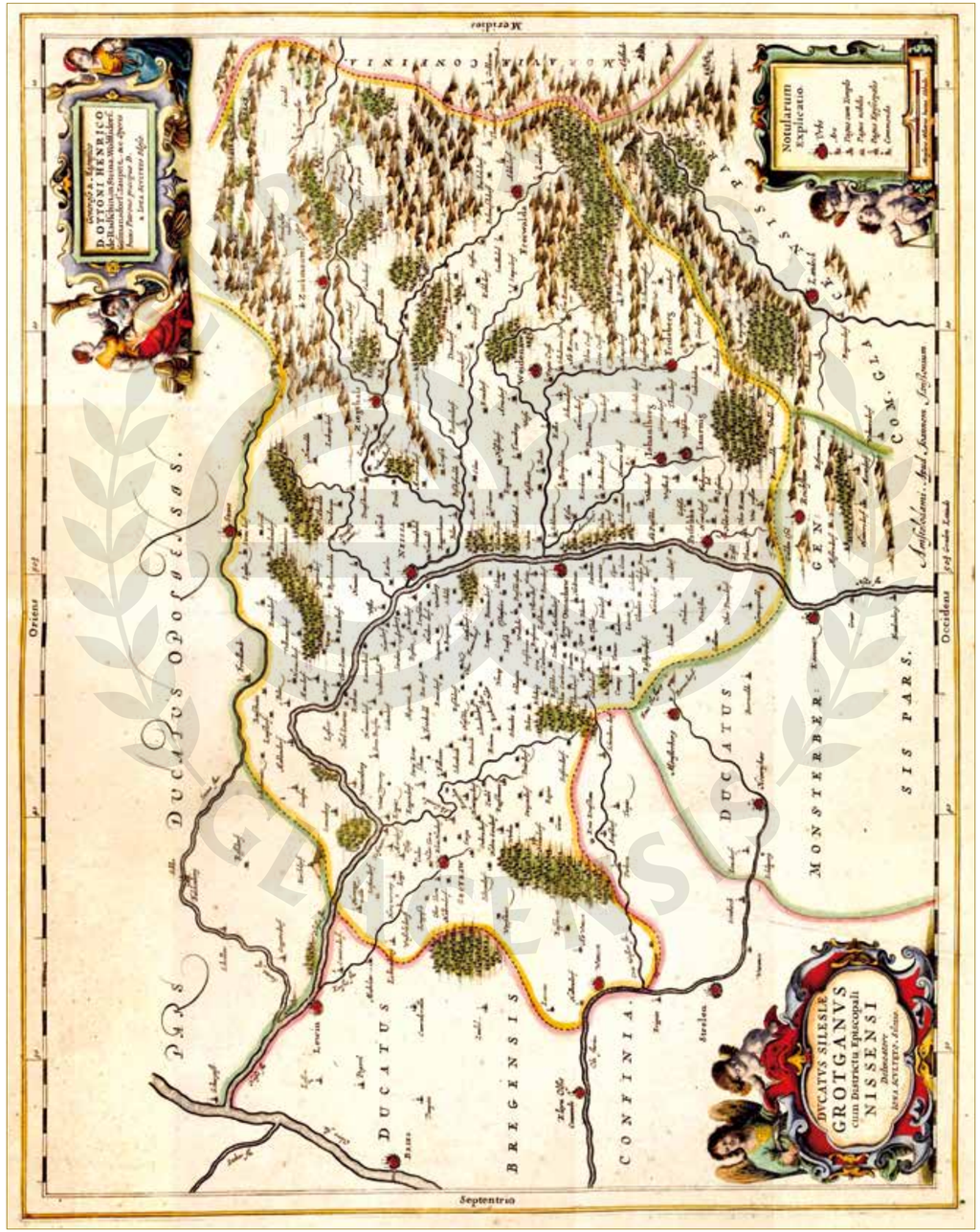

DA VIGNOLOVA A ROSSIHO MAPA / MAPA VIGNOLI I ROSSIEGO

Významní italští kartografové a nakladatelé GIACOMO CANTELLI DA VIGNOLA (1643–1719), GIOVANNI GIACOMO DE ROSSI (činný 1627–1691) vydali v Římě v roce 1692 podrobnou měditytinovou mapu Slezska a Moravy a jejich širokého okolí. Severní polovina ukazuje území střední Evropy od Frankfurtu nad Odrou (*Francfort*) a Poznani (*Posnan, Posen*) až k prameni Labe v Krkonoších a Opoli (*Oppelen*) – metropoli Horního Slezska. Celkové rozměry mapy jsou 80,4 × 58,0 cm.

Słynni włoscy kartografowie i wydawcy GIACOMO CANTELLI DA VIGNOLA (1643–1719) i GIOVANNI GIACOMO DE ROSSI (działał w latach 1627–1691) opublikowali w 1692 roku w Rzymie szczegółową mapę miedziorytniczą Śląska i Moraw oraz ich otoczenia. Północna połowa przedstawia obszar Europy Środkowej od Frankfurtu nad Odrą (*Francfort*) i Poznania (*Posnan, Posen*) aż do źródeł Łaby w Karkonoszach oraz Opola (*Oppelen*) –metropolii Górnego Śląska. Całkowite wymiary mapy to 80,4 × 58,0 cm.

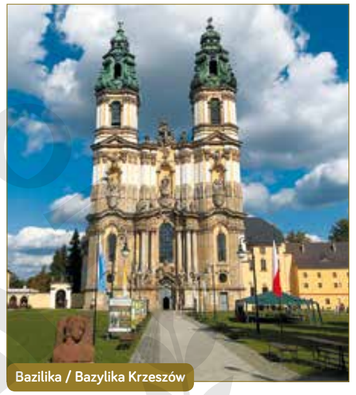

Bazilika / Bazylika Krzeszów

Pramen Labe, Krkonoše / Źródło Łaby, Karkonosze

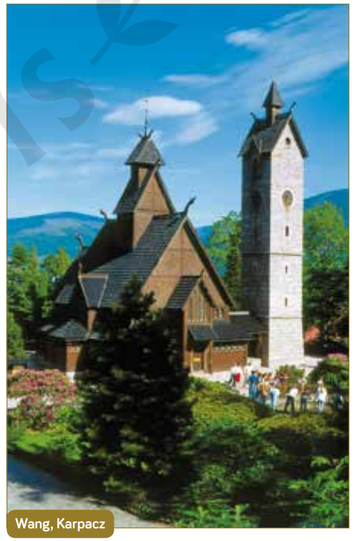

Wang, Karpacz

DA VIGNOLOVA A ROSSIHO MAPA – POKRAČOVÁNÍ / MAPA VIGNOLI I ROSSIEGO – KONTYNUACJA

Jižní část mapy začíná Kladskem, Grotkovským a Ratibořským knížectvím v Horním Slezsku a zasahuje k řece Dyji (*Teya fl.*) a jejímu soutoku s Moravou (*Morava fl.*) a k městu Trenčínu (Trenchin) na Váhu (*il Vago fl.*) v Uhrách. V mapě například je lokalizován Valbřich (*Waldenberk*) a Střelín (*Strelen*) ve Slezsku, Karpno (*Karpenstein*) v Kladsku, Adršpach (*Aderspach*) a Broumov (*Braunow*) v Čechách, Mohelnici (*Muglitz*), Bludov (*Bludow*) a Šumperk (*Schonberg*) na Moravě.

Południowa część mapy zaczyna się od Ziemi Ktodzkiej, Księstw Grodkowskiego i Raciborskiego na Górnym Śląsku i sięga po rzekę Dyję (*Teya fl.*) i jej ujście do rzeki Moravy (*Morava fl.*) aż do miasta Trenčín (*Trenchin*) na rzece Wag (*il Vago fl.*). Na mapie możemy na przykład zlokalizować Wałbrzych (*Waldenberk*) i Strzelin (*Strelen*) na Śląsku, Karpno (*Karpenstein*) na Ziemi Ktodzkiej, Adršpach (*Aderspach*) i Broumov (*Braunow*) w Czechach, Mohelnice (*Muglitz*), Bludov (*Bludow*) i Šumperk (*Schonberg*) na Morawach.

Wałbrzych

Grodno

Strzelin

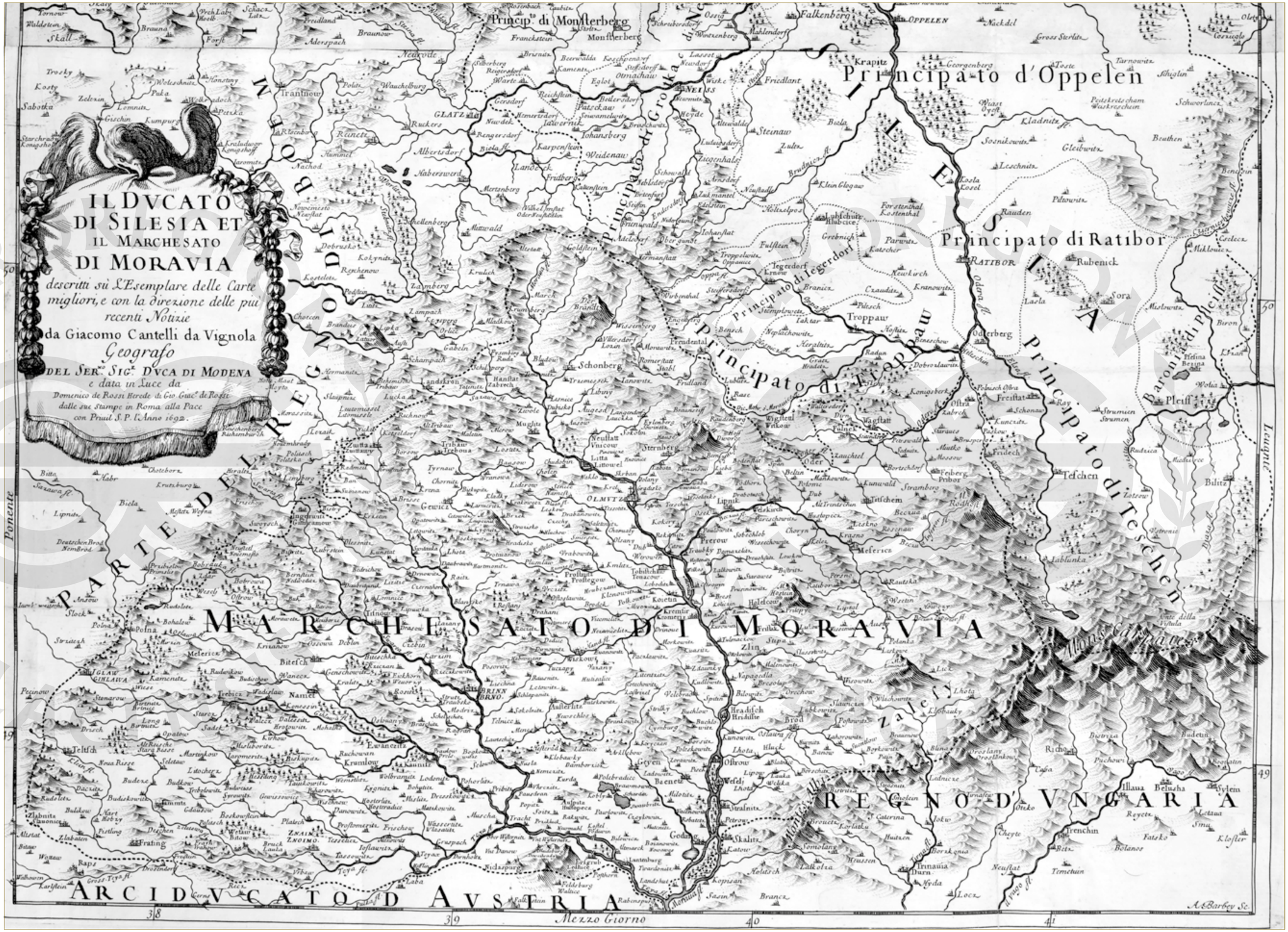

WIELANDOVY MAPY SLEZSKÝCH KNÍŽECTVÍ / MAPA KSIĘSTW ŚLĄSKICH WIELANDA

JOHANN WOLFGANG WIELAND byl rakouský císařský poručík a kartograf působící v českých zemích. Wieland, o jehož mládí není nic známo, nastoupil do zaměstnání roku 1722 na území Slezska, kde postupně prováděl velmi podrobná měření jednotlivých knížectví, ale později byl odvolán k jiným úkolům. Zemřel v říjnu roku 1736 ve Vídni. Jako první, již v roce 1722, bylo provedeno vyměření knížectví Minstrberského a Grotkovského, prezentované Svídnicko o rok později a mapování celého Slezska bylo dokončeno v roce 1732 mapováním na Opavsku a Krnovsku. Stejně jako Müller (mapoval Uhry, Moravu a Čechy) používal i Wieland pomoci místních vůdců znalých místní krajiny. Po ukončení mapovacích prací začal provádět důkladné revize zhotovených map, ale roku 1734 byl přeložen, nejprve do Mantovy, pak do Vídně. V revizích výsledků mapování knížectví, které již Wieland nedokončil, pokračoval poručík Mathias Schubart. Mapy slezských knížectví vyšly v podobě atlasu s 20 listy u firmy Homannovi dědicové v Norimberku v roce 1752. Měděrytinová mapa Svídnického knížectví má rozměry 81,1 × 55,4 cm, měřítko přibližně 1 : 123 000, při znázornění terénu autor opustil kopečkovou metodu a dal rýt terén šrafovaný. Legenda obsahuje 22 znaků a měřítko ve slezských a německých milích.

JOHANN WOLFGANG WIELAND był austriackim cesarskim porucznikiem i kartografem działającym na ziemiach czeskich. Wieland, o którego młodości nic nie wiemy, podjął pracę w 1722 roku na terenie Śląska, gdzie stopniowo dokonywał bardzo szczegółowych pomiarów poszczególnych księstw, ale później został odwołany do innych zadań. Zmarł w październiku 1736 roku w Wiedniu. Najpierw w 1722 roku zostały przeprowadzone pomiary Księstw Ziębickiego i Grodkowskiego, rok później prezentowanego Księstwa Świdnickiego, a mapowanie całego Śląska zostało zakończone w 1732 roku pracami w regionie Opawy i Krnova. Podobnie jak Müller (mapował Węgry, Morawy i Czechy), również Wieland korzystał z pomocy lokalnych władz, znających miejscowy teren. Po zakończeniu prac w terenie zaczął przeprowadzać gruntowne rewizje sporządzonych map, ale w 1734 roku został przeniesiony, najpierw do Mantui, a następnie do Wiednia. Sprawdzanie wyników mapowania księstw, którego Wieland nie ukończył, kontynuował porucznik Mathias Schubart. Mapy księstw śląskich zostały opublikowane w formie atlasu na 20 arkuszach w firmie spadkobierców Homanna w Norymberdze w 1752 roku. Sporządzoną techniką miedziorytniczą Mapa Księstwa Świdnickiego ma wymiary 81,1 × 55,4 cm, skalę około 1 : 123 000, rzeźba terenu odwzorowana została przez autora nie metodą kopczykową, ale za pomocą kreskowania. Legenda zawiera 22 symbole i skalę w milach śląskich i niemieckich.

Ukázka z parergové nárožní výzdoby mapy Minstrberského knížectví.
Przykładowy parergon z dekoracji narożnej części mapy Księstw Ziębickiego.

LIDLOVA MAPA / MAPA LIDLA

Rakouský soukromý nakladatel a vydavatel map a plánů vojenských operací JOHANN JAKOB LIDL (1696–1771) vydal ve Vídni roku 1745 podrobnou mapu Slezska, kterou zkonstruoval na základě Wielandových měření. Severní část mapy je bohatě zdobená alegorickými postavami, amorety nesoucími znak Slezska, pohledem do obydlené krajiny, motivy lovu, kompasovou růžicí a měřítkem v německých, slezských a českých mílích. Ukazuje následující slezská knížectví: Hlohovské, Zahářské, Volovské, Lehnické, Olešnické a některá slezská panství.

Austriacki prywatny księgarz i wydawca map i planów operacji wojskowych JOHANN JAKOB LIDL (1696–1771) w 1745 roku opublikował w Wiedniu szczegółową mapę Śląska, którą opracował na podstawie pomiarów Wielanda. Północna część mapy jest bogato zdobiona alegorycznymi postaciami, amorkami niosącymi godło Śląska, widokiem zamieszkałego krajobrazu, motywami polowania, różą kompasu i skalą w niemieckich, śląskich i czeskich milach. Przedstawia następujące księstwa śląskie: Głogowskie, Żagańskie, Wołowskie, Legnickie, Oleśnickie i niektóre śląskie majątki.

Jižní část mapy je ozdobena parergou s pohledem na město s větrným mlýnem, amorety a zříceninou hradu. Podrobné vysvětlivky mají čtrnáct znaků, z toho pro sídla deset. Mapa obsahuje cestní síť, zakresleny jsou lesní porosty, terén je pouze naznačen šrafami uspořádanými do pásů s kopečky. V mapě nalezneme zbývající slezská knížectví: Javorské, Svídnické, Břežské, Minstrberské, Niské, Opolské, Krnovské, Opavské, Ratibořské, Těšínské a některá slezská panství – například Pštinské (*DYNASTIA PLESNENSIS*) a nakonec Kladsko. Měřítko mapy je 1 : 410 000. Kolorovaná mědirytina. Vídeň 1745.

Południowa część mapy jest ozdobiona parergą z widokiem miasta z wiatrakiem, amorkami i ruinami zamku. Szczegółowa legenda obejmuje czternaście symboli z tego 10 dotyczy miejscowości. Mapa zawiera sieć dróg, oznaczone są lasy, teren jest zaznaczony tylko za pomocą kreskowania ułożonego w pasy z kopczykami. Na mapie znajdziemy pozostałe księstwa śląskie: Jaworskie, Świdnickie, Brzeskie, Ziębickie, Nyskie, Opolskie, Krnovskie, Opavskie, Raciborskie, Cieszyńskie i niektóre ziemie śląskie – np. Pszczyńską (*DYNASTIA PLESNENSIS*) i oczywiście Kłodzką. Skala mapy to około 1 : 410 000. Kolorowany miedzioryt. Wiedeń 1745 r.

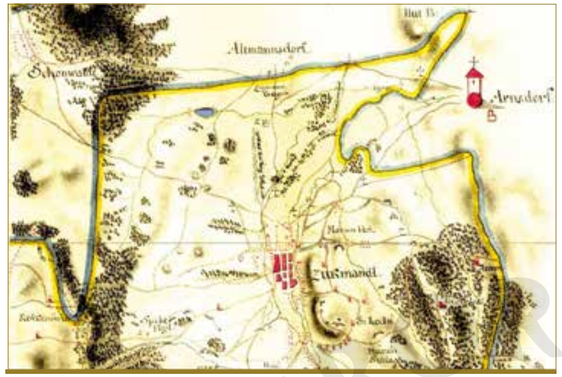

Příhraniční slezské město Zlaté Hory (*Zukmandl*) do roku 1848 náležely knížectví Niskému. Ležely na důležité obchodní stezce z Olomouce do Nisy. Již ve 13. stol. zde byly doly na zlato, odtud roku 1949 nový český název Zlaté Hory. Původní název Cukrmantl vznikl z německého větného spojení *zucke den Mantel* → „vyrvi, ukradni plášť". Bylo to výstražné jméno upozorňující obchodní karavany na nebezpečná místa. Rukopisná kolorovaná mapa prvního vojenského mapování. Sekce 1780 ,26. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Przygraniczne miasto Zlaté Hory (*Zukmandl*) do 1848 roku należało do Księstwa Nyskiego. Było położone na ważnym szlaku handlowym z Ołomuńca do Nysy. Już w XIII wieku działały tu kopalnie złota, skąd wzięła się obowiązująca od 1949 roku nowa czeska nazwa Zlatá Hora *(Złote Hory)*. Pierwotna nazwa Cukrmantl pochodzi od niemieckiego zwrotu *zucke den Mantel* → „wyrwać, ukraść płaszcz". Było to ostrzeżenie, którym zwracano uwagę karawanom kupieckim na niebezpieczne miejsca. Odręcznie kolorowana mapa z pierwszego mapowania wojskowego. Arkusz 26. 1780. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

Okolí Zlatých Hor (*ZUCKMANTEL*) na rukopisné kolorované mapě druhého vojenského mapování. Podkladem byly mapy Stabilního katastru v měřítku 1 : 2 880. Obsah mapy je v podstatě totožný s prvním vojenským mapováním, přidány byly pouze výšky trigonometrických bodů (ve vídeňských sázích). Sekce O_2_V. 1840–41. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Okolice Zlatych Hor (*ZUCKMANTEL*) na odręcznej kolorowanej mapie z drugiego mapowania wojskowego. Podstawą były mapy Stabilnego katastru w skali 1 : 2 880. Treść mapy jest w zasadzie zgodna z mapami z pierwszego mapowania wojskowego, dodano jedynie wysokości punktów trygonometrycznych (w sążniach wiedeńskich). Arkusz O_2_V. 1840–41. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

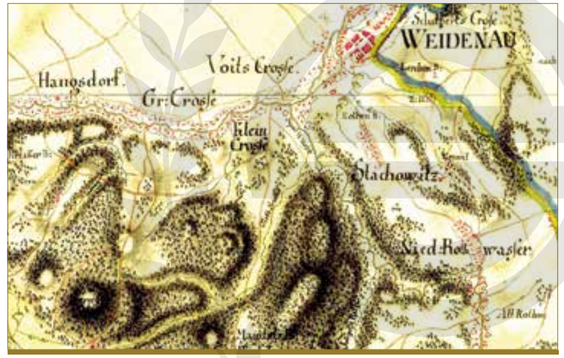

Vidnava (*WEIDENAU*) na rukopisné kolorované mapě prvního vojenského mapování. Do roku 1848 náležela knížectví Niskému. Jižně zakresleny osady Stachlovice (*Stachowitz*) a Malá Kraš (*Klein Crosse*). Sekce 36. 1780. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Vidnava (*WEIDENAU*) na odręcznej kolorowanej mapie z pierwszego mapowania wojskowego. Do 1848 roku należała do Księstwa Nyskiego. Na południu są oznaczone osady Stachlovice (*Stachowitz*) i Malá Kraš (*Klein Crosse*). Arkusz 36. 1780. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

Na mapách druhého vojenského mapování se poprvé objevily nadmořské výšky ve vídeňských sázích měřené k nulovému jaderskému horizontu. Jižně od Javorníku (*JAUERNIG*) zachycen Jánský vrch (*Johannesberg*) se zámkem (*Schl*) s výškovým bodem *184°13* vídeňských sáhů. Převodem (1 *WKl.* = 1.896 m) získáme nadmořské výšky v metrech. Jánský vrch tak na vojenské mapě měří 349,6 m (v současných mapách 345 m). Sekce O_1_III. 1840–41. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Na mapach z drugiego mapowania wojskowego po raz pierwszy pojawiły się wysokości nad poziomem morza w sążniach wiedeńskich, punktem zerowym był poziom Adriatyku. Na południe od Javornika (*JAUERNIG*) umieszczono miasteczko Jánský vrch (*Johannesberg*) z zamkiem (*Schl*) i punktem wysokościowym 184013 sążni wiedeńskich. Przeliczając (1 WKl = 1.896 m), uzyskujemy wysokość w metrach. Jánský vrch na mapie wojskowej ma 349,6 m (na współczesnych mapach 345 m). Arkusz O_1_III. 1840–41. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

Síť cest na poštovní mapě zemí Koruny české vydané pražským nakladatelem Kochem. Kolorovaná měděrytina. 1803.

Sieć dróg na pocztowej mapie ziem Korony Czeskiej, opublikowanej przez praskiego wydawcę Kocha. Kolorowany miedzioryt. 1803.

Výřez z poštovní mapy Německa ukazuje uzly, ve kterých se sbíhaly hlavní poštovní trasy – Hradec Králové (*Königingrätz*), Olomouc (*Olmütz*), Nisa (*Neisse*) nebo Svídnice (*Schweidnitz*). Kolorovaná litografie. Kolem roku 1850.

Fragment mapy pocztowej Niemiec pokazuje węzły, w których zbiegały się główne trasy pocztowe – Hradec Králové (*Königingrätz*), Ołomuniec (*Olmütz*), Nysa (*Neisse*) czy Świdnica (*Schweidnitz*). Kolorowana litografia. Około 1850 r.

ZANIKLÁ RYBNIČNÍ KRAJINA
NIEISTNIEJĄCA KRAINA STAWÓW

Lanškrounské rybníky / Stawy w okolicach Lanškoruny

Chceme-li otevřít nejslavnější kapitolu českého rybníkářství, musíme svůj zájem zaměřit na výstavbu rybníků, kdy na vhodném místě došlo k přehrazení říčky nebo potoka s absencí výpusti. O našich předcích píše i Hájek z Libočan: „… *ryba náležela za podstatnou část pokrmu Slovanů…*". První písemné zmínky, které začaly dokladovat zakládání rybníků a vodních mlýnů v českých zemích, pocházejí z 11. a 12. století. V období panování císaře Karla IV. se zdokonalila stavební technika a byly projektovány první rybníkářské soustavy. Dobou „zlatého věku" českého rybníkářství je 15. a 16. století. Za vlády Jiřího z Poděbrad bylo na našem území založeno více jak 20 tisíc rybníků o rozloze 77 tisíc ha. V 16. stol. představovaly rybníky hlavní zdroj příjmů pro řadu šlechtických rodů. Ekonomický prospěch rybníkářství byl markantní, proto není divu, že koncem století byla celková výměra rybníků v českých zemích kolem 170 tisíc ha. Obrovský rybniční ekonomický potenciál byl rozvíjen na Královéhradecku, v jižních Čechách, na jižní Moravě a zejména na Pardubicku, kde se nacházely největší rybníky Čeperka a Oplatil. Na začátku 17. stol. pomalu odeznívá „zlatý věk" českého rybníkářství. Když v roce 1618 vypukla třicetiletá válka, stala se pohromou pro české rybníkářství. Život se tehdy musel ubírat jiným směrem, postupně odešla generace šikovných rybníkářů a odvětví přestalo být prioritou. Bojovníci v třicetileté válce byli neúprosní. Bořili hráze, aby pomocí vytékající vody z rybníka vyplavili nepřítele, plenili, kradli, prokopávali a slovovali rybníky. Obyčejní starousedlíci odcházeli. O poničené rybníky a krajinu se nikdo nestaral. Značná část rybníků postupem času zanikla a již nikdy nebyla obnovena. V polovině 18. stol. přišla reforma zemědělství. Prioritou nebyl chov ryb, ale pěstování obilí, posléze cukrové řepy a chov dobytka. Z tohoto důvodu docházelo k vysoušení rybníků, aby mohly takto získané plochy sloužit coby pole, louky a pastviny. Zrušení nevolnictví s sebou neslo „hlad po půdě", a proto se rušily, zejména v úrodném Polabí, ještě další zbylé rybníky. Za necelých 50 let, do roku 1840, byla v českých zemích zrušena polovina rybniční plochy, v pardubickém a královéhradeckém Polabí podstatně více. Zde se rybníky udržely pouze v lesnatých krajinách a jejich blízkém okolí.

Gdybyśmy chcieli zapoznać się z okresem największego rozwoju hodowli ryb na ziemiach czeskich, musielibyśmy zwrócić uwagę na budowę stawów, w ramach której w odpowiednim miejscu przegradzano rzeczki lub potoki bez odpływu. Hájek z Libočan pisze o naszych przodkach: *… ryby stanowiły istotny element diety Słowian …"*. Pierwsze pisemne wzmianki, dokumentujące zakładanie stawów i młynów wodnych na ziemiach czeskich, pochodzą z XI i XII wieku. Za panowania cesarza Karola IV udoskonalono technikę budowlaną i projektowano pierwsze systemy stawowe. Tak zwany „złoty wiek" czeskiej hodowli ryb przypada na XV i XVI wiek. Podczas panowania Jerzego z Podiebradów na naszym terenie utworzono ponad 25 000 stawów o powierzchni 77 000 ha. W XVI wieku stawy stanowiły główne źródło dochodów wielu rodzin szlacheckich. Hodowla ryb była niezwykle dochodowa, nic więc dziwnego, że pod koniec wieku całkowita powierzchnia stawów na ziemiach czeskich wynosiła około 170 tysięcy hektarów. Ogromny potencjał gospodarczy w zakresie hodowli ryb rozwijano w regionie Hradca Králové, w południowych Czechach, na południowych Morawach, a przede wszystkim w okolicach Pardubic, gdzie znajdowały się największe stawy Čeperka i Oplatil. Na początku XVII wieku. „złoty wiek" czeskich stawów rybnych powoli się kończył. Gdy w 1618 roku wybuchła wojna trzydziestoletnia, oznaczało to katastrofę dla czeskiej hodowli ryb. Życie musiało się potoczyć innymi torami, z czasem odeszło pokolenie wykwalifikowanych rybaków i branża ta straciła priorytetowy charakter. Walczący w wojnie trzydziestoletniej byli nieugięci. Rozkopywali groble, aby wodą wyciekającą ze stawu zalać przeciwnika, plądrowali, kradli, przekopywali i odławiali stawy. Mieszkańcy wierni tradycjom przeprowadzali się. Nikt nie dbał o zniszczone stawy i krajobraz. Znaczna część stawów z czasem przestała istnieć i już nigdy nie zostały odnowione. W połowie XVIII wieku przeprowadzono reformę rolnictwa. Priorytetem nie była już hodowla ryb, ale uprawa zbóż, następnie buraków cukrowych i hodowla bydła. Z tego powodu dochodziło do osuszania stawów, aby uzyskane w ten sposób obszary mogły służyć jako pola, łąki i pastwiska. Zniesienie pańszczyzny doprowadziło do „głodu ziemi" i przede wszystkim dlatego na urodzajnym Połabiu, zlikwidowano pozostałe zachowane stawy. W ciągu niecałych 50 lat, do 1840 roku na ziemiach czeskich powierzchnia stawów zmalała o połowę, na pardubickim i hradeckim Połabiu redukcja ta była jeszcze większa. Tu stawy zachowały się jedynie na zalesionych terenach oraz w ich najbliższej okolicy.

Mlýnský rybník, Borohrádek / Staw Młyński, Borohrádek

Rozkoš, Česká Skalice

ZANIKLÁ RYBNIČNÍ KRAJINA KRÁLOVÉHRADECKÉHO A PARDUBICKÉHO POLABÍ / NIEISTNIEJĄCA JUŻ KRAINA STAWÓW HRADECKIEGO I PARDUBICKIEGO POŁABIA

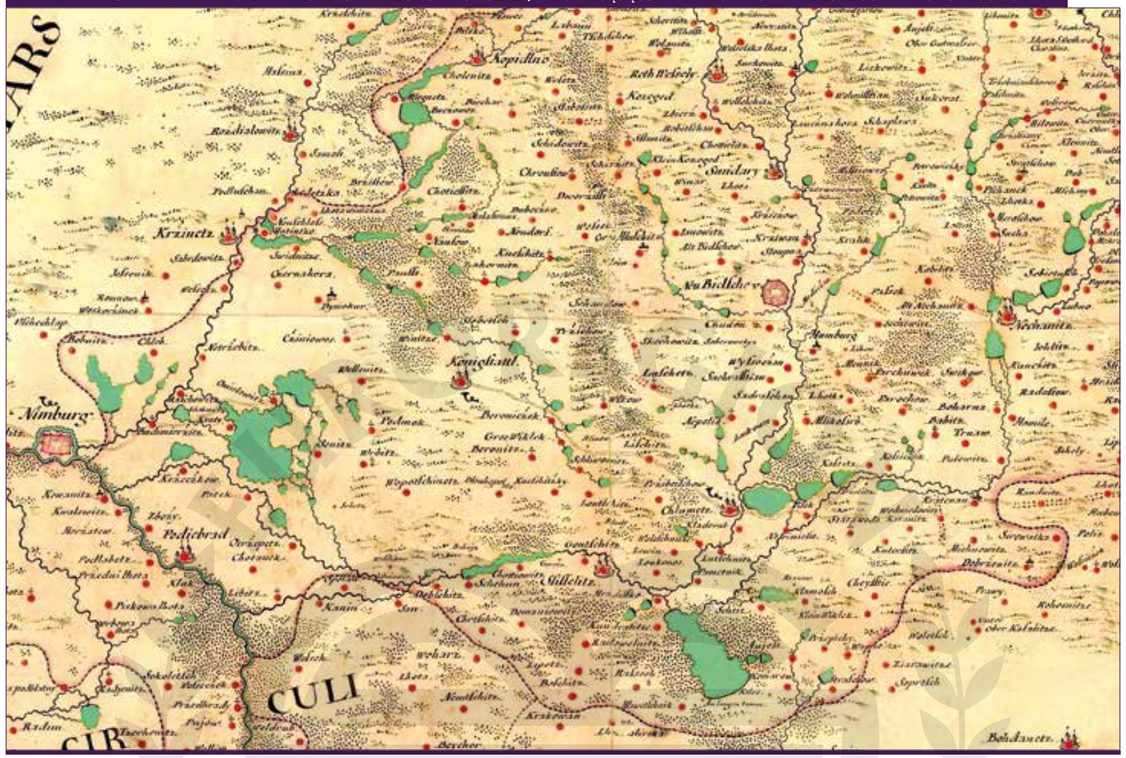

Rybniční soustavy v povodí Cidliny a Mrliny na Müllerově rukopisné mapě Královéhradeckého kraje. Měřítko 1 : 100 000. 1716. Oddělení uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví.

Systemy stawów w zlewni rzek Cidlina i Mrlina na odręcznej mapie Kraju Hradeckiego Müllera. Skala 1 : 100 000. 1716. Departament zbiorów artystycznych Pomnika Literatury Narodowej.

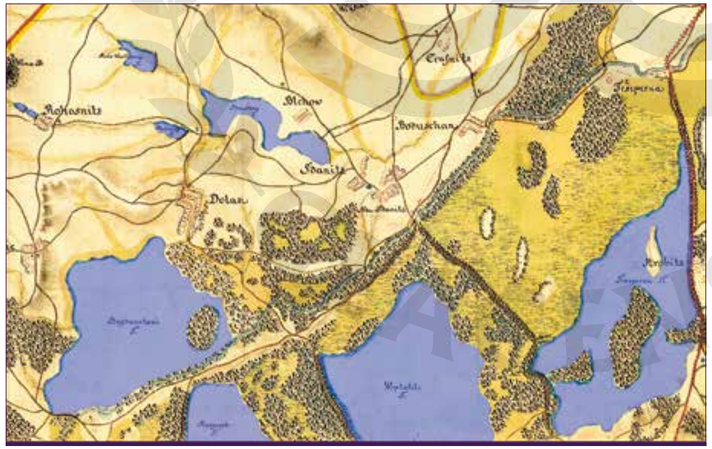

Rybníkářství na Pardubicku bylo praktikováno již ve 12. století opatovickým klášterem. Velké rybníky pardubické soustavy zbudované za Viléma z Pernštejna – Čeperka (*Trzeperka T.*) u Hrobice (*Hrobitz*) zbudovaná v letech 1491–1496 na ploše 1200 ha je patrně největším rybníkem v dějinách českého rybníkářství. Původní osadníci z obcí Kavčiny a Kavčinky se odmítli i přes opakovaná varování o napouštění rybníka vystěhovat, což pana z Pernštejna velice rozhněvalo, a tak kázal zvednout stavidla a obce vytopil. Rybníky spojovaly dvě umělé strouhy – Opatovický kanál a Počapelská strouha. V pernštejnských službách působil významný český rybníkář rytíř Kunát z Dobřenic, mezi jehož žáky patřil také Štěpánek Netolický. Kolorovaná rukopisná mapa prvního vojenského mapování, 1763–1767, revidováno 1779–1783. Sekce 112. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696), rybníky v okolí Sezemic (*Sezemitz*) východně od Pardubic na rukopisné mapě pardubického panství. Rybníky označeny číslicemi – např. 26 – Nový Pardubický, 31 – Kabát, 221 – Markvart. Rozměry 137 × 113 cm. 1688. Reprodukce z roku 1948.

GEORG MATTHAEUS VISCHER (1628–1696): Stawy w okolicach Sezemic (*Sezemitz*) na wschód od Pardubic na odręcznej mapie ziem majątku pardubickiego. Stawy są oznaczone cyframi – np. 26 – Nowy Pardubicki, 31 – Kabát, 221 – Markvart. Wymiary 137 × 113 cm. 1688. Reprodukcja z 1948 r.

Hodowla ryb w stawach na Ziemi Pardubickiej była praktykowana już w XII wieku przez klasztor w miejscowości Opatovice nad Labem. Duże stawy pardubickiego systemu stawów zbudowane za czasów Viléma z Pernštejna – staw Čeperka (*Trzeperka T.*) w okolicach Hrobicy (*Hrobitz*), powstały w latach 1491–1496 na powierzchni 1200 hektarów, jest prawdopodobnie największym stawem w historii czeskiej hodowli ryb. Mieszkańcy wsi Kavčiny i Kavčinka odmówili, pomimo wielokrotnych ostrzeżeń o napuszczaniu stawu, wyprowadzenia się ze swoich wsi, co niezwykle rozgniewało pana z Pernštejna, który kazał podnieść upusty i zatopił obie wsie. Stawy łączyły dwie sztuczne strugi – kanał Opatovicki i Pávapelská strouha. W służbie Pernštejna działał jeden z słynnych czeskich specjalistów od stawów kawaler Kunát z Dobřenic, którego uczniem był również Štěpánek Netolický. Kolorowana odręczna mapa z pierwszego mapowania wojskowego, 1763–1767, zrewidowana 1779–1783. Arkusz 112. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

ZÁVĚR / PODSUMOWANIE

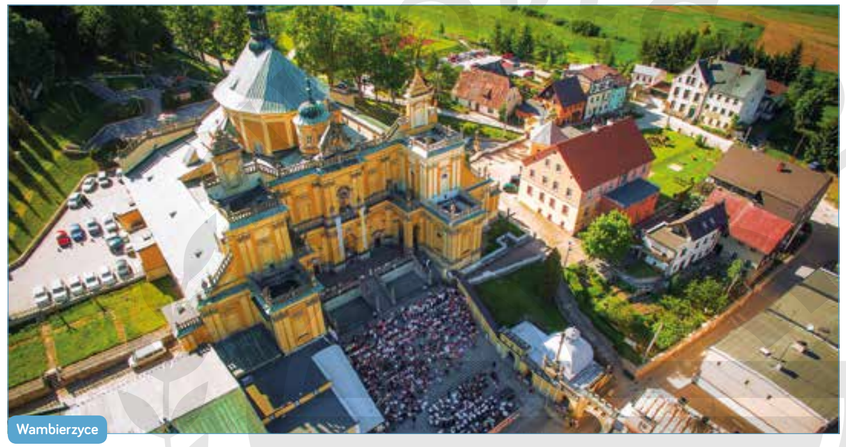

Wambierzyce

Vážení čtenáři,

naše historické „toulky" po českých a polských krajích, na kterých se rozkládá „Euroregion Glacensis", končí. Staré mapy pochopitelně zachycují rozsáhlejší území, což ale vůbec není na škodu. I čtenáři z jiných koutů naší vlasti tak mohou v této publikaci najít poučení o kartografické historii svého bydliště a jeho okolí. Mnohdy vás asi překvapila podrobnost a přesnost té či oné mapy. Jindy jste asi, možná se shovívavým úsměvem, zjistili odchylky, zvláště třeba u toků řek. Věříme však, že to ale neubralo vůbec nic na kráse a mnohdy až nostalgickém půvabu těchto němých svědků historie. Právě svou úžasností a dokonalostí dokládají věrohodnost a grafické dovednosti svých tvůrců. Originály těchto map jsou dnes „pokladem" muzeí a jiných sbírkových fondů. Mnohdy se naleznou při důsledné inventarizaci zámeckých a klášterních knihoven, kde na historiky čekají vskutku úžasné objevy. S rozechvěním a pocitem úcty pak berou do rukou, pochopitelně v rukavičkách, staré rukopisy a tisky a s úžasem obdivují nejenom obsah, ale i kaligrafii a ilustrace. Podobná překvapení skrývá například i knihovna broumovského kláštera. Ale opusťme pro tuto chvíli mapy. Odborné shrnutí, které najdete na dalších stránkách, už ponecháme na znalci, panu Mgr. Zdeňku Kučerovi.

Touto publikací jsme především chtěli ukázat staré mapy vztahující se k našemu území, ale současně bychom vás, vážení čtenáři, chtěli pozvat do našeho kraje. Můžeme vás ubezpečit, že zde naleznete mnoho přírodních krás, od krkonošských hor přes pískovcové skály v okolí Teplic nad Metují a Broumova až po široká údolí řek s četnými půvabnými meandry. Milovníci historie se mohou pokochat krásami historických staveb, ať již zámků východních Čech, či nádherného zámku Książ nebo romantické stavby zámku Kamieniec Ząbkowicky, kde vám určitě připomenou krásnou, inteligentní a především ekonomicky schopnou princeznu Mariannu (1810–1883). I tyto polské zámky najdeme na historických mapách. Například na Helwigově mapě na str. 122 a 123 je Książ uveden německy jako Fürstenstein a Kamieniec Ząbkowicki pod názvem Camenz. Znalci vojenské historie si u nás také mohou přijít na své. Nabízí se jim nejen prohlídky historických pevností Hradec Králové, Srebrna Góra nebo Josefov, ale i staveb novodobého pohraničního opevnění, které na historických mapách samozřejmě nenajdeme. Za návštěvu určitě stojí i podzemní systémy z 2. světové války Osówka, Olbrzym a Włodarz nedaleko česko-polské hranice, připomínající utrpení jejich budovatelů, vězňů koncentračního tábora Gross Rosen. Milovníkům páry pak můžeme doporučit třeba železniční muzeum Výtopna v Jaroměři, Muzeum starých strojů a technologií v Žamberku nebo Muzeum kolejnictwa v Jaworzynie Šlezské. Věříme, že si každý u nás něco najde a určitě stojí za to navštívit kteroukoliv část „Euroregionu Glacensis". Mnohdy stačí se jen tak toulat pěšky, na běžkách, na kole, ale třeba i autem, a věřte nám, vážení čtenáři, vždycky narazíte na nějakou zajímavost, která vás potěší. Někdy to mohou být krásně zdobené roubené chalupy v horách i podhůří, jindy si se zalíbením prohlédnete lidové betlémy, které se zvláště v předvánočním čase mnohde vystavují. Ale již dost slov. Víte co? Přijeďte se k nám podívat.

A jak se říká u nás: „Přijďte pobejt!"

Szanowni Czytelnicy,

nasze historyczne „wędrówki" po czeskich i polskich regionach, na których leży „Euroregion Glacensis", dobiegają końca. Stare mapy obejmują oczywiście rozleglejszy obszar, co jednak wcale nie przeszkadza. Także czytelnicy z innych zakątków naszej ojczyzny mogą znaleźć w tej publikacji wiedzę o kartograficznej historii swojego miejsca zamieszkania i jego okolicy. Często prawdopodobnie zaskoczyła Was szczegółowość i dokładność tej czy owej mapy. Kiedy indziej, być może z pobłażliwym uśmiechem, dostrzegliście odstępstwa, szczególnie dotyczące przebiegu rzek. Wierzymy jednak, że mimo to ci niemi świadkowie historii nie stracili nic na urodzie, a często także wręcz nostalgicznym uroku. Właśnie dzięki swojej wartości artystycznej i doskonałości dokumentują wiedzę i umiejętności graficzne swych twórców. Oryginały tych map są dziś „skarbem" muzeów i innych kolekcji. Często są odnajdywane dopiero przy pieczołowitej inwentaryzacji bibliotek zamkowych i klasztornych, gdzie na historyków czekają naprawdę wspaniałe odkrycia. Z drżeniem i szacunkiem biorą do rąk, oczywiście w rękawiczkach, stare rękopisy i druki i z zachwytem podziwiają nie tylko zawartość, ale też kaligrafię i ilustracje. Podobne niespodzianki kryje na przykład także biblioteka klasztoru w Broumovie. Ale odłóżmy na chwilę mapy. Naukowe podsumowanie które znajdziecie na kolejnych stronach, pozostawimy już ekspertowi w tej dziedzinie, mgr. Zdeňkowi Kučerze.

W niniejszej publikacji chcieliśmy przede wszystkim pokazać stare mapy naszego terytorium, ale jednocześnie, szanowni Czytelnicy, chcielibyśmy zaprosić Was do naszego regionu. Zapewniamy, że znajdziecie tu piękną przyrodę, od gór karkonoskich przez piaskowcowe skały w okolicy Teplic nad Metují i Broumova aż po szerokie doliny rzek z licznymi urokliwymi meandrami. Miłośnicy historii mogą podziwiać piękne budowle historyczne, zamki i pałace wschodnich Czech, wspaniały zamek Książ albo romantyczną architekturę zamku w Kamieńcu Ząbkowickim. W Kamieńcu z pewnością będziecie mogli bliżej poznać piękną, inteligentną i przede wszystkim przedsiębiorczą księżniczkę Mariannę (1810–1883). Te polskie zamki także znajdziemy na historycznych mapach. Na przykład na mapie Helwiga na str. 122 i 123 Książ jest opisany po niemiecku jako Fürstenstein a Kamieniec Ząbkowicki występuje pod nazwą Camenz. Znawcy historii wojen też znajdą u nas coś dla siebie. Będą mogli zwiedzić nie tylko historyczne twierdze Kłodzko, Srebrną Górę lub Josefov, ale także obiekty nowożytnych umocnień granicznych, których na historycznych mapach oczywiście nie znajdziemy. Warto zwiedzić również podziemne systemy z II wojny światowej, czyli Osówkę, Olbrzyma i Włodarza w pobliżu czesko-polskiej granicy, przypominające cierpienia ich budowniczych, więźniów obozu koncentracyjnego Gross Rosen. Miłośnikom pary możemy polecić choćby muzeum kolejowe Výtopna w Jaroměřu, Muzeum Starych Maszyn i Technologii w Žamberku lub Muzeum Kolejnictwa w Jaworzynie Śląskiej. Wierzymy, że wszyscy zajdą u nas coś ciekawego i z pewnością warto odwiedzić każdy zakątek „Euroregionu Glacensis". Często wystarczy wybrać się po prostu na pieszą wędrówkę, na narty biegowe, rowerem, a nawet samochodem, a na pewno, szanowni Czytelnicy, natraficie na jakąś atrakcję, która przypadnie Wam do gustu. Czasem mogą to być pięknie zdobione chatupy o konstrukcji zrębowej w górach i na pogórzu, kiedy indziej z przyjemnością obejrzycie szopki ludowe, które szczególnie w okresie przed Bożym Narodzeniem są często wystawiane. Ale już dosyć słów. Wiecie co? Po prostu przyjedźcie do nas zobaczyć to wszystko na własne oczy.

I jak się u nas mówi: „Přijďte pobejt!" dosłownie „Przyjdźcie pobyć" – czyli Witamy!

SHRNUTÍ A ZÁVĚR / PODSUMOWANIE I ZAKOŃCZENIE

Obecně můžeme říci, že hlavním faktorem rozhodujícím o tom, zda bude určitý krajinný objekt do mapy zanesen, je jeho velikost v závislosti na měřítku vznikající mapy. Dalším důležitým faktorem je také samotný účel mapy, stejně jako důslednost a pečlivost, s jakou byl mapový obraz země pořízen, vyryt a vytištěn. Při zakreslování sídel sehrál svou roli i jejich hospodářský, náboženský, obchodní a vojenský význam. Z jednotlivých kapitol naší knihy vyplývá, že česká část Euroregionu Glacensis se objevuje již na mapě Klaudyánově. Mapa je významná rozlišením náboženské příslušnosti větších měst a prvním zachycením například Broumova jako panského katolického města na původních mapách Čech. S použitím specifického symbolu je do této mapy zanesena také řada okolních hradů, zámků a tvrzí (Pecka, Opočno, Homole). Podrobnější zákres oblasti přináší i mapa Crigingerova, která navíc, jako první mapa Čech, registruje řeky Úpu a Metuji. Na Aretinově mapě je poprvé vyznačeno politické rozdělení země. Z jeho zákresu je dobře zřejmé, že většina české části Euroregionu Glacensis ležela v Královéhradeckém a Chrudimském kraji. Vogtova mapa je již značně podrobná. Pro naši oblast je významná zejména zákresem velkých rybníků kolem Pardubic a poprvé zakresluje menší obce jako Božanov nebo zaniklou Libnou. Müllerova mapa z roku 1720 představuje nejpodrobnější dílo ze všech starých původních map Čech, které zachycuje každou obec včetně zaniklých a nové uspořádání krajů. Přesný a podrobný zákres sídel přináší jej vojenská mapování. Vodopis se na nejstarších mapách Čech omezil jen na zakreslení hlavních českých toků (Labe, Orlice atd.), což je vzhledem k malým měřítkům těchto map zcela přirozené. Crigingerova mapa je pověstná svým nepřesným zákresem středního toku Labe, které u Kolína tvořilo „meandr" protažený hluboko k jihu. S prvním zákresem řeky Úpy a Metuje se setkáváme na mapě Aretinově. Chyby se Aretin dopustil v případě Kladské Nisy, kterou nechal téci prostřednictvím Stěnavy do Úpy. Název pro polskou řeku Bóber má až mapa Vogtova, Müllerovo mapování přináší přesný, i když schematický zákres říční sítě a spolu s Vogtem i první podrobné zmapování rybničních soustav východních Čech. V historii kartografie se vystřídalo několik zcela odlišných metod znázorňování výškopisu. Již na mapě Klaudyánově jsou stromečkovou metodou vyznačeny hraniční pohoří a lesy, zejména v oblasti východně od Labe. Kopečková metoda je užívána počínaje mapou Crigingerovou. Její autor zakreslil například Kunětickou horu u Pardubic. Aretin do své mapy umístil také lesy, zvýrazněné zelenou barvou. Oproti tomu na mapě Vogtově se s podrobným horopisným pojmenováním setkáváme jen zřídka. V popisované oblasti nejblížším pohořím s německým popisem jsou Železné hory, s českým a německým popisem pak Krkonoše. Nadmořské výšky ve východních Čechách poprvé změřil Kreibich a 20 let po něm v polovině 19. století vojenští kartografové. Moravskou část Euroregionu Glacensis poprvé mapoval vídeňský lékař a matematik Fabricius, který ve své mapě zaznamenal také menší obce – Hynčice nebo Zvole. Pedagog Komenský, autor druhé nejstarší mapy Moravy, si všímá nejen sídelní sítě, ale také zřídel, skláren a dolů na zlato, stříbro a železnou rudu. Teprve Müllerovo mapování ukázalo politické rozdělení země – moravská část Euroregionu Glacensis se prostírala v severní části Olomouckého kraje.

Ogólnie można powiedzieć, że głównym czynnikiem decydującym o tym, czy dany obiekt będący częścią krajobrazu zostanie umieszczony na mapie, jest jego wielkość w powiązaniu ze skalą powstającej mapy. Kolejnym ważnym czynnikiem jest też sam cel mapy oraz konsekwencja i staranność, z jaką obraz mapy obszaru został sporządzony, wyryty i wydrukowany. Przy umieszczaniu siedlisk dużą rolę odgrywało ich znaczenie pod względem gospodarczym, religijnym, handlowym lub wojskowym. Z poszczególnych rozdziałów naszej książki wynika, że czeska część Euroregionu Glacensis pojawia się już na mapie Klaudyána. Mapa ta jest istotna ze względu na przedstawienie przynależności religijnej większych miast i pierwszym przedstawieniem na oryginalnej mapie Czech Broumova jako szlacheckiego katolickiego miasta. Przy użyciu specyficznych symboli na mapie tej zaznaczono też wiele okolicznych zamków, pałaców i twierdz (Pecka, Opočno, Homole). Bardziej szczegółowo obszar ten przedstawia mapa Crigingera, na której dodatkowo jako na pierwszą mapę Czech naniesiono rzeki Upę i Metuję. Na mapie Aretina po raz pierwszy zaznaczono podział polityczny regionu. Z jego mapy jasno wynika, że większość czeskiej części Euroregionu Glacensis leżała w Krajach Hradeckim i Chrudimskim. Mapa Vogta jest znacznie bardziej szczegółowa. Dla naszego regionu jest szczególnie ważne oznaczanie dużych stawów wokół Pardubic i po raz pierwszy mniejszych wsi takich jak Božanov lub już nieistniejąca Libna. Mapa Müllera z 1720 roku jest najbardziej szczegółowym dziełem spośród wszystkich starych oryginalnych map Czech, które obejmują każdą wieś, łącznie z tymi nieistniejącymi oraz nowe granice krajów (regionów). Dokładne i szczegółowe wyznaczenie osad dają mapy kartografów wojskowych. Przedstawienie wód na najstarszych mapach Czech ograniczało się jedynie do wyznaczenia głównych czeskich cieków wodnych (Łaba, Orlice, itp.), co jest całkowicie zrozumiałe ze względu na małą skalę tych map. Mapa Crigingera znana jest z niedokładnego wyznaczenia środkowego biegu Łaby, która w okolicach Kolina tworzyła „meander" rozciągnięty głęboko na południe. Z pierwszym wyznaczeniem cieków rzek Úpa i Metuja spotykamy się na mapie Aretina. Aretin popełnił błąd w przypadku Nysy Kłodzkiej, która u niego przepływała przez Stěnavę (Ścinawkę) do Úpy. Nazwa polskiej rzeki Bóbr jest zgodna z mapą Vogta, a praca Müllera daje nam dokładny, choć schematyczny zarys sieci rzecznej, a razem z Vogtem pierwsze szczegółowe przedstawienie na mapach zespołów stawów Czech Wschodnich. W historii kartografii istniało kilka zupełnie różnych metod przedstawiania rzeźby terenu. Już na mapie Klaudyána za pomocą metody drzewkowej są wyznaczone pograniczne pasma górskie i lasy, przede wszystkim na obszarze na wschód od Łaby. Metoda kopczykowa jest używana począwszy od mapy Crigingera. Jej autor narysował na przykład Górę Kunětická (Kunětická hora) w okolicach Pardubic. Aretin na swojej mapie przedstawił też lasy, zaznaczone na zielono. Z drugiej strony rzadko kiedy spotykamy się z tak szczegółowym opisem gór jak na mapie Vogta. Na opisywanym obszarze najbliższymi górami z niemieckim opisem są Góry Żelazne, a z czeskim i niemieckim opisem Karkonosze. Wysokość nad poziomem morza w Czechach Wschodnich po raz pierwszy zmierzył Kreibich, a 20 lat później w połowie XIX wieku kartografowie wojskowi. Morawska część Euroregionu Glacensis została po raz pierwszy zmapowana przez wiedeńskiego lekarza i matematyka Fabriciusa, który na swojej mapie oznaczył również mniejsze wsie – Hynčice lub Zvole. Nauczyciel Komeński, autor drugiej najstarszej mapy Moraw, dostrzega nie tylko sieć osadniczą, ale także źródła, huty szkła i kopalnie złota, srebra i rudy żelaza. Dopiero mapy Müllera przedstawiły podział polityczny obszaru – morawska część Euroregionu Glacensis znajdowała się w północnej części Kraju Ołomunieckiego.

Fenomén české barokní krajiny, hospodářsky využívané, a přitom naplněné estetikou, harmonickými vztahy a idejemi barokního člověka, je rámcově vymezený druhou polovinou 17. a polovinou 18. století. Charakterizuje ji zvlněný terén s mozaikou drobných obdělaných polí, hustá síť silnic a cest lemovaných stromovými alejemi, města sevřená barokním opevněním, hospodářské objekty zasazené do krajiny, zámecké a klášterní areály, barokní poutní kostely na návrších, vesnická sídla s dominantami barokních kostelíků, drobná architektura ve volné krajině – lorety, boží muka, kříže, kapličky, sochy svatých. Barokní světskou i církevní architekturu často doprovázejí mohutné stromové solitéry, barokní zahrady a krajinářské parky. Stopy barokní krajiny, volné i komponované, zůstaly v české krajině dodnes, postupně však mizí. V okolí města Jičína (*Gitschin*) vznikly dvě svébytné krajinné kompozice spojené s osobnostmi českého vojevůdce a politika Albrechta z Valdštejna a prezidenta dvorské komory hraběte Františka Josefa Schlika. Součástí komponované barokní krajiny byl například klášter kartuziánů ve Valdicích (*Karthaus*) nebo čtyřřadá lipová alej spojující město s Lodžií (*Sala Terena*) pod čedičovým vrchem Zebín (*Sebin*). Unikátnost kompozice spočívá také v tom, že o jarním slunovratu zapadá slunce přesně v ose Lodžie, o zimním slunovratu vidíme jeho zapadající kotouč, stojíme-li na jednom konci aleje u Lodžie, na jejím druhém konci, za věží jičínského kostela. Sekce 60 prvního vojenského mapování. 1763–1767, revidováno 1779–1783. Kolorovaná rukopisná mapa. Laboratoř geoinformatiky FŽP UJEP.

Fenomen czeskiego krajobrazu barokowego, wykorzystywanego gospodarczo, a jednocześnie przepełnionego walorami estetycznymi, harmonijnymi relacjami i ideami baroku, jest ograniczony ramami czasowymi od drugiej połowy XVII wieku i do drugiej połowy wieku XVIII. Charakteryzuje się falistym ukształtowaniem terenu z mozaiką małych pól uprawnych, gęstą siecią traktów i dróg otoczonych szpalerami drzew, miastami otoczonymi przez barokowe fortyfikacje, zabudowaniami gospodarczymi wkomponowanymi w krajobraz, kompleksami zamkowymi i klasztornymi, barokowymi kościołami pielgrzymkowymi na wzgórzach, wiejskimi rezydencjami z dominującymi barokowymi kościółkami oraz drobną architekturą na otwartym terenie – domki loretańskie, przydrożne kapliczki, krzyże, kaplice, święte rzeźby. Barokowej architekturze świeckiej i sakralnej często towarzyszą potężne samotne drzewa, barokowe ogrody i ogrody krajobrazowe. Ślady barokowego krajobrazu, zarówno naturalne, jak i zakomponowane, do dziś pozostają częścią czeskiego krajobrazu, jednak stopniowo zanikają. W okolicach miasta Jičín (*Gitschin*) powstały dwie odrębne kompozycje krajobrazowe, związane z osobowościami czeskiego wodza i polityka Albrechta von Wallensteina oraz przewodniczącego izby dworskiej hrabiego Franza Josefa Schlika. Na przykład częścią zakomponowanego barokowego krajobrazu był klasztor kartuzów w Valdicach (*Karthaus*) lub czterorzędowa aleja lipowa łącząca miasto z Loggią (*Sala Terrena*), podmiejską willą Wallensteina, położoną pod bazaltowym wzgórzem Zebín (*Sebin*). Wyjątkowość kompozycji polega na tym, że w dniu przesilenia wiosennego słońce zachodzi dokładnie w osi Loggii, a w dniu przesilenia zimowego, stojąc na jednym końcu alei w pobliżu Loggii, okrąg zachodzącego słońca widzimy na drugim jej końcu za wieżą jiczińskiego kościoła. Arkusz 60 pierwszego mapowania wojskowego. 1763–1767, zrewidowano 1779–1783. Kolorowana odręczna mapa. Laboratorium geoinformatyki Wydziału Środowiska Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego.

PŘEHLED ZOBRAZOVÁNÍ TOPONYM VÝCHODNÍCH ČECH NA PŮVODNÍCH STARÝCH MAPÁCH ČECH / ZESTAWIENIE PRZEDSTAWIANIA TOPONIMÓW CZECH WSCHODNICH NA ORYGINALNYCH STARYCH MAPACH CZECH

MAPA, OBJEKTY MAPA, OBIEKTY	VRCHOLY / SZCZYTY		VODNÍ TOKY / CIEKI WODNE		SÍDLA / MIEJSCOWOŚCI		
	Kunětická hora	Černá hora	Labe	Orlice	Jičín	Rychnov nad Kněžnou	Hlinsko
Klaudyán (1518)	Kunieticzka hora	–	Labe rzeka	Vorlicze rzeka	Giczin	Richnow	Hlinsko
Criginger (1568)	Konieditzka hora	–	Albis	Worlitz	Gitschin	Reichenaw	Linska
Aretin (1619)	Koneticzka Hora	Czerna hora	Albis	Orlicze	Giczin	Rychnow	Hlinsko
Vogt (1712)	Konitecka hora	Schwartzenberg Montes	Albis	Orlitz	Giczin	Richnow	Hlinsko
Müller (1720)	Kunjetitzka hora	Schwartzeberg	Elb Labbe	Erlitz	Gitschin	Reichenau	Hlinsko
Kreibich (1827–1834)	Kunjetitzka hora	Schwarzberg	Elbe	Erlitz, Adler	Gitschin	Reichenau	Hlinsko

FRIEDRICH BERNHARD WERNER (1690–1778), válečná mapa bitvy u Chotusic severně od Čáslavi (*Czaslau*), kde se 17. května 1742 střetla vojska pruského krále Fridricha II. s habsburskou armádou Karla Lotrinského. Také válečné mapy a plány ukazují původní polabskou krajinu – zde například velké rybníky na Pardubicku, Chlumecku a Kolínsku. Kolorovaná měděrytina, 27,8 × 35,9 cm. Kolem roku 1760.

FRIEDRICH BERNHARD WERNER (1690–1778), mapa wojenna bitwy pod Chotusicami na północ od Čáslavi (*Czaslau*), gdzie 17 maja 1742 roku starły się wojska pruskiego króla Ferdynanda II z habsburską armią Karola Lotaryńskiego. Także mapy i plany wojenne pokazują dawne krajobrazy Połabia – tutaj na przykład widzimy duże stawy na Ziemi Pardubickiej, Chlumeckiej i Kolińskiej. Kolorowany miedzioryt, 27,8 × 35,9 cm. Około 1760 r.

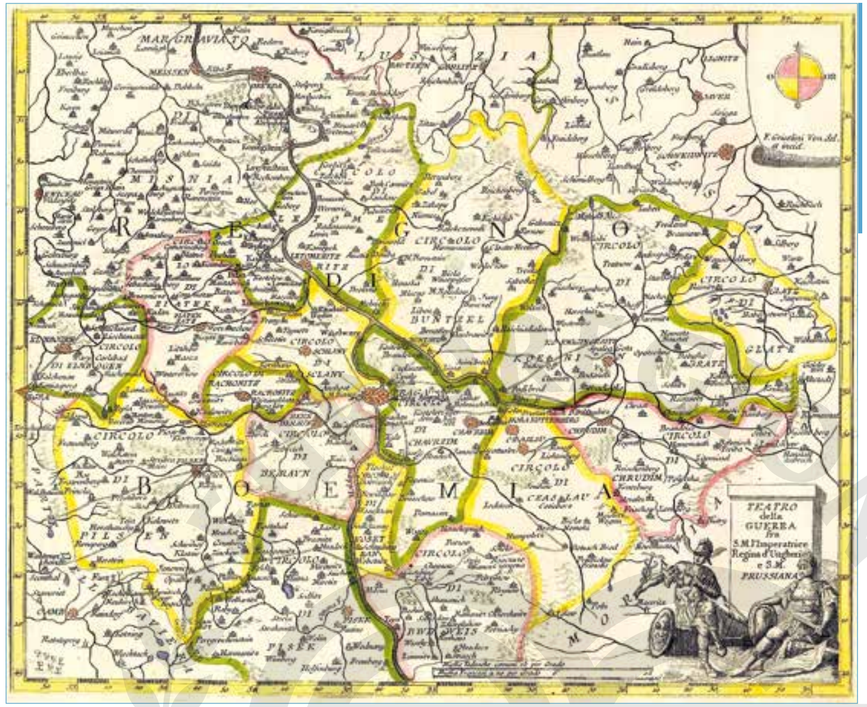

FRANCESCO GRISELINI (1717–1787), významný italský knihkupec, nakladatel a kartograf vydal v Miláně mapu Čech zkonstruovanou podle Aretinova vzoru. Velmi vzácná mapa ukazuje například tehdejší Královéhradecký kraj (*CIRCOLO DI KOENINGRATZ*) s rozlohou 6 869 km² – tehdy největší v Čechách. Kolorovaná měděrytina, 35 × 28,5 cm. Milán 1757.

FRANCESCO GRISELINI (1717–1787), znany włoski księgarz, wydawca i kartograf, opublikował w Mediolanie mapę Czech utworzoną na podstawie mapy Aretina. Bardzo rzadka mapa pokazuje na przykład ówczesny Kraj Hradecki (*CIRCOLO DI KOENINGRATZ*) o powierzchni 6 869 km² – wtedy największy region w Czechach. Kolorowany miedzioryt, 35 × 28,5 cm. Mediolan 1757 r.

SAMUEL GLOBIC Z BUČÍNA (1618–1693), zemský měřič a kartograf, radní na Starém Městě pražském je autorem rukopisné mapy východních Krkonoš o rozměrech 103 × 80 cm. Mapa není příliš přesná, autorovi záleželo na vymezení vnější hranice, o níž se vedly spory. Nejzajímavějším prvkem mapy jsou transkripce údajů z hraničních kamenů vyznačených v mapě i se zákresem jejich tvaru. 1688. Reprodukce 1948.

SAMUEL GLOBIC Z BUČÍNA (1618–1693), geodeta ziemski i kartograf, radny na Starym Mieście w Pradze, jest autorem odręcznej mapy wschodnich Karkonoszy o wymiarach 103 × 80 cm. Mapa nie jest zbyt dokładna, autorowi chodziło o wyznaczenie granicy zewnętrznej, która była przedmiotem sporów. Najciekawszym elementem mapy są transkrypcje danych z kamieni granicznych oznaczonych na mapie, wraz z nakreśleniem ich kształtu. 1688. Reprodukcja 1948.

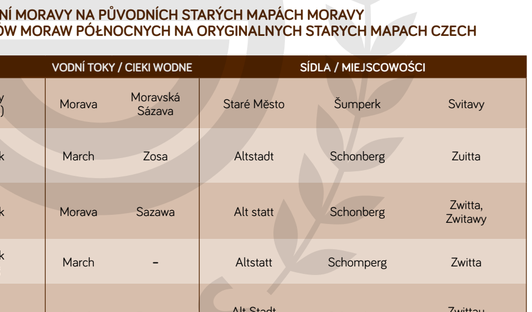

První tištěné krajské mapy ve shodném měřítku 1 : 230 000 podle Müllerovy předlohy připravil nakladatel BERNARD ERBER (1718–1773). List vyryl JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770). Mapový výřez ukazuje fascinující rybničnou krajinu pardubického panství v Chrudimském kraji před čtvrt tisíciletím. Kolorovaná měděrytina, 45,7 × 33,4 cm. Vídeň 1760.

Pierwsze drukowane mapy krajów w tej samej skali 1 : 230 000, sporządzone na podstawie prac Müllera, przygotował wydawca BERNARD ERBER (1718–1773). Mapę wykreślił rytownik JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770). Wycinek mapy pokazuje fascynującą krainę stawów na ziemiach pardubickich w Kraju Chrudimskim ćwierć wieku wcześniej. Kolorowany miedzioryt, 45,7 × 33,4 cm. Wiedeń 1760 r.

PŘEHLED ZOBRAZOVÁNÍ TOPONYM SEVERNÍ MORAVY NA PŮVODNÍCH STARÝCH MAPÁCH MORAVY ZESTAWIENIE PRZEDSTAWIANIA TOPONIMÓW MORAW PÓŁNOCNYCH NA ORYGINALNYCH STARYCH MAPACH CZECH

MAPA, OBJEKTY MAPA, OBIEKTY	HORSTVA / SZCZYTY		VODNÍ TOKY / CIEKI WODNE		SÍDLA / MIEJSCOWOŚCI		
	Kralický Sněžník	Jeseníky (Praděd)	Morava	Moravská Sázava	Staré Město	Šumperk	Svitavy
Fabricius (1569)	–	Gesenck	March	Zosa	Altstadt	Schonberg	Zuitta
Komenský (1627)	–	Gesenck	Morava	Sazawa	Alt statt	Schonberg	Zwitta, Zwitawy
Vischer (1692)	–	Gesenck gebürg	March	–	Altstatt	Schomperg	Zwitta
Müller (1716)	Schnee Berge	der Vater	March	Zosawa	Alt Stadt Stare Mesto	Schömberg	Zwittau Switawa
Passy (1810)	Schneeberg	Alt Vater	March	–	Altstadt Stary Miesto	Schöenberg	Zwittau Zwittawa
Bayer (1817)	–	Altvater	March	Sassawa	Altstadt	Schömberg	Zwittau
Schenkl (1841–1845)	Schneeberg	Altvater Vateberg	March	Sasawa	Altstadt	Schönberg	Zwittau

Titul ve zdobné kartuši Hofmannovy mapy Čech z roku 1680.

Tytuł w ozdobnym kartuszu Mapy Czech Hofmanna z 1680 roku.

SHRNUTÍ A ZÁVĚR – POKRAČOVÁNÍ / PODSUMOWANIE I ZAKOŃCZENIE – KONTYNUACJA

Kladsko až do slezských válek bylo jedním z tzv. vnějších krajů Čech. Po prohrané První slezské válce bylo roku 1742 Vratislavským mírem Kladské hrabství odtrženo od Čech a připojeno jako země se zvláštním postavením k Prusku. Od středověku bylo Kladsko znázorňováno na mapách různých měřítek, objevovalo se na mapách světadílů, států, zemí a jejich částí – Evropy, střední Evropy, České koruny, Čech, Královéhradeckého kraje, Moravy, Slezska, Polska, Pruska, Německa a Československa. Vznikaly rovněž samostatné mapy Kladska. Jako první se objevila mapa Jonase Sculteta z Aleuriovy kroniky Glaciographia, oder Glaetzische Chronika z roku 1625. Podrobná mapa s poměrně hrubou kresbou mapového obsahu, umístěného ve zdvojeném rámu bez titulu, autorství a nakladatele, svědčí o teprve začínající Scultetově kartografické tvorbě. Z téže rytiny byla mapa ve stejném měřítku i se shodným obsahem vytištěna znovu v roce 1626 a nazývá se „Vratislavská mapa". Stala se předlohou pro různá vydání v atlasech slavných holandských nakladatelů – Hondia, Janssonia, Blaeua a dalších, kteří mapový obsah zpřehlednili, písmo zjemnili a mapu zorientovali severem vlevo. V roce 1720 se Kladsko objevilo na velké Müllerově mapě Čech a jejích odvozeninách. Roku 1747 vydal Tobias Mayer, který pracoval pro kartografickou dílnu Homannových dědiců, další samostatnou mapu Kladska v měřítku 1 : 155 000. Mapa doplňovala Wielandovy mapy slezských knížectví, je vložena do zeměpisné sítě, opatřena podrobnou legendou a ozdobena parergonem s alegorií spřádání lnu, symbolizující kladské plátenictví. Poprvé se na ní objevuje správní členění Kladska na šest distriktů a síť hlavních zemských stezek. Od počátku 18. století bylo Kladsko také znázorňováno na rukopisných vojenských topografických mapách, pořizovaných nejprve rakouskou monarchií a po roce 1742 Pruskem. Slezskou část Euroregionu Glacensis poprvé mapoval Martin Helwig, který byl přesvědčen o tom, že porozumět historii Slezska nelze bez dobré znalosti místopisu. Sám proto zpracoval a roku 1561 vydal obsahově bohatou a výtvarně hodnotnou mapu Slezska. Mapa v měřítku 1 : 550 000 byla tištěna z dřevořezu v tiskárně Johanna Creutziga v Nise. Jižní orientaci volil autor podle svého vyjádření proto, aby mohlo být Horní Slezsko zakresleno skutečně v horní části mapového listu. Autor si navíc při audienci na Pražském hradě vymohl u císaře Ferdinanda I. Habsburského nejen imprimatur (povolení k tisku), ale také opatření, které zajišťovalo konfiskaci nelegálních kopií a také pokutu za ve výši deseti hřiven zlata. Dalším, kdo se jako soukromá osoba rozhodl vytvořit mapový obraz Slezska, byl Jonas Scultetus. Nakonec zmapoval asi třetinu území, vydal přehlednou mapu Slezska, ale nejcennější pro náš účel je samostatná podrobná mapa Niského (Grotkovského) knížectví. Je orientovaná k východu s převážně německým názvoslovím, poprvé vydaná Janssoniem v roce 1645. V podrobném mapování Slezska pokračoval v letech 1724–32 Müllerův následník Johann Wolfgang Wieland. Slezskou část Euroregionu Glacensis zachycují mapy Svídnického, Minstrberského a Niského knížectví. Pojednat podrobněji o historickém vývoji mapování Euroregionu Glacensis se ukázalo být úkolem ne právě snadným. Kvalitní mapové podklady pro utvoření základní představy o vývoji zobrazení oblasti na starých mapách Čech, Moravy, Kladska a Slezska se podařilo až na výjimky získat od soukromých sběratelů. Mapy byly podrobeny kritickému rozboru, který ukazuje, do jaké míry se mohou stát pramennou základnou různých vědeckých disciplín a jak důležité jsou pro poznání dobového i současného rázu mapované krajiny.

Ziemia Kłodzka aż do wojen śląskich była jednym z tzw. zewnętrznych regionów (krajów) Czech. Po przegranej I wojnie śląskiej w 1742 roku na mocy pokoju wrocławskiego Hrabstwo Kłodzkie zostało oderwane od Czech i przyłączone jako obszar o szczególnej pozycji do Prus. Od średniowiecza Ziemia Kłodzka była przedstawiana na mapach w różnych skalach, pojawiała się na mapach kontynentów, państw, regionów i ich części – Europy, Europy Środkowej, Korony Czeskiej, Czech, Kraju Hradeckiego, Moraw, Śląska, Polski, Prus, Niemiec i Czechosłowacji. Powstały również odrębne mapy Ziemi Kłodzkiej. Pierwszą z nich była mapa Jonasa Scultetusa z kroniki Aleuriego *Glaciographia, oder Glaetzische Chronika* z 1625 r. Szczegółowa mapa z wykonanym stosunkowo grubą kreską rysunkiem zmapowanych treści, umieszczona w podwójnej ramce bez tytułu, autorstwa i wydawcy, świadczy o początkach działalności kartograficznej Scultetusa. Z tych samych plansz mapa w tej samej skali i z taką samą treścią została wydrukowana ponownie w 1626 roku i nazywana jest „Mapą wrocławską". Stała się materiałem wyjściowym dla różnych wydań w atlasach słynnych holenderskich wydawców – Hondiusa, Janssoniusa, Blaeu'a i innych, którzy poprawili przejrzystość mapy, wprowadzili subtelniejsze opisy i zorientowali mapę północą w lewą stronę. W 1720 roku Ziemia Kłodzka pojawiła się na wielkiej Mapie Czech Müllera i jej pochodnych. W 1747 roku Tobias Mayer, który pracował dla warsztatu kartograficznego spadkobierców Homanna, wydał kolejną samodzielną mapę Ziemi Kłodzkiej w skali 1 : 155 000. Mapa uzupełniała mapy księstw śląskich Wielanda, jest osadzona w siatce geograficznej, ma szczegółową legendą i jest ozdobiona parergonem z alegorią przędzenia lnu, symbolizującą kłodzkie płóciennictwo. Po raz pierwszy pojawia się podział administracyjny Ziemi Kłodzkiej na sześć dystryktów oraz sieć głównych lokalnych szlaków. Od początku XVIII wieku Ziemia Kłodzka było również przedstawiana na odręcznych wojskowych mapach topograficznych, sporządzanych najpierw przez monarchię austriacką, a po 1742 roku pruską. Śląska część Euroregionu Glacensis po raz pierwszy została przedstawiona na mapie przez Martina Helwiga, który był przekonany, że historii Śląska nie da się zrozumieć bez dobrej znajomości topografii. Dlatego samodzielnie opracował i w 1561 roku opublikował bogatą w treści i wartościową artystycznie mapę Śląska. Mapa w skali 1 : 550 000 została wydrukowana z drzeworytu w drukarni Johanna Creutziga w Nysie. Orientacja południowa została wybrana przez autora dlatego, aby Górny Śląsk rzeczywiście znalazł się w górnej części arkusza mapy. Ponadto podczas audiencji na Zamku Praskim u cesarza Ferdynanda I Habsburga autor nie tylko uzyskał imprimatur (zgodę na druk), ale także ochronę, która zapewniała konfiskatę nielegalnych kopii oraz nałożenie grzywny w wysokości dziesięciu grzywien złota. Inną osobą prywatną, która zdecydowała się stworzyć mapę Śląska, był Jonas Scultetus. Ostatecznie sporządził mapę około jednej trzeciej terytorium, wydał przejrzystą mapę Śląska, ale najcenniejsza do naszych celów jest samodzielna szczegółowa mapa Księstwa Nyskiego (Grodkowskiego). Jest ona zorientowana na wschód z dominującym nazewnictwem niemieckim, po raz pierwszy została wydana przez Janssona w 1645 roku. Następca Müllera Johann Wolfgang Wieland w latach 1724–32 kontynuował sporządzanie szczegółowej mapy Śląska. Śląską część Euroregionu Glacensis przedstawiają mapy Księstw Świdnickiego, Ziębickiego i Nyskiego. Bardziej szczegółowe przedstawienie historii map Euroregionu Glacensis okazało się niełatwym zadaniem. Wysokiej jakości mapy źródłowe do stworzenia podstawowego przeglądu koncepcji prezentowania regionu na starych mapach Czech, Moraw, Ziemi Kłodzkiej i Śląska udało się nam pozyskać, oprócz kilku wyjątków, od prywatnych kolekcjonerów. Mapy zostały poddane krytycznej analizie, aby pokazać, w jakim stopniu mogą stać się źródłem danych dla różnych dyscyplin naukowych i jak ważne są dla zrozumienia dawnej i współczesnej topografii przedstawianego obszaru.

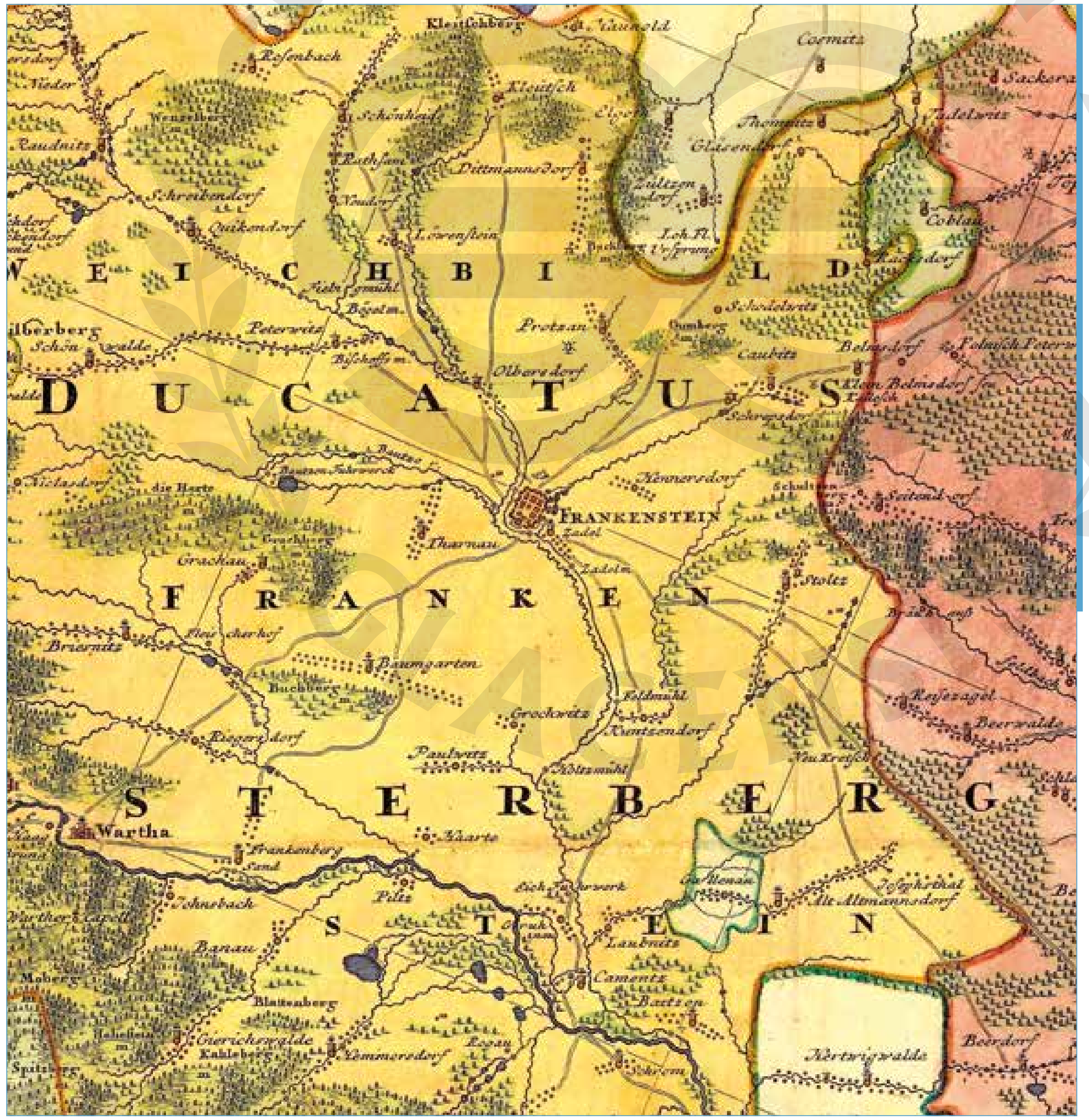

JOHANN WOLFGANG WIELAND (?–1736), v roce 1722 vyměřil Minstrberské knížectví. Jeho kolorovaná mědirytinová mapa v měřítku 1 : 95 000 a rozměry 81,1 × 55,4 cm vyšla ve Slezském atlase u firmy Homannových dědicovů v Norimberku v roce 1752. Výřez z listu ukazuje velmi podrobně okolí města Ząbkowice Śląskie (*FRANKENSTEIN*). Je možno tak lokalizovat a ztotožnit i velmi malá sídla – Tarnów (*Tharnau*), Grochowa (*Grachau*), Stolec (*Stoltz*) nebo jednotlivé kopce – Grochowiec (*Grachberg m.*). Rybníky napájené Kladskou Nisou v okolí Pilců (*Piltz*) v dolní části mapy se udržely dodnes. Ve vesnici Caubitz připojil Wieland ke značce kostela ještě značku pro „zázračný obraz" (*imago miraculosa*).

JOHANN WOLFGANG WIELAND (?–1736), w 1722 r. wymierzył Księstwo Ziębickie. Jego kolorowana miedziorytnicza mapa w skali 1 : 95000 o wymiarach 81,1 × 55,4 cm została opublikowana w Atlasie śląskim wydanym przez firmę spadkobierców Homanna w Norymberdze w 1752 roku. Fragment arkusza pokazuje niezwykle szczegółowo okolice miasta Ząbkowice Śląskie (*FRANKENSTEIN*). Możliwe jest zlokalizowanie i zidentyfikowanie nawet bardzo małych miejscowości – Tarnów (*Tharnau*), Grochowa (*Grachau*), Stolec (*Stoltz*) lub pojedynczych wzgórz – Grochowiec (*Grachberg m.*). Stawy zasilane przez Nysę Kłodzką w okolicach Pilc (*Piltz*) w dolnej części mapy zachowały się do dziś. We wsi *Caubitz* Wieland dodał obok symbolu kościoła symbol „cudownego obrazu" (*imago miraculosa*).

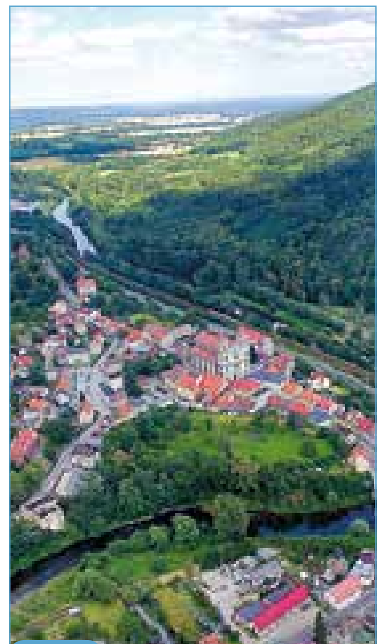

Bardo

PŘEHLED ZOBRAZOVÁNÍ TOPONYM KLADSKA A PŘILEHLÉHO SLEZSKA NA PŮVODNÍCH A ODVOZENÝCH STARÝCH MAPÁCH KLADSKA A SLEZSKA / ZESTAWIENIE PRZEDSTAWIANIA TOPONIMÓW ZIEMI KŁODZKIEJ I PRZYLEGŁEGO ŚLĄSKA NA ORYGINALNYCH I POCHODNYCH STARYCH MAPACH ZIEMI KŁODZKIEJ I ŚLĄSKA

MAPA, OBJEKTY / MAPA, OBIEKTY	VRCHOLY / SZCZYTY			VODNÍ TOKY / CIEKI WODNE		SÍDLA / MIEJSCOWOŚCI		
	Wielka Sowa	Śnieżnik Kłodzki	Szczeliniec Wielki	Nysa Kłodzka	Bóbr	Kłodzko	Świdnica	Ząbkowice Śląskie
Scultetus (1626)	–	Schneberg	Heuscheuns	Nissa	–	Glatz	–	Francostein
Müller (1720)	–	–	Heuscheune	Neiss	Bober	Glatz	Schweidnitz	Frankstein
Mayer (1747)	–	Schneeberg	Heuscheune	Neiss	–	Glatz	–	Frankenstein
Reymann (1796–1802)	–	Schnee	Gr. Heuchneue	Neiss	–	Glatz	–	Franckenstein
Helwig (1561)	–	–	–	Neiss	Bober	Glotz	Sweinitz	Francsstein
Scultetus (1636)	–	Der Schneberg	–	Neisa	Bober	Glatz	Schweidnitz	Francknstein
Rossi, da Vignola (1692)	–	–	–	Neisse	Bober	Glatz	Schweidnitz	Franckstein
Wieland (1722–1732)	Eul Geburg	Der Schneberg	–	Neissa	Bober	Glatz	Schweidnitz	Franckenstein

Kladsko s popiskami sídelní sítě v českém jazyce na Politické mapě země Koruny české z Ottova zeměpisného atlasu. Popiska Bílé hory v jihovýchodním Kladsku ukazuje na jižní část Złotych Gór, které jsou pokračováním Rychlebských hor v Polsku. V současných mapách se Bílé hory dají ztotožnit s masivem Góry Bialskie (*Bělské hory*) a nepojmenovaná kóta 1062 m s horou Sucha Kopa. Pojmenování masivu je odvozeno od názvu řeky Landecká Bělá – pravostranného přítoku Kladské Nisy. 53 × 41 cm. Praha 1924.

Ziemia Kłodzka z opisami sieci osadniczej w języku czeskim na Politycznej mapie ziem Korony Czeskiej Atlasu geograficznego Ottona. Opis Białej Góry w południowo-wschodniej części Ziemi Kłodzkiej wskazuje południową część Gór Złotych, które po stronie polskiej są kontynuacją Rychlebskich hor. Na obecnych mapach Góry Białe można utożsamić z masywem Gór Bialskich (Bělske hory), a nienazwany szczyt 1062 m z górą Sucha Kopa. Nazwa masywu pochodzi od nazwy rzeki Biała Lądecka (Landecká Bělá) – prawostronnego dopływu Nysy Kłodzkiej. 53 × 41 cm. Praga 1924.

FRIEDRICH BERNHARD WERNER (1690–1776), vynikající slezský kreslíř a kartograf je autorem veduty starobylého slezského města Svídnice – metropole stejnojmenného knížectví. Významné stavby jsou očíslovány – např. pod číslem 6 vidíme věž budovy radnice, číslo 12 ukazuje na katedrálu sv. Stanislava a sv. Václava jejíž věž vysoká 103 metry je nejvyšší v celém Slezsku. Kolorovanou mědirytinu formátu 27 × 15,1 cm vydala firma HOMANNOVÝCH DĚDICŮ (1730–1813) v Norimberku roku 1738.

FRIEDRICH BERNHARD WERNER (1690–1776), wybitny śląski rysownik i kartograf jest autorem weduty (panoramy) historycznego śląskiego miasta Świdnica – metropolii księstwa o tej samej nazwie. Znaczące budynki są ponumerowane – np. pod numerem 6 widzimy wieżę ratusza, numer 12 pokazuje katedrę św. Stanisława i św. Wacława, której wieża ma 103 metry wysokości i jest najwyższą wieżą na całym Śląsku. Kolorowany miedzioryt 27 × 15,1 cm została wydana przez firmę SPADKOBIERCÓW HOMANNA (1730–1813) w Norymberdze w 1738 roku.

Świdnica

JAN STICH (?–1690), hranice mezi Broumovskem a Kladskem na rukopisné mapě zemských stezek a celních stanic v Čechách, kterou zhotovil v roce 1676 písař pražských celních komisařů pro potřeby celní agendy české komory J. Stich. Město Kladsko (*Glatz*) při pravém okraji mapového výřezu propojeno cestou (tečkovaná čára) s nepopsaným Broumovem. Celnice stála u Otovic.

JAN STICH (?–1690), granica między Ziemiami Broumowską i Kłodzką na odręcznej mapie szlaków ziemskich oraz stacji celnych w Czechach, którą sporządził w 1676 roku pisarz praskich komisarzy celnych J. Stich na potrzeby czeskiej izby celnej. Miasto Kłodzko (*Glatz*) na prawym brzegu fragmentu mapy jest połączone drogą (linią przerywaną) z nieopisanym Broumovem. Celnicy mieli placówkę w okolicy Otovic.

Broumovský klášter / Klasztor w Broumovie

JOHANN WOLFGANG WIELAND (?–1736) zachytil na mapě Grotkovského knížectví z roku 1722 rybniční soustavy napájené Kladskou Nisou mezi městy Otmuchov (*Ottmuchau*) a Nisa (*Neyss*). V minulém století byly z důvodu častých povodní na řece vybudovány dvě přehradní nádrže – jezero Otmuchowskie a Nyskie (*Głebinówskie*), které zaplavily rozsáhlá území. Původní rybničná krajina tak vzala za své a zanikly také některé obce – Brzezin (*Kl. Brisen seu Brisnitz*), Różanka (*Rosshof*), některé byly částečně zaplavené – Glebinów (*Glumpinglau*). Dnes je v okolí jezer významná ornitologická rezervace. Kolorovaná mědirytina, 81,1 × 55,4 cm. Norimberk 1752.

JOHANN WOLFGANG WIELAND (?–1736) przedstawił na mapie Księstwa Grodkowskiego z 1722 roku system stawów zasilanych przez Nysę Kłodzką położonych między miastami Otmuchów (*Ottmuchau*) i Nysa (*Neyss*). W ubiegłym stuleciu, ze względu na częste powodzie na rzece wybudowano dwa zbiorniki zaporowe – Jezioro Otmuchowskie i Nyskie (Głębinowskie), które zalały rozległe obszary. Pierwotny krajobraz ze stawami zanikł, przestały istnieć także niektóre miejscowości Brzezin (*Kl. Brisen seu Brisnitz*), Różanka (*Rosshof*), niektóre zostały częściowo zalane – Głębinów (*Glumpinglau*). Obecnie wokół jezior znajdują się znaczące rezerwaty ornitologiczne. Kolorowany miedzioryt, 81,1 × 55,4 cm. Norymberga 1752 r.

LITERATURA

Staré mapy světa, Evropy, střední Evropy, Čech, Moravy, Kladska, Slezska a regionální mapy ze soukromých sbírek.

Mapy prvního a druhého vojenského mapování z Laboratoře geoinformatiky FŽP UJEP.

Mapy třetího vojenského mapování z Mapové sbírky UK.

Müllerovy rukopisné kolorované krajské mapy z Oddělení uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví.

Klaudyánova mapa Čech ze Státního oblastního archivu Litoměřice.

Stichova rukopisná mapa zemských stezek a celních stanic v Čechách z Mapové sbírky Historického ústavu.

Allen, P. Atlas atlasů. Perfekt. Bratislava 1994.

Boguszak, F. – Cisař, J. Vývoj mapového zobrazení území Československé socialistické republiky. Díl III. – Mapování a měření Českých zemí od pol. 18. stol. do počátku 20. stol. Ústřední správa geodézie a kartografie. Praha 1961.

Broecke, M. Ortelius atlas maps. HES Publishers. Amsterdam 1996.

Brotton, J. Weltkarten. Dorling Kindersley Verlag. Mnichov 2015.

Čtvrtník, P. a kol. Poštovnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Knihy 555. Liberec 2008.

Hraše, J. K. Zemské stezky, strážnice a brány. Nové Město nad Metují 1885.

Kolektiv autorů. Ortlexikon der böhmischen Länder. Collegium Carolinum. Oldenbourg, München 1995.

Kolektiv autorů. Welt Vermesser – das goldene Zeitalter der Kartographie. Sandstein Verlag. Dresden 2015.

Kotyška, V. Úplný místopisný slovník Království českého. Praha 1895.

Krogt, P. Koemans Atlantes Neerlandici I. University of Utrecht. HES Publishers. Amsterdam 1997.

Krogt, P. Koemans Atlantes Neerlandici II. University of Utrecht. HES Publishers. Amsterdam 2000.

Kučera, Z. Staré mapy naší země. Rubico. Olomouc 2016.

Kučera, Z. Staré mapy naší země II, Müllerovy mapy. Rubico. Olomouc 2016.

Kučera, Z. – Hofman, J. Staré mapy středního Polabí. Rubico. Olomouc 2016.

Kučera, Z. Nejkrásnější staré mapy. Rubico. Olomouc 2017.

Kučera, Z. Historický atlas Mikroregionu Dolní Střela. Rubico. Olomouc 2018.

Kučera, Z. Historický atlas Kadaňska a Doupovska. Rubico. Olomouc 2018.

Kuchař, K. Kapitoly z nauky o mapách. Melantrich. Praha 1943.

Kuchař, K. Základy kartografie. Nakladatelství ČSAV. Praha 1953.

Kuchař, K. Naše mapy odedávna do dneška. Nakladatelství ČSAV. Praha 1958.

Kuchař, K. Vývoj mapového zobrazení území Československé republiky. Díl I. – Mapy Českých zemí do poloviny 18. století. Ústřední správa geodézie a kartografie. Praha 1959.

Květ, R. Duše krajiny, staré stezky v proměnách věků. Academia. Praha 2003.

Květ, R. Atlas starých stezek a cest na území České republiky. Vidi. Brno 2011.

Mucha, L. Kartograf J. J. Kreibich. Nepublikovaná rigorózní práce Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Praha 1969.

Niewodniczański, T. Imago Poloniae. Warta. Warszawa 2002.

Plánka, L. Vývoj světové a české kartografie. Brno 2004.

Profous, A. Místní jména v Čechách I – V. ČSAV. Praha 1947–1960.

Pulkert, O. Příruční slovník místních a zeměpisných názvů. Praha 1997.

Roubík, F. Silnice v Čechách a jejich vývoj. Praha 1938.

Roubík, F. Soupis map Českých zemí. Sv. I. ČSAV. Praha 1951.

Roubík, F. Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. ČSAV. Praha 1959.

Sedláček, A. Místopisný slovník historický Království českého. Bursík & Kohout. Praha 1908.

Sedláček, A. Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy. ČSAV. Praha 1920.

Sedláček, A. O starém rozdělení na kraje. ČSAV. Praha 1920.

Semotanová, E. Kartografie v hospodářském vývoji českých zemí v 19. a na počátku 20. století. HÚ AV ČR. Praha 1993.

Semotanová, E. Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí. Libri. Praha 2001.

Semotanová, E. Atlas zemí Koruny české. Skřivan. Praha 2002.

Semotanová, E., Felcman O. Kladsko – historický atlas. Univerzita Hradec Králové, Historický ústav Akademie věd. Praha 2005.

Semotanová, E. Historická geografie českých zemí. HÚ AV ČR. Praha 2006.

Semotanová, E. a kol. České země na starých mapách. MO ČR. Praha 2008.

Semotanová, E., Cajthaml, J. a kol. Akademický atlas českých dějin. Academia. Praha 2014.

Semotanová, E. Historická krajina Česka a co po ní zůstalo. HÚ AV ČR. Praha 2014.

Semotanová, E., Chodějovská, E., Šimůnek, R. Historické krajiny Čech. Historický ústav AV. Praha 2015.

Sobotka, J. Lobkowiczká mapová sbírka. Národní knihovna České republiky. Praha 2017.

Šimůnek, R., Chodějovská, E. Krajina jako historické jeviště. Historický ústav AV. Praha 2012.

Zevrubný popis rozdělení země království Českého. Praha, Vídeň 1854.

JMENNÝ SEZNAM VÝZNAMNÝCH TVŮRCŮ MAP ČECH, MORAVY, KLADSKA A SLEZSKA

Aretin z Ehrenfeldu Pavel (1570–1640), český písař a kartograf.

Bayer Jan Nepomuk Gothard (1772–1848), správce pozemkových knih v Uherském Hradišti, autor mapy Moravy.

Beaurain Nicolas (1696–1771), francouzský geograf a kartograf.

Berghaus Heinrich (1797–1884), významný německý geodet a kartograf.

Berra Marco (1784–1853), pražský rytec a nakladatel.

Blaeu Willem Janszoon (1571–1638), významný holandský kartograf a tvůrce globů.

Bock-Polach Joseph Ferdinand von (1765–1808), rakouský kartograf a komerční rada.

Bolelucký Matěj Benedikt (1630–1690), historický spisovatel a farář u sv. Vojtěcha v Praze.

Borghi Bartolomeo (1750–1821), italský kartograf a nakladatel.

Born Josef (činný na počátku 19. století), silniční ředitel pro Čechy.

Brion Louis de la Tour (1743–1803), pařížský kartograf a vydavatel map.

Bussemacher Johann (činný 1580–1616), německý vydavatel.

Bünting Heinrich (1545–1606), německý protestantský pastor a teolog.

Cary John (1755–1835), londýnský kartograf a autor glóbů.

Cassini Giovanni Maria (1745–1824), italský malíř a rytec.

Clouet Jean Baptiste Louis (1729–1790), francouzský kartograf a geograf.

Coignet Michiel (1549–1623), vlámský kosmograf, matematik a kartograf.

Covens Jean (1697–1774), holandský vydavatel.

Cresques Abraham (1325–1387), katalánský kartograf, konstruktér hodin, kompasů a námořních přístrojů.

Criginger Jan (1521–1571), saský evangelický farář a kartograf.

Custos Dominikus (1560–1612), vlámský tiskař a měditrytec.

Desing Anselm (1699–1772), benediktinský teolog a kartograf.

Desnos Louis-Charles (1725–1805), francouzský geograf, výrobce a prodejce globů a astronomických přístrojů a vydavatel map.

Erber Bernard (1718–1773), vídeňský nakladatel.

Fabricius Pavel (1519–1589), vídeňský lékař a matematik, autor nejstarší mapy Moravy.

Fastr Eduard (1877–1955), knihař, sazeč a knihkupec působící na severu Čech.

Fembo Georg Christoph Franz (1781–1848), německý kartograf, poslední z Homannových dědiců.

Franza Peter starší (1767–1830), pražský obchodník s rytinami a mapami, nakladatel.

Funck David (1648–1699), norimberský vydavatel.

Géographe du Roi (1635–1781), sdružení geografů a kartografů ve Francii.

Germanus Nicolaus (asi 1420–1490), německý kartograf, benediktin z Reichenbachu v Dolním Rakousku.

Globic Samuel z Bučína (1618–1693), zemský měřič a kartograf.

Göschen Georg Joachim (1752–1828), německý vydavatel.

Griselini Francesco (1717–1787), významný milánský knihkupec, nakladatel a kartograf.

Güssefeld Franz Ludwig (1744–1807), výmarský kartograf a geograf.

Helwig Martin (1511–1574), slezský pedagog a kartograf.

Hoffmann Johannes (1629–1698), norimberský rytec a nakladatel.

Homann Johann Baptist (1664–1724), německý kartograf a nakladatel.

Homannovi dědici (1730–1813), norimberská nakladatelská firma.

Hennig Karel (1794–1862), pražský nakladatel.

Jaeger Johann Wilhelm Abraham (1718–1790), frankfurtský nakladatel, autor Grand Nouvel Atlas d' Allemagne.

Jaillot Alexis-Hubert (1632–1712), pařížský kartograf a nakladatel.

Janssonius van Waesbergen Johannes (1616–1681), amsterdamský rytec a nakladatel.

Jeffreys Thomas (1710–1771), londýnský královský geograf.

de Jode Gerard (1509–1591), nizozemský rytec a nakladatel.

de Jode Cornelis (1568–1600), nizozemský rytec a nakladatel, syn předchozího.

Julien Roche Joseph (1740–1777), francouzský kartograf a nakladatel.

Kaerius Peter (1571–1646), nizozemský rytec a kartograf.

Kindermann Joseph Karl (1744–1801), rakouský kartograf a geograf.

Kipferling Karl Joseph (činný v první polovině 19. století), rakouský autor přehledných map Čech a Moravy.

Klaudyán Mikuláš (?–1521), lékař a bratrský tiskař v Mladé Boleslavi.

Kořistka Karel František Eduard (1825–1906), český geodet a kartograf.

Kreibich František Jakub Jindřich (1759–1833), český duchovní a kartograf.

Kytka František (1845–1898), pražský knihkupec a nakladatel.

Lafreri Antonio (1512–1577), francouzský rytec, kartograf a vydavatel, působící v Římě.

Lidl Johann Jakob (1696–1771), vídeňský rytec.

Lizars Daniel (činný počátkem 19. století), nakladatel z Edinburgu.

Lotter Conrad Tobias (1717–1777), německý kartograf a nakladatel.

Mayer Johann Tobias (1723–1762), norimberský kartograf a nakladatel.

Mercator Gerhard, vl. jm. Krämer (1512–1594), nizozemský kartograf.

Metellus Johannes (1517–1597), humanista, znalec římského práva, geografie a historie.

Mortier Cornelis (1699–1783), holandský nakladatel.

Müller Jan Kryštof (1673–1721), císařský vojenský inženýr a kartograf.

Müller Johann Ulrich (1653–1715), německý kartograf a geograf.

Münster Šebestián (1489–1552), basilejský kosmograf.

Nolin I Jean Baptiste (1657–1708), významný pařížský rytec a vydavatel.

Nolin II Jean Baptiste (1686–1762), pařížský rytec a vydavatel, syn předchozího.

Ortelius Abraham (1527–1598), antverpský nakladatel a kartograf.

Otto Jan (1841–1916), český knihkupec a nakladatel.

Passy Kryštof (1763–1837), profesor olomouckého lycea pro politické vědy a církevní právo, autor mapy Moravy.

Pazzini Carli Vincenzo (činný koncem 18. stol.), italský nakladatel.

Petrini Paolo (činný 1670–1708), italský kartograf a nakladatel.

Pfeffel Johann Andreas (1674–1748), rakouský rytec.

Plancius Petrus (1552–1622), vlámský astronom, kartograf a teolog.

Probst I. Johann Michael (1757–1809), augsburský rytec.

Ptolemaios Klaudios (98–168), alexandrijský astronom a geograf.

Quad Matthias (1557–1613), kolínský rytec a kartograf.

Reilly Franz Johann Joseph (1766–1820), zakladatel vídeňské kartografické firmy.

Reymann Daniel Gottlob (1759–1837), německý vojenský kartograf.

de Rossi Giovanni Giacomo (činný 1627–1691), italský kartograf a nakladatel.

Rouge Le George Louis (1722–1779), pařížský nakladatel.

Sadeler Egidius (1570–1629), pražský rytec nizozemského původu.

Sandrart Jacob (1630–1708), norimberský malíř a rytec.

Sanson Nicolas d' Abbéville (1600–1667), významný francouzský kartograf.

Scultetus Jonas (1603–1662), slezský kartograf a vychovatel ve šlechtických rodinách.

Seutter Matthäus Georg (1678–1757), německý kartograf, geograf a nakladatel.

Schenk I. Pieter (1661–1711), amsterdamský rytec a nakladatel.

Schenk II. Pieter (1693–1775), amsterdamský rytec a nakladatel, syn předchozího.

Schenkl Conrad (činný v polovině 19. století), úředník stavebního ředitelství v Brně, autor krajských map Moravy.

Schmettau Friedrich Wilhelm Graf von (1743–1806), pruský kartograf a topograf.

Schneider Adam Gottlieb (1745–1815), norimberský vydavatel.

Schönberg Johann (činný na počátku 19. stol.), vídeňský nakladatel.

Schreiber Johann George (1676–1750), německý rytec, kartograf a vydavatel.

Schütz Carl (1755–1800), vídeňský kartograf a nakladatel.

Speed John (155–1629), anglický historik a kartograf.

Stich Jan (?–1690), písař pražských celních komisařů.

Stránský ze Stránky u Zap Pavel (1583–1657), český exulantský spisovatel.

Šafařík Pavel Josef (1795–1861), významný slovensko-český slavista, autor národností mapy Evropy.

Šembera Alois Vojtěch (1807–1882) historik a jazykovědec, autor mapy Moravy.

Torricella Christoph (1715–1789), vídeňský knihovník a nakladatel.

Valesio Francesco (1560–1643), benátský kartograf a nakladatel.

Venuto Antonín Jan (1746–1833), hradecký kanovník a autor akvarelových vedut.

Vetter Christian (1575–1650), slezský malíř.

da Vignola Giacomo Cantelli (1643–1719), italský kartograf a geograf.

Vischer Georg Matthaeus (1628–1696), rakouský kartograf a rytec.

Visscher Claes Janszoon – Piscator (1587–1652), amsterdamský nakladatel a kartograf.

Visscher I. Nicolaes – Piscator (1618–1679), amsterdamský nakladatel a kartograf.

Visscher II. Nicolaes (1649–1702), amsterdamský nakladatel a kartograf.

Vogt Jan Jiří, řehol. jméno Mauricius (1669–1730), cisterciácký kněz a spisovatel.

Vrients Jan Baptist (1552–1612), vlámský rytec a vydavatel.

Waldseemüller Martin (1470–1520), německý kosmograf a kanovník katedrály v St. Dié ve Vogézách.

Walch Johann (1757–1816), augsburský kartograf a nakladatel.

Weigel Johann Christoph (1654–1725), norimberský tiskař a nakladatel.

Weiland Carl ferdinand (1782–1847), německý kartograf.

Werner Friedrich Bernhard (1690–1778), německý rytec a nakladatel.

Wieland Jan Wolfgang (?–1737), rakouský ženijní poručík, autor map slezských knížectví.

Winkler Johann Christoph (1701–1770), vídeňský geograf a rytec.

z Puchova Zikmund (?–1584), český spisovatel, přeložil a doplnil Münsterovu Kosmografii.

Zalteri Bolognino (činný 1565–1570), boloňský malíř a rytec.

Zatta Antonio (1722–1804), severoitalský kartograf a nakladatel.

Zieger Johann (1646–1711), norimberský knihkupec a nakladatel.

LISTA IMIENNA ZNACZĄCYCH TWÓRCÓW MAP CZECH, MORAW, ZIEMI KŁODZKIEJ I ŚLĄSKA

Aretin z Ehrenfeldu Pavel (1570–1640), czeski pisarz i kartograf.

Bayer Jan Nepomuk Gothard (1772–1848), administrator ksiąg ewidencji gruntów w mieście Uherské Hradiště, autor mapy Moraw.

Beaurain Nicolas (1696–1771), francuski geograf i kartograf.

Berghaus Heinrich (1797–1884), wybitny niemiecki geodeta i kartograf.

Berra Marco (1784–1853), praski rytownik i wydawca.

Blaeu Willem Janszoon (1571–1638), wybitny holenderski kartograf i twórca globusów.

Bock-Polach Joseph Ferdinand von (1765–1808), austriacki kartograf i radca handlowy.

Bolelucký Matěj Benedikt (1630–1690), pisarz historyczny i proboszcz parafii w św. Wojciecha w Pradze.

Borghi Bartolomeo (1750–1821), włoski kartograf i wydawca.

Born Josef (działał na początku XIX wieku), dyrektor ds. dróg na Czechy.

Brion Louis de la Tour (1743–1803), paryski kartograf i wydawca map.

Bussemacher Johann (działa 1580–1616), niemiecki wydawca.

Bünting Heinrich (1545–1606), niemiecki pastor protestancki i teolog.

Cary John (1755–1835), londyński kartograf i autor globusów.

Cassini Giovanni Maria (1745–1824), włoski malarz i rytownik.

Clouet Jean Baptiste Louis (1729–1790), francuski kartograf i geograf.

Coignet Michiel (1549–1623), flamandzki kosmograf, matematyk i kartograf.

Covens Jean (1697–1774), holenderski wydawca.

Cresques Abraham (1325–1387), kataloński kartograf, konstruktor zegarów, kompasów i przyrządów okrętowych.

Criginger Jan (1521–1571), saksoński pastor ewangelicki i kartograf.

Custos Dominikus (1560–1612), flamandzki drukarz i miedziorytnik.

Desing Anselm (1699–1772), teolog benedyktyński i kartograf.

Desnos Louis-Charles (1725–1805), francuski geograf, producent i sprzedawca globusów oraz instrumentów astronomicznych, a także wydawca map.

Erber Bernard (1718–1773), wiedeński wydawca.

Fabricius Pavel (1519–1589), wiedeński lekarz i matematyk, autor najstarszej mapy Moraw.

Fastr Eduard (1877–1955), introligator, zecer i księgarz działający na północy Czech.

Fembo Georg Christoph Franz (1781–1848), niemiecki kartograf, ostatni ze spadkobierców Homanna.

Franza Peter starší (1767–1830), praski handlarz rycinami i mapami, wydawca.

Funck David (1648–1699), norymberski wydawca.

Géographe du Roi (1635–1781), stowarzyszenie geografów i kartografów we Francji.

Germanus Nicolaus (asi 1420–1490), niemiecki kartograf, benedyktyn z Reichenbach w Dolnej Austrii.

Globic Samuel z Bučína (1618–1693), geodeta ziemski i kartograf.

Göschen Georg Joachim (1752–1828), niemiecki wydawca.

Griselini Francesco (1717–1787), wybitny mediolański księgarz, wydawca i kartograf.

Güssefeld Franz Ludwig (1744–1807), weimarski kartograf i geograf.

Helwig Martin (1511–1574), śląski pedagog i kartograf.

Hoffmann Johannes (1629–1698), norymberski rytownik i wydawca.

Homann Johann Baptist (1664–1724), niemiecki kartograf i wydawca.

Homannovi dědici (1730–1813), norymberska firma wydawnicza.

Hennig Karel (1794–1862), praski wydawca.

Jaeger Johann Wilhelm Abraham (1718–1790), frankfurcki wydawca, autor Grand Nouvel Atlas d'Allemagne.

Jaillot Alexis-Hubert (1632–1712), paryski kartograf i wydawca.

Janssonius van Waesbergen Johannes (1616–1681), amsterdamski rytownik i wydawca.

Jeffreys Thomas (1710–1771), londyński geograf królewski

de Jode Gerard (1509–1591), holenderski rytownik i wydawca, syn Gerarda powyżej.

de Jode Cornelis (1568–1600), holenderski rytownik i wydawca, syn Gerarda powyżej.

Julien Roche Joseph (1740–1777), francuski kartograf i wydawca.

Kaerius Peter (1571–1646), holenderski rytownik i kartograf.

Kindermann Joseph Karl (1744–1801), austriacki kartograf i geograf.

Kipferling Karl Joseph (działał w pierwszej połowie XIX wieku), austriacki autor przeglądowych map Czech i Moraw.

Klaudyán Mikuláš (?–1521), lekarz i drukarz Braci Czeskich w miejscowości Mladá Boleslav.

Kořistka Karel František Eduard (1825–1906), czeski geodeta i kartograf.

Kreibich František Jakub Jindřich (1759–1833), czeski duchowny i kartograf.

Kytka František (1845–1898), praski księgarz i wydawca.

Lafreri Antonio (1512–1577), francuski rytownik, kartograf i wydawca, działający w Rzymie.

Lidl Johann Jakob (1696–1771), wiedeński rytownik.

Lizars Daniel (działał na początku XIX wieku), wydawca z Edynburga.

Lotter Conrad Tobias (1717–1777), niemiecki kartograf i wydawca.

Mayer Johann Tobias (1723–1762), norymberski kartograf i wydawca.

Merkator, Gerard, właśc. Krämer (1512–1594), holenderski kartograf.

Metellus Johannes (1517–1597), humanista, znawca prawa rzymskiego, geografii i historii.

Mortier Cornelis (1699–1783), holenderski wydawca.

Müller Jan Kryštof (1673–1721), cesarski inżynier wojskowy i kartograf.

Müller Johann Ulrich (1653–1715), niemiecki kartograf i geograf.

Münster Šebestián (1489–1552), kosmograf z Bazylei.

Nolin I Jean Baptiste (1657–1708), wybitny paryski rytownik i wydawca.

Nolin II Jean Baptiste (1686–1762), paryski rytownik i wydawca, syn Jeana Baptiste powyżej.

Ortelius Abraham (1527–1598), wydawca i kartograf z Antwerpii.

Otto Jan (1841–1916), czeski księgarz i wydawca.

Passy Kryštof (1763–1837), profesor nauk politycznych i prawa kościelnego z liceum w Ołomuńcu, autor mapy Moraw.

Pazzini Carli Vincenzo (działał pod koniec XVIII wieku), włoski wydawca.

Petrini Paolo (działał 1670–1708), włoski kartograf i wydawca.

Pfeffel Johann Andreas (1674–1748), austriacki rytownik.

Plancius Petrus (1552–1622), flamandzki astronom, kartograf i teolog.

Probst I Johann Michael (1757–1809), augsburski rytownik.

Ptolemeusz Klaudiusz (98–168), astronom i geograf z Aleksandrii.

Quad Matthias (1557–1613), rytownik i kartograf z Kolonii.

Reilly Franz Johann Joseph (1766–1820), założyciel wiedeńskiej firmy kartograficznej.

Reymann Daniel Gottlob (1759–1837), niemiecki kartograf wojskowy.

de Rossi Giovanni Giacomo (działał 1627–1691), włoski kartograf i wydawca.

Rouge Le George Louis (1722–1779), praski wydawca.

Sadeler Egidius (1570–1629), praski rytownik holenderskiego pochodzenia.

Sandrart Jacob (1630–1708), norymberski malarz i rytownik.

Sanson Nicolas d' Abbéville (1600–1667), wybitny francuski kartograf.

Scultetus Jonas (1603–1662), śląski kartograf i nauczyciel w arystokratycznych rodzinach.

Seutter Matthäus Georg (1678–1757), niemiecki kartograf, geograf i wydawca.

Schenk I. Pieter (1661–1711), amsterdamski rytownik i wydawca.

Schenk II. Pieter (1693–1775), amsterdamski rytownik i wydawca, syn Pietera powyżej.

Schenkl Conrad (działał w połowie XIX wieku), urzędnik dyrekcji budowlanej w Brnie, autor map morawskich krajów (regionów).

Schmettau Friedrich Wilhelm Graf von (1743–1806), pruski kartograf i topograf.

Schneider Adam Gottlieb (1745–1815), norymberski wydawca.

Schönberg Johann (działał na początku XIX wieku), wiedeński wydawca.

Schreiber Johann George (1676–1750), niemiecki rytownik, kartograf i wydawca.

Schütz Carl (1755–1800), wiedeński kartograf i wydawca.

Speed John (155–1629), angielski historyk i kartograf.

Stich Jan (?–1690), skryba praskich komisarzy celnych.

Stránský ze Stránky u Zap Pavel (1583–1657), czeski pisarz emigracyjny.

Šafařík Pavel Josef (1795–1861), wybitny słowacko-czeski slawista, autor mapy narodowości Europy.

Šembera Alois Vojtěch (1807–1882) historyk i językoznawca, autor mapy Moraw.

Torricella Christoph (1715–1789), wiedeński księgarz i wydawca.

Valesio Francesco (1560–1643), wenecki kartograf i wydawca.

Venuto Antonín Jan (1746–1833), hradecki kanonik i autor wykonanych akwarelą wedut.

Vetter Christian (1575–1650), śląski malarz.

da Vignola Giacomo Cantelli (1643–1719), włoski kartograf i geograf.

Vischer Georg Matthaeus (1628–1696), austriacki kartograf i rytownik.

Visscher Claes Janszoon – Piscator (1587–1652), amsterdamski wydawca i kartograf.

Visscher I. Nicolaes – Piscator (1618–1679), amsterdamski wydawca i kartograf.

Visscher II. Nicolaes (1649–1702), amsterdamski wydawca i kartograf.

Vogt Jan Jiří, imię zakonne Mauricius (1669–1730), ksiądz z zakonu cystersów i pisarz.

Vrients Jan Baptist (1552–1612), flamandzki rytownik i wydawca.

Waldseemüller Martin (1470–1520), niemiecki kosmograf i kanonik katedry w St. Dié w Wogezach.

Walch Johann (1757–1816), augsburski kartograf i wydawca.

Weigel Johann Christoph (1654–1725), norymberski drukarz i wydawca.

Weiland Carl ferdinand (1782–1847), niemiecki kartograf.

Werner Friedrich Bernhard (1690–1778), niemiecki rytownik i wydawca.

Wieland Jan Wolfgang (?–1737), austriacki porucznik saperów, autor map księstw śląskich.

Winkler Johann Christoph (1701–1770), wiedeński geograf i rytownik.

z Puchova Zikmund (?–1584), czeski pisarz, przetłumaczył i uzupełnił Kosmografię Münstera.

Zalteri Bolognino (działał 1565–1570), malarz i rytownik z Bolonii.

Zatta Antonio (1722–1804), kartograf i wydawca z północnych Włoch.

Zieger Johann (1646–1711), norymberski księgarz i wydawca.

EUROREGION GLACENSIS

Euroregiony jsou nadnárodním typem svazků či sdružení obcí a měst. Cílem euroregionu – mezinárodního sdružení měst a obcí je především podpora a realizace projektů odrážejících všechny formy spolupráce mezi smluvními stranami. Hlavním motivem sdružených měst a obcí, které jsou zde zastoupeny svými místními představiteli veřejné správy, je odstraňování nerovností mezi regiony na obou stranách hranice, vedoucí k postupnému vyrovnávání ekonomického i sociálního rozvoje.

Podpisem smlouvy o vytvoření společného Euroregionu Glacensis, uzavřené dne 5. 12. 1996 v Hradci Králové, bylo završeno několikaleté úsilí o rozvoj vzájemné přeshraniční spolupráce na obou stranách hranice. Byl tak položen základní kámen vzniku největšího a současně nejstaršího česko-polského euroregionu, který usiluje o rozvoj vzájemných kontaktů a pečuje o zachování společného kulturního dědictví pohraničí. Spolupráce přesahující hranice napomáhá zmírňovat nevýhody, které s sebou hranice v území nesou. Překonává národní okrajové polohy pohraničních oblastí a zlepšuje životní podmínky obyvatelstva zde žijícího. Zasahuje do všech kulturních, sociálních, hospodářských a infrastrukturních oblastí života občanů. Historické vazby Kladska a Čech byly předmětem k tomu, aby zakladatelé euroregionu užili latinského názvu Kladsko pro společný název euroregionu i jako symbol společné minulosti, současnosti a společné budoucnosti.

EUROREGION GLACENSIS

Euroregiony są ponadnarodowym typem związków lub stowarzyszeń gmin i miast. Celem Euroregionu – międzynarodowego stowarzyszenia miast i gmin jest przede wszystkim wspieranie i realizowanie projektów odzwierciedlających wszelkie formy współpracy między stronami umowy. Głównym celem stowarzyszonych miast i gmin, które są reprezentowane przez przedstawicieli swoich władz, jest likwidowanie nierówności między regionami po obu stronach granicy, prowadzące do stopniowego niwelowania różnic w rozwoju gospodarczym i społecznym.

Podpisanie umowy o utworzeniu wspólnego Euroregionu Glacensis, zawartej dnia 5 grudnia 1996 r. w Hradcu Králové, zakończyło kilkuletnie starania o rozwój wzajemnej współpracy transgranicznej po obu stronach granicy. W ten sposób został położony kamień węgielny pod budowę największego i jednocześnie najstarszego polsko-czeskiego euroregionu, który dba o rozwój wzajemnych kontaktów oraz o zachowanie wspólnego dziedzictwa kulturowego pogranicza. Współpraca transgraniczna pomaga złagodzić niedogodności związane z przechodzącą przez ten obszar granicą. Przezwycięża trudności związane z peryferyjnym położeniem obszarów przygranicznych i poprawia warunki życia mieszkańców tego regionu. Ingeruje we wszystkie dziedziny życia ludności, takie jak kultura, sprawy społeczne, gospodarka i infrastruktura. Historyczne powiązania między Ziemią Kłodzką a Czechami zainspirowały założycieli euroregionu do użycia łacińskiej nazwy Ziemi Kłodzkiej jako nazwy euroregionu oraz symbolu wspólnej przeszłości, współczesności i przyszłości.

mapa Euroregionu Glacensis